

Ref

Närings idkares avbetalnings köp mm

Betänkande av
Kreditköputredningen

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

SOU
1977:24

Ref

Närings idkares avbetalnings köp mm

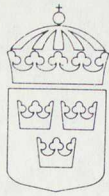

Betänkande av
Kreditköputredningen

SOU
1977:24

52
7

Statens offentliga utredningar
1977:24
Justitiedepartementet

Näringsidkares avbetalningsköp m m

Betänkande av Kreditköputredningen

Stockholm 1977

Omslag Jan Boman
ISBN 91-38-03463-8
ISSN 0375-250X
Gotab, Stockholm 1977

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 juni 1971 tillkallade dåvarande statsrådet Lidbom fem sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning angående den rättsliga regleringen av avbetalningsköp och andra former av konsumtionskredit. Till ordförande utsågs ordföranden i marknadsdomstolen, justitierådet Peter Westerlind. De sakkunniga, som antog namnet kreditköpkommittén, biträdades av en rad experter, bl. a. bankdirektören Sven Åke Cason och numera byråchefen hos konsumentverket Ursula Wallberg. Som kommitténs huvudsekreterare tjänstgjorde hovrättsassessorn Jörgen Beck-Friis.

I augusti 1975 överlämnade kommittén betänkandet (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. På grundval av kommitténs förslag framlade regeringen våren 1977 proposition (1976/77:123) med förslag till konsumentkreditlag m. m.

Liksom kommitténs förslag innebär propositionen att sådana avbetalningsköp som är konsumentköp bryts ut ur lagen (1915:219) om avbetalningsköp för att i stället regleras av konsumentkreditlagen. Att överväga avbetalningsköplagens framtid har följaktligen varit en kvarstående del av utredningsuppdraget. Av detta har också återstått att ta ställning till en del andra frågor som konsumentkreditlagen har aktualiserat.

Arbetet med kvarstående delar av utredningsuppdraget inleddes i januari 1976. Det har bedrivits av Westerlind såsom ensam utredningsman under namnet kreditköputredningen. Experter har varit Cason, Ursula Wallberg och Beck-Friis samt sekreteraren i Sveriges Industriförbund Catharina Andréen (den sistnämnda t. o. m. den 3 januari 1977), direktören i Sveriges Mekanförbund Rolf Deullar (fr. o. m. den 4 januari 1977) och direktören i Sveriges Grossistförbund Kurt Hjärpe (fr. o. m. den 20 januari 1977). Som sekreterare åt utredningen har tjänstgjort hovrättsassessorn Ingrid Olsson.

Sedan utredningsuppdraget nu i sin helhet slutförts får utredningen härmed överlämna betänkandet Näringsidkares avbetalningsköp m. m.

Särskilda yttranden har avgetts av experterna Beck-Friis, Cason, Deullar och Hjärpe.

Stockholm i juni 1977

Peter Westerlind

/Ingrid Olsson

The Standard Oil Company and the Government

When the Standard Oil Company was first organized in 1870, it was a small, unimportant firm. It was the work of John D. Rockefeller, a young man of great energy and vision, who saw the possibilities of the oil industry in the West. He began by buying up small oil wells and refineries, and gradually built up a vast empire. By 1880, he had control of the entire oil supply of the United States.

Rockefeller's success was due to his ability to combine efficiency with a ruthless determination to succeed. He was a man of great energy and vision, and he was not afraid to take risks. He was also a man of great integrity, and he was always fair to his employees and customers. He was a man of great vision, and he saw the possibilities of the oil industry in the West.

As the Standard Oil Company grew, it came under increasing pressure from the government. The government was concerned about the power of the Standard Oil Company, and it began to regulate the company's activities. The government passed laws that limited the company's ability to control the oil supply, and it also required the company to disclose its financial records. The government's actions were a direct result of the Standard Oil Company's success.

Standard Oil Company

John D. Rockefeller

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	7
<i>Lagförslag</i>	11
1 Förslag till avbetalningsköplag	11
2 Förslag till lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:000)	15
3 Förslag till lag om ändring i brottsbalken	16
1 <i>Inledning</i>	17
1.1 Direktiven	17
1.2 Konsumentkreditlagens tillkomst	21
1.3 Utredningens efterföljande arbete	23
2 <i>Avbetalningsköplagen och nyare lagstiftning</i>	25
2.1 Inledning	25
2.2 Lagen (1915:219) om avbetalningsköp	26
2.3 Konsumentkreditlagen (1977:000)	33
2.4 Förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar	49
2.5 Generalklausulen i 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område	52
3 <i>Materialredovisning beträffande näringsidkares avbetalningsköp m. m.</i>	55
3.1 Allmänt	55
3.2 Entreprenadmaskiner	58
3.3 Lantbruksmaskiner	62
3.4 Skogsmaskiner	63
3.5 Lastbilar	64
3.6 Bussar	67
3.7 Personbilar	67
3.8 Verkstadsmaskiner	69
3.9 Kontorsutrustning	69
4 <i>Allmänna överväganden om avbetalningsköplagens framtid</i>	71
4.1 Inledning	71
4.2 Huvudpunkter enligt konsumentkreditlagen	71
4.2.1 Inledning	71

4.2.2	Begränsning av återtaganderätten med hänsyn till varan	71
4.2.3	Informationsplikt	72
4.2.4	Allmänt krav på kontantinsats	73
4.2.5	Trepartsförhållanden	74
4.3	Behovet av (tvingande) lagreglering	75
4.4	Den framtida lagregleringens ram och förhållande till konsumentkreditlagen	76
4.5	Gränsen mot hyresavtal	78
4.6	Återtaganderätten	80
4.7	Kopplings- och avräkningsförbehåll	82
4.8	Förtidsbetalning	84
4.9	Uppgörelse vid varans återtagande	85
4.10	Återtagande genom handräckning eller domsverkställighet	86
4.11	Utmättningsförbud	88
4.12	Vissa särskilda frågor	88
4.12.1	Vitesklausuler m. m.	88
4.12.2	Rätt att lösa tillbaka varan	88
4.12.3	Flera föremål i samma avbetalningsköp	89
4.12.4	Prorogations- och skiljeavtal	89
4.13	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	89
4.14	Följändringar	90
5	<i>Synpunkter i andra uppkomna frågor</i>	91
5.1	Konsumentkreditlagen som allmän förebild utanför konsumentkreditområdet	91
5.2	Särregler för sämre ställda näringsidkare	92
5.3	Lagstiftning om leasing till näringsidkare	93
5.4	Köparens ställning vid factoring	93
5.5	Konsumentkreditlagens kreditköpsregler som förebild i andra konsumentkreditsammanhang	94
6	<i>Specialmotivering</i>	103
6.1	Förslaget till avbetalningsköplag	103
6.2	Förslaget till lag om ändring i konsumentkreditlagen	126
6.3	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	127
	<i>Särskilda yttranden</i>	129
1	Av experten Beck-Friis	129
2	Av experterna Cason, Deullar och Hjärpe	130
	Bilaga 1 <i>Konsumentkreditlagens lydelse enligt prop. 1976/77:123</i>	137
	Bilaga 2 <i>Den nuvarande avbetalningsköplagens lydelse vid bifall till ändringar enligt prop. 1976/77:123</i>	143
	Bilaga 3 <i>Det norska kreditköpsutvalgets förslag till lag om kreditköp m. m. (NOU 1977:12)</i>	147
	<i>Tillägg</i>	157

Sammanfattning

Kreditköpkommittén tillsattes för att utreda möjligheterna att förstärka konsumentens ställning i kreditsammanhang och för att i samband därmed se över lagen (1915:219) om avbetalningsköp.

I betänkandet (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. föreslog kommittén, att bestämmelser om konsumentkrediter skulle samlas i en särskild lag, konsumentkreditlagen. För denna föreslog kommittén bl. a. bestämmelser om marknadsföring av kredit avsedda att täcka hela fältet av konsumentkrediter samt bestämmelser om kreditköp på varuområdet. Sådana avbetalningsköp som är konsumentköp skulle brytas ut ur avbetalningsköplagen för att i stället såsom en av flera kreditköpsformer regleras av konsumentkreditlagen.

Betänkandet kom att bilda underlag för regeringens proposition (1976/77:123) med förslag till konsumentkreditlag m. m.

För kreditköpkommitténs efterträdare kreditköputredningen – kreditköpkommitténs ordförande såsom ensam utredningsman – återstod att överväga avbetalningsköplagens framtid sedan konsumentköpen avskilts och blivit föremål för en ny reglering innefattande även sakliga ändringar. Utredningens överväganden har resulterat i förslag till ny avbetalningsköplag.

Med anledning av bl. a. uttalanden i kommittébetänkandet och propositionen har utredningen också funnit sig föranlåten att redovisa sina synpunkter i en del andra frågor. Synpunkterna utmynnar inte i något lagförslag.

Ny avbetalningsköplag

Avbetalningsköp i den nuvarande lagens mening – dvs. delbetalningsköp med kreditsäkerhet i den sålda och överlämnade varan – spelar en icke oväsentlig roll vid särskilt mindre företags anskaffning av fordon eller maskin som inte sällan är av grundläggande betydelse för rörelsen. Bl. a. åtskilliga små åkerier och entreprenadföretag är beroende av denna kreditform.

Nuvarande avbetalningsköplag innebär ett skydd för köparen, som typiskt sett är den svagare parten. Enligt utredningens mening bör det inte komma i fråga att såsom en följd av reformer på konsumentkreditområdet avskaffa förefintligt skydd utanför detta område. Vid sidan av den reglering av avbetalningsköp som finns i konsumentkreditlagen bör därför alltså finnas särskilda lagregler för övriga avbetalningsköp.

Konsumentkreditlagens regler för kreditköp med förbehåll om återtagan-

derätt bygger i stort sett på den nuvarande avbetalningsköplagens system. En del av skillnaderna har sin bakgrund i ett allmänt reformbehov, medan andra beror på rent konsumentpolitiska överväganden.

Ett med konsumentkreditlagens nu ifrågavarande regler parallellt system bör enligt utredningens åsikt utformas likadant i den mån så kan ske utan åsidosättande av de delvis andra hänsyn som måste tas utanför konsumentkreditområdet.

Utredningens förslag innebär att den nuvarande avbetalningsköplagen ersättes av en ny med bestämmelser som anpassats till konsumentkreditlagens systematik och terminologi. I viss mån har en samordning skett även i sak.

Den nya lagen föreslås gälla för sådana avbetalningsköp som inte omfattas av konsumentkreditlagen. Avbetalningsköp definieras som avtal om köp av vara mot betalning i särskilda poster, av vilka minst en skall erläggas sedan varan lämnats ut till köparen, och under villkor som ger säljaren möjlighet att återta varan om köparen ej fullgör sin del av avtalet (förbehåll om återtaganderätt).

Lagen är tvingande till köparens förmån.

I lagen används termerna kontantpris, kreditbelopp, kreditkostnad och kreditfordran. Med kontantpris avses det pris till vilket säljaren skulle ha varit villig att sälja varan mot kontant betalning. Kreditbelopp är den del av kontantpriset varmed betalningsansånd lämnas. Kreditkostnad är det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som köparen har att erlagga till säljaren med anledning av betalningsansåndet. Kreditfordran är summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

Förutom förbehåll om återtaganderätt reglerar lagen två typer av avtalsvillkor som har visst samband med återtaganderätten, nämligen avräkningsförbehåll och förfalloklausuler.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast om köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan eller köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlagga förfallen del av kreditfordran som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, uppgår till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen eller utgör återstoden av denna. Det finns emellertid en bestämmelse som ger köparen möjlighet att genom rättelse förhindra återtagande på grund av inträffat betalningsdröjsmål.

Till skillnad från vad som nu gäller skall säljaren inte vid avräkning i samband med varans återtagande kunna tillgodoräkna sig obetald fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan. Det är för att säljaren skall kunna säkerställa betalningen av köpeskillingen som förbehåll om återtaganderätt med verkan mellan parterna och mot tredje man uppställs och har sitt berättigande trots att ett sådant förbehåll rent faktiskt har karaktär av panträtt utan besittning. Utredningen har därför ansett det vara följdriktigt att inte tillåta kopplingsförbehåll som möjliggör att vid varans återtagande täcka annan fordran genom det värde varan representerar.

Vad däremot gäller rena avräkningsförbehåll får visserligen enligt huvudregeln belopp som köparen erlägger för avräkning på säljarens fordran på grund av köpet ej av säljaren först avräknas på annan fordran, men säljaren får

utan hinder av denna regel utnyttja förbehåll om avräkning på fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan.

Säljaren får kräva betalning i förtid endast om han kan stödja sig på särskilt förbehåll om detta och köparen har gjort sig skyldig till sådant kontraktsbrott som enligt vad förut nämnts godtas såsom grund för återtagande.

Köparen har alltid rätt att i förtid betala den skuld för vilken varan utgör säkerhet.

Vid förtidsbetalning med eller utan samband med återtagande av varan skall enligt huvudregeln vid beräkning av säljarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Hithörande bestämmelser ger emellertid utrymme för sådan utformning av avtalet, att denna schablonberäkning inte behöver tillgripas.

Lagen innehåller bestämmelser om uppgörelse vid varans återtagande. Köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Säljaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning med hänsyn till ej utnyttjad kredittid. Han får vidare tillgodoräkna sig dröjsmålsränta och ersättning för vissa kostnader för återtagandet. Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än säljaren får varan återtas endast om säljaren kompenserar köparen. Tillgodoräknas säljaren ett större belopp än köparen får säljaren ej kräva ut mer än mellanskillnaden.

Reglerna om varans återtagande genom handräckning eller domsverkställighet kvarstår i sak nästan oförändrade från den nuvarande avbetalningsköplagen.

Liksom tidigare gäller att vara som har sålts genom avbetalningsköp inte får utmätas för fordran på grund av köpet.

Den nya avbetalningsköplagen föranleder smärre följdändringar i bl. a. konsumentkreditlagen, som på vissa punkter hänvisar till nuvarande avbetalningsköplag.

Vissa andra frågor

I kommittébetänkandet och den efterföljande propositionen har antytts möjligheter att låta konsumentkreditlagens kreditköpsregler gälla även motsvarande förvärv av andra nyttigheter än varor, i första hand tjänster, och att använda lagen som förebild för lagstiftning utanför konsumentkreditområdet med sikte främst på sämre ställda kredittagande näringsidkare.

Utredningen är inte beredd att förorda en utvidgning av kreditköpsreglernas tillämplighet så att dessa skulle omfatta fall där konsument gör motsvarande förvärv av exempelvis tjänst. Kreditköpsreglerna har utformats med tanke på varuområdet, där det har yppats vissa missförhållanden i samband med att konsument får handla på kredit i stället för att såsom är normalt avkrävas kontant betalning. Jämförliga problem har inte framkommit utanför varuområdet. Härtill kommer att tjänster och andra nyttigheter är sinsemellan mycket olika och bildar ett svåröverskådligt fält. Exempel på faktorer som manar till eftertanke är att tjänster till skillnad från varor normalt betalas i efterhand.

Inte heller när det gäller fältet utanför konsumentkreditområdet kan utredningen tillstyrka en utvidgning av förefintliga konsumentkreditreglers

räckvidd. Framför allt i kommersiella förhållanden gör sig delvis andra synpunkter gällande än de överväganden som bestämt innehållet i konsumentkreditlagen. Dessutom är förhållandena mycket mera skiftande än på konsumentkreditområdet. Vad nu sagts gäller även fall där den kredittagande parten intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Olika rättsregler för olika kategorier av näringsidkare skulle också möta principiella betänkligheter och gränsdragningen skulle vara svår att lagreglera.

Lagförslag

1 Förslag till Avbetalningsköplag

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag är tillämplig på avbetalningsköp. Med avbetalningsköp förstås avtal om köp av vara mot betalning i särskilda poster, av vilka minst en skall erläggas sedan varan lämnats ut till köparen, och under villkor som ger säljaren möjlighet att återtaga varan, om köparen ej fullgör sin del av avtalet (förbehåll om återtaganderätt).

Avbetalningsköp skall anses föreligga utan hinder av att avtalet har betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande, om det är avsett att den till vilken varan lämnas ut skall bli ägare av denna.

I fråga om vissa avbetalningsköp gäller i stället för denna lag bestämmelser i konsumentkreditlagen (1977:000).

2 § I lagen avses med

kontantpris: det pris till vilket säljaren skulle ha varit villig att sälja varan mot kontant betalning,

kreditbelopp: den del av kontantpriset varmed betalningsanstånd lämnas,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som köparen har att erlägga till säljaren med anledning av betalningsanståndet,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Avtalsvillkor, varigenom köparen på förhand avstår från befogenhet eller förmån enligt denna lag, är ogiltigt.

Förtidsbetalning

4 § Säljaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt

1. köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan eller

2. köparen i mer än en månad underlåtit att erlägga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, mer än en tjugondel av hela kreditfordringen.

Om köparens rätt att betala i förtid gäller vad som följer av 8 § första stycket.

5 § Vid förtidsbetalning enligt 4 § skall vid beräkning av säljarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Säljaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Utan hinder av första stycket skall särhållet kreditkostnadsbelopp som uppenbarligen helt hänför sig till utnyttjad kredittid tillgodoräknas säljaren, medan köparen aldrig är skyldig att betala någon del av särhållet kreditkostnadsbelopp som uppenbarligen helt hänför sig till ej utnyttjad kredittid.

Förbud mot viss avräkning

6 § Belopp som köparen erlägger för avräkning på säljarens fordran på grund av avbetalningsköpet får säljaren ej först avräkna på annan fordran. Utan hinder av vad nu sagts får dock säljaren utnyttja förbehåll om avräkning på fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan.

Återtaganderätten

7 § Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast om

1. köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan eller

2. köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlägga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, uppgår till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen eller utgör återstoden av denna.

8 § Betalar köparen på en gång vad säljaren äger tillgodoräkna sig enligt grunder som anges i 9 §, blir förbehåll om återtaganderätt utan verkan. Sådan betalning får erläggas när som helst innan varan återtages.

Om köparen efter utgången av tid som anges i 7 § 2 men innan varan återtages erlägger belopp, som ej har betalats i rätt tid, jämte dröjsmålsränta och kostnader enligt grunder som anges i 9 §, får varan ej återtagas på grund av dröjsmålet.

Uppgörelse vid varans återtagande

9 § Vill säljaren utnyttja rätt att återtaga varan, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad säljaren kan antagas utvinna genom att ombesörja varans

försäljning på lämpligt sätt.

Säljaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 5 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta.

Säljaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt. Vid fastställande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräckning för återtagande får säljaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

Grundas återtagandet på dom, varigenom köparen har förpliktats utge varan, får säljaren även tillgodoräkna sig obetald ersättning för rättegångskostnad enligt domen.

10 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än säljaren, får varan återtagas endast om säljaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmättningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Tillgodoräknas säljaren ett större belopp än köparen, får säljaren ej kräva ut mer än mellanskillnaden.

Handräckning

11 § Säljaren får hos utmättningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att det om avbetalningsköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

12 § Handräckning söks hos utmättningsman i den ort där köparen har sitt hemvist eller varan finns. Med köparens hemvist förstås den ort där han är bosatt samt, beträffande dödsbo, den ort där den döde senast var bosatt och, beträffande annan juridisk person, den ort som enligt 10 kap. rättegångsbalken grundar domstols behörighet i tvistemål i allmänhet.

Ansökan skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om den del av kreditfordringen som utestår obetald. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i 11 §.

Exekutionsavgift skall förskottas av sökanden, om utmättningsmannen begär det. Betalas ej förskott inom förelagd tid, får förrättningen inställas. Utmättningsmannen kan i sådant fall även häva redan vidtagen åtgärd.

13 § Handräckning enligt denna lag får ej beviljas, om det finns påtaglig anledning räkna med möjligheten att avbetalningsköpet omfattas av konsumentkreditlagen (1977:000).

Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart, att säljaren äger göra gällande förbehåll om återtaganderätt.

Gör köparen sannolikt att varan sålts till oskäligt högt pris, får handräckning ej beviljas.

14 § Lämnar säljaren anstånd med sökt handräckning och fortfar anståndet över sex månader från dagen för ansökningen, är denna förfallen.

Utmättningsman får bevilja anstånd med handräckning, om särskilda skäl föreligger. Anstånd får beviljas under högst fyra månader från dagen för ansökningen om handräckning.

15 § Köparen skall underrättas om handräckningsansökningen och förestående förrättning i så god tid, att han kan beräknas få behövtligt rådrum att bevaka sin rätt. Föreligger risk att köparen skaffar undan eller förstör varan eller är saken eljest brådskande behövs dock icke underrättelse. Sådan behövs ej heller om köparen saknar känt hemvist och det ej har kunnat klarläggas var han uppehåller sig eller var ombud för honom finns.

Handräckning får genomföras i köparens frånvaro, om det icke är erforderligt att köparen får tillfälle att yttra sig vid förrättningen. Är köparen ej närvarande men anträffas hans make, någon anställd eller annan som har hand om varan, skall denne anmodas att närvara.

16 § Utmättningsman får vid behov säkerställa sökt handräckning genom att taga vård om varan. Är denna i tredje mans besittning får i stället förbud meddelas innehavaren att utan utmättningsmannens tillstånd lämna ut varan eller vidtaga annan åtgärd därmed till men för sökanden.

Utmättningsmannen får ej längre än nödvändigt upprätthålla åtgärd enligt första stycket. Har handräckning ej följt inom två veckor skall åtgärden hävas.

17 § Vid handräckning skall utmättningsmannen värdera varan. Om det behövs får en eller flera sakkunniga anlitas att biträda vid värderingen.

18 § Beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor. Över dennes beslut får klagan ej föras.

Part som är missnöjd med värdering eller annan åtgärd vid handräckningen är oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol.

Visar ej säljaren att han väckt talan vid domstol inom en månad efter handräckningens genomförande eller, om förrättningen inom den tiden överklagats, inom en månad efter det överexekutors beslut meddelades, får köparen hos utmättningsmannen lyfta det belopp som enligt 10 § första stycket kan ha blivit nedsatt hos denne.

19 § I fråga om handräckning gäller i övrigt utsökningslagens (1877:31 s. 1) bestämmelser i tillämpliga delar.

Återtagande genom domsverkställighet

20 § I fråga om verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats återlämna vara som sålts genom avbetalningsköp, gäller vad nedan sägs och i övrigt utsökningslagens (1877:31 s. 1) bestämmelser i tillämpliga delar.

Ansökan om verkställighet görs skriftligen eller muntligen med ingivande av domen.

12 § första och tredje styckena, 14–16 §§ samt, om ej domen föreskriver annat, 17 § äger motsvarande tillämpning.

Part som är missnöjd med utmättningsmannens värdering är oförhindrad

att väcka talan mot den andre vid domstol. Visar ej säljaren att han väckt sådan talan inom en månad efter verkställigheten eller, om förrättningen inom den tiden har överklagats, inom en månad efter det beslut av högre instans vunnit laga kraft, får köparen hos utmätningsmannen lyfta det belopp som enligt 10 § första stycket kan ha blivit nedsatt hos denne.

Utmättningsförbud

21 § Vara som har sålts genom avbetalningsköp får ej utmätas för fordran på grund av köpet. Vad nu sagts gäller dock ej om kreditfordringen har betalats.

Denna lag träder i kraft den _____, då lagen (1915:219) om avbetalningsköp upphör att gälla. Äldre lag gäller dock fortfarande i fråga om köp som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till eller avses annars däri lagrum som har ersatts genom föreskrift i den nya lagen skall i stället denna tillämpas.

2 Förslag till

Lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:000)

Härigenom föreskrives att 17 och 22 §§ konsumentkreditlagen (1977:000) skall ha nedan angivna lydelse.

Lydelse enligt prop. 1976/77:123

Föreslagen lydelse

17 §

Vill kreditgivaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

<p>Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet äger 3 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning.</p>	<p>Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antagas utvinna genom att ombesörja varans försäljning på lämpligt sätt.</p>
---	--

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 13 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skäligen kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräkning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skäligen ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

*Lydelse enligt prop. 1976/77:123**Föreslagen lydelse*

I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning. Härvid skall hänvisningen i 14 § andra stycket till 5 § första stycket avse 18 § första stycket denna lag.

22 §

I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 12 § första och tredje styckena samt 14–20 §§ avbetalningsköplagen (1978:000) motsvarande tillämpning. Härvid skall hänvisningarna i 18 § tredje stycket och 20 § fjärde stycket till 10 § första stycket avse 18 § första stycket denna lag.

Denna lag träder i kraft den

Äldre bestämmelser gäller dock i fråga om köp som har ingåtts före lagens ikraftträdande.

3 Förslag till Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrives att 10 kap. 10 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Lydelse enligt prop. 1976/77:123**Föreslagen lydelse*

10 §

Vad i 8 kap. 13 § sägs om inskränkning i åklagarens åtalsrätt skall äga motsvarande tillämpning beträffande annat i detta kapitel omförmålt brott än grov förskingring och sådan trolöshet mot huvudman som är att anse som grov.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts eller som innehåller förbehåll om återtaganderätt som avses i 1 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp eller 15 § konsumentkreditlagen (1977:000), må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts, eller som gärningsmannen eljest innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den

1 Inledning

1.1 Direktiven

Direktiven för utredningen finns i anförande till statsrådsprotokollet den 4 juni 1971 av dåvarande statsrådet Lidbom. Anförandet inleds med en redogörelse för redan tagna initiativ till lagstiftning för att tillgodose det behov av ökat skydd för konsumenterna som den moderna samhällsutvecklingen medfört. I övrigt innehåller anförandet följande:

”Ett område där behovet av lagregler till konsumenternas skydd gör sig starkt gällande är avbetalningshandeln. För många enskilda personer är köp på avbetalning eller mot liknande kredit den enda möjlighet som står till buds att inom överskådlig tid förvärva dyrbara kapitalvaror. En stor del av handeln med exempelvis bilar, hushållsmaskiner och TV-apparater sker också i denna form. Redan transaktionernas stora ekonomiska betydelse för den enskilde motiverar att frågan om särskilda skyddsregler i lag ägnas speciell uppmärksamhet. Härtill kommer bl. a. att det ofta är svårt att värdera erbjudna villkors förmånlighet eller oförmånlighet och att den enskilde lätt kan felbedöma sina möjligheter att fullfölja ett avtal eller råka i oförutsedda situationer som gör ett sådant fullföljande praktiskt taget omöjligt.

Behovet av lagregler till köparens skydd vid avbetalningsköp uppmärksammades redan tidigt. Genom lagen (1915:219) om avbetalningsköp infördes vissa tvingande bestämmelser i sådant syfte, och skyddet har sedermera förstärkts genom en partiell revision av lagen år 1953. Lagen är framför allt inriktad på att förhindra att köparen drabbas av oskäligt stränga påföljder vid försummelse att fullgöra de skyldigheter som avtalet ålägger honom.

De nya lagar på konsumentskyddsområdet som redan föreligger eller som är att vänta inom den närmaste tiden ger möjligheter att på olika sätt ingripa mot skilda former av missbruk inom avbetalningshandeln. Lagen om otillbörlig marknadsföring möjliggör sanering av reklamen på området och uppställande av krav på vederhäftig redovisning av erbjudanden om avbetalningsköp. Med stöd av lagen om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor kan ingripande ske mot kontraktsformulär med villkor som oskäligt missgynnar köparen. Den genom lagen om hemförsäljning m. m. införda rätten att frånträda avtal gäller just köp på avbetalning och andra former av kreditköp.

Konsumentens ställning vid kreditköp har sålunda förbättrats genom de lagstiftningsåtgärder som jag har redogjort för. Men som jag fortsättningsvis

skall redovisa har utvecklingen när det gäller köp på avbetalning och andra former av kreditköp medfört behov av ändringar och kompletteringar av de bestämmelser som direkt reglerar sådana köp.

Karakteristiskt för utvecklingen på konsumtionskreditmarknaden under senare år är att det har blivit allt vanligare att det inte är säljaren själv utan ett i förhållande till denne fristående företag som står för krediten till köparen. Detta kan ske i den formen att köparen i samband med vad som formellt är ett kontantköp genom säljarens förmedling får ett lån hos ett särskilt kreditinstitut för att finansiera köpet. En term som brukar användas för att beteckna sådana transaktioner är låneköp. Det kan också vara fråga om en stående kredit hos ett kreditinstitut som får utnyttjas för löpande inköp hos vissa företag. Detta är det utmärkande för vissa kreditkortssystem. Det trepartsförhållande mellan köpare, säljare och kreditgivare som uppkommer i dessa situationer kan medföra rättsliga komplikationer och få konsekvenser som ter sig stötande från den enskildes synpunkt. Sålunda torde köparen i allmänhet ha begränsade möjligheter att mot betalningskrav från kreditgivarens sida göra gällande invändningar som hänför sig till köpavtalet, t. ex. att varan är behäftad med fel eller brist eller att säljaren på annat sätt har åsidosatt sina skyldigheter enligt avtalet eller att detta är ogiltigt på grund av något som säljaren har låtit komma sig till last. Vidare blir de tvingande reglerna till köparens skydd i lagen om avbetalningsköp inte tillämpliga om låneköpsformen används. Detta inger så mycket större betänkligheter som de flesta köpare torde vara helt ovetande om att låneköpet skiljer sig från ett vanligt avbetalningsköp på sätt som kan påverka köparens rättsställning.

De nya former för konsumtionskredit som sålunda har vunnit utbredning på marknaden motiverar enligt min mening en utredning med sikte på att utröna vad man kan göra för att förstärka konsumentens ställning. Därvid bör också lagen om avbetalningsköp ses över. Jag föreslår att särskilda sakkunniga tillkallas för denna uppgift.

De sakkunniga bör skaffa sig en allmän överblick över de olika finansieringssystem som f. n. förekommer på marknaden. Det kan också finnas anledning att i någon omfattning studera motsvarande förhållanden utomlands för att få underlag för en bedömning av vilka utvecklingstendenser som kan väntas hos oss. De sakkunniga bör överväga vilka lagstiftningsåtgärder som behöver vidtas för att få till stånd en lämplig avvägning mellan parterna och tillförsäkra köparen-kredittagaren ett tillfredsställande skydd. Prövningen bör i första hand ta sikte på konsumenternas intressen.

Beräffande sådana nya företeelser som låneköp och kreditkort finns f. n. inte frågan reglerad i lag. De sakkunniga får överväga hur den lagstiftning som kan visa sig behövlig bör utformas. Vissa frågor kan eventuellt lösas genom tillägg till eller ändringar i gällande lagar, exempelvis lagen om otillbörlig marknadsföring och lagen om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor. Mycket talar emellertid för att det behövs en särskild lag om konsumtionskredit. Härvid uppkommer frågan om reglerna i den nuvarande lagen om avbetalningsköp bör överföras till en sådan lag. Jag vill inte nu ta ställning till detta problem. Utredningen bör förutsättningslöst pröva olika lagtekniska lösningar.

Jag skall i det följande peka på några punkter där ändringar i avbetalningsköplagen bör övervägas. Jag vill emellertid framhålla att de sakkunniga inte

bör bindas genom några mera preciserade direktiv utan ha frihet att komma med de förslag som deras undersökningar och överväganden kan ge anledning till.

Lagen om avbetalningsköp är enligt 1 § tillämplig på avtal om försäljning av lösöre mot betalning i särskilda poster av vilka åtminstone någon skall erläggas efter det att godset har utlämnats till köparen. Som ytterligare förutsättning för lagens tillämplighet gäller att säljaren skall ha rätt att återta godset, om köparen åsidosätter vad som åligger honom eller att äganderätten till godset skall stanna hos säljaren tills betalningen eller viss del därav har blivit erlagd. De sakkunniga bör överväga om denna bestämning av reglernas tillämpningsområde är lämplig eller om en utvidgning bör ske, exempelvis så att begränsningen till avtal med återtagande- eller äganderättsförbehåll slopas. Vissa av lagens skyddsregler skulle kunna fylla en uppgift även vid sådana avtal. En sådan ändring skulle också öppna möjlighet att vidga tillämpningsområdet till att omfatta avtal om förvärv av tjänster, exempelvis resor.

Lagen innehåller f. n. ingen begränsning med avseende på köparens person eller egendomens beskaffenhet och pris. Detta innebär bl. a. att den i sin helhet är tillämplig både på konsumentköp och på andra köp. Om ytterligare bestämmelser till skydd för konsumenterna införs, får särskilt övervägas i vad mån lagens regler skall begränsas till konsumentköp eller ha allmän räckvidd.

Som förutsättning för rätt till handräckning för återtagande av avbetalningsgods gäller f. n. att det föreligger en av köparen undertecknad handling av visst innehåll. Handlingen skall uppta bl. a. varans kontantpris samt det pris köparen har att betala och tidpunkterna härför. I praktiken torde som regel kontrakt upprättas i enlighet med dessa föreskrifter trots att detta inte är någon nödvändig förutsättning för att avtalet skall bli giltigt. De sakkunniga bör överväga om det finns anledning att skärpa de gällande reglerna. Jag tänker härvid bl. a. på ett av konsumtionskreditutredningen i betänkandet (SOU 1966:42) Konsumtionskrediter i Sverige framlagt förslag till ändring i lagen, enligt vilket i den nämnda handlingen också skulle lämnas uppgift om kreditkostnaden, uttryckt som effektiv ränta för år räknat. En sådan uppgift kan tänkas ge köparen bättre möjligheter att jämföra kostnaden för kredit i form av avbetalningsköp med kostnaden för kredit av annat slag och bör därigenom eventuellt fylla en nyttig funktion som konsumentupplysning. Konsumtionskreditutredningens förslag har vid remissbehandlingen mottagits positivt av företrädare för konsumentintressena men kritiserats från andra håll på olika grunder. De sakkunniga bör ta upp frågan till förnyat övervägande med beaktande av vad som har anförts vid remissbehandlingen. I samband härmed kan det också finnas anledning att överväga om det bör införas regler som ålägger säljare att redan i sina försäljningserbjudanden lämna vissa upplysningar om avbetalningsvillkor och kreditkostnad.

Den nuvarande lagen om avbetalningsköp innehåller inte någon egentlig reglering av avbetalningsvillkoren. För ett särskilt område, nämligen bilhandeln, finns emellertid sådana regler. Förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar innehåller sålunda bestämmelser om minsta kontantinsats och längsta kredittid. Bestämmelserna gäller bara säljare som inte har biträtt en särskild

överenskommelse vilken ålägger honom att iaktta motsvarande regler. Motiven för denna reglering är av samhällsekonomisk art. Frågan kan emellertid också ses från konsumentskyddssynpunkt. Sålunda kan regler om minsta kontantinsats avhålla från oöverlagda köp. Vidare skulle t. ex. bestämmelser som bereder skydd mot oskäligt höga kreditkostnader kunna motverka för köparen obilliga avtal på ett effektivare sätt än bestämmelser om upplysningsplikt och liknande. De sakkunniga bör förutsättningslöst pröva frågan om bestämmelser av nu antydd innebörd bör införas. Därvid bör de förslag som framlagts i betänkandet Konsumtionskrediter i Sverige om en reglering från samhällsekonomiska utgångspunkter vägas in i bedömningen.

Ett betydande antal av reglerna i lagen om avbetalningsköp tar sikte på situationen då köparen inte fullgör sina skyldigheter enligt avtalet. I 2 § begränsas säljarens rätt att i sådant fall ta tillbaka godset, utkräva post som annars inte skulle vara förfallen eller göra annan i avtalet föreskriven särskild påföljd gällande. Sålunda fordras att köparens underlåtenhet avser belopp som utestår oguldet minst 14 dagar utöver förfalldagen och att beloppet uppgår till viss storlek, enligt huvudregeln minst en tiondel av avbetalningspriset. Vidare gäller att köparen under vissa omständigheter kan undvika påföljd genom att betala det förfallna beloppet jämte ränta och kostnader även efter 14-dagarstidens utgång. 3–5 §§ innehåller regler om den avräkning som skall ske mellan säljare och köpare vid återtagande av avbetalningsgods. Köparen skall tillgodoräknas godsets värde, medan säljaren tillgodoräknas dels ogulden och förfallna poster, dels så stor kvotdel av de ännu inte förfallna posterna som motsvarar förhållandet mellan kontantpriset och avbetalningspriset, dels vissa andra särskilda kostnader. Enligt 6 § kan köparen förhindra återtagande genom att betala säljaren hela det belopp denne har att fordra. Vidare ges köparen rätt att inom viss tid efter återtagandet lösa tillbaka godset. Paragrafen föreskriver slutligen också att köparen alltid har rätt att när som helst fullgöra sin betalningsskyldighet i förtid, varvid säljarens fordran beräknas enligt de grunder som gäller vid återtagande.

De sakkunniga bör överväga om de gällande reglerna ger köparen tillfredsställande skydd. Härvid finns anledning att rent allmänt ompröva säljarens rätt att i särskild ordning återta godset vid försummelser från köparens sida. Som regel ligger det inte i säljarens intresse att verkligen få tillbaka godset, vilket ofta torde ha mycket ringa värde för honom. Från köparens synpunkt kan däremot ett återtagande innebära en mycket allvarlig påföljd. Återtaganderätten utgör därför i många fall ett utomordentligt starkt påtryckningsmedel som säljaren kan använda för att understödja krav på betalning. Även om de sakkunniga kommer till att återtaganderätten i princip bör behållas, kan det finnas anledning att begränsa den genom att skärpa förutsättningarna för återtagande i olika hänseenden. Sålunda kan förtjäna övervägas bl. a. införande av skyldighet för säljaren att först anmana köparen att betala och av regler som innebär att rätten att återkräva viss försumlighet som grund för särskild påföljd preskriberas efter viss tid. Avräkningen vid återtagande resulterar erfarenhetsmässigt i allmänhet i att det uppstår ett saldo till säljarens förmån som köparen blir skyldig att erlægga kontant. Detta beror dels på att köparen i fall då återtagande kommer i fråga vanligen inte har betalat mer än ett fåtal poster, dels på att reglerna om värderingen av godset är

utformade så att detta ibland åsätts ett uppseendeväckande lågt värde. Det synes motiverat att överväga ändringar i dessa regler som gör dem mindre oförmånliga för köparen, exempelvis genom att säljarens rätt till särskild ersättning i pengar begränsas.

Jag har tidigare pekat på de problem och olägenheter som kan uppstå i fall där kreditgivaren träffar särskilt avtal med köparen så att ett trepartsförhållande uppstår. Liknande situationer kan uppkomma, om säljaren sedan ett avtal om kreditköp har träffats överlåter sina rättigheter mot köparen på tredje man. Detta kan ske exempelvis genom att köparen får ställa ut växlar eller andra löpande fordringshandlingar på den del av köpeskillingen som inte betalas kontant, vilka växlar säljaren sedermera diskonterar, eller genom att säljaren transporterar sin rätt enligt kontraktet på annan. Om överlåtelsen sker i sådana former att köparen inte kan åberopa samma invändningar mot den till vilken säljaren har överlåtit sin rätt som mot säljaren själv, kan köparen drabbas av oförmånliga konsekvenser. Med hänsyn härtill kan ifrågasättas införande av exempelvis förbud mot användning av löpande fordringshandlingar i samband med konsumentkreditköp samt regler om ogiltighet av avtalsklausuler som innebär att köparens rätt till invändningar mot den som övertar säljarens rättigheter enligt kontraktet begränsas. De sakkunniga bör överväga dessa frågor.

Sist berörda frågor aktualiseras delvis även i det utredningsarbete som bedrivs av de sakkunniga rörande lagstiftningen om köp av lös egendom. I den mån frågorna får sin lösning i detta sammanhang kan givetvis det utredningsarbete som skall ankomma på de sakkunniga rörande konsumtionskreditfrågorna begränsas. De båda utredningarna bör samråda med varandra och komma överens om en lämplig arbetsfördelning så att dubbelarbete undviks. Även i andra frågor kan sådant samråd behövas. Samråd bör ske också med andra utredningar på närliggande områden, exempelvis generalklausulutredningen och kreditupplysningsutredningen.

Lagen om avbetalningsköp har tillkommit i nordiskt samarbete. Det är önskvärt att i sak bevara nordisk rättslikhet på området i den mån det kan ske utan avkall på bl. a. de konsumentskyddssynpunkter som bör vara grundläggande för det svenska utredningsarbetet. Intresse för en översyn av reglerna om avbetalningsköp föreligger även i andra nordiska länder, och visst arbete på området pågår redan. De sakkunniga bör samarbeta med motsvarande utredningar i de andra nordiska länderna.

De sakkunniga bör, om det visar sig lämpligt, kunna redovisa resultatet av sitt arbete etappvis i delbetänkanden.”

1.2 Konsumentkreditlagens tillkomst

Huvuddelen av utredningsarbetet har redovisats i dåvarande kreditköpkommitténs betänkande (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m.

Med utgångspunkt i detta betänkande har regeringen framlagt proposition (1976/77:123) med förslag till konsumentkreditlag m. m. Lagen ersätter inom konsumentområdet lagen (1915:219) om avbetalningsköp samt vissa bestämmelser om kreditköp i konsumentköplagen (1973:877).

I syfte att stärka konsumentens ställning i creditsammanhang innehåller

konsumentkreditlagen dels på i princip alla konsumentkrediter tillämpliga bestämmelser om informationsplikt, dels en rad regler för fall där vara förvärvas genom kreditköp, vartill kommer en särskild bestämmelse rörande kontokort. Vad gäller avbetalningsköp blir sådana i vissa avseenden annorlunda reglerade i konsumentkreditlagen än i avbetalningsköplagen.

Enligt konsumentkreditlagen skall näringsidkare vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit lämna information om bl. a. den effektiva räntan för krediten. Motsvarande information skall lämnas innan avtal om kredit sluts.

Till lagens viktigaste kreditköpsregler hör bestämmelser om kontantinsats. Grundregeln är att säljaren skall ta ut kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om ej särskilda förhållanden föranleder annat.

En betydelsefull reform är att den nya lagen möjliggör inskridande mot användning av förbehåll om återtaganderätt beträffande vara som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden inte är lämpad som kreditsäkerhet.

Nämnda bestämmelser om information, kontantinsats och begränsning av återtaganderätt är knutna till det marknadsrättsliga system som marknadsföringslagen (1975:1418) och lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor är uttryck för. Tanken är att riktlinjer för reglernas tillämpning skall upprättas efter förhandlingar mellan konsumentverket och berörda näringslivsorganisationer och att reglerna på det sättet skall anpassas till de särskilda förhållandena inom olika branscher m. m. I sista hand ankommer det på marknadsdomstolen att genom åläggande eller förbud bestämma reglernas innehåll.

Utöver nu berörda bestämmelser innehåller konsumentkreditlagen såvitt angår kreditköp också regler om köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren, förbud mot vissa fordringsbevis, förtidsbetalning och handräckning för återtagande av vara m. m.

En närmare redogörelse för den nya lagen, som föreslås träda i kraft den 1 januari 1978, finns i avsnitt 2.3.

Även i Norge, Danmark och Finland pågår arbete med lagstiftning inom förevarande område. Arbetet har emellertid inte i något av dessa länder fortskridit lika långt som i Sverige. Av allt att döma kommer i varje fall inte Norge att följa det svenska exemplet med en konsumentkreditlag. Sannolikt väljer man i stället att skapa en kreditköpslag som inte är begränsad till konsumentområdet men vars viktigaste bestämmelser utgörs av särregler för konsumentköp och i någon mån även för (vissa) kreditköp med förbehåll om återtaganderätt oavsett köpets karaktär av konsumentköp eller annat köp. Det norska kreditkjøpsutvalget har i februari 1977 avgett ett i serien Norges offentlige utredninger (NOU) publicerat betänkande med titeln Kredittkjøp m. v. (NOU 1977:12). Utvalgets förslag till lag om kreditköp m. m. återges i bilaga 3.

1.3 Utredningens efterföljande arbete

I direktiven uttalades att de nya former av konsumtionskredit som vunnit utbredning – låneköp och kreditkortssystem – motiverade en utredning med sikte på vad som kunde göras för att förbättra konsumentens ställning, varvid också lagen (1915:219) om avbetalningsköp borde ses över. För det fall att ytterligare bestämmelser till konsumentens skydd skulle tillföras denna lag fick enligt direktiven särskilt övervägas i vad mån lagens regler skulle begränsas till konsumentköp eller ha allmän räckvidd.

På grundval av kreditköpkommitténs arbete har tillkommit en proposition (1976/77:123) med förslag till konsumentkreditlag vilken innebär att regleringen av sådana avbetalningsköp som är konsumentköp bryts ut ur avbetalningsköplagen och att dessa avbetalningsköp blir föremål för en delvis ny reglering även i sak. En uppgift för kreditköputredningen har därför blivit att överväga avbetalningsköplagens framtid. I det sammanhanget har utredningen också haft att ta ställning till frågan i vad mån konsumentkreditlagens regler bör tjäna som förebild för bestämmelser utanför konsumentkreditområdet.

Såsom framgår av kapitlen 4 och 6 har dessa överväganden resulterat i förslag till en ny avbetalningsköplag som skiljer sig från den som ersätts huvudsakligen därigenom att systematik och terminologi följer konsumentkreditlagens modernare mönster.

Den nuvarande avbetalningsköplagen har tillkommit i nordiskt samarbete. I direktiven angavs att det var önskvärt att i sak bevara nordisk rättslikhet på området i den mån det kunde ske utan att man gjorde avkall på bl. a. de konsumentskyddssynpunkter som borde vara grundläggande för det svenska utredningsarbetet. Såsom framgått av föregående avsnitt – 1.2 – har det svenska lagstiftningsarbetet kommit längre än övriga nordiska länders och lett till proposition med förslag till konsumentkreditlag. Det är av naturliga skäl detta lagförslag och inte vad som kan tänkas bli resultatet av övriga nordiska länders lagstiftningsarbete som har tjänat som utgångspunkt för kreditköputredningens förslag till ny avbetalningsköplag.

Kreditköputredningen har sett frågan om avbetalningsköplagens framtid som sin egentliga uppgift. I betänkandet Konsumentkreditlag m. m. och den efterföljande propositionen har emellertid gjorts vissa uttalanden, som föranlett utredningen att redovisa sitt synsätt i fråga om konsumentkreditlagen som allmän förebild utanför konsumentkreditområdet, särregler för sämre ställda näringsidkare och konsumentkreditlagens kreditköpsregler som förebild i andra konsumentkreditsammanhang. Vidare har en riksdagsmotion gett anledning att nämna hur utredningen ser på köparens ställning vid factoring. Slutligen har utredningen uttalat sin åsikt i frågan om behovet av lagstiftning om leasing till näringsidkare mot bakgrund av att leasing kan vara ett alternativ till avbetalningsköp. Utredningens synpunkter i berörda frågor har sammanställts i kapitel 5.

THE HISTORY OF THE

The history of the world is a vast and complex subject, encompassing the lives and actions of countless individuals and the events that have shaped our planet. From the dawn of civilization to the present day, the human story is one of constant change and evolution. The early years of our species are marked by a struggle for survival in a harsh and unpredictable environment. As we progressed, we developed language, art, and technology, paving the way for the great civilizations of the ancient world. The rise and fall of these empires, from the Egyptians to the Romans, offer us a glimpse into the power of human ambition and the fragility of our achievements. The Middle Ages were a period of religious fervor and the growth of feudalism, while the Renaissance brought a renewed interest in the arts and sciences. The modern era is characterized by the Industrial Revolution, which transformed the world through the power of machinery and the growth of cities. Today, we face new challenges, such as climate change and global inequality, but we also have the tools and knowledge to address them. The history of the world is not just a record of events, but a testament to the resilience and ingenuity of the human spirit.

2 Avbetalningsköplagen och nyare lagstiftning

2.1 Inledning

Utmärkande för kreditformen avbetalningsköp – enligt här använd definition – är att en vara säljs mot betalning i flera poster, av vilka minst en skall erläggas efter det att köparen har fått varan i sin hand, och att varan på grund av förbehåll från säljarens sida står som säkerhet för köparens förpliktelser.

Avbetalningsköp förekommer såväl vid privatpersoners förvärv av kapitalvaror för enskilt bruk som vid näringsidkares anskaffning av maskiner och annan utrustning för sin rörelse. Hittills har avbetalningsköpet haft sin största betydelse när det gäller konsumentkapitalvaror.

Tidigt uppkom ett behov av att genom särskild lagstiftning skydda avbetalningsköpare mot oskäligt hårda kontraktsvillkor. Därför infördes den alltjämt gällande lagen (1915:219) om avbetalningsköp. Lagen var ett resultat av nordiskt samarbete. Likartade lagar tillkom i Norge, Danmark och Finland. Kreditköpkommitténs betänkande (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. innehåller en tämligen utförlig redogörelse för bakgrunden till avbetalningsköplagen. I betänkandet behandlas också de ändringar i lagen som har tillkommit före år 1976. En översikt över lagen i dess nuvarande lydelse lämnas nedan i avsnitt 2.2.

Enligt en på betänkandet grundad proposition (1976/77:123) med förslag till konsumentkreditlag m. m. skall sådana avbetalningsköp som är konsumentköp avskiljas från avbetalningsköplagens tillämpningsområde för att i stället regleras i en konsumentkreditlag. Denna innebär bl. a. en i princip enhetlig reglering för alla konsumentkreditköp och en allmän förbättring av konsumentens ställning i kreditsammanhang. I vissa avseenden blir avbetalningsköp annorlunda reglerade i konsumentkreditlagen än i avbetalningsköplagen. En redogörelse för innehållet i konsumentkreditlagen finns i avsnitt 2.3.

För bilhandeln gäller en av konjunkturpolitiska hänsyn betingad reglering beträffande kontantinsats och kredittid. Den kan sägas bestå av dels förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar, dels en med förordningen sammanhörande överenskommelse mellan kommerskollegium och Motorbranschens Riksförbund (MRF). Regleringen behandlas i avsnitt 2.4. En i vissa hänseenden utförligare beskrivning finns i nämnda betänkande.

Till lagstiftning av särskilt intresse för kreditköputredningens arbete hör

också den nytillkomna generalklausulen i 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Generalklausulen utgör i olika sammanhang ersättning för eller komplement till civilrättsliga skyddsregler. Om generalklausulen handlar avsnitt 2.5.

2.2 Lagen (1915:219) om avbetalningsköp

Efter reformen på konsumentkreditområdet kommer sådana avbetalningsköp som är konsumentköp att regleras i konsumentkreditlagen (se avsnitt 2.3), medan övriga avbetalningsköp alltså omfattas av nuvarande avbetalningsköplag. Denna får efter konsumentköpens avskiljande praktisk betydelse huvudsakligen för avtal om avbetalningsköp mellan näringsidkare. Det torde sällan förekomma att privatperson använder denna kreditform vid försäljning till annan privatperson eller till näringsidkare.

Med hänsyn till avbetalningsköplagens bakgrund bör påpekas att dess regler till köparens skydd inte har tillkommit med sikte endast på konsumentköpen. Detta framgår klart av förarbetena till 1953 års genomgripande ändringar av lagen. I prop. 1953:3 (se s. 32) framhöll föredragande departementschefen, att den yrkesmässiga biltrafiken hade kommit att i stor utsträckning bedrivas av kapitalsvaga småföretagare, som förvärvade sina för trafiken behövliga bilar genom avbetalningsköp. Departementschefen fann det uppenbart, att denna avbetalningshandel inte borde lämnas utanför en reglering som syftade till att från sociala synpunkter stärka köparens ställning.

Avbetalningsköplagen är huvudsakligen inriktad på att reglera förhållandet mellan parterna då köparen inte fullgör sina förpliktelser och säljaren därför gör gällande vissa i avtalet angivna särskilda påföljder såsom återtagande av varan. För bl. a. den situationen innehåller lagen vissa tvingande regler till köparens förmån. Å andra sidan ställs ett snabbt och billigt handräckningsförfarande till säljarens förfogande i de fall då han enligt lagen har rätt att återta varan. Lagen är inte uttömmande utan måste understödjas av allmänna civil- och processrättsliga regler, t. ex. köplagens och utsökningslagens bestämmelser.

Det för avbetalningsköplagens tillämplighet avgörande begreppet avbetalningsköp definieras i 1 § första stycket. Med avbetalningsköp förstås ett avtal enligt vilket lösöre säljs mot betalning i särskilda poster, varav minst en skall erläggas efter det att godset har utgetts till köparen, och vid vilket säljaren har förbehållit sig antingen rätt att återta godset om köparen åsidosätter vad som åligger honom (återtagandeförbehåll) eller äganderätten till godset tills betalningen eller del därav har erlagts (äganderättsförbehåll eller ägareförbehåll).

Lösöre är ett annat ord för vara och betyder lösa fysiska föremål. Utanför bestämmelsen faller inte endast fast egendom och byggnad på annans mark utan även värdepapper och rättigheter av olika slag.

Fall där hela betalningen skall erläggas på en gång efter godsets utgivande har lämnats oreglerade. Detta torde ha sin förklaring i ett antagande att kombinationen engångsbetalning och förbehåll av nämnda slag knappast förekom i den handel som man hade för ögonen.

Att sådant förbehåll har gjorts är det mest karakteristiska för avbetalningsköpet och innebär att godset står som säkerhet för att köparen fullgör sina förpliktelser.

Avbetalningsköplagen anger inte förutsättningarna för att ett återtagande- eller äganderättsförbehåll skall gälla mellan parterna eller mot tredje man (t. ex. köparens borgenärer). Här gäller allmänna rättsregler (jfr avsnitt 3.2.4 i SOU 1975:63 och lagrådsledamotsuttalandet i prop. 1976/77:123 s. 355 ff). För avbetalningsköplagens tillämplighet räcker att förbehållet gäller mellan parterna.

Har avtalet getts formen av hyresavtal skall enligt 1 § andra stycket avbetalningsköp ändå anses föreligga, om avsikten är att den till vilken godset utgetts skall bli ägare av det. En framträdande risk för att hyresterminologi kan komma till användning i försök att kringgå de tvingande lagbestämmelserna har ansetts motivera detta särskilda påpekande i lagtexten.

Avtal om uthyrning av vara kan innehålla ett uttryckligt eller tyst villkor om rätt för hyresmannen att, om han så önskar, under hyrestiden eller efter dess utgång förvärva äganderätten till varan. I lagtexten besvaras inte frågan i vad mån en sådan optionsklausul – som alltså inte är tillkommen för att maskera ett avtal om köp – kan medföra att lagen blir tillämplig på avtalet.

I 1 § tredje stycket definieras termen avbetalningspris. Därmed avses sammanlagda beloppet av de poster som köparen har att erlagga enligt avtalet. Såsom post räknas inte sådan ränta eller gottgörelse för försäkringspremie som köparen skall utge särskilt.

I samband med konsumentkreditlagens införande tillförs 1 § avbetalningsköplagen ett fjärde stycke som innehåller en erinran om att det i fråga om vissa avbetalningsköp finns bestämmelser i konsumentkreditlagen.

Genom 2 § första stycket begränsas säljarens rätt att göra gällande påföljder på grund av att köparen råkat i dröjsmål med betalningen. Om köparen underlåter att betala förfallen post eller eljest fullgöra sin betalningsskyldighet får säljaren inte på grund därav återta godset, utkräva ännu inte förfallen post eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd – t. ex. vitespåföljd – gällande med mindre betalningsdröjsmålet har viss omfattning. Det krävs att köparens underlåtenhet avser belopp som utestår oguldet minst 14 dagar utöver förfallodagen och att detta belopp uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller, om i beloppet ingår mer än en post, till minst en tjugondel av avbetalningspriset eller att beloppet utgör återstoden av säljarens fordran.

Dessa bestämmelser gäller endast avtalsvillkor om särskild påföljd för betalningsförsummelse. Ett avtalsvillkor kan emellertid föreskriva sådan påföljd för annat kontraktsbrott, t. ex. vanvård av varan eller underlåtenhet att hålla varan försäkrad. Generalklausulen i 36 § avtalslagen utgör här enda spärr mot oskälig tillämpning av sådant avtalsvillkor.

Med "särskild påföljd" markeras att bestämmelserna i 2 § första stycket inte begränsar säljarens rätt att i vanlig ordning driva in sin fordran, så snart denna förfallit.

Att dröjsmålsbeloppet inte behöver vara av viss relativ storlek i fall där det utgör återstoden av säljarens fordran har sin bakgrund i risken för att säljaren annars inte får denna sista del reglerad.

Har köparen låtit komma sig till last sådant dröjsmål som enligt 2 § första stycket erfordras för att säljaren skall få återropa avtalsbestämmelse om särskild påföljd, kan köparen inte redan genom att erbjuda betalning av dröjsmålsbeloppet omintetgöra säljarens rätt att utkräva påföljd för dröjsmålet. Men om säljaren frivilligt mottar den erbjudna betalningen är han inte längre bibehållen vid denna rätt. Vad nu sagts om köparens möjligheter gäller i princip. Särregler finns i 2 § andra stycket och 6 § första stycket (se även tredje stycket).

Om köparen efter utgången av fjortondagarsfristen men innan godset återtas erlägger belopp som inte har betalats i rätt tid jämte ränta samt ersätter säljarens kostnader i anledning av dröjsmålet, får säljaren enligt 2 § andra stycket inte göra gällande särskild påföljd, om detta skulle vara obilligt med hänsyn till att betalningsdröjsmålet berott på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter. Är situationen av det slaget kan säljaren alltså inte bevara sin rätt att utkräva påföljd för dröjsmålet genom att avvisa sådan betalning som skulle hålla honom skadeslös. Regeln i 2 § andra stycket har visst samband med anståndsbestämmelsen i 12 §. Om möjlighet för köparen att genom slutreglering undgå yrkat återtagande finns en regel i 6 § första stycket (se i det följande).

Har säljaren rätt att återta godset och vill han göra bruk av denna rätt skall avräkning ske mellan parterna enligt 3–5 §§. Avräkningsreglerna är tillämpliga såväl vid uppgörelse i godo som vid handräkning och verkställighet av dom. Grundtanken i den uppgörelse som föreskrivs är att säljaren genom vad köparen redan erlagt och genom varans värde skall – såvitt möjligt – få täckning för det s. k. positiva kontraktssintresset (m. a. o. försattas i det ekonomiska läge som han skulle ha befunnit sig i, om avtalet hade fullgjorts), men att han inte skall ha någon särskild förmån av att återfå varan. Om dennas värde överstiger säljarens oreglerade anspråk, får därför återtagande inte ske med mindre överskottet tillgodoförs köparen.

Köparen tillgodoräknas enligt 3 § värdet av godset, när det återtas. Värdet beräknas efter vad säljaren kan antas utvinna genom att på lämpligt sätt försälja godset. Hänsyn skall sålunda tas till omständigheter som kan höja värdet i säljarens hand, såsom att han på nytt kan sälja godset i egen rörelse och dessförinnan reparera eventuell skada på det.

Värderingsregeln kan sägas innebära en förmån för köparen. Det belopp till vilket godset värderas torde i regel vara högre än vad en försäljning på offentlig auktion skulle inbringa (jfr 89 § första stycket och 96 a § utsökningslagen).

I 4 § anges vad säljaren skall tillgodoräknas. Lagtexten upptar såsom första punkt obetalda poster för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne. Vidare tillgodoräknas säljaren övriga obetalda poster med viss reduktion som syftar till att köparen inte skall behöva betala fulla avbetalningspriset med hänsyn till att uppgörelse sker i förtid. Säljaren skall av ej förfallna poster tillgodoräknas så stor kvotdel som godsets kontantpris utgör i förhållande till avbetalningspriset. Har säljaren i avtalet uppgett det pris till vilket han skulle ha varit villig att sälja godset mot kontant betalning, skall detta anses som godsets kontantpris, om det inte kan antas att godset kunde ha köpts till lägre pris.

Säljaren tillgodoräknas vidare ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som inte inräknats i avbetalningspriset.

Kostnad för godsets återtagande får säljaren också tillgodoräkna sig. Ersättning utgår enligt den med stöd av riksdagens bemyndigande utfärdade kungörelsen (1974:812) om ersättning för kostnad i mål om handräckning enligt lagen (1915:219) om avbetalningsköp, m. m.

I samband med konsumentkreditlagens införande skall avbetalningsköplagen få nya bestämmelser om ersättning för kostnad för godsets återtagande. Enligt de nya bestämmelserna får ersättning för sådan kostnad avse exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. I mål om handräckning för återtagande äger säljaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

Om köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset, tillgodoräknas säljaren även fordran på sådan ersättning. Uppkomsten av en sådan situation förutsätter särskilt förbehåll från säljarens sida, se nedan.

Om godsets värde överstiger det belopp som har tillgodoräknats säljaren, får denne enligt 5 § första stycket inte återta godset utan att han betalar överskottet till köparen eller, om värderingen har gjorts av utmätningsman (se nedan angående 13 och 14 §§), nedsätter överskottet hos denne. Är godsets värde mindre än vad som tillgodoräknats säljaren, får denne enligt 5 § andra stycket utkräva det överskjutande beloppet – som kan kallas restskulden – men ej mer.

Tidigare har omtalats köparens möjlighet att med stöd av 2 § andra stycket avvärja bl. a. återtagande efter sådant betalningsdröjsmål som berott på att han huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter. Enligt 6 § första stycket kan köparen, efter det att säljaren har framställt yrkande om återtagande, oavsett orsaken till dröjsmålet eller annat åberopat kontraktsbrott förhindra att godset återtas. Han måste i sådant fall på en gång betala vad säljaren har att fordra vid en beräkning enligt 4 §.

Om säljaren har återtagit godset, har köparen enligt 6 § andra stycket rätt att inom 14 dagar därefter lösa det tillbaka. Vill köparen utnyttja denna rätt, skall han betala säljaren godsets värde vid återtagandet samt eventuell restskuld enligt 5 § andra stycket.

Enligt svensk rätt är en gäldenär i allmänhet inte berättigad att fullgöra sin betalningsskyldighet före förfallodagen. Men en avbetalningsköpare har i åtskilliga fall intresse av att få förfoganderätt över godset tidigare än köpeavtalet förutsätter. Enligt 6 § tredje stycket har därför köparen även i annat fall än som avses i första stycket rätt att fullgöra sin betalningsskyldighet i förtid. Därvid skall säljarens fordran beräknas i huvudsak enligt de i 4 § angivna grunderna.

Det förekommer att flera föremål säljs genom samma avbetalningsköp. Vill säljaren i sådant fall återta godset har köparen enligt 7 § första stycket rätt att behålla de föremål han önskar, om han betalar säljaren de värden som har

åsatts dessa föremål samt den totala restskulden enligt 5 § andra stycket. Har säljaren återtagit föremålen får köparen inom 14 dagar därefter lösa tillbaka de föremål han önskar mot att han ersätter säljaren enligt de nyss angivna reglerna. Köparens rätt att behålla eller lösa åter valt föremål gäller enligt 7 § andra stycket inte om föremålet har sådant samband med de övriga, att dessas värde skulle märkligt minskas genom uppdelningen.

Intill den 1 juli 1976 fanns i 8 § en s. k. generalklausul, som upphävdes i samband med ikraftträdandet av den allmänna förmögenhetsrättsliga generalklausulen i 36 § avtalslagen (se avsnitt 2.5). Numera innehåller 8 § endast bestämmelser om två särskilda typer av avtalsvillkor, nämligen dels förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att köparen fullgör annan förpliktelse än sådan som åligger honom enligt avbetalningsköpet (kopplingsförbehåll), dels villkor varigenom säljaren förbehåller sig att belopp som köparen inbetalar först skall avräknas på fordran som tillkommer säljaren på annan grund än avbetalningsköpet (avräkningsförbehåll). Sistnämnda villkor kan sägas vara ett slags indirekt kopplingsförbehåll.

Dessa båda typer av villkor har ansetts normalt otillbörliga mot avbetalningsköparen, som har ett påtagligt intresse av att tillvinna sig förfoganderätten över godset utan hinder av andra mellanhavanden med säljaren. Enligt 8 § är såväl kopplings- som avräkningsförbehåll i princip utan verkan.

Undantag gäller om förbehållet avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande godset. Vid 1953 års revision av lagen fanns det åtskilliga förespråkare för uppfattningen att kopplings- och avräkningsförbehåll borde förbjudas helt. Avgörande för att så inte blev fallet var förhållandena inom bilbranschen. Det ansågs vara till betydande fördel för den avbetalningsköpare, som inte kan betala en reparation kontant, om säljaren-reparatören med hänsyn till uppställt förbehåll var villig att avstå från retentionsrätten och omedelbart efter utförd reparation lämna ut fordonet eller att över huvud taget åtaga sig en reparation på kredit. Den fördelen för köparen ansågs väga tyngre än nackdelen av förbehåll av förevarande slag. Inte minst tänkte man på fordon som brukas i yrkesmässig trafik eller eljest i köparens näringsverksamhet. Köparens förmåga att fullgöra avbetalningarna på köpeskillingen och därmed behålla bilen är i sådana fall ofta beroende av de inkomster som han kan få genom att använda den. Sambandet med avräkningsreglerna tillmättes också betydelse. Att säljaren genom förbehåll skall kunna bereda sig möjlighet att tillgodoräkna sig även reparationsfordringen ansågs rimligt med hänsyn till att köparen vid uppgörelsen mellan parterna i samband med varans återtagande tillgodoräknas varans värde i reparerat skick. Man tänkte här särskilt på konkurrenssituationen mellan säljaren och köparens övriga borgenärer. Se prop. 1953:3 s. 49 f, 55 f, 104 f och 112 f.

I 9 § ges en bestämmelse till köparens skydd vid tillämpning av avtalsvillkor enligt vilket köparens underlåtenhet att fullgöra sina åligganden skall medföra att han inte har rätt till avtalad förfallotid (jfr 2 § första stycket). Om säljaren med åberopande av en sådan s. k. förfalloklausul utkräver hela betalningen eller del därav som annars inte skulle vara förfallen, skall säljarens fordran beräknas enligt 4 §, således med viss reduktion.

När säljaren vill återta varan utnyttjar han vanligen det handräkningsförfarande som avbetalningsköplagen ställer till hans förfogande. Detta förfarande regleras i 10–14 §§ och 16 § första stycket.

Enligt 10 § första stycket får säljaren hos utmätningsman söka handräckning för godsets återtagande. En förutsättning är att det om avbetalningsköpet har upprättats en av köparen underskriven handling som innehåller äganderätts- eller återtagandeförbehåll, uppgift om godsets kontantpris samt uppgift om vad köparen har att betala och när de särskilda beloppen förfaller till betalning. Denna förutsättning beror på det summariska förfarandet och den avräkning som därvid skall ske. En bieffekt är att avbetalningsköpare normalt i samband med avtalet får viss elementär information om kreditvillkoren.

Ansökan om handräckning görs enligt 10 § andra stycket skriftligen och skall innehålla uppgift om den del av avbetalningspriset som är obetald. Gör säljaren anspråk på ränta, gottgörelse för försäkringspremie eller ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset skall även sådan fordran anges. Köpehandlingen skall i original och bestyrkt avskrift bifogas ansökningen.

Om utmätningsmannen begär det, skall enligt 10 § tredje stycket handräckningskostnaden förskjutas av sökanden.

Enligt 10 § fjärde stycket äger 56, 59, 60 och 60 a §§ utsökningslagen motsvarande tillämpning vid handräckning. Detta innebär i grova drag följande. Handräckning söks där köparen har sitt hemvist eller där godset finns. Köparen skall i regel underrättas om handräckningen i så god tid, att han kan beräknas få nödvändigt rådrum för att bevaka sin rätt. Föreligger fara att godset göms undan eller förstörs eller är saken annars brådsakande behöver köparen dock inte underrättas. Köparens frånvaro utgör inte hinder för handräckningens genomförande, om det inte befinnes erforderligt att han får tillfälle att yttra sig. Om handräckning inte genast kan verkställas får utmätningsmannen vid behov säkerställa handräckningen genom provisorisk åtgärd.

Handräckning får enligt 11 § första stycket beviljas endast om utmätningsmannen finner uppenbart, att det föreligger sådant betalningsdröjsmål som anges i 2 § första stycket eller att köparen har åsidosatt annan förpliktelse av väsentlig betydelse för säljaren.

Med annan förpliktelse än betalningsskyldighet har man velat täcka in fall där säljarens säkerhet i godset allvarligt äventyras genom t. ex. vanvård.

Är uppenbarhetskravet inte uppfyllt återstår för säljaren möjligheten att vända sig till domstol för att utverka dom varigenom köparen förpliktas utge godset.

Enligt 11 § andra stycket får nödvändiga gång- och sängkläder inte i något fall återtas. Denna bestämmelse föreslås bli upphävd när konsumentkreditlagen träder i kraft.

I 11 § tredje stycket föreskrivs att handräckning inte får beviljas, om köparen visar sannolika skäl för att godset har sålts till oskäligt högt pris. Man har ansett att det inte handräckningsvis bör få prövas om och i vad mån köparen är bunden av en utfästelse att utge en köpeskilling som kan betraktas som oskälig.

Utmätningsmannen har enligt 12 § vissa möjligheter att medge anstånd med verkställigheten. Detta är fallet om handräckning söktes på grund av betalningsdröjsmål samt detta beror på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld har

råkat i betalningssvårigheter som kan antas vara av tillfällig natur. Utmätningssmannen får dock inte bevilja anstånd om säljarens rätt till godset äventyras eller hans rätt eljest otillbörligt åsidosätts. Anstånd får medges intill tre månader från dagen för ansökningen om handräckning. Om synnerliga skäl föreligger kan nytt anstånd medges intill sex månader från nämnda dag. Utmätningssmannen får föreskriva villkor för anståndet och, om anledning därtill förekommer, förklara att detta skall upphöra att gälla.

Vid handräckning skall utmätningssmannen enligt 13 § uppteckna och värdera det gods som skall återtas. Om det behövs, får utmätningssmannen vid värderingen anlita biträde av sakkunniga.

Enligt 14 § första stycket får beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor såsom högsta instans. Säljaren kan t. ex. vilja klaga över att sökt handräckning vägrats. Och en köpare som förmenar att genomförd handräckning inte bort meddelas kan söka vinna rättelse genom hänvändelse till överexekutor. Men är part missnöjd med utmätningssmannens värdering och vill han förebbringa bevisning beträffande varans värde genom vittnen eller sakkunniga, som hörs på ed, måste han vända sig till domstol.

Är köparen eller säljaren missnöjd med värdering eller annan åtgärd som vidtagits vid handräckningen, är han enligt 14 § andra stycket oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol. Visar ej säljaren att han väckt talan inom en månad efter det handräckning gavs eller, om förrättningen inom den tiden har överklagats, inom samma tid efter det överexekutors beslut meddelades, får köparen hos utmätningssmannen lyfta det belopp, som enligt 5 § första stycket kan ha blivit nedsatt hos denne.

I fråga om handräckningsförrättningen skall – jämte bestämmelserna i 10–14 §§ – utsökningslagens föreskrifter lända till efterrättelse i tillämpliga delar. Detta framgår av 16 § första stycket första punkten avbetalningsköplagen. Hänvisningen till utsökningslagen torde närmast avse sistnämnda lags allmänna föreskrifter. I 16 § första stycket andra punkten föreskrivs, att om säljaren har medgett uppskov med sökt förrättning och därför verkställighet ej har skett när sex månader förflutit från dagen för ansökningen, denna är förfallen.

Såsom tidigare framgått kan säljaren hos domstol utverka dom varigenom köparen förpliktas att utge gods som sålts genom avbetalningsköp. I 15 § och 16 § första stycket finns bestämmelser om förrättning för verkställighet av sådan dom.

Enligt 15 § skall bestämmelserna i 11 § andra stycket (om återtagandeförbud) och 12 § (om anstånd med verkställigheten) äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning av nu angivna slag. Vidare skall i fråga om värdering av godset gälla bestämmelserna i 13 §, om inte domen föreskriver annat. Beträffande talan mot utmätningssmannens värdering äger bestämmelserna i 14 § andra stycket motsvarande tillämpning. I motsats till vad som enligt 14 § första stycket gäller om handräckning är överexekutor inte högsta instans i fråga om domsverkställighet.

I fråga om förrättning för domsverkställighet skall – jämte bestämmelserna i 15 § – utsökningslagens föreskrifter lända till efterrättelse i tillämpliga delar. Detta framgår av 16 § första stycket första punkten avbetalningsköplagen. Andra punkten (se ovan) gäller för domsverkställighet på samma sätt som för handräckning.

Säljarens fordran på grund av avbetalningsköp är i princip likställd med fordringar i allmänhet. Det står alltså säljaren fritt att redan före utgången av den i 2 § angivna fristen i vanlig ordning utkräva obetalda poster. Säljaren kan vända sig till domstol för att få en exekutionstitel i form av dom eller lagsökningsutslag och därefter söka utmätning hos köparen. För denna situation har dock i 16 § andra stycket till köparens skydd uppställts en viktig regel enligt vilken det gods avbetalningsköpet avser inte får utmätas för fordran på grund av köpet. Motiveringen till regeln är att köparen annars skulle gå miste om vissa förmåner som lagen tillförsäkrar honom, såsom värderingen enligt 3 §.

Av 17 § första stycket framgår lagens tvingande natur. Köparen kan inte med giltig verkan avstå från någon rätt eller förmån enligt lagen för den händelse han i framtiden skulle åsidosätta sina förpliktelser. Någon inskränkning i avtalsfriheten finns däremot inte såvitt gäller överenskommelser med anledning av ett redan begånget kontraktsbrott från köparens sida. I första stycket föreskrivs också, att utfästelse varigenom köparen avstått från honom enligt 6 § tredje stycket tillkommande rätt till förskottsbetalning är utan verkan.

I 17 § andra stycket finns en regel som innebär att avtal om domstols behörighet att uppta tvist angående avbetalningsköp är utan verkan, om avtalet har ingåtts innan tvisten uppkom.

Avbetalningsköplagen talar endast om säljaren och köparen. Det har emellertid vid såväl konsumenters som näringsidkares avbetalningsköp blivit vanligt att säljaren finansierar sin kreditgivning genom att hans rättigheter enligt avtalet pantsätts eller överläts till en bank eller ett finansieringsföretag. Genom en sådan åtgärd får säljaren betalning för sin fordran på grund av köpet, medan köparen får en ny motpart till vilken han har att betala sin skuld. Ofta är det redan vid avbetalningsköpets slutande förutsatt att säljaren skall förfara på detta sätt. Det förekommer då att säljaren och köparen genom en s. k. cut-off-klausul överenskommer att köparen inte skall ha rätt att mot den nya kreditgivaren framställa invändningar på grund av köpet. Köparens situation blir i betalningshänseende densamma som om han hade haft ett fristående kreditavtal med den nye kreditgivaren. Brist på befogenheter för köparen mot ny kreditgivare har betydelse framför allt om säljaren blir insolvent och köparen därför inte kan få sina anspråk täckta genom hänvändelse till säljaren.

Förekomsten av cut-off-klausuler och bruket att använda växel har föranlett lagstiftningsingripande på konsumentköpsområdet (15 och 17 §§ konsumentköplagen). Hithörande frågor behandlas i avsnitt 2.3.

2.3 Konsumentkreditlagen (1977:000)

Kreditköpkommitténs betänkande (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. har lagts till grund för proposition (1976/77:123) med förslag till konsumentkreditlag m. m.

Propositionen innebär i huvudsak följande.

Konsumentkreditlagen är uppdelad på fem huvudavsnitt med rubrikerna Inledande bestämmelser (1–4 §§), Marknadsföring av kredit (5–7 §§), Bestäm-

meler om kreditköp (8–23 §§), Betalningsansvar vid förlust av kontokort m. m. (24 §) samt Tillsyn m. m. (25–30 §§).

Enligt 1 § gäller konsumentkreditlagen kredit (betalningsansånd eller lån) som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjudes till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit av annan än näringsidkare om krediten förmedlas av näringsidkare som ombud för kreditgivaren. Jfr 1 § konsumentköplagen (1973:877).

Under de förutsättningar i övrigt som anges i 1 § gäller således konsumentkreditlagen för alla former av kredit. Av de enskilda materiella bestämmelserna i lagen är det emellertid endast bestämmelserna om marknadsföring som har detta vidsträckt tillämpningsområde. Huvuddelen av lagens bestämmelser avser endast kreditköp (om detta begrepp, se nedan). Behovet av konsumentskydd har ansetts göra sig starkast gällande när kredit lämnas med direkt inriktning på köp.

Med beteckningen konsument avses enskild individ i egenskap av privatperson. Såsom näringsidkare betraktas envar – fysisk eller juridisk person – som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk natur. Se prop. s. 152.

I paragrafen talas om kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk. Har kreditgivaren på förhand beviljat konsument ett kreditutrymme som är avsett huvudsakligen för enskilt bruk och har sedan i visst fall kreditutrymmet tagits i anspråk för köp av vara som är avsedd huvudsakligen för köparens näringsverksamhet, gäller enligt motivuttalande (se prop. s. 369) lagens 10 §, fastän denna bestämmelse (se nedan) i och för sig tar sikte på det enskilda kreditköpet. Näringsidkares kreditköp kan således – om motivuttalandet följs – under speciella omständigheter vara underkastat reglering i konsumentkreditlagen.

I 2 § finns en rad definitioner av termer som förekommer i lagen. Med kreditgivare avses den som lämnar krediten eller övertar den ursprungliga kreditgivarens fordran. Kontantpris är det pris till vilket vara, tjänst eller annan nyttighet vanligen hålles konsument tillhanda mot kontant betalning. Kreditbelopp är vid betalningsansånd den del av kontantpriset varmed ansånd lämnas och vid lån det lånade beloppet. Kreditkostnad är det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten har att erlagga med anledning av krediten. Effektiv ränta är kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden. Kreditfordran är summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

Av de uppräknade termerna fordrar effektiv ränta en närmare kommentar. Termen är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om marknadsföring av kredit, vilka avser att tillförsäkra konsumenten den information han behöver för att bedöma och jämföra olika krediter. Konsumentkreditlagen innehåller inte några närmare föreskrifter om hur den effektiva räntan skall beräknas i olika fall. Enligt motiven (se prop. s. 89) ankommer det på konsumentverket att utarbeta riktlinjer och anvisningar i samråd med berörda näringsidkare och deras organisationer. Vissa formler som har redovisats i kreditköpkommitténs betänkande (s. 50 och 230) anses kunna

tjäna som ledning.

Det förtjänar påpekas att konsumentkreditlagen medför att sådana avbetalningsköp som är konsumentköp regleras med användande av en annan terminologi än övriga avbetalningsköp.

Som redan framgått är en stor del av konsumentkreditlagens bestämmelser tillämpliga endast på kreditköp. Detta begrepp definieras i 3 §. Med kreditköp avses köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erlägges med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

Liksom avbetalningsköplagen är alltså konsumentkreditlagens kreditköpsbestämmelser begränsade till köp av vara.

Kreditköp föreligger först och främst vid betalningsanstånd, dvs. när säljaren utger varan till köparen utan att ha erhållit full betalning. Till denna grupp av kreditköp hör avbetalningsköp och delbetalningskrediter utan säkerhet i den sålda varan samt köp där hela betalningen skall erläggas vid ett enda tillfälle efter det att säljaren med eller utan förbehåll om återtaganderätt har lämnat ut varan till köparen.

Till kreditköp hänförs även fall då någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren. Det sistnämnda är fallet vid s. k. låneköp, som karakteriseras av att köparen i samband med köpet ingår låneavtal med särskild kreditgivare, t. ex. en bank, som samarbetar med säljaren för finansiering av inköp hos denne. Kreditköp i lagens mening föreligger även om krediten inte beviljas i samband med visst inköp utan på förhand genom att en särskild kreditgivare, t. ex. ett kontokortsföretag, beviljar ett utrymme för fortlöpande kredit, som får användas för inköp (kontoköp) hos de säljare med vilka den särskilda kreditgivaren har träffat överenskommelse om denna form av lån från kreditgivaren till köpare. Detta system kan kallas extern kontokredit till skillnad från intern sådan, som utmärks av att det är säljaren själv – eller möjligen någon honom närstående – som lämnar köparen ett utrymme för fortlöpande kredit.

I 3 § andra stycket finns en bestämmelse som har utformats efter mönster av 1 § andra stycket avbetalningsköplagen. Har ett avtal betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger enligt bestämmelsen ändå kreditköp, om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna.

Vid förhyrning av varor för längre tid förekommer det ibland att avtalet innehåller en s. k. optionsklausul varigenom uthyraren lämnar konsumenten möjlighet att under den avtalade hyrestiden eller vid dess utgång bli ägare till varan, om konsumenten så önskar. Det kan här vara fråga om maskerade kreditköp. Men om parterna verkligen har velat lämna frågan om köp öppen till ett senare tillfälle bör enligt motiven avtalet naturligtvis betraktas som förhyrning till dess att konsumenten utnyttjar möjligheten att förvärva varan. Om detta sker på kredit blir konsumentkreditlagens regler i fortsättningen gällande för parternas mellanhavande. I övrigt får det enligt motiven överlämnas åt rättstillämpningen att dra gränsen mellan kreditköp och hyresavtal med tillämpning av bestämmelsen i 3 § andra stycket. Se prop. s. 159 (jfr även s. 348).

Enligt 4 § är lagen tvingande till konsumentens förmån på det sättet, att avtalsvillkor som inskränker de befogenheter och förmåner som lagen tillerkänner konsumenten är ogiltigt. Konsumenten får däremot alltid åberopa avtalsvillkor som för honom är förmånligare än lagens bestämmelser. Paragrafen avser avtalsvillkor varigenom konsumenten i förväg godtar inskränkning i sina rättigheter enligt lagen. Däremot hindrar paragrafen inte konsumenten att, när en befogenhet eller förmån som lagen tillerkänner honom har aktualiserats, i det konkreta fallet avstå från befogenheten eller förmånen med giltig verkan. Se prop. s. 369.

Konsumentkreditlagens regler om marknadsföring av kredit (5–7 §§) täcker alla kreditformer inom lagens tillämpningsområde. Bestämmelserna utgör för konsumentkreditområdet ett komplement till marknadsföringslagens (1975:1418) på ett vidare fält gällande och allmänt utformade general-klausul om information (3 § marknadsföringslagen).

Underlåter näringsidkare vid marknadsföring av vara, tjänst eller annan nyttighet att lämna information som har särskild betydelse från konsument-synpunkt, kan marknadsdomstolen med stöd av 3 § marknadsföringslagen ålägga honom att lämna sådan information. Ett åläggande skall förenas med vite, om ej detta av särskilda skäl är obehövligt. Fråga om åläggande tas upp av marknadsdomstolen efter ansökan av i första hand konsumentombuds-mannen (KO). Enligt marknadsföringslagen har KO rätt att, i sista hand med användande av vite, från näringsidkare infordra utredning i ärende om tillämpning av 3 §. Beslut i fråga om åläggande hindrar inte att samma fråga prövas på nytt, när ändrade förhållanden eller annat särskilt skäl föranleder det. I fall som inte är av större vikt får fråga om åläggande prövas av KO genom informationsföreläggande. Har sådant föreläggande godkänts gäller det mot näringsidkaren såsom ett av marknadsdomstolen meddelat åläggande. Fråga om utdömande av vite prövas av allmän domstol på talan av åklagare.

Inom ramen för sin roll inom det marknadsrättsliga systemet – till vilket nu beskrivna reglering hör – bevakar konsumentverket, i vilket KO numera ingår, vad som sker på marknaden och tar vid behov upp överläggningar med berörda näringsidkare och organisationer i syfte att på frivillig väg få till stånd överenskommelser om marknadsföring i lagens anda.

Det är inte minst den sistnämnda verksamheten och möjligheten för konsumentverket att utfärda vägledande anvisningar som har utgjort motiv för anknytning av konsumentkreditlagens bestämmelser om informations-plikt till det marknadsrättsliga systemet. Se prop. s. 86.

Enligt 5 § konsumentkreditlagen skall näringsidkare vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit lämna information om den effektiva räntan för krediten. Är det fråga om kredit för förvärv av särskild vara, tjänst eller annan nyttighet, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges.

Information enligt vad nu angetts behöver dock ej lämnas, om krediten är av ringa omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl. Den andra undantagsregeln tar sikte bl. a. på den situationen att det visar sig vara förenat med särskilt stora svårigheter att lämna information om t. ex. den effektiva räntan på ett hanterligt och rättvisande sätt. Se prop. s. 162.

Innan kreditavtal sluts skall enligt 6 § näringsidkare som lämnar eller

förmedlar krediten lämna konsumenten information i de hänseenden och i den omfattning som anges i 5 §. Informationen skall lämnas skriftligen.

Syftet med bestämmelserna om informationsplikt är att konsumenten skall få tydliga upplysningar om den reella kreditkostnaden och ett gott underlag för jämförelser mellan olika krediterbjudanden. Det är därför som uppgift om den effektiva räntan intar en central ställning. Se prop. s. 88. Termen har kommenterats i det föregående.

Anknytningen till det förut beskrivna marknadsrättsliga systemet kommer till uttryck i 7 §, enligt vilken det i fråga om underlåtenhet att lämna information som anges i 5 och 6 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt finns bestämmelser i marknadsföringslagen.

I den använda formuleringen ligger en erinran om att det enligt 3 § marknadsföringslagen kan prövas huruvida även annan information än den som anges i 5 och 6 §§ konsumentkreditlagen kan anses ha särskild betydelse från konsumentsynpunkt vid marknadsföring av kredit.

En mycket stor del av konsumentkreditlagen (8–23 §§) upptas av bestämmelser som gäller endast för kreditköp enligt definitionen i 3 §. Åtminstone i princip tillämpliga på kreditköp av alla slag är regler om kontantinsats, köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren, förbud mot vissa fordringsbevis, förtidsbetalning och förbud mot viss avräkning (8–14 §§). Därutöver finns bestämmelser (15–23 §§) för endast avbetalningsköp och andra kreditköp med förbehåll om återtaganderätt.

Regler om kontantinsats vid kreditköp finns i 8 och 9 §§. Ett syfte med kravet på kontantinsats är att betalningssvaga konsumenter skall avhållas från oöverlagda köp av umbärliga varor på betungande kreditvillkor, som de kanske inte kan fullgöra. Risken för sådana oöverlagda köp har ansetts särskilt framträdande vid avbetalningsköp och andra fall där säljaren är ursprunglig kreditgivare. Se prop. s. 100 ff.

Enligt 8 § skall vid kreditköp säljaren av köparen ta ut kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om inte särskilda förhållanden föranleder annat. Som kontantinsats anses inte betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

I motiven framhålls att man rör sig på ett vidsträckt område som inrymmer många skilda branscher, ett flertal olika kreditformer – vilka kan förändras och utökas med nya – samt en svåröverskådlig mängd varor av olika karaktär och i skilda prisklasser. Detta är huvudorsaken till att reglerna om kontantinsats inte har gjorts fasta och till att de – liksom bestämmelserna om marknadsföring av kredit – har anknutits till det marknadsrättsliga systemet. Se prop. s. 102.

Anknytningen kommer till uttryck i 9 §. Säljer näringsidkare för egen eller annans räkning vara utan att iaktta vad som sägs i 8 §, skall det enligt 9 § anses utgöra handling som avses i 2 § marknadsföringslagen.

Den sistnämnda bestämmelsen är en generalklausul som riktar sig mot otillbörlig marknadsföring. Företar näringsidkare vid marknadsföring av vara, tjänst eller annan nyttighet reklamåtgärd eller annan handling som genom att strida mot god affärssed eller på annat sätt är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare, kan marknadsdomstolen med stöd av 2 §

marknadsföringslagen förbjuda honom att fortsätta därmed eller att företa annan liknande handling. Till 2 § ansluter sådana regler om vite och handläggning som kompletterar 3 §. I stället för informationsföreläggande förekommer här förbuds-föreläggande.

Det är tänkt att konsumentverket genom överläggningar och förhandlingar med näringsidkaresidan samt genom utfärdande av riktlinjer och anvisningar rörande kontantinsats vid konsumentkreditköp skall i hög grad kunna påverka betraktelsesättet såvitt gäller bedömningen av vad som skall krävas enligt 8 § konsumentkreditlagen. Ytterst ankommer emellertid bedömningen på marknadsdomstolen.

Motiven innehåller en del vägledande uttalanden. Där framhålls att 8 § lämnar utrymme för att i undantagsfall helt efterge kravet på kontantinsats, men att å andra sidan god sed på marknaden kan kräva uttag av högre kontantinsats än som motsvarar 20 procent av kontantpriset. Se prop. s. 166 f.

Enligt motiven står det idag i överensstämmelse med god sed på marknaden att inte ta ut kontantinsats vid kreditköp som sker inom ramen för kontokortssystem av den typ som numera har vunnit utbredning på marknaden. Detta är en praxis som enligt motiven tills vidare bör bibehållas. Av betydelse för denna ståndpunkt är att det kan anses ligga i själva idén med kontokortssystemen att kontohavaren inte skall vara beroende av att ha kontanter tillgängliga. Se prop. s. 101, 103 f. och 167.

Det sägs också i motiven, att möjlighet bör finnas att efterge kravet på kontantinsats vid kreditköp som avser varor med förhållandevis lågt värde eller där kredittiden är kort. Se prop. s. 105.

Enligt ett annat uttalande kan det finnas skäl att godta en lägre kontantinsats än 20 procent beträffande mycket dyra och värdebeständiga varor, där behovet av att genom krav på viss minsta kontantinsats motverka oöverlagda köp är föga framträdande och i vart fall kan tillgodoses genom en procentuellt lägre kontantinsats. Se prop. s. 106 f.

Vid hemförsäljning där ångervecka gäller bör det enligt motiven kunna komma i fråga att ge kontantinsatskravet den innebörden, att kontantinsats skall erläggas först efter det att ångerfristen utgått. Se prop. s. 167.

Enligt 30 § gäller bestämmelserna i 8 och 9 §§ inte kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar. Bestämmelser av det slag som avses i 30 § finns f. n. i förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar och i den därtill anknytande s. k. avbetalningsöverenskommelsen. Om den regleringen, se avsnitt 2.4.

När det gäller att bedöma den praktiska betydelsen av konsumentkreditlagens regler om kontantinsats måste hänsyn också tas till följderna av lagens bestämmelser om begränsning av återtaganderätten (se nedan). Denna begränsning är ägnad att minska förekomsten av betalningsanstånd och låga kontantinsatsuttag.

I 10 § finns bestämmelser om köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren. Bakgrunden till regleringen är följande.

Det har blivit allt vanligare att konsument såsom köpare och kredittagare kommer in i ett trepartsförhållande. Så är fallet vid låneköp och extern

kontokredit. Även när det gäller avbetalningsköp och andra fall av betalningsanstånd kan en särskild kreditgivare komma in i bilden. Det är i synnerhet vid avbetalningsköp vanligt att säljaren genom överlåtelse eller pantsättning av sina rättigheter enligt köpekontraktet till en bank eller ett finansieringsföretag bereder sig betalning för sin fordran, medan köparen såvitt angår krediten får en ny motpart till vilken han har att betala sin skuld på grund av köpet.

I fråga om överlåtelse av fordran gäller som huvudregel att den till vilken fordringen har överlåtits inte har bättre rätt gentemot gäldenären än överlåtaren hade. Alla invändningar som gäldenären kunnat rikta mot överlåtaren kan han också göra gällande mot den nya borgenären. Motsvarande huvudregel gäller vid pantsättning. Det förekommer emellertid att en köpare genom klausul i kreditköpsavtal fransäger sig rätten att göra gällande invändningar mot den som övertar säljarens rätt enligt avtalet (s. k. cut-off-klausul).

Vid låneköp och extern kontokredit grundas krediten formellt sett på ett särskilt avtal mellan köparen och annan kreditgivare än säljaren. Allmänna rättsprinciper ger därför inte köparen någon rätt att mot kreditgivarens krav på betalning göra invändning om exempelvis fel i varan.

Genom konsumentköplagen (1973:877) skapades ett visst skydd för konsumenten i trepartsförhållanden. Har säljaren lämnat anstånd med erläggande av köpeskillingen eller del därav och överlåter eller pantsätter han sin fordran, är köparen enligt 15 § konsumentköplagen inte bunden av villkor, varigenom han helt eller delvis har avstått från rätten att framställa invändningar på grund av köpet mot ny borgenärs krav på betalning. Enligt 16 § får vid låneköp som omfattas av bestämmelsen köparen mot långivarens krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan framställa mot säljaren. Bestämmelsen omfattar endast fall där krediten lämnas i samband med köpet. En sådan situation föreligger inte när konsumenten på förhand har beviljats ett kreditutrymme av t. ex. ett kontokortsföretag.

Den invändningsrätt som konsumentköplagen tillförsäkrar konsumenten har sin största betydelse i fall där säljaren blivit insolvent och konsumenten därför inte hos honom kan bereda sig täckning.

Genom konsumentkreditlagens 10 § – som skall ersätta konsumentköplagens 15 och 16 §§ – förstärks konsumentens ställning ytterligare. Det har ansetts rimligt att en kreditgivare som möjliggör eller underlättar för säljaren att utnyttja den försäljningsmässigt sett gynnsamma kreditköpsformen, vilken båda har fördel av, åläggs ett vidsträckt ansvar mot köparen. Se prop. s. 114.

Enligt 10 § får vid alla kreditköp enligt lagens definition – således även när extern kontokredit anlitas – köparen mot kreditgivarens krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han äger göra mot säljaren. Och har köparen på grund av köpet anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskillning, skadestånd eller annan penningprestation, svarar kreditgivaren lika med säljaren för anspråkets fullgörande. Kreditgivaren är dock ej skyldig att betala mer än vad han mottagit av köparen med anledning av krediten.

Ett framträdande syfte med det senare slaget av befogenhet för köparen är

att denne skall i möjligaste mån vara garanterad att återfå vad han presterat på grund av köpet, om detta hävs. Befogenheten har liksom den redan i konsumentköplagen reglerade invändningsrätten sin största betydelse i fall där säljaren blivit insolvent och köparen därför inte hos honom kan bereda sig täckning. Jfr prop. s. 114.

Även användning av löpande fordringshandling i samband med kreditköp kan vara till nackdel för köparen. Denne kan inte mot tredje man som i god tro förvärvar sådan handling framställa samma invändningar som han kunnat göra mot säljaren.

I 17 § konsumentköplagen finns ett straffsanktionerat förbud som skall ersättas med ett på visst sätt utvidgat och likaledes straffsanktionerat förbud i 11 § konsumentkreditlagen. Enligt sistnämnda bestämmelse får kreditgivare inte motta av köparen ingången växelförbindelse beträffande fordran på grund av kreditköpet (något som dock inte gäller egen växel, som är utställd av bankaktiebolag, sparbanks eller kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen). Kreditgivaren får ej heller till bevis för sin fordran motta av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller annan av denne ingången skuldförbindelse, vars överlåtande eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om ny borgenär i god tro förvärvar handlingen.

Om emellertid en löpande fordringshandling trots förbudet kommer i omlopp är frågan om köparens invändningsrätt underkastad de bestämmelser som enligt särskild lagstiftning – t. ex. växellagen – gäller för ifrågavarande handling.

I 12 och 13 §§ finns regler om förtidsbetalning.

Såsom ett undantag från huvudregeln i gällande rätt – och efter mönster av 6 § tredje stycket avbetalningsköplagen – föreskrivs i 12 § första stycket för alla former av kreditköp att köparen alltid har rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid. En ovillkorlig rätt att reglera skulden i förtid har ansetts vara av värde för köparen inte endast om betalning är nödvändig för att han skall få förfoganderätt över varan utan även i t. ex. fall där kreditkostnaden är hög (om reduktion med hänsyn till ej utnyttjad kredittid, se nedan). Jfr prop. s. 117.

Kreditgivaren å sin sida får enligt 12 § andra stycket – som bör jämföras med 2 § första stycket avbetalningsköplagen – kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll om detta samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen. Bestämmelsen utgör dock ej hinder för bank eller annan kreditgivare att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om skyldighet därtill följer av annan författning (se 12 § tredje stycket).

Avbetalningsköplagen innehåller inga bestämmelser som begränsar säljarens möjlighet att göra gällande förbehåll om förtida betalning (eller återtaganderätt) på annan grund än köparens betalningsdröjsmål. Konsumentkreditlagen däremot godtar endast betalningsdröjsmål som grund. Se prop. s. 119.

Såsom framgår av en jämförelse med 15 § andra stycket har 12 § andra stycket utformats med särskild tanke på avbetalningsköpen (jfr avbetalningsköplagen där samordningen mellan påföljderna förtidsbetalning och återtaganderätt kommit till uttryck i en och samma bestämmelse, 2 § första

stycket). Konsumentkreditlagens bestämmelse om rätt för kreditgivare att kräva betalning i förtid är emellertid tillämplig på alla former av kreditköp.

I fall där kreditavtalet hänför sig till ett visst köp sätts dröjsmålsbeloppet i relation till den ursprungliga kreditfordringen (dock med beaktande av att kreditfordringens storlek kan förändras med variation i kreditkostnaden under avtalstiden). När det gäller kreditköp med användande av kontokredit bör enligt motiven utgångspunkten vara inte det enskilda köpet utan kontots saldo. Det är alltså med detta, den totala aktuella kreditfordringen i utgångsläget för bedömningen, som ett till en eller flera debiteringar hänförligt dröjsmålsbelopp skall jämföras. Se prop. s. 174 f.

I 2 § första stycket avbetalningsköplagen avses med särskild påföljd inte endast utkrävande av betalning i förtid och återtagande av varan utan också t. ex. utkrävande av vite. Det har inte befunnits nödvändigt att reglera mer än de två förstnämnda påföljderna i konsumentkreditlagen. När det gäller t. ex. vitesklausuler i avtal om konsumentkreditköp förlitar man sig på generalklausulen i 36 § avtalslagen såsom korrektiv (se prop. s. 122). Jfr avsnitt 2.5 nedan.

När förtidsbetalning sker på köparens eller kreditgivarens initiativ skall enligt 13 § vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Frånsett behandlingen av uppläggningskostnaden har således i konsumentkreditlagen för enkelhetens skull valts en schablonmässig beräkning som till skillnad från avbetalningsköplagens motsvarande regler grundar sig på förhållandet mellan ej utnyttjad kredittid och avtalad kredittid. Enligt motiven är det för tillämpningen av bestämmelserna i 13 § en underförstådd förutsättning att den i kreditfordringen ingående kreditkostnaden till någon del kan anses hänförlig till den ej utnyttjade kredittiden, något som alltid anses böra vara fallet vid sedvanliga delbetalningsköp och låneköp. Se prop. s. 177.

Det bör redan här anmärkas att reduceringsreglerna i 13 § skall tillämpas vid den avräkning som äger rum när en vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt tas tillbaka (se 17 § tredje stycket).

Enligt 14 § får belopp som köparen erlägger för avräkning på viss kreditfordran i anledning av kreditköp inte först avräknas på annan fordran.

Bestämmelsen tar sikte på s. k. avräkningsförbehåll, dvs. avtalsvillkor varigenom köparen på förhand avstår från befogenheten att själv avgöra på vilken av flera förfallna skulder till samma kreditgivare avräkning skall ske vid betalning som inte täcker allt vad han är skyldig.

Förbudet att göra gällande avräkningsförbehåll har betydelse i fall där säkerhet har ställts för ifrågavarande kreditfordran eller dröjsmålsräntan för denna fordran är högre än räntan för fordran på vilken kreditgivaren vill avräkna inbetalningen. Huvudorsaken till bestämmelsens tillkomst är förhållandena vid kreditköp med återtaganderätt. Enligt 8 § avbetalningsköplagen är avräkningsförbehåll med visst undantag utan verkan. Man har velat

förhindra att återtaganderätten faktiskt kopplas till annan fordran. Undantaget gäller förbehåll om avräkning mot fordran på reparation eller annan åtgärd med avseende på godset. Något motsvarande undantag har inte befunnits motiverat i konsumentkreditlagen.

Vid köp med användande av kontokredit blir enligt motiven kontots saldo att betrakta som kreditfordran. Bestämmelsen i 14 § utgör således inte hinder mot att kreditgivaren, då fråga är om kontoköp, avräknar erlagt belopp mot kontots saldo, även om i denna fordran ingår belopp som hänför sig till olika köp. Se prop. s. 177.

Konsumentkreditlagens avsnitt om kreditköp innehåller en rad bestämmelser som avser endast kreditköp med förbehåll om återtaganderätt (15–23 §§). Avsnittet innehåller vissa regler – 15 § tredje stycket och 21 § tredje stycket – som i praktiken mycket kraftigt begränsar användningsområdet för denna form av kredit vid konsumentköp. Såsom framgår av det följande kan nämnda regler åtminstone på sikt medföra att förbehåll om återtaganderätt kommer till användning i huvudsak beträffande bilar och båtar.

Till skillnad från avbetalningsköplagen gäller 15–23 §§ konsumentkreditlagen inte bara delbetalningsköp där minst en post skall erläggas i efterhand utan också kreditköp där hela betalningen skall erläggas på en gång efter varans utlämnande.

I stort sett har avbetalningsköplagens regelsystem efterbildats. Bland avvikelserna kan nämnas att konsumentkreditlagen inte medger utkrävande av restskuld.

Med förbehåll om återtaganderätt avses enligt 15 § första stycket avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återta varan om köparen inte fullgör sin del av kreditköpsavtal. Ett sådant förbehåll kan formuleras på olika sätt. Avgörande är villkorets reella innebörd. Definitionen omfattar således båda de typer av förbehåll som anges i 1 § avbetalningsköplagen.

Ett grundläggande krav för att en vara skall kunna återtas från köparen är givetvis – oavsett om köpet omfattas av konsumentkreditlagen eller inte – att avtalet innehåller ett förbehåll om återtaganderätt som är giltigt enligt allmänna avtalsrättsliga regler och att de i avtalet uppställda förutsättningarna för att förbehållet skall få återopas är uppfyllda.

Enligt 15 § andra stycket konsumentkreditlagen – som skall jämföras med 2 § första stycket avbetalningsköplagen – får förbehåll om återtaganderätt göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning och köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlagga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Enligt motiven (se prop. s. 372) kan ett förbehåll anses ha gjorts i samband med köpet även om det har uppställts (kort) efter varans överlämnande. Att ett förbehåll inte kan göras gällande mot t. ex. köparens borgenärer hindrar inte att det kan ha verkan mellan parterna. En anknytning till vad som gäller i sakrättsligt hänseende har emellertid skett såvitt avser förutsättningen att förbehållet måste ha gjorts av säljaren för att trygga hans egen rätt till betalning. Förbehåll om återtaganderätt saknar alltså verkan även mellan parterna, om det t. ex. har uppställts vid låneköp.

Det skall påpekas att s. k. kopplingsförbehåll i undantagsfall är möjliga på avbetalningsköplagens område men inte enligt konsumentkreditlagen.

Konsumentkreditlagen tillåter inte att återtaganderätt används som påföljd för annat kontraktsbrott än dröjsmål med betalningen av kreditfordringen. Här föreligger således en skillnad i förhållande till avbetalningsköplagen, liksom när det gäller förtida betalning såsom påföljd.

Liksom enligt avbetalningsköplagen måste ett påföljdsgrundande betalningsdröjsmål uppfylla vissa kvalifikationskrav i fråga om tidslängd och belopp vilka i princip överensstämmer med förutsättningarna för att betalning skall få utkrävas i förtid med stöd av förfalloklausul. Konsumentkreditlagen föreskriver dubbelt så lång tidsfrist som avbetalningsköplagen. Och kravet på att dröjsmålsbeloppet alltid måste överstiga en tiondel av kreditfordringen innebär att återtaganderätten enligt konsumentkreditlagen – till skillnad från vad som är fallet enligt avbetalningsköplagen – upphör när nio tiondelar av kreditfordringen har betalats (däremot upphör inte utmätningsförbudet enligt 23 §).

En förutsättning som helt saknar motsvarighet i avbetalningsköplagen är att dröjsmålsbeloppet måste avse en del av kreditfordringen som inte blivit preskriberad. Bestämmelsen kan sägas utgöra ett undantag från principen att sakrättsliga anspråk inte kan preskriberas.

I 15 § tredje stycket finns konsumentkreditlagens tredje koppling till det marknadsrättsliga systemet. Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av vara, som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden ej är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådant förbehåll. I fråga om förbud äger i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor motsvarande tillämpning.

I motiven betonas, att den primära funktionen hos ett förbehåll om återtaganderätt är att bereda säljaren säkerhet för den lämnade krediten. Ett förbehåll skall därför inte få tjäna som enbart påtryckningsmedel, något som hittills ibland har varit fallet. Syftet med regleringen i 15 § tredje stycket är att uppnå en begränsning av användningen av förbehåll om återtaganderätt till relativt dyra och värdebeständiga varor för vilka det finns en fungerande andrahandsmarknad. Se prop. s. 127 ff. Det torde huvudsakligen vara bilar och båtar samt vissa hushållsmaskiner som motsvarar dessa krav (märk emellertid 21 § tredje stycket).

Kopplingen till det marknadsrättsliga systemet sker denna gång genom hänvisning till avtalsvillkorlagen. Den lagens centrala bestämmelse är en generalklausul i 1 §. Är villkor som näringsidkare använder vid erbjudande av exempelvis vara till konsument för enskilt bruk med hänsyn till vederlaget och övriga omständigheter att anse som oskäligt mot konsumenten kan marknadsdomstolen, om det är påkallat från allmän synpunkt, meddela näringsidkaren förbud att framdeles i liknande fall använda samma eller väsentligen samma villkor. Förbud skall förenas med vite om inte detta av särskilda skäl är obehövligt. För handläggningen av fråga om förbud gäller bestämmelser som till stor del motsvarar reglerna om handläggning av fråga om tillämpning av generalklausulerna i marknadsföringslagen. Liksom enligt den lagen kan KO i fall som inte är av större vikt själv pröva förbudsfråga

genom förbuds föreläggande.

Den verksamhet som bedrivs inom ramen för avtalsvillkorslagen utgörs i betydande omfattning av förhandlingar mellan konsumentverket och berörda näringsidkare eller branschorganisationer. Genom förhandlingsmetoden och det näringsrättsliga systemet i övrigt (se ovan) blir det enligt motiven möjligt att göra en nyanserad bedömning av en varas lämplighet som kreditsäkerhet och att ta hänsyn till inte endast nu rådande förhållanden utan också den fortgående utvecklingen på marknaden för olika produkter. Det blir även möjligt att låta näringsidkare använda sig av återtaganderätt i något större utsträckning under en övergångstid. Se prop. s. 128.

Förbud som enligt 15 § tredje stycket kan riktas mot förbehåll om återtaganderätt är såsom tidigare påpekats av näringsrättslig karaktär. Detta hindrar emellertid inte en återverkan på det civilrättsliga planet. Enligt motiven (se prop. s. 180) torde ett villkor som kan förbjudas eller rentav har förbjudits av marknadsdomstolen vid bedömning i ett enskilt fall ofta kunna lämnas utan avseende med stöd av den allmänna förmögenhetsrättsliga generalklausulen i 36 § avtalslagen (jfr avsnitt 2.5).

I 16 § konsumentkreditlagen finns en bestämmelse om möjlighet för köparen att avvärja återtagande och förtida betalningsskyldighet sedan han råkat i kvalificerat betalningsdröjsmål. Om köparen efter utgången av den i 15 § andra stycket angivna tiden men innan varan återtas erlägger belopp som inte har betalats i rätt tid jämte ränta och kostnader enligt de grunder som anges i 17 § tredje-femte styckena (se nedan) får enligt 16 § kreditgivaren ej återta varan på grund av dröjsmålet. Inte heller får kreditgivaren i sådant fall göra gällande avtalsvillkor om förtidsbetalning.

Denna reglering skall jämföras med 2 § andra stycket avbetalningsköplagen enligt vilket lagrum det krävs att det av närmare beskriven anledning skulle vara obilligt att utkräva påföljden (återtagande, förtidsbetalning m. m.). Köparen har dock alltid möjlighet att undgå yrkat återtagande genom slutreglering enligt 6 § första stycket avbetalningsköplagen.

I 17 och 18 §§ konsumentkreditlagen finns bestämmelser om uppgörelse mellan parterna när varan återtas, vare sig detta sker genom handräckning eller verkställighet av dom eller utan myndighets medverkan. Regleringen bygger på det system som finns i avbetalningsköplagen (3-5 §§).

Vill kreditgivaren utnyttja rätt att återta varan, skall enligt 17 § första stycket avräkning göras mellan honom och köparen.

Enligt 17 § andra stycket tillgodoräknas köparen varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet äger 3 § avbetalningsköplagen motsvarande tillämpning.

När det gäller principerna för värderingen hänvisar motiven till prop. 1953:3, som låg till grund för den senaste mera omfattande ändringen av avbetalningsköplagen. I motiven anmärks vidare följande. Vad säljaren kan antas "utvinna" genom att på lämpligt sätt sälja varan omfattar vad som kan antas inflyta genom försäljningen med avdrag av försäljningskostnaderna. Av 1953 års proposition framgår att i princip alla försäljningskostnader skall beaktas, såväl fasta kostnader som mera speciella, t. ex. för annonsering, transport och reparation. Säljaren får däremot inte tillgodoräkna sig handelsvinst på den nya försäljningen. Det kan inträffa att kreditgivaren för att kunna verkställa ett återtagande måste betala vissa skulder som egentligen åvilar

köparen. Denne kan t. ex. ha lämnat varan för reparation under sådana förhållanden att den som verkställt reparation har rätt att kvarhålla varan som säkerhet för reparationsfordringen (retentionsrätt). Om kreditgivaren då för att få ut varan tvingas betala reparationsfordringen bör hänsyn härtill tas vid bestämmandet av varans värde vid avräkningsförfarandet. Detta torde överensstämma med vad som gäller enligt avbetalningsköplagen. Vad nu sagts bör gälla även när retentionsrätt utövas för andra fordringar än reparationsfordringar och kreditgivaren på grund härav är skyldig att betala sådan fordran för att återtagandet skall kunna verkställas. Se prop. 1976/77:123 s. 181 f.

I 17 § tredje-femte styckena anges vad kreditgivaren får räkna sig till godo.

Kreditgivaren får först och främst tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter reduktion enligt 13 §.

I motiven anmärks att avtalets uppgifter om kreditköpsfaktorerna normalt kan läggas till grund för beräkningen av vad kreditgivaren skall tillgodoräknas. Handräckning är utesluten om dessa uppgifter är ofullständiga eller felaktiga (jfr 20 och 21 §§). Vid domsverkställighet blir domens innehåll avgörande. Av domen kan följa att från kontraktet avvikande uppgifter om kreditköpsfaktorerna skall läggas till grund vid avräkningsförfarande. Köparen kan t. ex. ha vunnit framgång med en invändning om att kontraktets kontantprisuppgift ej motsvarar faktiskt tillämpat kontantpris eller att kreditkostnaden är oskäligt hög. Se prop. s. 182.

För det andra får kreditgivaren tillgodoräkna sig dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635), vilket betyder fyra procent över det vid varje tidpunkt gällande diskontot. Någon motsvarande begränsningsregel finns inte i avbetalningsköplagen.

Är det fråga om handräckning måste enligt motiven yrkande om dröjsmålsränta framställas senast vid återtagandeförrättningen. Innehåller återopat kontrakt bestämmelser om dröjsmålsränta kan kreditgivaren anses ha yrkat sådan ränta. Se prop. s. 182.

Kreditgivaren får för det tredje tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

Enligt avbetalningsköplagen får säljare tillgodoräkna sig gottgörelse för försäkringspremie som säljaren har att fordra och som inte inräknats i avbetalningspriset. Konsumentkreditlagen saknar motsvarighet till denna bestämmelse och motiven anger att kostnad för försäkring – liksom all annan ersättning som säljaren betingar sig utöver kontantpriset – enligt konsumentkreditlagen är att betrakta som kreditkostnad och därför ingår i den del av kreditfordringen som tillgodoräknas kreditgivaren efter reduktion enligt 13 §. Se prop. s. 183.

Konsumentkreditlagen tillåter inte vare sig kopplings- eller avräkningsförbehåll. Det har därför inte kommit i fråga att införa någon motsvarighet till bestämmelsen i avbetalningsköplagen om tillgodoräknande av reparationsersättning o. d.

Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas större belopp än kreditgivaren, får varan enligt 18 § första stycket återtas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmätningsman (se nedan), nedsätter mellanskillnaden hos denne. Bestämmelsen överensstämmer med avbetalningsköplagens regel. Kreditgivaren skall således aldrig kunna bereda sig en särskild förmån genom att göra gällande påföljden återtagande.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden).

I sistnämnda avseende föreligger en skillnad i förhållande till avbetalningsköplagen, som ger säljaren rätt att kräva ut restskulden. Motiven till konsumentkreditlagen ger uttryck åt synsättet att en kreditgivare som väljer det för honom fördelaktiga återtagandeanternativet – och alltså inte kräver ut sin fordran i vanlig ordning – i gengäld bör få nöja sig med det värde som återtagandet kan tillgodoföra honom. Det kommer då att ligga i säljarens intresse att använda förbehåll om återtaganderätt endast när det gäller varor, som är lämpade att utgöra säkerhet för den lämnade krediten. Ett annat anförskäl är att systemet understödjer kravet på kontantinsats och önskemålet om en till varans livslängd anpassad kredittid. Se prop. s. 133 f.

Köparen får enligt 19 § inom 14 dagar återlösa vara som har återtagits. Vill köparen återlösa varan, skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet samt den restskuld som kan föreligga enligt avräkningen. Motsvarande reglering finns i avbetalningsköplagen (6 § andra stycket).

Det kan anmärkas att konsumentkreditlagen inte innehåller någon motsvarighet till 7 § avbetalningsköplagen, som reglerar det fallet att flera föremål har sålts genom samma avbetalningsköp.

Konsumentkreditlagen ansluter i stort sett till avbetalningsköplagens system vad gäller handräckning och verkställighet av dom varigenom köparen förpliktats utge vara i enlighet med förbehåll om återtaganderätt.

Enligt 20 § första stycket – som skall jämföras med 10 § första stycket avbetalningsköplagen – får kreditgivaren hos utmätningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att det om kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

De krav på handlingens innehåll som konsumentkreditlagen ställer har syftet att skapa underlag för utmätningsmannens bedömning av ärendet. Rent faktiskt kan de också framtvinga att den som säljer en vara med återtaganderätt lämnar köparen viss viktig information om kreditköpets innebörd (jfr 6 §). Se prop. s. 185.

För handräckning krävs att en skriftlig köpehandling har upprättats och underskrivits av båda parter (jfr avbetalningsköplagen som endast kräver köparens underskrift). Saknas uppgifter som krävs enligt första stycket, skall ansökningen om handräckning enligt motiven omedelbart avslås. Detsamma

gäller om köparen visar sannolika skäl att kontraktet innehåller felaktig uppgift, exempelvis om kontantpriset. Se prop. s. 185 och 373 (jfr s. 360).

Ansökan om handräckning skall enligt 20 § andra stycket göras skriftligen samt innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Denna uppgift är nödvändig för att utmätningsmannen skall kunna göra den prövning som avses i 21 § första stycket (se nedan). Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av handling som anges i 20 § första stycket. Vid brister i dessa avseenden bör enligt motiven utmätningsmannen bereda sökanden tillfälle att komplettera ansökningen. Sker ej komplettering skall ansökningen avslås. Se prop. s. 185.

Handräckning får enligt 21 § första stycket konsumentkreditlagen beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar som anges i 15 § andra stycket föreligger. Denna bestämmelse motsvaras i avbetalningsköplagen av 11 § första stycket.

I motiven till konsumentkreditlagen uttalas, att ansökningen genast skall avslås, om det redan av ansökningshandlingarna framgår att de angivna förutsättningarna inte är uppfyllda eller om det i handräckningsmålet framkommer omständighet som ger anledning till tvekan huruvida förutsättningarna är uppfyllda. Se prop. s. 186.

Det förekommer att köparen erlägger betalning på ett så sent stadium som vid förrättningen i ett handräckningsmål. Han kan likväl genom betalningen avvärja ett återtagande om förutsättningarna enligt 16 § är uppfyllda. Kreditgivaren är inte skyldig att godta ett lägre belopp även om detta är så stort att kvalificerat dröjsmål enligt 15 § andra stycket inte längre skulle föreligga. Om kreditgivaren emellertid godtar sådan betalning, går han miste om rätten att återta varan på grund av dröjsmålet. Se prop. s. 186.

Såsom en följd av regleringen i 15 § tredje stycket föreskrivs i 21 § andra stycket att handräckning ej får beviljas om förbehåll om återtaganderätt har använts i strid mot marknadsrättsligt förbud.

Konsumentkreditlagen innehåller inte någon motsvarighet till 11 § sista stycket avbetalningsköplagen, där det föreskrivs att handräckning ej får beviljas om köparen visar sannolika skäl för att varan har sålts till oskäligt högt pris. En sådan bestämmelse har ansetts obehövlig i konsumentkreditlagen med hänsyn till dennas regler om avräkning och bortfall av restskuld. Se prop. s. 135.

Enligt 21 § tredje stycket får handräckning eller domsverkställighet inte beviljas för återtagande av vara som enligt 65 § utsökningslagen undantas från utmätning.

Från utmätning undantas enligt sistnämnda lagrum bl. a. möbler och annan utrustning som är nödvändig för ett hem och dess skötsel. Vidare undantas föremål som tjänar uteslutande till gäldenärens personliga bruk och utrustning som fordras för gäldenärens förvärvsverksamhet, allt till skäligt värde. Bestämmelsen gör det möjligt att undanta exempelvis elektriska hushållsapparater från utmätning. I praktiken förekommer att även TV-apparat och under speciella omständigheter t. o. m. bil inbegrips i gäldenärens s. k. beneficium. Huruvida viss sak som gäldenären har ingår i hans beneficium är en fråga som kan besvaras olika i olika verkställighetsärenden beroende på gäldenärens situation. Vad som skall undantas från utmätning kan också variera från tid till annan beroende på standardutvecklingen för

människor i gemen och därmed sammanhängande förändringar i det allmänna synsättet. Se prop. s. 187.

Avbetalningsköplagens närmaste motsvarighet till 21 § tredje stycket konsumentkreditlagen är ett till nödvändiga gång- och sängkläder begränsat återtagandeförbud enligt en bestämmelse – 11 § andra stycket (se även 15 § första stycket) – som kommer att upphävas samtidigt med att konsumentkreditlagen träder i kraft.

I fråga om handräckning och verkställighet av dom äger – utöver bestämmelserna i 20 och 21 §§ – 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ samt 16 § första stycket avbetalningsköplagen motsvarande tillämpning, varvid hänvisningen i 14 § andra stycket till 5 § första stycket skall avse 18 § första stycket konsumentkreditlagen. Detta framgår av 22 § konsumentkreditlagen.

Vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt får enligt 23 § ej utmätas för fordran på grund av kreditköpet. Detta utmätningsförbud har sin motsvarighet i 16 § andra stycket avbetalningsköplagen.

Såsom framgår av redogörelsen för avbetalningsköplagen finns där – i 17 § andra stycket – en bestämmelse om att avtal om domstols behörighet att uppta tvist angående avbetalningsköp är utan verkan, om avtalet har ingåtts innan tvisten uppkommit. Konsumentkreditlagen innehåller inte någon bestämmelse som riktar sig mot prorogationsklausuler eller skiljeklausuler. Frågan om verkan av sådana klausuler får bedömas efter allmänna regler. Begränsningar kan följa av lagstiftning rörande konsumenttvister om mindre värden. Härtill kommer den spärr som generalklausulen i 36 § avtalslagen utgör (se avsnitt 2.5).

Ett särskilt avsnitt i konsumentkreditlagen utgör dennas 24 §, som handlar om betalningsansvar vid förlust av kontokort. Med kontokort avses legitimationshandling som utfärdats av kreditgivaren såsom bevis om kontokredit för förvärv av vara eller annat. Avtalsvillkor som innebär att kontohavare skall vara betalningsskyldig för belopp, som påförts kontot genom att kontokort har använts av obehörig, får göras gällande endast om kontohavaren eller annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet har lämnat ifrån sig kortet till annan, genom grov oaktsamhet förlorat kortet eller på annat sätt förlorat besittningen av kortet och inte snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren. För belopp som genom obehörig användning av kontokortet påförts kontot sedan kreditgivaren mottagit anmälan att kontohavaren eller annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet ej längre har detta i sin besittning är kontohavaren betalningsskyldig endast om han förfarit svikligt.

Konsumentkreditlagen avslutas med bestämmelser om tillsyn m. m. (25–30 §§).

De regler i marknadsföringslagen och avtalsvillkorlagen till vilka konsumentkreditlagen hänvisar ger konsumentverket goda möjligheter att kontrollera tillämpningen av bestämmelserna om marknadsföring av kredit, kontantinsats och användning av förbehåll om återtaganderätt. Dessa kontrollmöjligheter har emellertid inte ansetts vara helt tillfyllest. I konsumentkreditlagen har införts särskilda tillsynsregler, som bl. a. ger konsumentverket möjlighet att företa stickprovskontroller utan att det behöver föreligga anledning anta att lagens bestämmelser har åsidosatts. Se prop. s. 144.

Enligt 25 § utövar konsumentverket tillsyn över efterlevnaden av konsumentkreditlagen. Undantagna från verkets tillsyn är bl. a. verksamhet som står under tillsyn av bankinspektionen och verksamhet hos exekutiv myndighet.

För utövande av tillsynen har enligt 26 § konsumentverket eller den som verket förordnar rätt att företa inspektion hos näringsidkare som bedriver varuförsäljning eller som i sin yrkesmässiga verksamhet lämnar, förmedlar eller övertar kredit som avses i konsumentkreditlagen och att ta del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Näringsidkaren skall lämna de upplysningar om verksamheten som begärs för tillsynen. Underlåter näringsidkare att lämna tillgång till handling eller att lämna begärd upplysning får konsumentverket förelägga näringsidkaren att fullgöra sin skyldighet vid vite av högst 10 000 kr.

Enligt 27 § förs talan om utdömande av vite vid allmän domstol av åklagare. I 28 § finns bestämmelser om tystnadsplikt. Enligt 29 § får talan mot beslut om föreläggande att tillhandahålla handling föras hos kammarrätten. Mot annat beslut av konsumentverket enligt 26 § får talan ej föras.

Som tidigare nämnts finns i 30 § en regel om att bestämmelserna i 8 och 9 §§ inte gäller kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Konsumentkreditlagen träder i kraft den 1 januari 1978.

Av övergångsbestämmelserna handlar en om tillämpning av 24 § konsumentkreditlagen, medan i övrigt föreskrivs att om det i lag eller annan författning förekommer bestämmelse som avser det fall att vara innehas på grund av avbetalningsköp, bestämmelsen skall äga motsvarande tillämpning på det fall att vara innehas på grund av kreditköp enligt konsumentkreditlagen. Här syftas på sådana bestämmelser som innebär att den som innehar vara på grund av avbetalningsköp skall betraktas som ägare av varan i visst sammanhang, fastän äganderättsförbehåll har uppställts av säljaren.

2.4 Förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar

Förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar (ändrad senast 1976:1074) är en av konjunkturpolitiska hänsyn betingad reglering av kontantinsatsens storlek och kredittidens längd vid yrkesmässig försäljning av personbilar samt av lastbilar och bussar vilkas totalvikt ej överstiger 1 800 kg.

Sådana föreskrifter som meddelas i förordningen grundas numera på ett av riksdagen lämnat bemyndigande i lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Förordningens bestämmelser om betalningsvillkor jämte vissa därtill anknyttande regler skall enligt dess 3 § inte äga tillämpning, om säljaren har biträtt en av regeringen godkänd överenskommelse enligt vilken det åligger honom att iakttä motsvarande regler om kontantinsats och kredittid. En sådan s. k. avbetalningsöverenskommelse föreligger mellan kommerskolle-

gium och Motorbranschens Riksförbund (MRF). Samtliga MRF:s medlemmar i bilhandelsektionen och en rad utomstående bilhandlare har förbundit sig att iaktta överenskommelsen.

Såväl förordningen som överenskommelsen äger tillämpning oberoende av om köparen är konsument eller näringsidkare. Såsom framgått av avsnitt 2.3 skall konsumentkreditlagens bestämmelser om kontantinsats inte gälla vid köp som omfattas av förordningen eller överenskommelsen.

Enligt förordningen och överenskommelsen äger bestämmelserna i dem tillämpning vid yrkesmässig försäljning av bilar, dock med undantag för lastbilar och bussar vilkas totalvikt överstiger 1 800 kg. Med försäljning förstås varje överlåtelse där vederlaget enligt avtal helt eller delvis skall utgå i pengar. Överlåtelse anses föreligga även om säljaren har uppställt sådant äganderättsförbehåll eller återtagandeförbehåll som avses i avbetalningsköplagen eller om avtalet har getts formen av hyresavtal men avsikten är att den till vilken bilen utges skall bli ägare av denna.

Förordningen och överenskommelsen föreskriver att säljaren inte får utlämna försåld bil, om inte köparen till honom har erlagt minst 40 procent av vederlaget (kontantinsats) samt i övrigt förbundit sig att gälda vederlaget inom 18 månader (kredittid). Före den 1 januari 1977 var längsta tillåtna kredittid 24 månader. Kontantinsatsen får inte inbegripa vad köparen kan ha erhållit såsom försträckning av säljaren eller någon med vilken denne har ekonomisk intressegemenskap. Har avtalats att köparen får erlægga del av vederlaget i form av begagnat motorfordon, får värdet av detta inbytesfordon inräknas i kontantinsatsen. Kredittiden räknas fr. o. m. kalendermånaden efter den då bilen utlämnades av säljaren.

Regleringen av kontantinsats och kredittid hindrar inte att ett avtal som inte motsvarar bestämmelsernas krav är giltigt mellan parterna i enlighet med sitt innehåll.

Förordningens bestämmelser om kontantinsats och kredittid är straffsanktionerade. Säljare som utlämnar försåld bil i strid mot bestämmelserna skall enligt 4 § förordningen böta en tiondel av bilens värde, dock lägst 750 kr och högst 3 000 kr. Prövningen ankommer på allmän domstol.

Säljare som är bunden av överenskommelsen skall, om han utlämnar bilen i strid mot överenskommelsens bestämmelser, erlægga ett civilrättsligt vite, som beräknas på samma sätt som böterna enligt förordningen och tillfaller MRF. Vitet utdöms av en särskild nämnd, bilkreditnämnden. Ansökan om utdömande av vite görs av MRF.

Över den del av bilmarknaden som inte omfattas av överenskommelsen utövar kommerskollegium tillsyn enligt förordningen. Kollegiet har rätt att genom auktoriserad revisor eller annan skickad person kontrollera att säljare efterkommer föreskrifterna om kontantinsats och kredittid. Vidare får kollegiet meddela föreskrifter för verkställigheten av förordningen.

Genom överenskommelsen har MRF åtagit sig att utöva tillsyn över den sektor av bilmarknaden som består av bilhandlare vilka anslutit sig till överenskommelsen. MRF:s tillsyn sker genom att MRF anlitar auktoriserade revisorer, som regelbundet kontrollerar bokföringen hos sådana bilhandlare. Kostnaderna för tillsynen bestrids så långt möjligt med influtna vitesbelopp. MRF har efter hörande av kommerskollegium utfärdat åtskilliga anvisningar till föreskrifterna i överenskommelsen.

Metoden med två parallella system kan skapa problem. Från MRF har anförts att det är angeläget med en effektiv kontroll av de bilhandlare som inte är anslutna till överenskommelsen för att säkerställa den konkurrensneutralitet som ytterst är en förutsättning för överenskommelsen.

Förordningen är så utformad, att det kan vara svårt att komma tillrätta med vissa former av överträdelser. Särskilt slående är detta när det gäller regeln om kredittiden. Det förekommer att den i kontraktet angivna kredittiden förlängs genom muntligt avtal mellan säljaren och köparen. Eftersom sanktionen är knuten till överlämnandet av bilen och avtalet om förlängning kan träffas senare, är syftet med bestämmelsen förhållandevis enkelt att kringgå.

Problemet är mindre när det gäller överenskommelsen. Anslutna bilhandlare har förbundit sig att inte vidta åtgärd som strider mot dess syfte eller som är avsedd att möjliggöra kringgående av den. Bilkreditnämnden har därför en särskild möjlighet att komma tillrätta med olika typer av illojalt beteende.

Som exempel på vad som åligger säljaren enligt nämndens bedömning kan anföras att säljaren inte får lämna anstånd med amortering annat än när köparen kan styrka att han är ur stånd att betala i rätt tid på grund av arbetslöshet eller sjukdom. Det är vidare i allmänhet inte tillåtet att lägga upp ojämna amorteringsplaner, så att de första delbetalningarna avser rätt låga belopp, medan den sista betalningen avser en klumpsumma. En sådan amorteringsplan leder nämligen i många fall till en förlängning av kontraktet genom att den sista betalningen slås ut över en längre tid.

Ett allvarligare och inom båda systemen mera svårlost problem än underhandsförlängning av kredittiden torde emellertid vara övervärdering av inbytesbilar. Eftersom värdet av inbytesbilen får räknas in i kontantinsatsen, kan en övervärdering leda till att alltför låg kontantinsats tas ut.

Såsom tidigare nämnts omfattar förordningen och överenskommelsen inte sådana lastbilar och bussar vilkas totalvikt överstiger 1 800 kg.

Den yrkesmässiga lastbilstrafiken (åkarbilstrafiken) bygger huvudsakligen på tunga lastbilar, varmed avses fordon med en totalvikt överstigande 3,5 ton. Även i den icke yrkesmässiga trafiken (firmabilstrafiken), där lätta lastbilar dominerar, utgörs merparten av lastbilsbeståndet av fordon vilkas totalvikt överstiger 1 800 kg.

Utredningen rörande företagsstrukturen inom den yrkesmässiga vägtrafiken föreslog i sitt betänkande (SOU 1971:34) Lastbil och taxi – förslag till förbättrad företagsstruktur m. m., att förordningen skulle kompletteras med bestämmelser i fråga om lastbilar tyngre än 1 800 kg samt släpfordon. För nya och begagnade fordon av nämnda kategorier föreslogs en lägsta kontantinsats av 25 resp. 35 procent samt, beroende på fakturavärdets storlek, en längsta kredittid av 48, 36 eller 24 månader.

Det skall här nämnas att omkring 70 procent av landets åkerier är enbilsföretag och att flertalet sådana och något större åkerier i allmänhet förvärvar sina lastbilar genom avbetalningsköp.

Förslaget var avsett att bli ett medel mot osund nyetablering och expansion inom åkerinäringen. Det skulle befrämja rationella verksamhetsformer och leda till en konsolidering inom branschen. En dylik sanering förväntades minska omfattningen av sådana från bl. a. trafiksäkerhetssynpunkt betänkliga företeelser som överlast och för långa arbetstider.

Förslaget har inte genomförts. I prop. 1972:81 (se s. 83 f.) anförde föredragande departementschefen, att effektiva regler om betalningsvillkor vid avbetalningsköp – med giltighet även för den icke yrkesmässiga trafiken – kunde utgöra ett komplement till lämplighetsprövningen (se nedan) beträffande den som söker eller innehar tillstånd till yrkesmässig trafik. Emellertid kunde villkoren kringgås bl. a. genom att fordonen överläts genom långtidsuthyrning i stället för avbetalningsköp. Departementschefen fann det inte meningsfullt att införa restriktioner i fråga om avbetalningshandeln så länge denna möjlighet att åsidosätta restriktionerna stod öppen.

I enlighet med förslag i propositionen föreskriver förordningen (1940:910) ang. yrkesmässig automobiltrafik m. m. sedan den 1 oktober 1972 ekonomisk lämplighetsprövning vid meddelande av trafikillstånd. På denna punkt finns vissa kompletterande förslag i trafikpolitiska utredningens betänkande (SOU 1975:66) Trafikpolitik – behov och möjligheter.

Leasingutredningen konstaterar i sitt betänkande (Ds K 1975:11) Billeasing, att frågan om kreditrestriktioner som ett medel att ekonomiskt sanera den yrkesmässiga trafiken knappast längre blir aktuell, om den ekonomiska lämplighetsprövningen effektiviseras enligt trafikpolitiska utredningens förslag. Leasingutredningen anser sig också ha funnit, att en eventuell lagstiftning om kreditrestriktioner avseende även tyngre lastbilar och släpvagnar inte kan väntas medföra några konstlade överströmningseffekter från köp till leasing. Något förslag om hur leasing bör behandlas i ett sådant tänkt system lämnas därför inte i betänkandet. Se s. 11 i detta.

2.5 Generalklausulen i 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Genom lagstiftning som trätt i kraft den 1 juli 1976 har i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område såsom lagens 36 § införts en ny generalklausul, vilken ersätter bl. a. generalklausulerna i 8 § avbetalningsköplagen och 8 § skuldebrevslagen.

Den nya generalklausulen ger domstolarna ökade möjligheter att komma åt oskäliga villkor i avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Avtalsvillkor får enligt generalklausulen jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Har villkoret sådan betydelse för avtalet, att det inte skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Vid prövningen skall särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller eljest intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. De angivna bestämmelserna äger motsvarande tillämpning i fråga om villkor vid annan rättshandling än avtal.

Generalklausulen är i princip tillämplig inom hela förmögenhetsrätten.

Enligt uttalande i motiven (prop. 1975/76:81 s. 108 f.) bör generalklausulen tillämpas med större restriktivitet i rena affärsförhållanden än i fall där ena parten är näringsidkare och den andra konsument.

På konsumentskyddsområdet utgör den civilrättsliga generalklausulen ett

komplement till den näringsrättsliga lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor. Ett viktigt syfte med generalklausulens införande var att villkor som har träffats av förbud enligt avtalsvillkorlagen i behövlig utsträckning skulle kunna angripas på civilrättslig väg. För att underlätta möjligheterna till en likartad bedömning har förutsättningarna för ingripande angetts på samma sätt i generalklausulen som i avtalsvillkorlagen. Enligt båda fordras att ifrågavarande avtalsvillkor är oskäligt. Se prop. s. 131.

I motiven har framhållits att det på vissa områden, såsom vid avbetalningsköp, finns särskilda lagbestämmelser till skydd för svagare avtalspart, men att generalklausulen ändå kan ha en viktig funktion att fylla som en kompletterande skyddsregel, bl. a. i speciella situationer som inte har kunnat regleras i den särskilda lagen. Se prop. s. 112.

Alla slags villkor, även sådana som avser vederlaget (priset) för en prestation, kan angripas med stöd av generalklausulen. I motiven anmärks att ett område där det kan finnas särskild anledning att överväga jämkning av vederlaget är kreditköpen. Det har emellertid också understrukits, att hänsyn alltid måste tas till samtliga omständigheter i det enskilda fallet och att avsikten inte är att generalklausulen skall fungera som ett medel för en allmän priskontroll. Se prop. s. 138.

Bland de typer av villkor som förtjänar särskild uppmärksamhet kan nämnas förfalloklausuler (dvs. villkor som innebär att en kredit under vissa förhållanden skall anses förfallen till betalning före avtalad förfallotid), vitesklausuler, generalpantklausuler (som innebär att en pant som har ställts som säkerhet för en skuld häftar även för andra gäldenärens skulder till samma borgenär) och skiljeklausuler. I motiven behandlas dessa och vissa andra typer av villkor (prop. s. 139 ff).

Det kan i sammanhanget nämnas att föredragande statsrådet i propositionen utgick från att kreditköpkommittén – såsom också skedde – skulle föreslå vissa bestämmelser som begränsade rätten att göra gällande förfalloklausuler. Emellertid torde, anförde statsrådet, dessa särskilda bestämmelser komma att utgöra i huvudsak endast ett grundskydd för konsumenterna. Även om bestämmelserna iaktogs skulle det sålunda kunna inträffa att åberopande av en förfalloklausul i ett enskilt fall kunde framstå som oskäligt med påföljd att jämkning skulle kunna ske med stöd av generalklausulen. Se prop. s. 140. I kreditköpkommitténs betänkande (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. finns ett uttalande som ansluter till vad som förutsattes vid generalklausulens tillkomst (se s. 196 f.). Däremot har saken inte berörts i propositionen (1976/77:123) med förslag till konsumentkreditlag m. m.

The first step in the development of a new drug is the selection of a lead compound. This is usually done by screening a large number of chemical structures, often synthesized from natural products or by random chemical synthesis. The lead compound is then modified to improve its properties, such as its activity, toxicity, and pharmacokinetics.

Once a lead compound has been identified, the next step is to synthesize and test a series of derivatives. This is done to determine the structure-activity relationship (SAR) of the compound. The SAR is the relationship between the chemical structure of a molecule and its biological activity. This information is used to guide the synthesis of new derivatives.

The third step in the development of a new drug is the synthesis of a pure sample of the lead compound. This is done to determine the purity of the compound and to study its properties. The pure sample is then used to synthesize a series of derivatives, which are then tested for their activity and toxicity.

The fourth step in the development of a new drug is the synthesis of a pure sample of the lead compound. This is done to determine the purity of the compound and to study its properties. The pure sample is then used to synthesize a series of derivatives, which are then tested for their activity and toxicity.

The fifth step in the development of a new drug is the synthesis of a pure sample of the lead compound. This is done to determine the purity of the compound and to study its properties. The pure sample is then used to synthesize a series of derivatives, which are then tested for their activity and toxicity.

The sixth step in the development of a new drug is the synthesis of a pure sample of the lead compound. This is done to determine the purity of the compound and to study its properties. The pure sample is then used to synthesize a series of derivatives, which are then tested for their activity and toxicity.

The seventh step in the development of a new drug is the synthesis of a pure sample of the lead compound. This is done to determine the purity of the compound and to study its properties. The pure sample is then used to synthesize a series of derivatives, which are then tested for their activity and toxicity.

The eighth step in the development of a new drug is the synthesis of a pure sample of the lead compound. This is done to determine the purity of the compound and to study its properties. The pure sample is then used to synthesize a series of derivatives, which are then tested for their activity and toxicity.

The ninth step in the development of a new drug is the synthesis of a pure sample of the lead compound. This is done to determine the purity of the compound and to study its properties. The pure sample is then used to synthesize a series of derivatives, which are then tested for their activity and toxicity.

3 Materialredovisning beträffande näringsidkares avbetalningsköp m. m.

3.1 Allmänt

Avbetalningsköp i lagens mening karakteriseras av att en vara säljs mot betalning i flera poster, varav minst en skall erläggas efter varans utgivande, och under villkor som går ut på att säljaren skall ha rätt att återta varan, om köparen inte fullgör sina åligganden. Villkor av sistnämnda slag benämns i denna framställning förbehåll om återtaganderätt.

Vid näringsidkares förvärv av varor för bearbetning eller vidareförsäljning ges ringa utrymme för avbetalningsköp och andra kreditköp med förbehåll om återtaganderätt. En sådan finansieringsform kan emellertid under särskilda förhållanden få praktisk betydelse även vid dylika förvärv. Exempel på detta är när lantbrukare av slakteriförening köper djur som efter uppfödning hos lantbrukaren skall säljas till föreningen såsom slaktdjur. Med säkerhet i form av förbehåll om återtaganderätt kan föreningen bevilja lantbrukaren betalningsansånd under hela uppfödningstiden för att sedan vid den vanligen successiva slaktdjursleveransen avräkna skuldbelopp mot likvid från föreningen.

I allmänhet är det vid förvärv av fordon, maskiner och annan utrustning för rörelsen som avbetalningsköp kommer i fråga för näringsidkaren. Denna finansieringsform spelar emellertid inte heller i sådana sammanhang någon framträdande roll generellt sett.

Näringsidkare som finner det omöjligt eller oförmånligt att med egna medel betala utrustning kontant försöker vanligen i första hand få banklån. Kreditkostnaden är i allmänhet lägre vid banklån än vid leverantörskredit. Normalt beviljas inte banklån utan betryggande säkerhet i form av exempelvis fastighetsinteckning, företagsinteckning eller borgen. Särskilt de små företagen saknar i en del fall bankmässiga säkerheter eller finner skäl att behålla dessa för kommande kreditbehov. Näringsidkare har vissa begränsade möjligheter att erhålla banklån utan normalt godtagbar eller helt utan säkerhet – s. k. blancokredit – och att få statligt kreditstöd. Sådant stöd – som kan bestå i garanti vid banklån – lämnas under vissa förutsättningar i fall där vanlig bankkredit är utesluten. En form av statligt kreditstöd är s. k. hantverks- och industrilån, som beviljas av länets företagareförening. Det finns även särskilda kreditinstitut med inriktning på mindre företag i allmänhet eller på sådana inom viss bransch. Dessutom förekommer att sammanslutning av näringsidkare på olika sätt medverkar till kreditgivning. En näringsidkare kan emellertid sällan påräkna vare sig statligt eller annat

kreditstöd om han inte kan ställa någon som helst säkerhet. Och ju sämre säkerheten är, desto strängare blir vid kreditprövningen kravet på lönsamhet för branschen och företaget samt personlig duglighet hos företagets ledare.

Säkerhetsrätt i varan kan under vissa omständigheter få avgörande betydelse för näringsidkarens möjlighet att skaffa den för rörelsen behövliga utrustningen. Detta gäller både när krediten finansieras av leverantören och när särskild finansiär på ett eller annat sätt träder i leverantörens ställe.

En säljare som lämnar köparen anstånd med betalningen kan efter köpet till en tredje person (finansiären) överlåta eller pantsätta sina rättigheter enligt köpeavtalet mot att han omgående får betalning från finansiären. En förutsättning för transaktionen mellan säljaren och finansiären kan vara att kreditköpsavtalet innehåller förbehåll om återtaganderätt beträffande varan, en rättighet som då kommer finansiären till godo. Ofta är det redan vid kreditköpsavtalets ingående förutsatt mellan parterna, att säljaren skall överlåta sina rättigheter enligt kontraktet. Det förekommer att en tilltänt överlåtelse har sin bakgrund i kontakter mellan köparen och den blivande finansiären om kreditgivning från denne på vissa villkor som i fråga om kontantinsats, kredittid eller ränta är förmånligare för köparen än de villkor som säljaren normalt betingar sig vid kreditköp. En kontraktsöverlåtelse som moment i kreditgivningen fyller i ett sådant fall funktionen att ge finansiären en mot tredje man – t. ex. köparens borgenärer – verkande säkerhet i varan. Sakligt sett är skillnaden liten mellan ett arrangemang av nu beskriven typ och – huvudsakligen på konsumentkreditområdet förekommande – s. k. låneköp som karakteriseras av att säljaren uppbär betalning för varan med belopp som köparen erhåller såsom lån av finansiären på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren, en kreditform vid vilken finansiären i varje fall inte mot tredje man kan göra gällande förbehåll om återtaganderätt. Det händer att finansiären – dock ej om denne är en bank eller därmed jämförlig kreditinrättning – i stället för att förvärva en fordran med säkerhet i den sålda varan köper själva varan från säljaren för att sedan genom kreditköpskontrakt med förbehåll om återtaganderätt sälja den vidare till köparen, ibland med en bakomliggande utfästelse från den ursprungliga säljaren att denne skall svara för skyldigheter som annars skulle ha åvilat finansiären såsom säljare. Det skall emellertid påpekas, att de senast berörda formerna med mer eller mindre utvecklat avtal mellan finansiären och köparen inte synes vara ens tillnärmelsevis lika vanligt förekommande som metoden att säljaren belånar kontraktet hos finansiär vilken inte har någon form av avtal med köparen.

Banker och finansieringsföretag finansierar en betydande del av avbetalningskrediterna till näringsidkare.

Finansieringsföretagen bedriver finansieringsrörelse avseende exempelvis confirming (fortlöpande inköpsfinansiering), factoring (belåning eller köp av kundfordringar), leasing (långtidsuthyrning, varom mera nedan), avbetalningskrediter och lagerfinansiering. En del av dem är i huvudsak inriktade på en eller ett par av nu nämnda finansieringsformer. I regel har finansieringsföretagen nära anknytning till banker eller till produktions- och distributionsföretag. Många factoring- och leasingföretag är bankanknutna. En del finansieringsföretag för bl. a. avbetalningskrediter är knutna till företag inom

bilbranschen eller till produktionsföretag inom andra branscher.

En leverantör har ofta med bank eller finansieringsföretag ett refinansieringsavtal som innebär att leverantören intill ett högsta kreditbelopp (limit) får belåna sina avbetalningskontrakt hos finansiären. Formellt antingen överlåts eller pantsätts kontrakten. Finansiären brukar emellertid förbehålla sig rätt att vägra belåning i varje enskilt fall där hans kreditprövning motiverar avslag. Det förekommer att refinansieringsavtal upptar föreskrifter om vilka villkor rörande kontantinsats, kredittid m. m. som avbetalningskontrakt skall innehålla för att få belånas. Finansiären kräver vanligen att alla risker, inkl. kreditrisken, skall bäras av leverantören, som vid bristande betalning från köparen således har att återlösa kontraktet. I många fall åtar sig finansiären att utföra omfattande hanteringstjänster i samband med inkasering av fordringar enligt belånade kontrakt.

Bl. a. på grund av lägre kreditkostnad för leverantören belånas fortfarande en stor del av avbetalningskontrakten i bank. En del leverantörer har refinansieringsavtal med såväl bank som finansieringsföretag och utnyttjar i första hand kreditlimiten i banken.

Det förekommer i viss mindre omfattning att finansieringsföretag hos bank återbelånar till finansieringsföretaget överlåtna eller pantsatta avbetalningskontrakt. När så sker förbehåller sig banken regelmässigt rätt att vid utebliven betalning från köparen vända sig mot finansieringsföretaget.

Såsom tidigare nämnts ägnar sig vissa finansieringsföretag åt finansiering av leasingverksamhet. Leasing är särskilt i den ena av sina båda huvudvarianter, finansiell till skillnad från operationell leasing, ett under vissa omständigheter lämpligt alternativ till köp. Vid finansiell leasing är avtalets finansieringsfunktion det väsentliga för både uthyraren och hyresmannen. Uthyraren svarar vid denna form i regel inte för reparationer och underhåll. Finansiell leasing kännetecknas av att hyresavtalet är ouppsägbart under en med hänsyn till varans ekonomiska livslängd och hyresmannens önskemål bestämd basperiod av normalt 3–8 år med leasingavgifter som tillsammans täcker varans anskaffningskostnad (minus påräkneligt restvärde) och den särskilda kapitalkostnadsersättning som uthyraren betingar sig. Vid basperiodens slut har hyresmannen i allmänhet rätt att fortsätta hyresförhållandet mot kraftigt nedsatt avgift. Däremot ges han sällan på förhand rätt att köpa varan vid basperiodens utgång, eftersom hyresavtalet normalt utformas med sikte på att klart utesluta det från avbetalningsköplagens tillämpningsområde. Vid finansiell leasing anmodar vanligen hyresmannen ett finansieringsföretag att inköpa varan för uthyrning till hyresmannen (indirekt leasing). Det förekommer att leverantör av utrustning lämpad för leasing träffar överenskommelse med finansieringsföretag om att leverantören skall kunna hänvisa kunder till finansieringsföretaget för avtal med detta om inköp för leasing. Ganska vanligt är att leverantören efter att själv ha ingått leasingavtal med kunden med eller utan förhandsöverenskommelse med finansieringsföretaget till detta överlåter eller pantsätter den uthyrda varan och sina rättigheter enligt avtalet. En leverantör kan på nu beskrivna olika sätt omgående få likvida medel för varan och i regel befrias från kreditrisken. Han kan också välja att själv finansiera leasingverksamhet. Såväl belåning av leasingkontrakt som självfinansierad uthyrning förekommer när leverantör bedriver operationell leasing, som i regel innebär kortare hyrestid än vid finansiell

leasing och skyldighet för uthyraren att svara för reparationer och underhåll.

Ett syfte med leasing är att nyttjaren inte skall behöva binda kapital som kan få en mera givande användning. Ett leasingavtal innebär ofta att hyresmannen inte i begynnelsekedet behöver betala så stort belopp som han skulle ha varit nödgad till vid avbetalningsköp, där kontantinsatsen normalt är högre än första leasingavgiften plus den depositionsavgift som uthyraren i vissa fall fordrar. I allmänhet är kravet på kreditvärdighet hos kunden minst lika strängt vid långtidsuthyrning som vid avbetalningsköp. Något alternativ för den som inte godtas som kund vid avbetalningsköp är leasing därför inte.

Det är omöjligt att utan ingående undersökningar bilda sig en säker uppfattning om utbredningen av avbetalningsköp och närliggande finansieringsformer. Redan av begränsade förfrågningar rörande vissa varuslag och företagstyper framgår emellertid, att avbetalningsköp spelar en icke oväsentlig roll vid särskilt mindre näringsidkares anskaffning av fordon eller maskin som inte sällan är av grundläggande betydelse för rörelsen. Det skall också anmärkas att avtal som motsvarar definitionen på avbetalningsköp lär förekomma ganska ofta i fall där inte någondera parten är inställd på att vid behov falla tillbaka på lagbestämmelserna om denna kreditform. Problem med någon orsak i avbetalningsköp synes föreligga huvudsakligen för mycket små kapitalsvaga företag under oerfaren ledning – t. ex. vissa s. k. enmaskins-entreprenörer – vilka har svårigheter även i andra sammanhang.

Från utredningens förfrågningar beträffande olika varuslag lämnas här en redogörelse med tonvikt på entreprenadmaskiner och lastbilar, de varuslag där avbetalningsköpet har sin största betydelse. Undersökningen genomfördes under första kvartalet 1976 och uppgifterna hänför sig till den tiden, om inte annat anges. Det skall påpekas att avbetalningsköp förekommer även vid andra varuslag än de nedan nämnda.

3.2 Entreprenadmaskiner

Till maskiner för byggnads- och anläggningsverksamhet (entreprenadmaskiner) hör bl. a. dumprar, last- och schaktmaskiner, grävmaskiner, väghyvlar, mobilkranar, bormaskiner och asfaltbeläggningsmaskiner.

Köpare av entreprenadmaskiner är förutom statliga och kommunala organ ett stort antal privata entreprenörer, från ledande företag inom entreprenadbranschen till rörelser baserade på endast en entreprenadmaskin med företagets ägare såsom förare.

Sannolikt närmare 80 procent av landets rörelsedrivande entreprenadmaskinägare är anslutna till branschorganisationen Sveriges Schaktentreprenörers Riksförbund (SER). Av de cirka 3 500 företag som via ett tjugotal s. k. SER-distrikt är medlemmar i förbundet har ungefär 50 procent endast en entreprenadmaskin. Övriga har 2–150 maskiner.

Efter en utbrytning ur SER har bildats numera Byggindustrins Maskinentreprenörer (BYMA), vars cirka 50 medlemmar har i genomsnitt 25 anställda och disponerar över uppskattningsvis 5–100 maskiner var. BYMA:s kansli är samordnat med maskinavdelningen hos Svenska Byggnadsentreprenörför-

eningen (SBEF), bland vars medlemmar märks ledande företag inom branschen.

Flertalet fast etablerade tillverkare och importörer av entreprenadmaskiner är medlemmar i Entreprenadmaskinleverantörernas samarbetsorgan (EMSA), som enligt egen uppskattning genom sina cirka 30 medlemmar täcker 90–95 procent av marknaden för entreprenadmaskiner. En stor del av medlemmarna är inte endast tillverkare eller importörer utan handhar själva den huvudsakliga försäljningen av maskiner till entreprenörerna samt reparationsverksamhet avseende maskiner av det egna märket.

Utanför EMSA finns bl. a. en del företag som utan fast fot på marknaden säljer maskiner av udda märken, inte sällan utan att kunna erbjuda reparationsmöjligheter.

Enligt en grov uppskattning betingar nya entreprenadmaskiner av nämnda slag vanligen ett kontantpris mellan 200 000 kr och 2 000 000 kr exkl. mervärdeskatt, medan den genomsnittliga ekonomiska livslängden är 7 år. Efter 2–3 års användning har maskinens värde ofta sjunkit till hälften av det ursprungliga. En begagnad grävmaskin, som är några år gammal, kan inte sällan köpas för 60 000 kr. Åtskilliga entreprenörer startar sin verksamhet med en billig begagnad maskin och förvärvar sedan genom successiva inbyten allt dyrare maskiner. Handeln med begagnade maskiner har betydande omfattning.

Liksom stat och kommun förvärvar större enskilda entreprenörer i regel sina maskiner genom kontantköp. Men de medelstora entreprenadföretagen – med ett femtiotal maskiner – begagnar sig i stor utsträckning av avbetalningsköp. Enligt EMSA kan andelen avbetalningsköp för sådana företag uppskattas till betydligt mer än 50 procent. Vad gäller de mindre företagen är andelen kanske 90 procent.

Enligt EMSA:s nyligen utarbetade standardvillkor benämnda Allmänna bestämmelser för maskinleveranser (MASKIN 75) skall vid kreditköp – om parterna inte skriftligen överenskommer annat – köparen när maskinen avlämnas erlägga minst 20 procent av köpeskillingen exkl. mervärdeskatt eller ställa betryggande säkerhet för sådan insats.

Mervärdeskatten på köpeskillingen utgör avdragsgill ingående skatt vid rörelseidkande köparens mervärdeskatteredovisning. När köpeskillingen betalas i delposter ingår i varje post den därtill hänförliga mervärdeskatten. Om köparen redovisar mervärdeskatt enligt kontantmetoden inträder avdragsrätten när betalning sker. Vid redovisning enligt faktureringsmetoden (bokföringsmässiga grunder) får köparen göra avdrag för ingående skatt så snart leverans skett och mottagen faktura bokförts såsom skuld i räkenskaper. Enligt uppgift från SER har det vid entreprenörers avbetalningsköp förekommit att den första delbetalningen utgjorts av belopp som köparen efter mervärdeskatteredovisning enligt faktureringsmetoden har utfått såsom överskjutande ingående skatt.

Vad gäller kontantinsatsens storlek har EMSA uppgett, att dess medlemmar sedan länge normalt kräver 20–25 procent med undantag i huvudsak för fall där en kreditvärdig kund har tillfälliga betalningssvårigheter.

Enligt ett på bl. a. entreprenadmaskiner inriktat avbetalningsfinansieringsföretag utan producentanknytning har man som riktmärken vid prövningen

om ett kontrakt skall få pantsättas en lägsta kontantinsats av 25 procent för nya och 30 procent för begagnade maskiner.

BYMA har uppfattningen att den begärda kontantinsatsen vid medlemmarnas avbetalningsköp i regel uppgår till minst 20 procent.

SER anser sig inte kunna bekräfta EMSA:s uppgift om kontantinsatsens storlek och pekar på beräkningssvårigheter med hänsyn till dolda rabatter. Enligt SER råder det emellertid inte någon tvekan om att den verkliga kontantinsatsen i ett icke obetydligt antal fall – med SER:s syn alltför många – ligger väsentligt under 20 procent även när säljaren är en medlem i EMSA.

Med dolda rabatter åsyftar SER en enligt SER och BYMA välkänd företeelse på marknaden sedan åtskilliga år. Det är vanligt att säljarens listpris inkluderar ett särskilt pålägg som säljaren är beredd att avstå från. Ofta sker detta genom att inbytesmaskinen åsätts ett onaturligt högt värde. I stället för att sänka listpriset med belopp utgörande hela eller del av pålägget övervärderas inbytesmaskinen med ifrågavarande belopp. Det förhandlingsbara utrymmet har av entreprenörorganisationerna uppskattats till inemot 20 procent såvitt gäller grävmaskiner. Systemet betraktas av SER och BYMA som otillfredsställande och för oinitierade köpare riskabelt. Det finns emellertid tecken som tyder på att det är på tillbakagång.

Såvitt gäller grävmaskiner och andra entreprenadmaskiner med en livslängd av omkring 7 år har EMSA uppgett, att kredittiden vid avtalets ingående normalt bestäms till 36 månader eller något mer. Utvecklingen går mot längre kredittider beroende på dyrare maskiner och önskemål om samordning med avskrivningsmöjligheterna. Det är bland mindre entreprenörer en vanlig företeelse att köparen vid tillfälligt avbräck i sin rörelse utverkar förlängning av kredittiden. En ursprunglig kredittid av 36 månader blir ofta 42 månader, innan affären är avslutad. Det förutnämnda avbetalningsfinansieringsföretaget ser helst att kredittiden inte är längre än 36 månader men godtar inte sällan en kredittid av 42 månader för ny maskin.

BYMA har uppfattningen att kredittiden vid medlemmarnas avbetalningsköp brukar hålla sig omkring 36 månader. SER har utifrån erfarenheter från sina medlemmar anmärkt, att kredittiden inte sällan redan från början varit 42–48 månader, enstaka gånger ännu längre.

Det är vanligt att entreprenörer före kredittidens utgång lämnar maskinen som inbyte vid avbetalningsköp av dyrare maskin och att restskulden på inbytesmaskinen då inkalkyleras i det nya avtalets betalningsvillkor.

Branschgenomsnittet för den effektiva räntan vid avbetalningsköp har – i februari 1976 då det av riksbanken fastställda diskontot var 5,5 procent – av EMSA uppskattats till 11 procent exkl. och 12–13 procent inkl. den särskilda finansieringsavgift med karaktär av engångsbelopp som säljaren brukar kräva.

I avbetalningskontrakten förekommer regelmässigt säljarförbehåll om att köparens rätt till maskinen skall vara beroende av att han betalar även reparationer och andra säljarens åtgärder med avseende på maskinen. Sådana förbehåll betraktas på säljarhåll som en nödvändig och på köparhåll som en i princip godtagbar företeelse.

Det är vanligt men inte regel att köparen avkrävs växelförbindelse på

belopp som inte betalas kontant. En del säljare anser att en sådan ordning har praktiskt och psykologiskt värde. Enligt SER betraktas en begäran om växel som naturlig.

Om man ser till genomsnittet för branschen torde enligt EMSA 3–4 procent av ett säljföretags avtal om avbetalningsköp sluta med att maskinen återtas och torde företagets kundförluster med anledning av sådana avtal motsvara en procent av årsomsättningen. Det förekommer att medelstora entreprenadföretag inte kan fullfölja sina avbetalningsköp. I det helt övervägande antalet återtagandefall är det emellertid ett enmaskinsföretag som måste lämna tillbaka varan. Enligt EMSA finns det exempel på fall där säljaren efter maskinens återtagande har lyckats driva in en del av den vid avräkningen fastställda restskulden.

SER har uppfattningen att andelen återtagandefall är större än 3–4 procent och att sälj företagets därmed större kundförluster kan antas återverka på prissättningen. Under alla omständigheter är det enligt SER betänkligt många enmaskinsentreprenörers avbetalningsköp som inte kan fullföljas från köparens sida. SER menar, att det inte sällan på båda sidor har funnits en alltför stor iver att få till stånd en affär.

Under 1960-talet rådde ett för entreprenadbranschen mycket gynnsamt klimat. Detta medförde en rad inte alltid genomtänkta nyetableringar av framför allt enmaskinsföretag. Mindre seriöst inriktade och ofta kortlivade entreprenad- och sälj företag fick ett visst spelrum. Det ansågs på sina håll att säljarna i gemen genom en alltför generös kreditgivning bidrog till att skapa överskott av entreprenörer och maskiner på marknaden. En blivande entreprenör kunde genom avtal om avbetalningsköp få ut en maskin mot obetydlig kontantinsats och därmed starta en rörelse på bräcklig ekonomisk grund, ofta med konkurs som följd. Erfarenheter av en del köparens bristande vilja eller förmåga att fullgöra sina åtaganden vid avbetalningsköp föranledde emellertid en åtstramning av säljarnas kreditgivning. Och i det försämrade klimatet har flertalet mindre seriösa företag försvunnit från marknaden.

Sedan branschen således har undergått en sanering betecknar EMSA kreditköpsförhållandena som i stort sett tillfredsställande. SER däremot anser att frånvaron av ytterligare åtstramning av kreditgivningen är en av flera orsaker till alltför rådande problem beträffande små entreprenadföretag på en fortfarande övermåttad marknad.

Bristande ekonomisk bärkraft hos vissa fåmaskinsföretag medför problem inte endast gentemot maskinleverantörer utan också i förhållande till anställda och skattemyndigheter. Även för konkurrerande större entreprenörer finns negativa aspekter. Det förekommer att under lösligare former bedrivna små entreprenadföretag lämnar orimligt låga anbud beroende på att deras arbetskraft underbetalas eller på att uppdraget inte tänkes komma till myndigheternas kännedom och föranleda skatte- och avgiftsuttag.

Inom branschen råder emellertid enighet om att det behövs åtskilliga små entreprenadföretag på marknaden och att dessa med rådande svårigheter att utverka fristående lån är beroende av ibland riskbetonade leverantörskrediter som naturligen lämnas mot säkerhet i varan.

För entreprenörer har inte utbildats någon form av låneköp eller därmed jämförlig kredithjälp att tillgå vid maskinanskaffning. Genom en del SER-distrikts maskincentraler – som är uppdragsförmedlande organ – bedrivs

emellertid viss försöksverksamhet varigenom möjliggörs för medlemmar att vid maskinköp få kredit inom ramen för en av centralen för ändamålet utverkad kreditlimit i bank.

Såsom tidigare nämnts sker en stor del av maskinförsäljningen direkt från tillverkaren eller importören till entreprenören. Sådana säljares avbetalningskreditgivning finansieras oftast genom banklån mot säkerhet i form av bl. a. inteckningar. Ibland överlämnas såsom vanligen marginella säkerheter avbetalningskontrakten och växelförbindelser från köparna. Det förekommer emellertid i ej obetydlig omfattning, att avbetalningskontrakt belånas hos finansieringsföretag.

Leasing av entreprenadmaskiner har inte vunnit utbredning såsom alternativ till köp. De minsta entreprenadföretagen är i allmänhet uteslutna från leasing på grund av otillräcklig kreditvärdighet. För andra företag kan en förklaring vara att entreprenadmaskiner sällan används i ensartad verksamhet och sällan är i kontinuerligt bruk. Uthyrarens kostnadsberäkning kan under sådana omständigheter i regel inte leda till en konkurrenskraftig hyra.

3.3 Lantbruksmaskiner

Till lantbruksmaskiner hör bl. a. traktorer, plogar, såmaskiner, gödselspridare, slåttermaskiner och skördetröskor.

Flertalet lantbrukare är anslutna till lantbrukskooperationen och en betydande del av maskinanskaffningen till lantbruket sker från de till Svenska Lantmännens Riksförbund (SLR) knutna lantmännenföreningarna eller dessas dotterföretag. Övriga säljare är inhemska tillverkare, importörer och återförsäljare utanför lantbrukskooperationen. Ett flertal återförsäljare inom och utom lantmännenorganisationen är anslutna till Motorbranschens Riksförbund (MRF).

Av nämnda maskiner är traktorer och självgående skördetröskor de utan jämförelse genomsnittligt sett dyraste. En ny traktor kostar ofta över 50 000 kr och en ny självgående skördetröska inte sällan över 80 000 kr. Traktorn kan normalt användas under minst 10 år och den självgående skördetröskan i 7–10 år.

Lantbruksmaskiner har i regel ett betydande andrahandsvärde. Det är mycket vanligt att lantbrukaren lämnar en begagnad maskin som inbyte vid köp av ny maskin.

En icke oväsentlig del av lantbrukarnas maskinanskaffning sker genom avbetalningsköp. Enligt lantmännenorganisationen och MRF är denna finansieringsform vanlig såvitt gäller traktorer och självgående skördetröskor.

Kontantinsatsens storlek varierar starkt, framför allt beroende på inbytesmaskinens ofta höga värde. Från lantmännenorganisationen har upplysts, att kontantinsatsen av nämnda skäl inte sällan är nära 50 procent. Kredittiden är i regel inte längre än 36 månader.

I avbetalningskontrakten förekommer regelmässigt säljarförbehåll om att köparens rätt till maskinen skall vara beroende av att han betalar även reparationer och andra åtgärder med avseende på maskinen. Åtskilliga säljare

bedriver även en omfattande reparationsverksamhet.

Det är inte ovanligt att köparen avkrävs växelförbindelse på belopp som inte betalas kontant.

Med relativt få undantag lyckas lantbrukarna fullgöra sina förpliktelser vid avbetalningsköp. Det brukar på sin höjd bli fråga om extra betalningsanstånd vid mellankommande svårigheter. Avbetalningsköpt maskin behöver sällan återtas. När så sker har maskinen i allmänhet ett relativt högt värde, varför köparens restskuld efter avräkningen blir liten.

På bankhåll betraktas såsom ett problem för lantbrukarna själva att deras finansieringsmetoder inte sällan är orationella. Sålunda använder sig lantbrukare ibland av avbetalningsköp i stället för att utnyttja föreliggande möjlighet att få billigare kredit genom banklån mot säkerhet i form av fastighets- eller företagsinteckning.

Avbetalningskontrakt belånas inte sällan hos bank eller finansieringsföretag. Åtskilliga säljare inom lantmännenorganisationen vänder sig till föreningsbank för sådan finansiering. Det finns ett på centralt håll utarbetat system med tillämplighet inom och utom förevarande sektor enligt vilket bank kan med säljare träffa avtal om kredit i räkning mot pant av avbetalningskontrakt eller i samband med avbetalningsköp utfärdade löpande skuldebrev, s. k. varureverser. Vid det senare alternativet behåller säljaren kontrakten. Sina rättigheter enligt dessa har han emellertid generellt pantförskrivit till banken och samtidigt förbundit sig att överlämna kontrakten till banken om och när banken så påfordrar.

Leasing har inte vunnit insteg hos lantbrukarna. Däremot förekommer ofta korttidsförhyrning av lantbruksmaskin med eller utan förare.

3.4 Skogsmaskiner

Till maskiner som används i det alltmer mekaniserade skogsbruket hör bl. a. skotare, lastare, lunnare, fällare och processorer.

Köpare av skogsmaskiner är till stor del statligt, kooperativt och enskilt ägda skogsföretag. Maskiner av vanligen enklare slag köps av en del lantbrukare, som brukar sina skogsägor i egen regi och i vissa fall även åtar sig att utföra skogsarbete åt andra, framför allt de stora skogsbolagen. Det finns också med sådana uppdrag heltidssysselsatta skogsmaskinförare vilka själva anskaffar inte sällan mycket dyr utrustning för sin verksamhet.

Antalet skogsmaskinförare som i den egenskapen har ställning av självständiga företagare – och inte av arbetstagare – kan beräknas uppgå till cirka 1 500. Sammanlagt disponerar de över uppskattningsvis 5 000 maskiner. Uppgifterna kommer från Svenska Åkeriförbundet (SÅ), vilket bland sina medlemmar räknar omkring 300 företag ur denna grupp, som saknar naturligt organisationshemvist.

Merparten av skogsmaskinerna kommer från ett fåtal tillverkare och importörer vilkas verksamhetsområde vanligen omfattar även entreprenadmaskiner, i ett par fall dessutom lantbruksmaskiner. En stor del av försäljningen sker genom lantmännenföreningar och deras dotterföretag samt genom återförsäljare utanför lantbrukskooperationen.

Maskiner av nämnda slag kostar i många fall flera hundra tusen kr, vissa

processorer över en miljon kr. De har en genomsnittlig livslängd av 4–5 år, något längre vid enskiftskörning och något kortare vid tvåskiftskörning. Beträffande processorers användningstid och värde efter ett par års bruk råder osäkerhet på grund av den ringa erfarenhet man hittills har av sådana maskiner.

Åtskilliga skogsmaskinförare har upp till femåriga åtagandeaftal med sina uppdragsgivare. Det förekommer i beaktansvärd omfattning att dessa hyr ut maskiner till skogsmaskinförarna eller genom exempelvis borgensåtagande möjliggör kreditgivning till förarna vid deras maskinanskaffning. Många gånger blir emellertid maskinanskaffningen en affär mellan maskinföraren och leverantören och den har då praktiskt taget alltid karaktären av ett avbetalningsköp. Kontantinsatsen understiger i regel inte 25 procent. Kredittiden är oftast 36–48 månader. Omständigheterna i det enskilda fallet har stor betydelse för kreditvillkoren.

Under 1960-talet och början av 1970-talet hade åtskilliga skogsmaskinförare stora ekonomiska svårigheter. Generellt sett är förhållandena därvidlag betydligt bättre numera. På säljarsidan har antalet verksamma företag minskat och en viss åtstramande likriktning mellan säljarna inbördes skett i fråga om köpevillkoren. Samtidigt har en del skogsmaskinförare avstått från maskinköp och verksamhet som egna företagare på grund av den numera behövliga utrustningens höga pris.

Avbetalningskontrakt avseende skogsmaskiner är i viss utsträckning föremål för belåning hos föreningsbanker och andra banker samt finansieringsföretag.

Leasing har vunnit visst – ännu litet – insteg på skogsmaskinsområdet.

3.5 Lastbilar

I bl. a. viss vägtrafiklagstiftning görs åtskillnad mellan lätta och tunga lastbilar. Till de förra räknas fordon med en totalvikt av högst 3,5 ton. Lätta lastbilar har sin största betydelse i den icke yrkesmässiga trafiken (firmabils- trafiken), där de utgör en dominerande andel av lastbilsbeståndet. Den yrkesmässiga lastbilstrafiken (åkarbilstrafiken) bygger huvudsakligen på tunga fordon. Åkarbilarna utgör omkring en femtedel av det totala lastbilsbeståndet.

Köpare av lastbilar är förutom staten och kommunerna en mängd företag av olika slag med behov av att kunna transportera egna varor samt landets över 20 000 åkerier. Ju tyngre lastbilar det gäller, desto större är åkeriernas andel av köpen. Omkring 70 procent av åkerierna är enbilsföretag. Mer än hälften av de små åkerierna har anslutit sig till någon lastbilscentral – av vilka det finns närmare 300 – för samverkan i fråga om transportförsäljning. SÅ räknar omkring 14 000 åkerier bland sina medlemmar.

Av de cirka 20 biltillverkare och bilimportörer som är verksamma på den svenska marknaden och ingår i Sveriges Bilindustri- och Bilgrossistförening tillhandahåller flertalet i åtminstone någon omfattning även lastbilar. Försäljningen av sådana och andra bilar sker i allmänhet genom fasta återförsäljare, vilka normalt är organiserade i MRF.

Såvitt gäller tunga lastbilar är Volvo och Scania de dominerande märkena.

AB Volvo och Saab-Scania AB har vardera omkring 75 återförsäljare av vilka en del är företag där tillverkaren har ägarintressen.

En tung lastbil kostar vanligen mellan 150 000 kr och 500 000 kr. Inte sällan behövs ett släpfordon för 50 000–200 000 kr. För lastbilar brukar man kalkylera med en livslängd av 8 år. Det är dock inte regel att köpare av ny lastbil behåller denna hela brukbarhetstiden. På åkerihåll är det vanligt att efter ett fåtal år lämna den gamla lastbilen såsom inbyte vid förvärv av nyare fordon.

En stor del av särskilt de mindre företagens lastbilsförvärv sker genom avbetalningsköp.

Bilkreditförordningen och den därmed sidoordnade avbetalningsöverenskommelsen mellan staten och MRF gäller endast beträffande personbilar samt lastbilar och bussar med en totalvikt om högst 1 800 kg. Detta innebär att inte endast de tunga utan också merparten av de lätta lastbilarna faller utanför.

Vid bilhandlarnas kreditförsäljning av lastbilar uppgår kontantinsatsen vanligen till omkring 25 procent och kredittiden till 36–48 månader. Ofta utgör inbytesbil en stor del av kontantinsatsen. Det händer inte sällan att inbytesbilen är behäftad med restskuld som inkalkyleras i det nya avtalets betalningsvillkor. Kredittiden förlängs ofta med anledning av uppkomna betalningssvårigheter.

Säljare som avser att belåna avbetalningskontrakt är beroende av finansieringsnormer i fråga om exempelvis kontantinsats och kredittid. En stor del av avbetalningskontrakten, särskilt sådana som avser nya tunga lastbilar, belånas i producentanknutna finansieringsföretag.

Återförsäljare av volvobilar kan vända sig till AB Volvofinans, som ägs till hälften av AB Volvo och till hälften – indirekt – av dess återförsäljare. Volvofinans bedriver lagerfinansiering i samband med Volvos leverans av bilar till återförsäljarna. Därvid övertar Volvofinans Volvos anspråk gentemot återförsäljarna, vilka reglerar sin kredit hos Volvofinans i samband med att de i sin tur försäljer bilarna. Om försäljning sker genom avbetalningskontrakt kan återförsäljaren få fortsatt kredit motsvarande den utestående fordringen på köparen enligt ett system med kredit i räkning mot pant av avbetalningskontrakt. Prövningen av ett kontrakt för belåningsändamål är individualiserad. Normalt bör kontantinsatsen uppgå till minst 20 procent och kredittiden till högst 48 månader om kontraktet avser ny lastbil. För begagnad lastbil bör kredittiden inte vara längre än 30–36 månader.

Saab-Scantias återförsäljare kan såvitt gäller avbetalningskontrakt på nya lastbilar vända sig till Saab-Scania Finans AB, som till 40 procent ägs av Saab-Scania och till återstoden av två investmentbolag. När det gäller kontrakt på begagnade lastbilar står till förfogande Södertälje Bilkredit AB, som helt ägs av Saab-Scania. Hos båda finansieringsföretagen sker kreditgivningen mot pant av ifrågavarande avbetalningskontrakt. För att belåning skall få ske krävs normalt – även här är prövningen beroende på omständigheterna i det enskilda fallet – för ny lastbil att kontantinsatsen uppgår till 25 procent och kredittiden till 36–42 eller allra längst 48 månader samt för begagnad lastbil att kontantinsatsen är minst 30 procent och kredittiden högst 36 månader.

Ett icke producentanknutet finansieringsföretag har uppgett, att utgångspunkter vid prövningen om ett avbetalningskontrakt skall få belånas är en

kontantinsats om 25 procent för ny och 30 procent för begagnad lastbil samt en kredittid av 42–48 månader för ny och något kortare för begagnad lastbil.

Avbetalningskontrakt med kontantinsatser långt under 20 procent och kredittider på 60 månader – således villkor som normalt inte godtas vid kontraktsbelåning – förekommer i obekant men enligt SÅ sannolikt avtagande och numera ganska liten omfattning. Den effektiva räntan kan antagas vara betydligt högre vid sådana affärer än vid avtal med sedvanliga villkor där den – vid ett diskonto av 5,5 procent – av SÅ uppgetts vara åtminstone 12 procent.

Det har tidigare varit lätt att skaffa en lastbil genom avbetalningsköp med utpräglat lång kredittid och utan kännbar kontantinsats. Betydande kundförluster i samband med sådana affärer lär emellertid ha gjort bilhandlarna återhållsamma med generösa kreditvillkor. En sanering lär ha skett även såvitt gäller sådana inslag som att inbytesfordonet övervärderas eller upptas till sitt i och för sig rätta värde men utan reducering med belopp motsvarande restskuld som belastar fordonet och som bilhandlaren åtar sig att lösa mot att beloppet läggs till den nya köpesumman. Företeelser av beskrivna slag i förening med långa kredittider ansågs på sina håll inom åkerinäringen skapa en besvärande bundenhet för åkaren gentemot bilhandlaren.

Under 1960-talet – då bl. a. långa kredittider var en utbredd företeelse – inledde det till SÅ knutna Sveriges Åkeriägares Inköps- och Förvaltnings AB (SÅIFA) ett slags kreditgivningsverksamhet i samband med åkares lastbilsförvärv. Förbundsmedlem som av SÅIFA bedömes ha erforderlig kreditvärdighet kan i stället för att köpa lastbil på avbetalning hos bilhandlare avtala med SÅIFA om att bolaget skall köpa bilen kontant av bilhandlaren och sedan låta medlemmen förvärva den från SÅIFA genom förmånligare avbetalningsköp. Vid försäljningen till medlemmen bestämmer SÅIFA kontantinsatsen till normalt 30 procent och kredittiden till i regel 36, enstaka gånger 42 månader. Den faktiska räntan vid sådan kredit är om man ser till räntefoten ofta högre än bilhandlarens men om man – såsom enligt SÅIFA bör ske – ser till det sammanlagda räntebeloppet i allmänhet lägre. Denna SÅIFA:s verksamhet har aldrig nått större omfattning. Den är f. n. begränsad till ett trettiotal fall per år.

Något brett upplagt kredithjälpsystem har hittills inte genomförts från organisationshåll. Lastbilscentraler medverkar emellertid i ökande omfattning till kreditgivning åt anslutna lastbilsköpande åkare inom ramen för sin kreditlimit i bank. Utformningen av kredithjälpen varierar mellan olika centraler. Vanligast torde enligt SÅ vara system med säkerhet i den sålda lastbilen.

Enligt SÅ skulle det också behövas någon form av medverkan från centralernas sida till förhindrande av att lastbilarna kommer att utgöra säkerhet även för reparationskostnader och liknande. Bilhandlarnas avbetalningskontrakt upptar regelmässigt förbehåll om att köparens rätt till lastbilen skall vara beroende av att han betalar även reparationer och andra säljarens åtgärder med avseende på bilen. Sådana förbehåll betraktas på säljarhåll som en nödvändighet, om bilen skall kunna lämnas ut innan åtgärden är betald.

Det har tidigare varit vanligt med växlar i samband med avbetalningsköp.

Bruket är emellertid i starkt avtagande.

Det är inte ovanligt att särskilt s. k. enbilsåkerier får svårigheter att fullgöra sina avbetalningsköp. SÅ anser emellertid att en avsevärd förbättring därvidlag har inträtt under senare år och att läget numera efter omständigheterna – företagstypen och konjunkturkänsligheten – är i stort sett tillfredsställande. Det kan i sammanhanget anmärkas att yrkestrafikförordningen sedan 1 oktober 1972 föreskriver ekonomisk lämplighetsprövning vid meddelande av trafiktillstånd. På denna punkt finns vissa kompletterande förslag i trafikpolitiska utredningens betänkande (1975:66) Trafikpolitik – behov och möjligheter.

Leasing av lastbilar förekommer i liten omfattning. Av de få långtidsuthyrda lastbilarna är flertalet lätta fordon som leverantören hyrt ut för två eller tre år med rätt för hyresmannen till s. k. full service. Det finns ett ringa antal tunga lastbilar som är föremål för finansiell leasing med en hyrestid av 4–5 år.

Bland tänkbara förklaringar till det låga antalet långtidsuthyrda lastbilar kan anmärkas att värdeminskningen i det enskilda fallet är svårberäknelig, något som lätt leder till en förhållandevis hög hyra. En viss roll för val av köp i stället för leasing torde också skattereglerna om investeringsavdrag spela. De flesta åkerierna torde av bilhandlare och finansieringsföretag anses sakna tillräcklig kreditvärdighet för leasing. En hämsko kan också vara föreliggande regler om tillståndsgivning för uthyrningsrörelse och om trafikrättsligt ägaransvar. Ändringar i dessa regler har föreslagits av leasingutredningen i dess betänkande (Ds K 1975:11) Billeasing.

3.6 Bussar

Vid kontakter med finansieringsföretag har framkommit att en del enskilda busstrafikföretag förvärvar bussar genom avbetalningsköp.

En större buss kostar flera hundra tusen kr och kan normalt användas i trafik under mer än tio år. För att en säljare skall kunna räkna med att få belåna kontrakt på avbetalningsköp av sådan buss hos ett finansieringsföretag med eller utan producentanknytning bör kontantinsatsen vara minst 20–25 procent och kredittiden högst 60 månader.

Hittills har leasing av buss förekommit i ytterst ringa omfattning.

3.7 Personbilar

Många näringsidkare av olika kategorier har behov av en eller flera personbilar som transportmedel i sin rörelse. Försäljningen av personbilar till företag och andra icke privatpersoner är antalsmässigt betydande, fastän försäljningen till privatpersoner utgör en avsevärt större del av den totala försäljningen. Grovt beräknat torde en fjärdedel av nybilsförsäljningen och en tiondel av försäljningen av begagnade bilar ske till andra än privatpersoner.

Det är mindre vanligt att en näringsidkare köper personbil på kredit än att en privatperson gör det. Avbetalningshandeln med personbilar har emellertid

en antalsmässigt beaktansvärd omfattning även utanför konsumentkreditområdet. Möjligheten att köpa på avbetalning torde utnyttjas främst av små företag.

En köpargrupp av intresse är taxiföretagen vilkas verksamhet baseras på personbilar. Taxinäringen bedrivs i stor utsträckning av enmansföretag. Enligt uppgift från Svenska Taxiförbundet är det mycket vanligt att taxibilar förvärvas genom avbetalningsköp. Av bl. a. likviditetshänsyn används denna finansieringsform ofta även när taxiföretagaren har medel för kontant betalning. I syfte att hålla dennes kreditkostnader nere har på sina håll lokala taxiorganisationer infört ett system av samma typ som SÅIFA använder. Organisationen eller ett till denna knutet bolag inköper bilen kontant av bilhandlaren och säljer den sedan till taxiföretagaren genom avtal om avbetalningsköp till lägre ränta än bilhandlaren skulle ha betingat sig. Systemet lär fungera väl och återtagandefallen vara mycket få.

Enligt bilkreditförordningen och den därmed sidoordnade avbetalningsöverenskommelsen gäller en minsta kontantinsats av 40 procent och (fr. o. m. den 1 januari 1977) en längsta kredittid av 18 månader vid yrkesmässig kreditförsäljning av bl. a. personbilar oavsett om köparen är konsument eller näringsidkare. Under år 1976 var maximum för kredittiden 24 månader.

Det förekommer en del försök att kringgå reglerna om kontantinsats och kredittid. Bilkreditnämnden – det organ som prövar överträdelse av avbetalningsöverenskommelsen – har i sitt remissyttrande över betänkandet Konsumentkreditlag m. m. berört "hissning", mellanprisaffärer och andra företeelser som knappast kan vara begränsade till konsumentkreditområdet. "Hissning" sammanhänger med övervärdering av inbytesbil. Ibland "hissas" inbytesbilens och försäljningsbilens priser med samma belopp och skapas därigenom priser med vilka kontantinsatsen uppgår till föreskriven procentsats. Med mellanprisaffärer avses fall där köpehandlingen inte upplyser om försäljningspris och inbytespris utan endast anger vilken bil som säljs, vilken bil som köps in och vad köparen har att betala emellan, kontant och genom avbetalningar. När det gäller kredittiden förekommer mer eller mindre uttryckliga sidoöverenskommelser om längre kredittid än den tillåtna. Det händer också att den sista amorteringen görs oproportionerligt hög – s. k. tung bakända – och därmed praktiskt taget omöjlig för köparen att klara på utsatt tid.

I mångt och mycket torde förhållandena vid personbilsförsäljning från bilhandlaren synvinkel vara desamma vid affärer med näringsidkare som vid affärer med privatperson. Han kan använda samma formulär till avbetalningskontrakt i båda fallen, om detta är utformat med hänsyn till konsumentköplagens regler. Belåning av avbetalningskontrakt i bank eller finansieringsföretag – exempelvis de i tidigare avsnitt nämnda AB Volvofinans och Södertälje Bilkredit AB – sker sannolikt i samma omfattning när en näringsidkare är köpare som vid konsumentköp. Redovisningen beträffande avbetalningsköp av personbilar i betänkandet Konsumentkreditlag m. m. är därför i stora delar av intresse även utanför konsumentkreditområdet.

Leasing i den på bilområdet vanliga betydelsen uthyrning på bestämd tid av minst ett år förekommer inte i nämnvärd omfattning med privatpersoner som hyresmän. Enligt leasingutredningens betänkande Billeasing (Ds K 1975:11 s.

51 f.) kan däremot en stor del av personbilarna inom företagssektorn antagas vara finansierade genom leasing. Från betänkandet kan noteras följande uppgifter (se s. 125 ff.). Av de cirka 32 400 leasingbilar som fanns vid årsskiftet 1974/75 var 31 700 personbilar. Cirka 80 procent av dessa personbilar var uthyrda för två år, vanligen genom direkt leasing och på villkor om s. k. full service. För en personbil i 30 000-kronorsklassen är den totala hyran vid tvåårsavtal och en körsträcka om 5 000 mil drygt 20 000 kr, varav 65–75 procent utgör ersättning för kapitalkostnader inkl. vinst för uthyraren. Denne gör i regel en ingående kreditbedömning av den tilltänkte hyresmannen och tar ibland ut särskild depositionsavgift.

Leasing anses på sina håll vara ett många gånger fördelaktigt alternativ till köp främst för företag med stor bilpark i vilken förnyelser sker med korta intervaller. Företagets kalkylering underlättas genom att hyran är fastställd från början och i princip omfattar alla kostnader för bilinnehavet utom drivmedelskostnaderna. Mervärdeskatten kan ha betydelse för finansieringsformens lämplighet i det enskilda fallet. Ingående skatt som belöper på leasingavgift för inhyrd personbil är avdragsgill till den del bilen används i verksamhet som medför skattskyldighet. Men avdrag får inte göras för ingående skatt som belöper på köpesumman för ny personbil, däremot för all ingående skatt som belöper på samma bils driftskostnader oavsett om bilen används även utanför rörelsen.

3.8 Verkstadsmaskiner

Till verkstadsmaskiner hör en mängd olika såväl maskiner av standardtyp som specialmaskiner med vitt skilda användningsområden i prisnivåer från något tusental till miljontals kr. Det är inte ovanligt att ett mindre tillverkningsföretag för sin verksamhet är beroende av maskiner som kostar ett par hundra tusen kr.

Uppgifter från näringslivsorganisationer samt enskilda leverantörer och finansieringsföretag ger vid handen att avbetalningsköp förekommer i varierande omfattning vid mindre och medelstora industriföretags anskaffning av verkstadsmaskiner. Genom de på senare år förbättrade kreditmöjligheterna för sådana företag kan åtskilliga av dessa finansiera sina inköp av verkstadsmaskiner med fristående lån. En annan finansieringsform av betydelse i sammanhanget är leasing. Det finns emellertid fall där ett företag i avsaknad av sådana finansieringsmöjligheter eller av annat skäl begagnar sig av avbetalningsköp. En leverantör av verktygsmaskiner i priser från ett par tusen kr upp till miljonbelopp har upplyst, att av 1975 års omsättning, som uppgick till cirka 50 milj. kr, ungefär 10 procent hänförde sig till avbetalningsköp och närmare 5 procent avsåg försäljning för leasing.

3.9 Kontorsutrustning

Kontorsutrustning i form av maskiner, möbler m. m. köps av nästan alla slags företag. I fråga om sådan avancerad och dyrbar utrustning på exempelvis dataområdet som begagnas av huvudsakligen stora företag torde inte

avbetalningsköp – men däremot leasing – förekomma i någon nämnvärd omfattning. Av uppgifter från bl. a. organisationer och enskilda leverantörer framgår emellertid att avbetalningsköp har en viss betydelse vid särskilt mindre företags anskaffning av vanlig kontorsutrustning.

4 Allmänna överväganden om avbetalningsköplagens framtid

4.1 Inledning

Konsumentkreditlagen enligt prop. 1976/77:123 innebär att sådana avbetalningsköp som är konsumentköp förs utanför avbetalningsköplagens tillämpningsområde och blir föremål för en delvis ny reglering även i sak. Detta ger anledning att överväga avbetalningsköplagens framtid. Behövs särskilda regler för sådana avtal – huvudsakligen avbetalningsköp mellan näringsidkare – som alltiämt omfattas av lagen? Hur bör i så fall dessa regler vara utformade? I vad mån bör konsumentkreditlagens regler efterbildas på detta område?

4.2 Huvudpunkter enligt konsumentkreditlagen

4.2.1 *Inledning*

Konsumentkreditlagens syfte är att stärka konsumentens ställning i kredit-sammanhang. Såsom de viktigaste medlen att åstadkomma detta framträder lagens på bl. a. avbetalningsköp tillämpliga bestämmelser om informationsplikt, kontantinsats, skydd i trepartsförhållanden samt begränsning av återtaganderätt med hänsyn till varan.

Nämnda bestämmelser har tillkommit utan tanke på vad som kan vara lämpligt utanför konsumentkreditområdet. Att delvis andra synpunkter gör sig gällande i framför allt kommersiella förhållanden hindrar emellertid inte att det kan ha sitt intresse att försöka tänka sig in i hur en efterbildning i någon form av berörda företeelser skulle verka vid utanför konsumentkreditområdet gjorda avbetalningsköp och andra kreditköp med förbehåll om återtaganderätt.

4.2.2 *Begränsning av återtaganderätten med hänsyn till varan*

I motiven till konsumentkreditlagen framhålls att den primära funktionen hos ett förbehåll om återtaganderätt är att bereda säljaren säkerhet för den lämnade krediten. Ett förbehåll bör följaktligen inte få tjänstgöra huvudsakligen som påtryckningsmedel. I 15 § tredje stycket konsumentkreditlagen finns en reglering som bygger på tanken att ett förbehåll om återtaganderätt skall godtas endast om varan är lämpad som kreditsäkerhet. Syftet med regleringen är att uppnå en begränsning av användningen av förbehåll om

återtaganderätt till förhållandevis dyra och värdebeständiga varor för vilka det finns en fungerande andrahandsmarknad. Regleringen är anknuten till det marknadsrättsliga systemet i avtalsvillkorlagen.

Utanför konsumentkreditområdet används förbehåll om återtaganderätt mest i avtal mellan näringsidkare om kreditköp av dyra varor med betydande andrahandsvärde. I kommersiella förhållanden kan det inte utan vidare anses ligga i kreditbehövande köparens intresse att så stränga krav på varans säkerhetsvärde upprätthålls som konsumentkreditlagen förutsätter. Några olägenheter med nuvarande ordning har inte framkommit utanför konsumentkreditområdet. Skäl saknas därför att – exempelvis genom beloppsgräns – skapa något slags motsvarighet till 15 § tredje stycket konsumentkreditlagen.

I lagens 21 § tredje stycket finns en bestämmelse om återtagandeförbud vilken i praktiken starkt begränsar användningen av förbehåll om återtaganderätt. Förbudet är kopplat till gäldenärens beneficium och är av skäl som anges här nedan i avsnitt 4.10 inte möjligt att utsträcka till kommersiella förhållanden.

4.2.3 *Informationsplikt*

Enligt 5 § konsumentkreditlagen skall näringsidkare vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring av kredit lämna information om den effektiva räntan för krediten. Är det fråga om kredit för förvärv av särskild vara, tjänst eller annan nytting skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges. Information enligt vad nu nämnts behöver dock inte lämnas, om krediten är av ringa omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl. Innan kreditavtal sluts skall enligt 6 § näringsidkare som lämnar eller förmedlar krediten skriftligen tillhandahålla konsumenten information i de hänseenden och i den omfattning som anges i 5 §. Regleringen anknyter genom 7 § till marknadsföringslagens bestämmelser om information som är av särskild betydelse från konsumentens synpunkt.

Bestämmelserna om informationsplikt är tillämpliga på alla kreditformer, och faktorn effektiv ränta har skjutits i förgrunden främst med hänsyn till sin betydelse vid jämförelser mellan olika krediter. Av naturliga skäl kan det inte komma i fråga att utanför konsumentkreditområdet skapa en generell reglering om informationsplikt. Att å andra sidan stipulera en till viss kreditform – såsom avbetalningsköpet – begränsad informationsplikt kan inte få den betydelse som konsumentkreditlagens reglering åsyftar. Till bilden hör att för en näringsidkare som behöver viss utrustning för sin rörelse och överväger avbetalningsköp detta slags köp inte sällan är hans enda utväg. Alternativen självfinansiering och avstående från köp har i regel inte samma aktualitet som för en konsument.

Sant är att avbetalningsköp är en kreditform som anlitas av åtskilliga kapitalsvaga näringsidkare med bristfälliga ekonomiska kunskaper. Dessa näringsidkares handlingsmöjligheter blir dock – såsom nyss berörts – knappast större av en uppgift om den effektiva räntans höjd. Vad en sådan näringsidkare skulle ha intresse av är närmast särskilda bestämmelser som förhindrar oskäligt hög kreditkostnad och oskäligt totalpris. Sådana bestämmelser finns emellertid inte ens på konsumentkreditområdet. Även där får

man i detta hänseende förlita sig på generalklausulen i 36 § avtalslagen. Skyldighet att upplysa om den effektiva räntan är visserligen inte utan intresse i detta sammanhang, eftersom en sådan förpliktelse i och för sig är ägnad att hålla nere kreditkostnaden. Men för att denna verkligen skall bli lägre – utan att kontantpriset höjs i motsvarande mån – krävs att säljaren inte tror sig med hänsyn till marknadssituationen eller eljest ha så stark ställning att han vinner på att tillämpa det högre priset.

En annan aspekt är att informationsplikt beträffande den effektiva räntan kan förhindra felaktig föreställning om den verkliga kostnaden för krediten. Denna verkan har emellertid sin egentliga praktiska betydelse i fall där köparens situation är sådan att uppgiften kan få betydelse för tillkomsten av eller innehållet i ett avtal.

Uppgift om den effektiva räntan vid avbetalningsköp (eller kreditköp med förbehåll om återtaganderätt) kan med hänsyn till det anförda knappast tänkas ha så stort värde, att det framstår som motiverat med en informationsplikt på detta begränsade område. Utredningen finner det således inte befogat att föreslå en av kreditformen beroende informationsplikt.

Konsumentkreditlagens bestämmelser om informationsplikt avkräver besked inte bara om den effektiva räntan utan även om kreditkostnaden angiven i kronor och om kontantpriset. Det finns ytterligare en bestämmelse som är av intresse i detta sammanhang; enligt 20 § första stycket konsumentkreditlagen gäller såsom förutsättning för handräckning att det om kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling som förutom förbehåll om återtaganderätt innehåller uppgift om bl. a. kreditkostnaden och kontantpriset. En indirekt följd av denna bestämmelse är att köparen normalt får viss grundläggande information inför avtalslutet. Skulle en bestämmelse motsvarande 20 § första stycket konsumentkreditlagen införas utanför konsumentkreditområdet (jfr 10 § första stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen) torde den bestämmelsen i praktiken få en sådan genomslagskraft att särskilda bestämmelser om upplysningsplikt i berörda hänseenden blir överflödiga. Mot sådana särskilda bestämmelser skulle man f. ö. kunna anföra delvis samma betänkligheter som mot informationsplikt beträffande den effektiva räntan.

4.2.4 Allmänt krav på kontantinsats

Enligt 8 § konsumentkreditlagen skall vid kreditköp – med eller utan förbehåll om återtaganderätt – säljaren av köparen ta ut kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om ej särskilda förhållanden föranleder annat. Genom 9 § är regleringen knuten till marknadsföringslagens bestämmelser om otillbörlig marknadsföring.

Konsumentkreditlagens principiella krav på kontantinsats har tillkommit huvudsakligen för att avhålla betalningssvaga konsumenter från oöverlagda köp av umbärliga varor på kreditvillkor som visar sig vara betungande och kanske rentav omöjliga att uppfylla.

Vid näringsidkares kreditköp gör sig delvis andra synpunkter gällande. Varan är normalt behövlig för köparens rörelse. Och i kommersiella förhållanden utgör leverantörskrediter ett naturligt inslag, ofta också ett

nödvändigt led i finansieringen av köparens rörelse. Det måste typiskt sett anses vara till övervägande fördel för en näringsidkare att kunna göra ett avbetalningsköp med låg eller ingen kontantinsats, något som gäller även om satsningen är riskbetonad.

Ofrånkomligt är emellertid att möjligheten att köpa på kredit utan större kontantinsats är ägnad att öka förekomsten av kreditköp som visar sig inte kunna fullföljas. Etablering och utbyggnad av företag med otillräcklig ekonomisk grundval kan i viss mån motverkas genom krav på hög kontantinsats vid köp av utrustning för rörelsen. Behövs ingripande bör emellertid i första hand övervägas direkta medel. I varje fall bör inte problem inom viss bransch eller beträffande visst varuslag föranleda en allmän reglering om kontantinsats. Skall en reglering i detta avseende kunna lösa de uppkomna problemen utan menliga sidoeffekter måste regleringen anpassas efter ifrågavarande bransch eller varuslag.

Att döma av vad som framkommit vid utredningens av naturliga skäl relativt begränsade undersökning beträffande avbetalningsköp är det i främsta rummet entreprenadmaskiner och lastbilar som förtjänar uppmärksamhet i förevarande sammanhang. Inom dessa sektorer finns bland köparna ett markant inslag av små företag med kapitalkrävande utrustning i konjunkturkänslig verksamhet, faktorer som är ägnade att medföra ett jämförelsevis stort antal felslående kreditköp. Förhållandena inom ifrågavarande branscher har tidigare på sina håll uppfattats som mycket besvärande delvis på grund av en alltför generös kreditgivning från säljares sida. Enligt samstämmiga uppgifter har emellertid en avsevärd förbättring skett under de senaste åren.

Regler om kontantinsats kan också användas som konjunkturpolitiskt instrument. Exempel på detta är bilkreditförordningen och den därmed sidoordnade överenskommelsen mellan kommerskollegium och MRF. Se avsnitt 2.4.

Med utgångspunkt i de synpunkter utredningen har att anlägga finns inte tillräckliga skäl att föreslå någon kontantinsatsreglering.

4.2.5 *Trepartsförhållanden*

Med kreditköp avses enligt 3 § konsumentkreditlagen köp av vara vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren. När sist omnämnd särskild kreditgivare eller kreditgivare som övertagit säljarens eller särskild kreditgivares fordran på grund av kreditköpet kräver betalning får köparen enligt 10 § konsumentkreditlagen mot kravet framställa samma invändningar på grund av köpet som han äger göra mot säljaren. Enligt 10 § gäller vidare att, om köparen på grund av köpet har anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskillning, skadestånd eller annan penningprestation, kreditgivaren svarar lika med säljaren för anspråkets fullgörande. Kreditgivaren är dock ej skyldig att betala mer än vad han mottagit av köparen med anledning av krediten. Konsumentkreditlagen meddelar också genom 11 § ett straffsanktionerat förbud mot användning av växlar och andra löpande fordringshandlingar i kreditköpsammanhang.

Det är vid avbetalningsköp mellan näringsidkare vanligt att kreditgivningen finansieras genom att säljarens rättigheter enligt avtalet pantsätts eller överläts till en tredje part. Ofta är det redan vid avbetalningsköpets slutande förutsatt att den tredje parten skall träda in och att det blir till denne som köparen skall betala. Det förekommer då att säljaren och köparen genom bestämmelse i avtalet låter köparens situation gentemot den tredje parten bli densamma som om denne hade lämnat köparen ett fristående lån (men den tredje parten kan få en sakrättsligt verkande säkerhet i den sålda varan som inte skulle ha varit möjlig vid ett sådant lån). Köparens brist på befogenheter gentemot den tredje parten får betydelse främst om säljaren blir insolvent och köparen av det skälet inte kan få täckning hos honom. Har i en sådan situation köpet hävts kan köparen varken av säljaren eller av den tredje parten få tillbaka vad han betalat av köpeskillingen. Han är t. o. m. tvungen att fortsätta betalningarna till den tredje parten, eftersom han genom avtalsbestämmelsen avstått från invändningsrätt.

Bör efter konsumentkreditlagens mönster ingrepp ske i den nu behandlade ordningen?

Såvitt gäller köparens anspråk på penningprestation – t. ex. återfående av köpeskilling – inom ramen för redan erlagt belopp saknas utan tvekan skäl att säkerställa köparen. Att denne sedan säljaren överlåtits sina rättigheter är i samma ställning som om överlåtelsen inte hade skett kan inte betraktas som oskäligt. Något annorlunda förhåller det sig om köparen på grund av bestämmelse i avtalet är avskuren från sådan rätt till invändningar mot krav på fortsatt betalning som han skulle ha haft om överlåtelsen inte hade kommit till stånd. Köparens situation i det läget är emellertid jämförbar med den situation som skulle ha förelegat om han hade betalat kontant. Den risk som läggs på kredittagande köpare genom en bestämmelse av nämnda slag kan följaktligen inte i näringsidkareförhållanden betraktas som ett typiskt sett oskäligt avtalsvillkor. Till bilden hör att användning av växlar är ett allmänt godtaget bruk i kommersiella förhållanden och knappast kan förbjudas vid viss kreditform så länge påtagliga missförhållanden inte uppdragats vid just den kreditformen.

Även bortsett från de invändningar som kan riktas mot särbestämmelser för viss kreditform faller det sig naturligtast att alljämt låta allmänna regler om trepartsförhållanden gälla beträffande utanför konsumentkreditområdet tillkomna kreditköp med förbehåll om återtaganderätt.

4.3 Behovet av (tvingande) lagreglering

Om de i avsnitt 4.2 behandlade ämnena inte blir föremål för lagstiftning blir nästa fråga huruvida avbetalningsköplagen bör upphävas utan att ersättas av annan lag. Har konsumentköpens avskiljande och tillkomsten av general-klausulen i 36 § avtalslagen gjort avbetalningsköplagen obehövlig?

Avbetalningsköplagen innehåller en rad tvingande bestämmelser till köparens skydd samtidigt som den till säljarens förfogande ställer ett praktiskt handräkningsförfarande.

Lagen har inte tillkommit med sikte endast på konsumentköpen. Detta framgår klart av den proposition (1953:3) som låg till grund för 1953 års

omfattande ändringar i lagen. Föredragande departementschefen påpekade (se s. 32), att den yrkesmässiga biltrafiken hade kommit att i stor utsträckning bedrivas av kapitalsvaga småföretagare som förvärvade sina för trafiken behövliga bilar genom avbetalningsköp. Departementschefen fann det uppenbart, att denna avbetalningshandel inte borde lämnas utanför en reglering som syftade till att från sociala synpunkter stärka köparens ställning.

Såsom framgått av tidigare kapitel spelar avbetalningsköpet alltjämt en beaktansvärd roll vid kapitalsvaga näringsidkares anskaffning av nödvändig utrustning för rörelsen.

Generalklausulen i 36 § avtalslagen ger ökade möjligheter att komma åt avtalsvillkor som i det enskilda fallet framstår som oskäligt. Avbetalningsköparens ställning blir emellertid säkrare om det genom särskilda bestämmelser – såsom i den nuvarande avbetalningsköplagen – skapas ett preciserat minimiskydd. Sådana särskilda bestämmelser motverkar också tillkomsten av avtal med diskutabla och – som det kanske visar sig – ohållbara villkor.

Det möter också betänkligheter att i anslutning till förbättringar för konsumentköparen avskaffa skyddsregler för näringsidkande avbetalningsköpare. Många näringsidkare är beroende av denna kreditform för sin rörelse och kan därför sägas vara i väl så starkt behov av lagens hjälp som konsumentköparna.

Slutligen bör påpekas att det i fråga om varans återtagande och på vissa andra punkter där konsumentkreditlagen bygger på den nuvarande avbetalningsköplagen måste anses naturligast och mest praktiskt att behålla en motsvarande reglering utanför konsumentkreditområdet för att främja såväl enhetlig behandling sinsemellan av näringsidkares avbetalningsköp som en samordning mellan dessa och konsumenters avbetalningsköp. Det kan i sammanhanget erinras om att personbilar – ett viktigt varuslag inom avbetalningshandeln – av näringsidkare säljs till såväl konsumenter som näringsidkare.

Liksom konsumentkreditlagen är den nuvarande avbetalningsköplagen tvingande till köparens förmån. Genom dispositiva lagregler kan endast i mindre mån motverkas sådana nackdelar som kan befaras om lagregler över huvud taget saknas. Även de framtida lagreglerna bör därför göras tvingande till köparens förmån.

4.4 Den framtida lagregleringens ram och förhållande till konsumentkreditlagen

Den nuvarande avbetalningsköplagen gäller alla avbetalningsköp som inte omfattas av konsumentkreditlagen. Sålunda inryms en del sannolikt ytterst sällan förekommande fall, exempelvis avbetalningsköp mellan två privatpersoner. Frågan är nu om man för tillämpligheten av en framtida lagreglering utanför konsumentkreditområdet i princip skall kräva att köpet sluts mellan två näringsidkare i och för deras rörelser. Man skulle då av praktiska skäl kunna låta lagreglerna gälla alla avbetalningsköp där krediten lämnas eller förmedlas av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet men på vilka

konsumentkreditlagen ej är tillämplig. Om emellertid bestämmelserna om avbetalningsköp får ett i stort sett oförändrat innehåll är den enklaste vägen att låta regleringen gälla alla fall utanför konsumentkreditområdet. Bestämmelserna innefattar en avvägning mellan köparens och säljarens motstående intressen och deras tillämpningsområde har hittills inte vållat några olägenheter. Det uppställda regelsystemet kan vara till nytta i varje partsförhållande där denna kreditform kommer till användning mellan parter som inte båda finner för gott att avstå från att återöpa reglerna.

Den begränsning till köp av varor som hittills har gällt och som har sin motsvarighet i konsumentkreditlagen bör naturligen gälla även i fortsättningen.

Om man bestämmer sig för lagregler om avbetalningsköp inställer sig frågan huruvida dessa regler efter konsumentkreditlagens mönster bör – i tillämpliga delar – omfatta även sådana kreditköp med förbehåll om återtaganderätt som inte är delbetalningsköp.

Av de två huvudkriterierna för avbetalningsköp, förbehåll om återtaganderätt och delbetalningar, är det trots kreditformens beteckning det förra kriteriet som är viktigast och som har varit avgörande för tillkomsten av den nuvarande avbetalningsköplagen. Att fall med betalning vid ett enda förfallotillfälle lämnades utanför regleringen synes bero på att sådana fall antogs knappast förekomma i den handel som man hade för ögonen.

Exempel på kombinationen förbehåll om återtaganderätt och engångsbetalning har inte tilldragit sig någon uppmärksamhet. När kombinationen kommer till användning torde vanligen köpesumman vara låg eller annan särskild omständighet föreligga, som gör att avtalet inte såsom det typiska avbetalningsköpet kan anses motivera en lagreglering utanför konsumentkreditområdet. Förbehållet torde i fall med engångsbetalning ofta sakna avgörande betydelse för krediten. Det kan ha kommit med därför att parterna använt standardformulär eller därför att säljaren menat att en extra gardering inte kan skada.

En lagreglering av förutsättningarna för återtaganderätt innebär ett ingrepp i annars gällande regler om hävningsrätt. Det är inte givet att en för delbetalningsköp avpassad bestämmelse är lämplig i fall där hela betalningen skall erläggas på en gång efter varans utgivande. Tag som exempel att bestämmelsen föreskriver ett mer än månadslågt dröjsmål med betalning av viss del av fordran. Antag att en köpare har fått varan i sin hand på villkor att hela betalningen regleras inom tre veckor och med förbehåll om återtaganderätt från säljarens sida. Det kan knappast utanför konsumentkreditområdet anses skäligt att säljaren vid utebliven betalning skall tvingas vänta till dess att dröjsmålet överskrider en månad. Köparen har ju inte erlagt någon betalning alls för varan. Kontraktsbrottet avser hela hans prestation. I och för sig kan man naturligtvis tänka sig en lag som för återtagandepåföljd föreskriver olika kvalifikationskrav beroende på om köpet är ett delbetalningsköp eller inte. Men för att en sådan ordning skall övervägas bör krävas ett reellt behov av lagstiftning beträffande fallen av engångsbetalning. Med nuvarande brist på erfarenhetsunderlag är det också svårt att bedöma vilka kvalifikationskrav som kan vara lämpliga för sådana fall.

De udda fallen av engångsbetalning har hittills utan att det vållat olägenhet lämnats utanför aktuell lagstiftning och de torde med fördel kunna lämnas

oreglerade även i fortsättningen.

Den nuvarande avbetalningsköplagen är ganska svårläst. Detta beror inte bara på att språket är omodernt. Genomgripande ändringar i lagen har inverkat menligt på dess systematik. Praktiska skäl talar för att de bestämmelser som i fortsättningen skall gälla för avbetalningsköp utanför konsumentkreditområdet får bilda en ny lag, som ersätter den nuvarande.

Det är praktiskt med en särskild benämning på ifrågavarande kreditform. Avbetalningsköp är visserligen inte någon välfunnen beteckning – antydning om återtaganderätten saknas – men den förekommer i en rad andra författningar och har över huvud taget vunnit ett sådant insteg, att det skulle vara opraktiskt och förvillande med en ny term, som säkerligen inte heller den skulle bli invändningsfri. Den naturliga benämningen på den nya lagen blir därför avbetalningsköplag.

I realiteten binder innehållet i konsumentkreditlagen på åtskilliga punkter innehållet i en ny avbetalningsköplag, eftersom man knappast kan ha två parallella system med inbördes olikheter som inte kan motiveras med de särskilda hänsyn som gör sig gällande på konsumentkreditområdet. Inte endast det väsentliga i konsumentkreditlagens terminologi och systematik utan också en del av den lagens lösningar i sak får därför slå igenom i en ny avbetalningsköplag även om konsumentkreditlagens ståndpunkt skulle kunna diskuteras.

Det kan i detta sammanhang finnas anledning att ställa frågan huruvida bestämmelser för sådana avbetalningsköp som inte är konsumentköp borde inlemmas i konsumentkreditlagen (jfr det norska förslaget till lag om kreditköp m. m. i NOU 1977:12). Emellertid faller det sig onaturligt med en lag som på konsumentkreditområdet är i princip heltäckande men som på området utanför gäller endast en viss kreditköpsform. Härtill kommer att även en del sådana bestämmelser i konsumentkreditlagen som har betydelse huvudsakligen för avbetalningsköp vilar på ett synsätt som inte bör anläggas när det gäller avbetalningsköp som inte är konsumentköp. Ett flertal sakliga skillnader mellan regelsystemen är motiverade. Ett på en gemensam lag inriktat arbete kan lätt leda till en alltför långtgående saklig samordning med konsumentköpen. Vill man för övriga avbetalningsköp försöka skapa ett överskådligt och lättolkat regelsystem med sakligt självständiga bestämmelser är en separat lag det bästa medlet.

Vid konsumentkreditlagens tillkomst valdes tekniken att låta den nuvarande avbetalningsköplagen tjänstgöra som en allmän lag till vilken konsumentkreditlagen på vissa punkter hänvisar. Att en ny avbetalningsköplag införs ger inte anledning att frångå denna teknik.

4.5 Gränsen mot hyresavtal

Har ett avtal betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger enligt uttrycklig bestämmelse i konsumentkreditlagen ändå kreditköp om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna (se 3 § andra stycket). En motsvarande bestämmelse i avbetalningsköplagen har utgjort förebild till konsumentkreditlagens regel. Det är risken för att hyresterminologi skall tillgripas i försök att kringgå

tvingande lagbestämmelser som har ansetts motivera ett särskilt påpekande i lagtexten. Ett sådant bör finnas även i en ny avbetalningsköplag.

Det har ibland ifrågasatts om inte vissa avtal om finansiell leasing i själva verket är avbetalningsköp i lagens mening, även om de inte går ut på att hyresmannen skall bli ägare av varan. Förutom att denna utgör säkerhet har avtalen med avbetalningsköp den likheten att varumottagaren har bundit sig för att erlagga betalningar som täcker ett kreditköpspris för varan. Härtill kommer att han under avtalstiden har ungefär samma rättigheter och skyldigheter med avseende på varan som en avbetalningsköpare har innan säljarens återtaganderätt upphört. Hyresbeloppens förfalodagar är ofta fördelade över praktiskt taget hela den tid under vilken varan beräknas ha ett ekonomiskt värde. Vara som kan användas efter den ursprungligen bestämda hyrestiden får normalt behållas för ytterligare period mot särskild ersättning som i regel är mycket lägre än den tidigare.

För att förtjäna beteckningen köp måste emellertid ett avtal syfta till att varumottagaren skall få förfoganderätt över varan (omedelbart eller sedan vissa villkor uppfyllts). Bestämmelser om avbetalningsköp skall följaktligen i princip inte tillämpas på avtal av ovan beskrivna typ.

Avtal om uthyrning av vara kan emellertid innehålla ett uttryckligt eller tyst villkor om rätt för hyresmannen att under hyrestiden eller efter dess utgång, vanligen mot ersättning utöver hyresbeloppen, förvärva äganderätten till varan (köptionsrätt). Om en köptionsklausul har till syfte att dölja parternas avsikt att varan skall förvärfas med äganderätt skall frågan om tillämpligheten av regler för avbetalningsköp givetvis bedömas efter den verkliga avsikten med avtalet. Tveksammare är det fall att parterna verkligen har velat lämna frågan om köp öppen till ett senare tillfälle.

I konsumentkreditlagens förarbeten uttalas, att ett hyresavtal med reell köptionsklausul får betraktas som förhyrning till dess att konsumenten utnyttjar sin rätt att köpa varan. Om så sker på kredit blir konsumentkreditlagen i fortsättningen tillämplig på parternas mellanhavande. Se prop. 1976/77:123 s. 159 (märk även lagrådets uttalande på s. 348).

Det kan inte gärna komma i fråga att i en avbetalningsköplag med starkt begränsad räckvidd låta genom särskild bestämmelse ta speciell ställning i en fråga som är av principiell karaktär och som därför bör få samma lösning över hela linjen. När det gäller spörsmålet i vad mån en köptionsklausul kan medföra att avbetalningsköplagen blir tillämplig på ett avtal med uppdelad betalning bör till vägledning för rättstillämpningen hänvisas till vad som uttalades vid tillkomsten av konsumentkreditlagen. I överensstämmelse med detta bör avbetalningsköplagen i vart fall inte kunna bli mer än villkorligt tillämplig förrän hyresmannen utnyttjar sin rätt att köpa varan. Se vidare specialmotiveringen.

Att regler om avbetalningsköp inte är tillämpliga på ett avtal utesluter inte att de kan få viss betydelse när det gäller att enligt generalklausulen i 36 § avtalslagen bedöma skäligheten av villkor om exempelvis förutsättningarna för varans återtagande före hyrestidens utgång och de ekonomiska konsekvenserna för hyresmannen vid en sådan upplösning.

4.6 Återtaganderätten

I konsumentkreditlagen betecknas såsom förbehåll om återtaganderätt avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återta varan, om köparen ej fullgör sin del av kreditköpsavtal (se 15 § första stycket).

I en ny avbetalningsköplag bör i stället för uttryckssättet i den nuvarande lagen användas samlingsbegreppet förbehåll om återtaganderätt enligt en definition som bygger på tvåpartsförhållandet säljare/köpare men som i övrigt ansluter till konsumentkreditlagens. Avtalsvillkorets formulering skall således vara utan betydelse. Det blir endast den reella innebörden som räknas.

Ett återtagandeförbehålls värde som kreditsäkringsmedel är beroende av att förbehållet har sakrättslig verkan. För att förbehållet skall tillerkännas sådan verkan torde krävas bl. a. att det har gjorts av säljaren före varans utgivande och uppställts för att trygga dennes rätt till köpeskillingen. Se lagrådsledamotsuttalandet i prop. 1976/77:123 s. 355. Lika litet som konsumentkreditlagen och den nuvarande avbetalningsköplagen bör en ny avbetalningsköplag innebära något avsteg från principerna i gällande rätt beträffande möjligheterna att med sakrättslig verkan uppställa förbehåll om återtaganderätt. Den nya avbetalningsköplagen bör liksom den nuvarande direkt reglera endast förhållandet mellan säljare och köpare. I princip bör lagen endast reglera frågan vid vilka kontraktsbrott ett mellan nämnda parter – men ej nödvändigtvis sakrättsligt – i och för sig giltigt förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande enligt sitt innehåll. Det kan inte komma i fråga att i en lag med begränsad räckvidd ta speciell ställning i en fråga som är av principiell karaktär. När det gäller förutsättningarna för giltigheten av ett förbehåll om återtaganderätt får därför allmänna regler tillämpas.

Enligt konsumentkreditlagen är betalningsdröjsmål den enda typ av kontraktsbrott som berättigar till återtagande (se 15 § andra stycket). Den nuvarande avbetalningsköplagen däremot utgår från att även annat slag av kontraktsbrott kan vara grund för återtagande men reglerar inte förutsättningarna för detta. Enda spärr mot oskäligen tillämpning av sådant förbehåll är generalklausulen i 36 § avtalslagen.

I praktiken torde det sällan bli aktuellt att åberopa annan grund än betalningsdröjsmål. Men av principiella skäl och med hänsyn till att det i kommersiella förhållanden ofta rör sig om dyra varor och stora krediter bör denna möjlighet finnas i en ny avbetalningsköplag. Det är betalningen och hanteringen av säkerheten som är centrala förpliktelser i köparens del av avtalet. I den nya lagen bör av detta skäl för att ett förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande vid annat kontraktsbrott än betalningsförsummelse krävas att köparen genom kontraktsbrottet har äventyrat säljarens säkerhet i varan. Och denna förutsättning bör uttryckligen anges i lagtexten.

Enligt såväl konsumentkreditlagen som den nuvarande avbetalningsköplagen måste en betalningsförsummelse vara på visst sätt kvalificerad för att berättiga till återtagande. Enligt konsumentkreditlagen skall dröjsmålet ha varat mer än en månad och beloppet uppgå till mer än en tiondel av hela kreditfordringen. Den nuvarande avbetalningsköplagens tidskrav är fjorton

dagar och vad gäller beloppet krävs att detta uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller, om i beloppet ingår två eller flera poster, minst en tjugondel av avbetalningspriset eller också utgör återstoden av säljarens fordran.

Även en ny avbetalningsköplag bör uppställa kvalifikationskrav för betalningsförsummelse. Liksom enligt konsumentkreditlagen bör krävas ett mer än månadslångt dröjsmål. Normalt får det anses skäligen att köparen har den tiden på sig, innan säljaren kan tillgripa återtagande. Det kan visserligen för säljaren framstå som angeläget att ingripa omedelbart efter konstaterad betalningsförsummelse i fall där köparens allmänna ekonomiska situation är prekär och denne därför kan antas vara särskilt frestad att avhända sig varan. Men den säljare som har nöjt sig med säkerhet i form av den sålda och överlämnade varan får bära därmed förknippade risker. Det skall f. ö. anmärkas att ett sakrättsligt verkande förbehåll om återtaganderätt ger säljaren skydd mot icke godtroende förvärvare av varan.

När det gäller dröjsmålsbelopp är konsumentkreditlagens kvalifikationskrav mindre väl lämpat för näringsidkares avbetalningsköp. Vid dessa rör det sig ofta om höga belopp. En komplettering till konsumentkreditlagens tiondelsregel är därför på sin plats. En sådan komplettering behövs f. ö. redan av det skälet att det utanför konsumentkreditområdet är naturligtast att låta återtaganderätten gälla så länge den fordran som föranlett förbehållet består. I en ny avbetalningsköplag kan lämpligen krävas att dröjsmålsbeloppet uppgår till mer än en tiondel av kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, uppgår till mer än en tjugondel av kreditfordringen eller utgör återstoden av denna. Om betydelsen av skillnaden mellan kreditfordran och det vidare begreppet fordran på grund av köpet, se specialmotiveringen.

Enligt konsumentkreditlagen och den nuvarande avbetalningsköplagen får förbehåll om återtaganderätt göras gällande endast om det belopp som konstituerar kvalificerat dröjsmål alltjämt utestår obetalat när återtagande sker. Har kvalificerat dröjsmål väl inträffat kan köparen enligt avbetalningsköplagen under viss förutsättning förhindra återtagande genom att betala vad som ej erlagts i rätt tid jämte ränta samt säljarens kostnader med anledning av dröjsmålet. Enligt konsumentkreditlagen kan köparen alltid förhindra återtagande genom sådan rättelse. Men en partiell korrigerigering – som ju kan vara av sådan omfattning att köparen inte längre skulle befinna sig i kvalificerat dröjsmål – har enligt båda lagarna köparens motpart rätt att avvisa för att i stället utkräva påföljden återtagande. Godtar köparens motpart likväl en sådan partiell korrigerigering som nu nämns har han inte längre rätt att utkräva återtagande för ifrågavarande dröjsmål.

En ny avbetalningsköplag bör ge köparen möjlighet att – oavsett orsaken till dröjsmålet – avvärja återtagande genom att betala allt som ej erlagts i rätt tid jämte dröjsmålsränta samt säljarens kostnader med anledning av tilltänkt återtagande. En sådan regel får anses innebära en rimlig avvägning mellan även näringsidkande parterns intressen. När det gäller partiell betalningskorrigerigering bör hittillsvarande principer gälla.

Har köparen gjort sig skyldig till annat återtagandegrundande kontraktsbrott än betalningsdröjsmål bör han kunna avvärja sådan påföljd genom betalning som i princip innebär slutreglerigering.

Enligt konsumentkreditlagen får förbehåll om återtaganderätt göras

gällande endast om det kvalificerande dröjsmålsbeloppet ej blivit preskriberat. Detta utgör ett undantag från den allmänna regeln i gällande rätt att sakrättsliga anspråk inte preskriberas.

Vad en ny avbetalningsköplag beträffar ligger det närmast till hands att följa den allmänna regeln. Det kan i förevarande partsrelationer normalt inte anses oskäligt att åberopa ett förbehåll om återtaganderätt i fall där en regelrätt panträtt utan vidare skulle ha fått göras gällande.

Möjligheterna att koppla återtaganderätten till andra krediter behandlas i avsnitt 4.7.

Beträffande sambandet med s. k. förfalloklausuler, se avsnitt 4.8 och specialmotiveringen.

4.7 Kopplings- och avräkningsförbehåll

I den nuvarande avbetalningsköplagen finns bestämmelser om kopplings- och avräkningsförbehåll. Med kopplingsförbehåll förstås i detta sammanhang villkor som möjliggör användning av återtaganderätten till säkerhet även för annan köparens förpliktelse än sådan, som åligger honom enligt avbetalningsköpet. Såsom ett indirekt kopplingsförbehåll kan i detta sammanhang ses avräkningsförbehåll varigenom säljaren förbehåller sig att belopp som köparen inbetalar först skall avräknas på fordran som tillkommer säljaren på annan grund än avbetalningsköpet.

Förbehåll av angivna slag har ansetts normalt otillbörliga mot avbetalningsköparen – som har ett påtagligt intresse av att tillvinna sig förfoganderätten över godset utan hinder av andra mellanhavanden med säljaren – och är enligt den nuvarande avbetalningsköplagen i princip utan verkan.

Undantag gäller om förbehåll avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande godset. Vid 1953 års revision av lagen fanns det åtskilliga förespråkare för uppfattningen att förbehåll av nämnda slag borde förbjudas helt. Avgörande för att så inte blev fallet var avbetalningshandeln med bilar. Det ansågs vara till betydande fördel för den avbetalningsköpare som inte kunde betala en reparation kontant, om säljaren-reparatören med hänsyn till uppställt förbehåll var villig att avstå från sin retentionsrätt och omedelbart efter utförd reparation lämna ut fordonet eller att över huvud taget åta sig en reparation på kredit. Den fördelen för köparen ansågs väga tyngre än nackdelen av förbehåll av förevarande slag. Inte minst tänkte man på fordon som brukas i yrkesmässig trafik eller eljest i köparens näringsverksamhet. Köparens förmåga att fullgöra avbetalningarna på köpeskillingen och därmed behålla bilen är i sådana fall ofta beroende av de inkomster som han kan få genom att använda den. Sambandet med avräkningsreglerna tillmättes också betydelse. Vid uppgörelsen mellan parterna i samband med godsets återtagande får säljaren tillgodoräkna sig även reparationsfordringen, om köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för sådan åtgärd. Att säljaren genom förbehåll skulle kunna skaffa sig denna förmån ansågs rimligt med hänsyn till att köparen vid uppgörelsen tillgodoräknas godsets värde i reparerat skick. Vad man främst hade i tankarna var här konkurrenssituationen mellan säljaren och köparens övriga borgenärer, således en sakrättslig aspekt. Se prop. 1953:3 s. 49 f., 55 f., 104 f. och 112 f.

Konsumentkreditlagens regler om återtaganderätt lämnar inte utrymme för direkt kopplingsförbehåll (se 15 § andra stycket och 17 §). Och avräkningsförbehåll saknar utan undantag verkan vid alla konsumentkreditköp (se 14 §). Bakgrunden till detta ställningstagande framgår av prop. 1976/77:123 s. 122 ff.

Den nuvarande avbetalningsköplagens huvudregel bör överföras till den nya avbetalningsköplagen. I fall som omfattas av huvudregeln får det även i kommersiella förhållanden anses vara typiskt sett oskäligt att uppställa förbehåll av förevarande slag. Det omdömet gäller däremot inte fall som avses med avbetalningsköplagens undantagsregel. Här finns normalt ett nära samband med fordran på grund av köpet och säkerheten för denna fordran. Och mot bakgrund av att någon inskränkning inte gäller i fråga om retentionsrätten kan det inte anses att säljaren gentemot köparen skaffar sig en obehörig förmån när han lämnar ut varan mot förbehåll av förevarande slag. Förbehållet ger honom inte starkare säkerhet i varan än han skulle ha haft om han hade utnyttjat retentionsrätten. Med hänsyn till dessa omständigheter och till frågans praktiska betydelse vid såväl bil- som maskinhandel bör även en ny avbetalningsköplag lämna visst utrymme för kopplingar av hithörande slag. Totalförbudet i konsumentkreditlagen ger emellertid anledning att granska de nuvarande kopplingsmöjligheterna från mera principiella synpunkter för att se om de bör beskäras.

Det är för att säljaren skall kunna säkerställa betalningen av köpeskillingen som förbehåll om återtaganderätt med verkan mellan parterna och mot tredje man uppställs och har sitt berättigande trots att ett sådant förbehåll rent faktiskt har karaktär av panträtt utan besittning. Mot denna bakgrund saknas anledning att låta säljaren med stöd av återtagandeförbehåll få täckning för annan fordran. Antag exempelvis att säljaren efter reparation av varan lämnar ut denna, fastän reparationsfordringen ej har betalats. Om köparen sedan underlåter att göra några inbetalningar till säljaren medför ett direkt kopplingsförbehåll att denne vid varans återtagande får utnyttja varans värde till täckning av såväl köpeskillingsfordringen som reparationsfordringen. För att undvika dylika konsekvenser bör den nya avbetalningsköplagen inte lämna något utrymme för direkta kopplingsförbehåll.

Däremot finns inte anledning att lägga hinder i vägen för avräkningsförbehåll som avser reparation eller annan åtgärd beträffande varan. Betydelsen av ett avräkningsförbehåll framträder i fall där köparens resurser räcker för inbetalning av belopp motsvarande den ersättning som avses med förbehållet men inte för reglering på utsatt tid av både köpeskillingen och ersättningen. Genom förbehållet kan i sådant fall köparen hindras från att – såsom kan vara i hans intresse – förbigå den fordran för vilken återtaganderätten inte gäller och som därför kan vara mest angelägen för säljaren att få reglerad (förbehållet skulle ge motsvarande möjlighet om säljaren i stället för återtaganderätt hade annan säkerhet för köpeskillingen). I linje med vad som tidigare uttalats beträffande vad som berättigar förbehåll om återtaganderätt bör avräkningsförbehåll däremot inte kunna leda till att den därmed avsedda fordringen tillgodoräknas vid varans återtagande.

Skulle det i ett enskilt fall framstå som oskäligt att tillämpa avräkningsförbehåll som nu nämnts bör detta – liksom avräkningsförbehåll utanför området för avbetalningsköp – kunna angripas med stöd av generalklausulen i 36 § avtalslagen.

4.8 Förtidsbetalning

I svensk rätt gäller som huvudregel att gäldenären inte äger påfordra att få infria sin skuld före utsatt förfallodag. Enligt den nuvarande avbetalningsköplagen har emellertid köparen rätt att när som helst betala sin återstående skuld (vad säljaren får tillgodoräkna sig vid återtagande) och att då få kreditkostnaden reducerad med hänsyn till utnyttjad kredittid. Denna undantagsregel har tillkommit för att säkerställa en möjlighet för avbetalningsköparen att få fullständig förfoganderätt över varan så snart han kan betala den. Rättigheten kan också ha betydelse om kreditkostnaden är oförmånlig. Enligt konsumentkreditlagen gäller en motsvarande bestämmelse vid alla konsumentkreditköp (se 12 § första stycket). Skäl saknas att i en ny avbetalningsköplag frångå nuvarande ordning, som inte kan anses innebära något besvärande intrång i säljarens intresse och som hittills inte har vållat olägenheter. Det kan anmärkas att skyldighet för säljaren att acceptera förtida slutreglering har betydelse för användningen som utmätningssubjekt av rätten för köparen att mot betalning förvärva varan.

Enligt konsumentkreditlagen (se 12 § andra stycket) får vid kreditköp kreditgivaren kräva betalning i förtid endast om han har gjort förbehåll om detta (s. k. förfalloklausul) samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlägga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen. Förutsättningarna i fråga om kvalificerande kontraktsbrott är sålunda desamma som gäller i fråga om påföljden återtagande.

Sådan samordning som finns i konsumentkreditlagen finns också i den nuvarande avbetalningsköplagen.

Av att ett återtagande kan innebära förtida slutreglering följer att förfallopåföljd bör kunna göras gällande i alla fall där återtagande får ske.

I en ny avbetalningsköplag bör efter mönster av konsumentkreditlagens bestämmelse om förfallopåföljd och i linje med den nya lagens regel om återtagandegrundande kontraktsbrott införas en bestämmelse om att säljaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll om detta samt köparen genom att åsidosätta förpliktelse enligt avtalet har äventyrat säljarens säkerhet i varan eller köparen i mer än en månad underlåtit att erlägga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, mer än en tjugondel av kreditfordringen.

Angående frågan om avvärjande av förfallopåföljd genom rättelse av kvalificerande kontraktsbrott, se specialmotiveringen.

För att köparen vid förtida reglering inte skall behöva betala den del av kreditkostnaden som belöper på den ej utnyttjade kredittiden innehåller såväl den nuvarande avbetalningsköplagen som konsumentkreditlagen föreskrifter om reduktion av kreditgivarens fordran. Principen för reduktion är olika i de båda lagarna men vardera lagen anvisar en och samma metod oavsett om det är köparen som vill betala i förtid eller det är kreditgivaren som kräver förtidsbetalning med stöd av förfalloklausul, och den anvisade metoden gäller även vid avräkning i samband med återtagande av varan.

Avbetalningsköplagens beräkningsmetod innebär i huvudsak att säljaren tillgodoräknas så stor del av – fränsett förfalloklausul – ej förfallna poster som

kontantpriset utgör i förhållande till avbetalningspriset. Metoden har varit lätt att tillämpa men har kritiserats därför att proportioneringen inte tar hänsyn vare sig till kredittidens längd eller till att uppläggningskostnaden för krediten bör hänföras till kredittidens början.

Enligt konsumentkreditlagen (se 13 §) skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Betalningsplan enligt avbetalningskontrakt har hittills brukat innebära att åtskillnad inte görs mellan kreditbelopp och kreditkostnad i (de vanligen på lika stora belopp lydande) avbetalningsposterna. Det är med tanke på dylika fall som konsumentkreditlagens schablonregel har konstruerats. Jfr prop. 1976/77:123 s. 176 f.

I enhetlighetens intresse bör den nuvarande avbetalningsköplagens beräkningsmetod frångås till förmån för konsumentkreditlagens system. Frånsett behandlingen av uppläggningskostnaden innebär emellertid detta system en förenklad fördelning av kreditkostnaden under den avtalade kredittiden. En sådan förenkling kan få besvärande konsekvenser vid näringsidkares avbetalningsköp, som ofta avser dyra varor och ger upphov till beloppsmässigt höga kreditkostnader. Därför bör i en ny avbetalningsköplag den från konsumentkreditlagen hämtade schablonregeln kompletteras med uttryckliga bestämmelser om att dels säljaren alltid får tillgodoräkna sig särhållet kreditkostnadsbelopp som uppenbarligen helt hänför sig till den utnyttjade kredittiden, dels köparen aldrig är skyldig att betala särhållet kreditkostnadsbelopp som uppenbarligen helt hänför sig till ej utnyttjad kredittid. På det sättet tydliggörs möjligheten att konstruera avtal som förhindrar schablonregelns orättvisor. Se närmare specialmotiveringen. Som framgår av den kan betalningsvillkoren utformas på sådant sätt att regleringen vid förtidsbetalning blir både enkel och rättvis. Möjligheten att undgå schablonregeln kan väntas bli utnyttjad vid alla större krediter.

4.9 Uppgörelse vid varans återtagande

Såväl den nuvarande avbetalningsköplagen som konsumentkreditlagen föreskriver att avräkning skall ske mellan parterna om kreditgivaren vill utnyttja sin rätt att återta varan. Avräkningsreglerna är tillämpliga såväl vid uppgörelse utan myndighets medverkan som vid varans återtagande genom handräkning eller domsverkställighet. Grundtanken bakom avräkningsreglerna är att kreditgivaren såvitt möjligt skall försättas i samma ekonomiska läge som om köpet hade fullföljts men att han inte skall kunna göra någon extra vinst på att åberopa återtaganderätten. En ny avbetalningsköplag bör bygga på samma system.

Enligt avräkningsreglerna skall köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. När det gäller beräkningen av värdet hänvisar konsumentkreditlagen till den nuvarande avbetalningsköplagen, som föreskriver att varans värde skall beräknas efter vad säljaren kan antas utvinna genom att på

lämpligt sätt försälja varan. Värderingsregeln kan sägas innebära en förmån för köparen. Det belopp till vilket varan enligt regeln värderas torde normalt vara högre än vad en försäljning i exekutiv ordning skulle inbringa. Värderingsregeln bör i sak oförändrad överföras till den nya lagen.

Enligt konsumentkreditlagen får kreditgivaren tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter reduktion enligt reglerna vid förtidsbetalning. I förekommande fall får han därjämte tillgodoräkna sig dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen, och kostnader för varans återtagande med vissa begränsningar.

Dessa konsumentkreditlagens regler bör efterbildas i den nya lagen. Dock bör av principiella skäl begränsningen av dröjsmålsräntans höjd inte få motsvarighet i den nya lagen. I kommersiella förhållanden faller det sig inte naturligt med en absolut gräns vid just denna kreditform, särskilt som motsvarande gräns saknas för räntans höjd under den avtalade kredittiden. En viss olikhet är påkallad också beträffande återtagandekostnaderna. Se specialmotiveringen.

Enligt den nuvarande avbetalningsköplagen får säljaren tillgodoräkna sig gottgörelse för försäkringspremie som säljaren har att fordra och som inte inräknats i avbetalningspriset. I regel har gottgörelse för försäkringspremie karaktär av kreditkostnad och behandlas då som sådan. Någon motsvarighet till bestämmelsen skall därför inte finnas i den nya lagen.

Såsom framgår av avsnitt 4.7 blir det inte heller aktuellt i den nya lagen med någon motsvarighet till den nuvarande avbetalningsköplagens bestämmelse om att säljaren vid uppgörelsen får tillgodoräkna sig fordran på ersättning för reparation m. m. under förutsättning av förbehåll.

Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren får varan återtas endast om kreditgivaren kompenserar köparen. Detta gäller såväl enligt den nuvarande avbetalningsköplagen som enligt konsumentkreditlagen och bör gälla även enligt den nya lagen.

Har kreditgivaren tillgodoräknats ett större belopp än köparen får kreditgivaren enligt den nuvarande avbetalningsköplagen kräva ut mellanskillnaden (restskulden) – om inte denna blivit preskriberad – men ej mer. Enligt konsumentkreditlagen får restskulden aldrig krävas ut. Såsom framgår av den tidigare översikten (se avsnitt 2.3) sammanhänger konsumentkreditlagens ståndpunkt med en allmänt återhållsam inställning till återtaganderätten på konsumentkreditområdet.

I en ny avbetalningsköplag – som gäller främst avtal mellan näringsidkare – bör principen om full ekonomisk ersättning till säljaren gälla även fall där varan inte täcker hela säljarens återstående fordran.

4.10 Återtagande genom handräckning eller domsverkställighet

För det fall att köparen inte går med på att återställa varan genom godvillig uppgörelse har säljaren enligt den nuvarande avbetalningsköplagen två möjligheter. Den ena är att utverka och få verkställd dom varigenom köparen förpliktas utge varan. Under vissa omständigheter behöver säljaren inte gå den vägen utan kan anlita det handräckningsförfarande som avbetalnings-

köplagen ställer till hans förfogande. På detta system bygger även konsumentkreditlagen.

Enligt konsumentkreditlagen (se 20 § första stycket) uppställs såsom formell förutsättning för handräckning att det om kreditköpet har upprättats en av båda parter underskriven handling som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas. De krav på handlingens innehåll som konsumentkreditlagen ställer har syftet att skapa underlag för utmätningsmannens bedömning av ärendet och väntas rent faktiskt också leda till att den som säljer en vara med återtaganderätt normalt lämnar köparen viss viktig information om kreditköpets innebörd.

Konsumentkreditlagens bestämmelse utgör en med hänsyn till bl. a. dess terminologi anpassad efterbildning av föreskrift i den nuvarande avbetalningsköplagen. Det faller sig naturligt att i en ny avbetalningsköplag efterbilda konsumentkreditlagens regel.

Vad nu sagts gäller även konsumentkreditlagens bestämmelse om formen för och innehållet i ansökan om handräckning (se 20 § andra stycket).

Handräckning är ett slags summarisk process. För att handräckning skall få beviljas bör därför – i huvudsaklig överensstämmelse med den nuvarande avbetalningsköplagen och konsumentkreditlagen – den nya avbetalningsköplagen kräva att förutsättningarna för att förbehållen återtaganderätt skall få göras gällande uppenbarligen är för handen.

I den nuvarande avbetalningsköplagen finns en bestämmelse av innebörd att handräckning ej får beviljas, om köparen gör sannolikt att varan sålts till oskäligt högt pris. Motsvarighet saknas i konsumentkreditlagen. Som motivering har anförts den lagens behandling av restskulden (se prop. 1976/77:123 s. 135). Det ligger närmast till hands att låta den nya avbetalningsköplagen – som medger utkrävande av restskuld – överensstämma med den nuvarande på föreliggande punkt. Visserligen skulle prisets betydelse kunna göras till en fråga om tillämpningen av en allmän regel om förutsättningarna för handräckning, men kravet på enkelhet i den summariska processen motiverar en särregel av samma innebörd som den nuvarande bestämmelsen.

Enligt 21 § tredje stycket konsumentkreditlagen får handräckning eller verkställighet av dom inte beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen undantas från utmätning. Återtaganderätt är alltså utesluten inom området för gäldenärens (köparens) beneficium.

Förbehåll om återtaganderätt är såsom nämnts närmast jämförbart med panträtt. Enligt 67 § första stycket utsökningslagen utgör reglerna i 65 § samma lag inte hinder mot att pant utmätes för pantfordringen. Konsumentkreditlagens samordning med 65 § utsökningslagen är betingad av sociala hänsyn. Ett motsvarande avsteg kan inte göras utanför konsumentkreditområdet. Enligt 65 § utsökningslagen skall från utmätning till skäligt värde undantas bl. a. arbetsredskap och annan utrustning som fordras för gäldenärens förvärvsverksamhet. Men detta gäller endast fysisk person. Någon motsvarighet finns inte för t. ex. aktiebolag. Såvitt gäller näringsidkare skulle en samordning med 65 § utsökningslagen innebära ett underkännande av avbetalningsköpet som finansieringsform för enskilda näringsidkare.

I övrigt gäller enligt såväl den nuvarande avbetalningsköplagen som konsumentkreditlagen bl. a. regler om behörig utmätningsman, underrättelse till köparen om sökt handräckning, anstånd med verkställigheten och värdering av varan. Konsumentkreditlagen hänvisar i dessa delar till avbetalningsköplagen, vilken i viss mån i sin tur hänvisar till utsökningslagen.

I och med den nya avbetalningsköplagen bör en förenkling och modernisering ske genom att en del av hänvisningarna till utsökningslagen ersätts med fullständiga bestämmelser och genom att lagtexten arbetas om efter nutida mönster. Någon större ändring i sak är inte påkallad. Se närmare specialmotiveringen.

Såsom redan framgått har en del av reglerna i avbetalningsköplagen samband med systemet i utsökningslagen. Denna kommer sannolikt att ersättas av en utsökningsbalk under första hälften av 1980-talet. I samband därmed måste vissa justeringar göras i den avbetalningsköplag som då är i kraft.

4.11 Utmättningsförbud

Enligt den nuvarande avbetalningsköplagen får för fordran på grund av avbetalningsköp det gods köpet avser ej tagas i mät. En motsvarande regel finns i konsumentkreditlagen. Avsikten med systemet är att till köparens gagn säkerställa en tillämpning av avräkningsreglerna vid återtagande. Det faller sig naturligt att en ny avbetalningsköplag bygger på samma princip som den nuvarande. Beträffande vissa detaljfrågor i sammanhanget, se specialmotiveringen.

4.12 Vissa särskilda frågor

4.12.1 *Vitesklausuler m. m.*

Den nuvarande avbetalningsköplagens regel om begränsning av verkan av avtalsvillkor om särskild påföljd vid betalningsdröjsmål avser inte endast förbehåll om återtaganderätt och förfalloklausuler utan också t. ex. vitesklausuler. I konsumentkreditlagen har avtalsvillkor om sådana andra särskilda påföljder inte ansetts kräva särskild bestämmelse. Generalklausulen i 36 § avtalslagen har ansetts tillfyllest såsom korrektiv. Se prop. 1976/77:123 s. 122. Samma betraktelsesätt kan anläggas såvitt gäller en ny avbetalningsköplag.

4.12.2 *Rätt att lösa tillbaka varan*

Enligt 19 § konsumentkreditlagen får köparen inom fjorton dagar lösa tillbaka vara som har återtagits. Vill köparen lösa tillbaka varan skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet. Har kreditgivaren vid avräkning mellan parterna tillgodoräknats ett större belopp än köparen, skall köparen också betala mellanskillnaden (restskulden). Bestämmelsen i konsu-

mentkreditlagen överensstämmer i sak med vad som gäller enligt den nuvarande avbetalningsköplagen.

I den nya lagen uppställs ganska stränga förutsättningar för att återtagande skall få ske. Bl. a. fordras vid betalningsförsummelse att dröjsmålstiden överstiger en månad. Av betydelse i sammanhanget är också rätten att genom betalning avvärja återtagande på grund av kontraktsbrott liksom möjligheten att få uppskov med verkställigheten. Med hänsyn till dessa förhållanden bör utanför konsumentkreditområdet köparen inte längre ha rätt att oberoende av överenskommelse med säljaren lösa tillbaka varan.

4.12.3 Flera föremål i samma avbetalningsköp

I konsumentkreditlagen finns inte någon motsvarighet till bestämmelserna i den nuvarande avbetalningsköplagen om fall där flera föremål har sålts genom samma avbetalningsköp. Har i ett sådant fall säljaren yrkat att återfå avbetalningsgodset har köparen enligt den nuvarande avbetalningsköplagen med visst undantag rätt att ta ut och behålla eller, om återtagande redan skett, inom fjorton dagar därefter lösa tillbaka de föremål han helst vill mot att han betalar säljaren de värden som har åsatts dem samt eventuellt saldo säljaren tillgodo enligt avräkningsreglerna.

Liksom på konsumentkreditområdet bör det inom området för den framtida avbetalningsköplagen vara möjligt att avvara lagbestämmelser av förevarande slag.

4.12.4 Prorogations- och skiljeavtal

I den nuvarande avbetalningsköplagen finns en bestämmelse om att avtal om domstols behörighet att uppta tvist angående avbetalningsköp är utan verkan, om avtalet har ingåtts innan tvisten uppkommit.

Konsumentkreditlagen innehåller inga bestämmelser om verkan av prorogations- eller skiljeavtal. Begränsningar kan dock följa av lagstiftning rörande konsumenttvister om mindre värden. Härtill kommer den spärr som generalklausulen i 36 § avtalslagen utgör.

Sistnämnda spärr får anses tillfyllest när det gäller tvist om avbetalningsköp utanför konsumentkreditområdet.

4.13 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Av allt att döma kan en ny avbetalningsköplag träda i kraft tidigast den 1 juli 1978, således efter konsumentkreditlagen.

Den nuvarande avbetalningsköplagen bör gälla i alla delar – således även exekutionsrättsliga – i fråga om köp som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

Det förekommer att annan författning hänvisar till den nuvarande avbetalningsköplagen. I samband med den nya lagen bör bl. a. hänvisningarna i konsumentkreditlagen omformuleras, medan övriga fall lämpligen kan täckas av en bestämmelse om att hänvisning till den äldre lagen i stället skall avse motsvarande föreskrift i den nya.

4.14 Följdändringar

I sin utformning enligt prop. 1976/77:123 innehåller konsumentkreditlagen hänvisningar till 3 § samt till 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen. En ny avbetalningsköplag bör föranleda omformulering av hänvisningarna.

Enligt en i nämnda proposition föreslagen lagändring som avses träda i kraft samtidigt med konsumentkreditlagen hänvisas i 10 kap. 10 § andra stycket brottsbalken till den nuvarande avbetalningsköplagen och konsumentkreditlagen. Även brottsbalksstadgandet bör omformuleras med anledning av den nya avbetalningsköplagen.

5 Synpunkter i andra uppkomna frågor

5.1 Konsumentkreditlagen som allmän förebild utanför konsumentkreditområdet

I konsumentkreditlagen finns regler om marknadsföring (informationsplikt) avsedda att täcka alla slag av konsumentkrediter samt vissa till kreditköp begränsade bestämmelser om kontantinsats, förtidsbetalning, avräkningsförbehåll, återtaganderätt och trepartsförhållanden.

Till lagens utgångspunkter hör den typiskt sett bristande jämbördigheten mellan parterna. Bakom åtskilliga bestämmelser ligger också ett syfte att minska risken för att konsumenten för ett kanske onödigt förvärv antar ett erbjudande om kredit som säljaren är alltför snar att lämna och som leder till betalningsförpliktelser vilka konsumenten får svårt att fullgöra.

Utanför konsumentkreditområdet gör sig till stor del andra synpunkter gällande. Av störst intresse är avtal där båda parter är näringsidkare. Ett företag är typiskt sett beroende av krediter för att kunna driva sin rörelse. Onödiga förvärv utgör inte något framträdande inslag. Bristande jämbördighet mellan parterna förekommer men är inte en ens tillnärmelsevis lika utbredd företeelse som på konsumentkreditområdet. Det faller sig också naturligt att ställa högre krav på den som väljer att driva näring än på en konsument när det gäller att ta tillvara egna intressen och bära konsekvenserna av det egna handlandet.

Till dessa förhållanden kommer att transaktioner mellan näringsidkare företer betydande olikheter sinsemellan. Regler som täcker ett stort och svåröverskådligt fält innebär en påtaglig risk för olämpliga och oförutsedda verkningar i utomordentligt många olika fall samt dessutom en oproportionerligt stor apparat för det man vill uppnå med reglerna.

Såsom framgått av kapitel 4 kan en del av konsumentkreditlagens regler inte utanför konsumentkreditområdet efterbildas ens på ett så begränsat fält som avbetalningsköpets. Och sådana regler som föreslås få motsvarighet i en ny avbetalningsköplag kan inte i sin tur med fördel ges allmän räckvidd. De oenhetliga förhållandena utanför konsumentkreditområdet gör att general-klausulen i 36 § avtalslagen framstår som rätt typ av medel att komma till rätta med eventuella skevheter.

5.2 Särregler för sämre ställda näringsidkare

I betänkandet Konsumentkreditlag m. m. har såsom en återstående utredningsuppgift antytts frågan om särregler för krediter till sådana näringsidkare – exempelvis hantverkare, lantbrukare och fiskare – som skulle i kreditförhållanden som gäller deras rörelse kunna anses ha samma behov av skydd som konsumenter.

Till att börja med bör påpekas att det är praktiskt taget omöjligt att åstadkomma en både hanterlig och rättvis gränsdragning mellan sådana näringsidkare som skulle omfattas av särregler och övriga näringsidkare.

Det möter vidare principiella betänkligheter att låta en grupp näringsidkare komma i åtnjutande av förmånligare regler än andra, något som f. ö. kan innebära stöd för en orationell företagstyp. En annan sak är att genom en allmän regel såsom generalklausulen i 36 § avtalslagen eller genom bestämmelser för viss avtalstyp med normalt ojämberdiga parter, exempelvis avbetalningsköp, skapa korrektionsmedel som får större betydelse för resurssvaga näringsidkare än för övriga.

Om likväl särregler skall övervägas för sämre ställda näringsidkare, bör sådana regler inte gå ut på att jämställa de berörda med konsumenter. Kreditgivning till företag har en delvis annan funktion än kreditgivning till konsumenter för enskilt bruk. En liten rörelse är lika väl som en stor i regel beroende av krediter för att kunna existera. Och kreditavtal mellan näringsidkare är endast i en del fall av samma slag som på konsumentkreditområdet. Långt ifrån alla regler i konsumentkreditlagen skulle vara lämpliga för sådana avtal mellan näringsidkare vid vilka den kredittagande parten intar en underlägsen ställning. En tillämpning av konsumentkreditlagens bestämmelser om exempelvis kontantinsats och begränsning av återtaganderätt vid kreditköp skulle närmast försämra finansieringssituationen för de företag som redan nu har det svårare än andra i detta hänseende.

När man talar om resurssvaga näringsidkares särskilda behov av skydd i kreditsammanhang tänker man främst på risken för att den starkare kreditgivaren genomdriver avtalsvillkor som i oskäligen mån gynnar honom själv. Här finns ett korrektiv i avtalslagens generalklausul.

En annan aspekt är risken för att berörda näringsidkare råkar illa ut på grund av okunnighet i ekonomiska frågor. Det särskilda behov av information och rådgivning som dessa näringsidkare kan ha i olika kreditsammanhang torde svårligen kunna tillgodoses genom särskilda lagregler. Näringsidkarnas egna intresseorganisationer har här en viktig uppgift att fylla. En väg som ligger nära till hands är utbyggnad av den rådgivningsverksamhet som företagareföreningarna bedriver (jfr företagareföreningsutredningens betänkande *Utbyggd regional näringspolitik*, SOU 1977:3). Såvitt gäller vad som kan krävas av kreditgivarparten torde detta i stort sett inskränka sig till att denne inte genom kredittagarens okunnighet tillvinner sig oskäliga avtalsvillkor. Motmedel är här dels allmänna regler om avtals ogiltighet, dels generalklausulen. Och när det gäller att bedöma huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt i generalklausulens mening eller eljest angräpligt är det ofta av påtaglig betydelse vilken information som kreditgivaren har lämnat.

5.3 Lagstiftning om leasing till näringsidkare

Såsom tidigare anmärkts är ett syfte med leasing att nyttjaren inte skall behöva binda kapital som kan få en mera givande användning.

Leasing kan vara ett alternativ inte endast till kontantköp utan även till exempelvis avbetalningsköp. Ett leasingavtal innebär ofta att hyresmannen inte i begynnelseskedet behöver betala så stort belopp som han skulle ha varit tvungen till vid avbetalningsköp, där kontantinsatsen normalt är högre än summan av den första leasingavgiften och den depositionsavgift som uthyraren i vissa fall fordrar. Detta förhållande och de tvingande reglerna vid avbetalningsköp är ett par av de faktorer som kan leda till att leasing i en del fall kommer till användning i stället för avbetalningsköp. I transaktioner näringsidkare emellan saknas skäl att genom lagstiftningsåtgärd söka motverka sådana val. Leasing är under vissa omständigheter en för nyttjaren fördelaktigare finansieringsform.

Hittills har man ansett sig kunna undvara lagregler angående leasing. Utredningen har inte anledning att gå närmare in på frågan om det framtida behovet av en lagreglering av denna finansieringsform, vars främsta funktion inte är att tjäna som alternativ till avbetalningsköp utan till köp över huvud taget och som inte heller begagnas av de minsta företagen i någon nämnvärd mån.

Det förtjänar emellertid påpekas att ett oskäligt avtalsvillkor i ett leasingavtal kan åtkommas med hjälp av generalklausulen i 36 § avtalslagen. Beroende på omständigheterna kan i detta sammanhang bestämmelser i en lag om avbetalningsköp få en indirekt betydelse (se avsnitt 4.5).

5.4 Köparens ställning vid factoring

Den förut nämnda kreditformen factoring innebär att factorn – normalt ett finansieringsföretag – lämnar rörelsekredit åt säljföretag mot säkerhet i det senare företagens fakturafordringar sedda som en helhet. Upp till ett absolut bestämt högsta belopp får säljföretaget åtnjuta kredit motsvarande viss procent av de fordringar som factorn för tillfället har såsom säkerhet. Man brukar skilja mellan fakturabelåning och fakturaköp. Vid fakturabelåning – som är den i Sverige ojämförligt vanligaste formen – står säljföretaget risken för att kunden inte betalar, medan vid fakturaköp denna risk övertas av factorn mot särskild riskpremie. Utöver kreditgivning brukar avtalet mellan factorn och säljföretaget innebära, att factorn övertar hanteringen av säljföretagets kundfordringar. Hanteringen sköts i allmänhet genom datateknik.

När säljföretaget fakturerar en kundfordran använder det normalt formulär med tryckt uppgift om att fordran överlåtits på factorn och att kunden därför skall erlägga betalning till factorn. Denne får sedan till säljföretaget redovisa skillnaden mellan å ena sidan det belopp som kunden erlagt till factorn (vid fakturaköp fakturabeloppet) samt å andra sidan kreditbeloppet till säljföretaget plus ränta och annan ersättning till factorn.

Den factoring som bedrivs av de svenska factoringbolagen omfattar enligt uppgift i princip endast fakturafordringar som avser andra köp än konsu-

mentköp.

För ett par år sedan påtalades i en riksdagsmotion (1974:653), att en köpare kunde förbise uppgift i fakturan om att betalning skall ske till ett finansieringsföretag. Om han därför betalar till säljföretaget, löper han risk att behöva betala fakturabeloppet en gång till för att rätt borgenär, factorn, skall få vad honom tillkommer. Enligt den i sammanhanget analogt tillämpliga 29 § skuldebrevslagen kan vid överlåtelse av enkelt skuldebrev gäldenären med befriande verkan betala till den ursprungliga borgenären till dess han får vetskap om eller har skälig anledning misstänka att överlåtelse av skuldebrevet har skett. Motsvarande gäller enligt 10 § samma lag vid pantsättning. Motionärerna menade att detta skydd för köparen inte var tillräckligt starkt och hemställde därför att riksdagen skulle anhålla om översyn av gällande lagstiftning, i första hand skuldebrevslagen, med hänsyn till systemet med factoring. Motionen avstyrktes av lagutskottet, som i sitt betänkande (LU 1974:28) anförde bl. a. att risken för dubbelbetalning i praktiken inte var så uttalad att den ensam kunde motivera den förordade lagöversynen. I sammanhanget nämndes också det inom den dåvarande kreditköpkommittén pågående arbetet. Motionen avslogs av riksdagen.

Med anledning av hänvisningen till kreditköpkommittén skall här såsom utredningens uppfattning framhållas, att den allmänna princip som kommer till uttryck i 29 § skuldebrevslagen inte bör fränkännas tillämplighet vid factoring. Den har inte mindre bärkraft där än i andra sammanhang. Påpekas bör att "skälig anledning misstänka" innebär en bedömning med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

5.5 Konsumentkreditlagens kreditköpsregler som förebild i andra konsumentkreditsammanhang

Konsumentkreditlagen gäller krediter – betalningsansånd och lån – av alla slag inom konsumentkreditområdet (se 1 §). Det är emellertid endast i fråga om marknadsföring som lagens bestämmelser har detta stora tillämpningsområde.

Frånsett föreskrifterna om marknadsföring och en bestämmelse rörande kontokort omfattar konsumentkreditlagens reglering endast krediter med direkt inriktning på köp av vara enligt lagens definition av begreppet kreditköp (se 3 §). Behovet av skydd för konsumenten har ansetts mest framträdande vid sådana krediter. Det har tagit sig uttryck i regler om kontantinsats, köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren, förbud mot vissa fordringsbevis, förtidsbetalning, förbud mot viss avräkning samt begränsningar i fråga om återtaganderätt.

Samtliga kreditköpsformer har i angivna avseenden reglerats i princip enhetligt. Därvid har förhållandena vid avbetalningsköp i åtskilligt tjänat som utgångspunkt. Det har befunnits lämpligt att låta samma reglering som för avbetalningsköp i tillämpliga delar gälla inte endast för andra fall där säljaren är ursprunglig kreditgivare utan också för låneköp där konsumenten ingår låneavtal med särskild kreditgivare i samband med köpet samt för kontoköp med anlåtande av extern kontokredit där krediten är beviljad på förhand utan inriktning på bestämt köp. Samordningen har sin förklaring i en

allmän strävan efter enhetlighet i förening med önskemålet att uppnå en så förmånlig ställning som möjligt för konsumenten från vars horisont de olika kreditköpsformerna kan te sig tämligen lika. Risken för överströmning till oreglerad kreditköpsform har också spelat en viss roll.

Av tekniska och praktiska skäl har emellertid vissa uttryckliga och tysta undantag från enhetlighetsprincipen befunnits påkallade med avseende på låneköpen (märk 12 § tredje stycket) och framför allt kontoköpen. Åtskilliga av bestämmelserna saknar för kontoköp praktisk betydelse eller får åtminstone ett annat innehåll genom att de inte kan tillämpas på de enskilda köpen utan måste anknytas till kontoavtalet. Och enligt uttalande i motiven skall krav på kontantinsats normalt inte tillämpas vid kontoköp som sker med utnyttjande av moderna kontokortssystem. Detta beror bl. a. på att det ansetts ligga i kreditformens idé att kontohavaren inte skall behöva ha kontanter tillgängliga. Se beträffande denna fråga prop. 1976/77:123 s. 101, 103 f. och 167. Det är huvudsakligen i fråga om köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren som det externa kontoköpets hänförlighet under kreditköpsbegreppet åstadkommer ett ingrepp i den ordning som parter hittills har tillämpat.

Såsom ett annat slags undantag från principen att alla kreditköp skall behandlas lika kan ses det förhållandet att kontantinsatsregleringen har förutsatts skola bli tillämpad på ett flexibelt sätt med hänsyn tagen till förekomsten av inte endast olika kreditköpsformer utan också exempelvis olika varuslag.

Kreditköpsreglernas begränsning till varuområdet innefattar inte något ställningstagande i frågan om behovet eller lämpligheten av skyddsregler vid kreditgivning i samband med förvärv av annat än vara. I propositionen (se s. 81) sade sig föredragande departementschefen utgå från att kreditköputredningen beträffande tjänster och andra nyttigheter som inte utgör varor skulle återkomma med förslag i den mån lagregler bedömdes erforderliga. I fråga om tjänster anslöt sig departementschefen till uppfattningen att resultatet av konsumenttjänstutredningens (Ju 1972:07) arbete får avvaktas innan särskilda skyddsregler på detta område kan införas. Det kan här nämnas att konsumenttjänstutredningen enligt uppgift väntas avge sitt huvudbetänkande i slutet av år 1977.

Med anledning av att det finns s. k. blandade kontokortssystem, som medger förvärv av såväl varor som andra nyttigheter, t. ex. tjänster, uttalade departementschefen, att det skulle te sig egendomligt om ett förvärv av tjänst skulle underkastas kreditköpsreglerna enbart i det speciella fallet att förvärvet sker inom ramen för ett blandat kontokortssystem. Frågor om exempelvis kontantinsats eller fristående kreditgivares ansvar i samband med tillhandahållande av tjänster och andra nyttigheter utanför varuområdet borde oavsett formen för krediten anstå i avvaktan på resultatet av främst kreditköputredningens och konsumenttjänstutredningens pågående arbete. Se prop. s. 138.

Det är endast när det gäller fristående lån som propositionen har kommit att utanför varuområdet innehålla vissa ståndpunktstaganden. Med fristående lån åsyftas här tvåpartsavtal där kreditgivaren – i typfallet en bank – lämnar konsumenten ett penninglån utan att i samband därmed tillhandahålla vara, tjänst eller annan nyttighet som skall betalas med lånesum-

man.

Departementschefen uttalar på ett ställe, att han åtminstone f. n. inte finner anledning att införa särskilda regler om begränsningar i kreditgivarens rätt att göra förfalloklausuler och därmed jämförbara avtalsvillkor gällande vid fristående lån. I en sådan regel skulle det bli nödvändigt att göra ett förbehåll för banklagstiftningen motsvarande det förbehåll som uppställts beträffande kreditköp (12 § tredje stycket). Vidare anfördes att man när det gäller fristående lån rör sig på ett område som är svårt att överblicka. Sådana lån kunde vara av den mest skiftande beskaffenhet och lämnas under synnerliga olikartade förhållanden. Det kunde därför finnas ett flertal fullt legitima skäl för kreditgivaren att uppställa och göra gällande förbehåll om betalning i förtid. I den mån det behövdes ett skydd mot oskäligen tillämpning av förfalloklausuler i hithörande fall borde man kunna nöja sig med generalklausulen i avtalslagen som ger möjlighet att beakta samtliga förhållanden i det enskilda fallet. Se prop. s. 121 f.

På ett annat ställe uttalar departementschefen, att generalklausulen i avtalslagen utgör ett tillräckligt skydd mot oskäligen tillämpning av såväl kopplings- som avräkningsförbehåll vid fristående lån, vare sig lånet lämnas av bank eller av annan kreditgivare. Se prop. s. 125.

Konsumentkreditlagen innehåller inte några regler om sådan i avtal föreskriven särskild påföljd för konsumentens åsidosättande av avtalet som t. ex. vite. Departementschefen har anslutit sig till synsättet att sådan påföljd i regel inte bör godtas vid vare sig kreditköp eller fristående lån men att särskilda regler därom inte erfordras med hänsyn till att avtalsvillkor som föreskriver sådan påföljd bör kunna lämnas utan avseende med stöd av generalklausulen i avtalslagen. Se prop. s. 122.

Med den syn på fristående lån som departementschefen gett uttryck åt i propositionen bör utredningen utan vidare kunna lämna denna form av kreditgivning därhän.

Det finns emellertid anledning att återknyta till vad departementschefen anförde om att fristående lån är av skiftande beskaffenhet och att man här rör sig på ett område som är svårt att överblicka. Detta gäller nämligen också kreditgivning i samband med förvärv av tjänster och andra nyttigheter utanför varuområdet. Också här framstår därför generalklausulen i avtalslagen som den rätta typen av medel mot oskäligen tillämpning av sådana avtalsvillkor som departementschefens uttalanden avser. Även när det gäller andra sådana slags avtalsvillkor med kreditanknytning som rör frågor där parterna har stridiga intressen synes generalklausulen vara den lämpligaste formen av korrektiv. De skiftande förhållandena gör också att en ovillkorligen rätt för konsumenten att betala sin skuld i förtid inte kan komma i fråga.

Av konsumentkreditlagens kreditköpsregler hör bestämmelserna om kontantinsats och trepartsförhållanden till de viktigaste. I propositionen nämns också såsom frågor för ytterligare begrundande kontantinsats och fristående kreditgivares ansvar i samband med tillhandahållande av tjänster och andra nyttigheter utanför varuområdet (se s. 138).

Det är alltså tjänster som skjuts i förgrunden i propositionens uttalanden. Och det synes vara möjligheten av en samordning med konsumentkreditlagens regler för varuområdet som man har i tankarna.

Till att börja med skall påpekas att tjänsteområdet är vida mera heterogent

och svåröverskådligt än varuområdet (vilket ju är långt ifrån enhetligt – jfr kontantinsatsregleringen och motiven till denna). Såsom exempel på konsumenttjänster kan nämnas uppförande av hus, reparation av bil, klädtvättning, godsförvaring, undervisning, hushållshjälp, transporter samt researrangemang av typen sällskapsresa.

Ett annat problem är svårigheten att fastställa vad som är kredit när tjänst tillhandahålls. Kredit står i motsats till kontant betalning. Därmed förstår man vanligen betalning samtidigt med objektets – i typfallet varans – överlämnande. Huvudregeln är ju också att en köpare är skyldig att betala för varan när denna överlämnas till honom. I fråga om tjänster är huvudregeln att betalning behöver erläggas först vid anfordran efter tjänstens utförande. Vid enstaka slag av tjänster är det emellertid vanligt att den som tillhandahåller tjänsten betingar sig betalning i förskott. Skall konsumenten anses få kredit, om betalning inte krävs innan den avtalade tjänsten börjar utföras?

Avsikten med konsumentkreditlagens kontantinsatsreglering är att motverka oöverlagda köp av umbärliga varor på betungande kreditvillkor som det kanske visar sig omöjligt att uppfylla eller som i varje fall starkt begränsar konsumentens handlingsmöjligheter under lång tid. I motiven har också uttalats, att låg eller obefintlig kontantinsats inte bör få användas som marknadsförings- eller konkurrensmedel till men för konsumentintresset. Risker för oöverlagda köp har ansetts särskilt framträdande vid avbetalningsköp och andra fall där varusäljaren är (ursprunglig) kreditgivare. Enligt motiven skall krav på kontantinsats normalt inte tillämpas vid kontoköp som sker med utnyttjande av moderna kontokortssystem. Detta beror bl. a. på att det ligger i kreditformens idé att kontohavaren inte skall behöva ha kontanter tillgängliga. Det sägs också i motiven, att möjlighet bör finnas att efterge kravet på kontantinsats vid kreditköp som avser varor med förhållandevis lågt värde eller där kredittiden är kort.

Vid tjänster måste såsom nämnts betalningen typiskt sett erläggas antingen i förskott eller i efterhand. Och såsom likaledes redan anmärkts är huvudregeln att betalning behöver erläggas först vid anfordran efter tjänstens utförande. Kreditkostnad eller motsvarande brukar inte förekomma i sådana sammanhang med mindre parterna kommit överens om att konsumenten skall åtnjuta särskilt anstånd med betalningen. Det måste anses normalt vara till övervägande fördel för konsumenten att inte behöva betala något innan han fått minst motsvarande del av motpartens prestation.

Om konsumenten i linje med tankegången bakom varuområdets kontantinsatsreglering skall avhållas från till äventyrs förekommande förhastade och onödiga avtal om tjänster med betungande betalningsåtaganden för framtiden, lär man bli tvungen att uppställa regler om förskottsbetalning, något som alltså – till skillnad från situationen vid varuköp – skulle betyda krav på tidigareläggande av betalningen i förhållande till vad som följer av det hittills ordinarie tillämpade "kontantförfarandet" och möjligen också framtvunga en utvidgning av konsumentkreditlagens tillämpningsområde. När tjänsten har utförts saknas ett sådant medel som innehållande av köpt vara utgör. Visserligen kan i en del fall retentionsrätt föreligga, men detta innebär inte ökade möjligheter till en upplösning utan betalningsskyldighet för konsumenten.

Hittills har frånvaron av reglering beträffande tidpunkten för betalningen

såvitt känt inte skapat några påtagliga problem av det slag som konsumentkreditlagens kontantinsatsreglering avser att motverka. Risken för oöverlagda avtal om umbärliga tjänster måste typiskt sett vara avsevärt mindre än motsvarande risk vid varuköp. Det förtjänar i sammanhanget såsom exempel anmärkas, att åtskilliga tjänster avser reparation eller annan åtgärd beträffande sak som konsumenten redan har. Av de förut uppräknade konsumenttjänsterna är det väl endast researrangemang som kan aktualisera det betraktelsesätt som ligger bakom konsumentkreditlagens kontantinsatsreglering.

Redan av det anförda torde framgå att någon allmän kontantinsatsreglering beträffande tjänster inte kan komma i fråga. En grundläggande förutsättning för en sådan reglering måste nämligen vara att ett krav på kontantinsats typiskt sett är befogat. Vad man möjligen skulle kunna tänka sig är att beträffande visst slag av tjänst där ingripande anses påkallat föreskriva en ordning – t. ex. partiell förskottsbetalning – som motsvarar kontantinsatsregleringen vid varuköp. För att ett krav på partiell förskottsbetalning skall falla sig någorlunda naturligt torde emellertid en förutsättning vara att det vid ifrågavarande slag av tjänst är brukligt att konsumenten avkrävs förskotts betalning, kanske också att medgivande till betalning i efterhand innebär debitering av kreditkostnad.

Det förekommer även på tjänsteområdet att betalning sker med utnyttjande av extern kontokredit. Betalning för bl. a. bilreparationer och researrangemang regleras ibland på detta sätt. Om den som tillhandahåller tjänst är oförhindrad att låta konsumenten vänta med betalningen och därmed ådraga sig skuld i och med att tjänsten utförs, kan det knappast föreligga hinder mot att låta konsumenten ådraga sig skuld genom betalning med lånade medel. Regleras emellertid betalningstidpunkten genom föreskrift om partiell förskotts betalning kan man naturligtvis hävda att ett sådant förskott inte bör få erläggas genom ianspråktagande av extern kontokredit. Här har det emellertid sitt intresse att notera det synsätt som kommer till uttryck i det förut omnämnda motivuttalandet om att krav på kontantinsats enligt konsumentkreditlagen normalt inte skall tillämpas vid kontoköp som sker genom utnyttjande av moderna kontokortssystem.

Såsom tidigare nämnts antyds i propositionen (s. 138) möjligheten att låta konsumentkreditlagens regler om trepartsförhållanden vid kreditköp gälla inte endast på varuområdet utan också sådana förvärv av tjänst som motsvarar kreditköp.

Ifrågavarande regler avser dels fall där säljaren är ursprunglig kreditgivare men för in en tredje part genom att till denne överlåta eller pantsätta sin fordran på grund av kreditköpet – något som förekommer vid framför allt avbetalningsköp – dels fall av låneköp och köp där extern kontokredit tas i anspråk. Utgångspunkt är fall där säljaren är ursprunglig kreditgivare och det synsätt som då gör sig gällande, nämligen att konsumenten inte genom avtalsvillkor skall berövas det skydd som allmänna regler ger vid tredje parts övertagande av fordran. Vad sedan gäller låneköp kan detta praktiskt sett anses ligga nära fall där säljaren lämnar kredit utan förbehåll om återtaganderätt i varan och för konsumenten vara svårt att skilja från sådana fall. I konsumentköplagen infördes regler som tillförsäkrade konsumenten invändningsrätt mot kreditgivaren i övertagande- och låneköpsfall. Genom konsu-

mentkreditlagen har skett en påbyggnad av dessa skyddsregler. Vid samtliga kreditköpsformer – således även vid extern kontokredit – anses den kreditgivande tredje parten ha en skyldighet att dela säljarens ansvar mot konsumenten, eftersom han på ett direkt och för honom själv vinstgivande sätt underlättar möjligheterna för säljaren att låta konsumenten handla – inte sällan obehövligen – varor på kredit. Enligt konsumentkreditlagen får köparen vid kreditköp mot kreditgivarens krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han äger göra mot säljaren. Och har köparen på grund av köpet anspråk på återfående av köpeskilling, skadestånd eller annan penningprestation, svarar kreditgivaren lika med säljaren för anspråkets fullgörande inom ramen för det belopp som han mottagit av köparen med anledning av krediten. Till reglerna om trepartsförhållanden kan också räknas ett straffsanktionerat förbud mot användning av växlar och andra löpande fordringshandlingar i kreditköpsammanhang.

Såsom framgår av översikten i avsnitt 2.3 har regleringen sin egentliga praktiska betydelse i fall där köparen inte kan få täckning hos säljaren därför att denne blivit insolvent eller håller sig undan.

Enligt allmän regel gäller vid överlåtelse och pantsättning av sådan fordran som inte grundar sig på löpande fordringshandling, att den nye borgenären inte har bättre rätt mot gäldenären än överlåtaren eller pantsättaren hade (se de analogt tillämpliga 27 § och 10 § skuldebrevslagen). Avstår gäldenären genom en s. k. cut-off-klausul från sådan befogenhet som han kunnat stödja på denna princip kan oskälig tillämpning av villkoret förhindras genom en annan allmän regel, nämligen generalklausulen i avtalslagen.

Det är sannolikt mycket ovanligt att den som tillhandahåller tjänst låter annan överta hans fordran på (efterhands-)betalning. Något egentligt skäl att i dessa fall tillförsäkra konsumenten en bättre ställning än som följer av nämnda allmänna regler har inte framkommit. Av intresse i sammanhanget är att det på tjänsteområdet – till skillnad från varuområdet – oftast är fråga om angelägna förvärv vid vilka efterhandsbetalning är naturlig och fördelaktig för konsumenten. Den tredje part som övertar betalningsanspråk kan typiskt sett inte såsom vid varuköp anses underlätta användningen av kredit i fall där kontant betalning är det normala. Och någon återtaganderätt beträffande förvärvsobjektet kan han inte bereda sig. Tjänsteområdet är svårt att överblicka. Det är därför inte otänkbart att en reglering motsvarande den som gäller vid övertagande av fordran på grund av kreditköp – och som utgör undantag från allmänna grundsatsar – skulle få icke avsedda olämpliga konsekvenser.

Som förut nämnts förekommer extern kontokredit även på tjänsteområdet, men den spelar en betydligt mindre roll där än på varuområdet. Trepartsförhållanden av samma slag som låneköpen är naturligtvis tänkbara också på tjänsteområdet. I brist på särskilda lagregler och avtal om annat betraktas dock relationen mellan den särskilda kreditgivaren och konsumenten som ett från avtalet om tjänst separat kreditförhållande.

De skyldigheter som konsumentkreditlagen ålägger kreditgivare vid låneköp och extern kontokredit på varuområdet innebär tillskapande av särskilda förmåner för konsumenten. Den djupaste orsaken till att man, såvitt nu är i fråga, likställt dessa kreditköpsformer med fall där säljaren är ursprunglig kreditgivare torde vara önskemålet att ge konsumenten en så

förmånlig ställning som möjligt med hänsyn till att köpet av den ofta umbärliga varan kanske inte skulle ha kommit till stånd om kreditmöjligheten hade saknats (jfr kontantinsatsregleringen). Liksom när det gäller fall där säljaren är ursprunglig kreditgivare kan i låneköpsfall kreditmöjligheten mycket ofta antas ha haft avgörande betydelse för köpet. Härtill kommer att konsumenten kan ha haft svårt att skilja låneköpet från ett kreditköp med säljaren som kreditgivare. Vad angår varuköp som konsument gör med utnyttjande av extern kontokredit torde kreditmöjligheten typiskt sett ha avgörande betydelse endast vid en mindre del av köpen. Med den allmänna syn på kredit vid varuköp som ligger bakom konsumentkreditlagen låg det emellertid nära till hands att låta en reglering av låneköpsfallen omfatta även de definitionsmässigt närbesläktade fallen av kontoköp med extern kontokredit.

Konsumentkreditlagens bestämmelser om köparens befogenheter mot kreditgivaren vid låneköp och extern kontokredit har inte en sådan bakgrund att bestämmelserna skulle i sig uppfordra till en likartad reglering på tjänsteområdet.

En grundläggande förutsättning för en till tjänsteområdet utsträckt reglering måste vara att det – huvudregeln i gällande rätt till trots – anses åtminstone typiskt sett oskäligt mot konsumenten att kreditavtalet hålls isär från avtalet om tjänst. Underlag för en sådan ståndpunkt saknas emellertid på tjänsteområdet. En allmän reflexion är att det ligger betydligt mindre nära till hands med ett särskilt ansvar för kreditgivande tredje part på tjänsteområdet än på varuområdet, där hans medverkan normalt kan spela en större och för konsumenten tveeggad roll genom att kontant betalning är huvudregel och risken för onödiga förvärv större.

”Låneköpsfall” utgör inte något uppmärksammat inslag vid vanliga konsumenttjänster. Reglerna i gällande rätt kan mycket väl tänkas vara lämpliga i de fall där låneköpsliknande arrangemang till äventyrs förekommer. Antag att en bank med en husbyggare överenskommer att banken skall till den konsument för vars räkning huset byggs låna pengar med vilka konsumenten skall betala husbyggaren för dennes arbete. Varför skulle det vara oskäligt mot konsumenten att dennes kreditavtal med banken behandlas såsom ett fristående lån? En sådan ordning kan f. ö. underlätta möjligheterna för köparen att uppnå goda villkor gentemot såväl husbyggaren som banken. Det bör också anmärkas att man knappast kan tänka sig en reglering som ger konsumenten större förmåner än som anses erforderligt att tillförsäkra honom i fall där den som tillhandahåller tjänsten är ursprunglig kreditgivare.

Det har redan nämnts att extern kontokredit förekommer vid en del tjänster. Kreditformen kan tänkas få ett vidgat användningsområde. Liksom när det gäller ”låneköpsfall” föreligger svårigheter att överblicka området för en reglering motsvarande den på varuområdet. Man torde dock kunna våga påståendet att det i fråga om extern kontokredit förefaller ännu mindre sannolikt att reglerna i gällande rätt skulle vara typiskt sett oskäliga mot konsumenten, eftersom här sambandet mellan kreditavtalet och förvärvsavtalet är mera uttunnat. Såsom tidigare anmärkts ligger det betydligt mindre nära till hands med ett särskilt ansvar för kreditgivande tredje part på tjänsteområdet än på varuområdet. Och inte ens på varuområdet framträder

kreditgivarens ansvar vid extern kontokredit såsom självständigt motiverat utan såsom en följd av vad som befunnits påkallat i låneköpsfall.

Utredningen finner inte fog för synsättet att kreditgivarens ansvar måste vara detsamma oavsett vad som förvärvas med hjälp av krediten. Skulle man emellertid se saken på det sättet och betrakta det som principiellt riktigast att den som lämnar konsument extern kontokredit skall ha ett med säljaren (eller motsvarande) solidariskt ansvar gentemot konsumenten, bör konsumentkreditlagen få en reglering som till skillnad från vad som nu är fallet utgår från kreditkonstruktionen. En sådan reglering skulle gälla oavsett vad som förvärvades med utnyttjande av kontot. Med ett sådant betraktelsesätt skulle inte endast tjänster utan också andra nyttigheter underkastas samma regler som varor.

Såsom tidigare nämnts hör till reglerna om trepartsförhållanden vid kreditköp även ett straffsanktionerat förbud mot användning av växlar och andra löpande fordringshandlingar i kreditköpssammanhang. Något reellt behov av ett motsvarande förbud på tjänsteområdet har inte framkommit. Bruk av t. ex. växel kan mycket väl tänkas vara försvarligt vid sådana avtal om tjänst där det till äventyrs förekommer.

Vad gäller andra nyttigheter än varor och tjänster torde man utan vidare kunna avfärda tanken på att låta konsumentkreditlagens regler om kontantinsats och trepartsförhållanden tjäna som allmän förebild. Till dessa andra nyttigheter hör exempelvis värdepapper och fast egendom.

Över huvud taget finns det skäl till försiktighet med att – i intresset av att främja enhetligheten hos lagstiftningen – utvidga konsumentkreditlagens kreditköpsregler till områden där något verkligt behov av motsvarigheter inte har gjort sig gällande. Om inte annat bör risken för oförutsedda verkningar vara en avhållande faktor.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. This ensures transparency and allows for easy verification of the data. The second part of the document outlines the procedures for handling discrepancies. It states that any variance between the recorded amounts and the actual amounts should be investigated immediately. The third part of the document provides a detailed breakdown of the financial data for the period covered. It includes a table showing the total revenue, expenses, and net profit for each month. The final part of the document concludes with a summary of the overall financial performance and a recommendation for future actions.

The following table provides a detailed breakdown of the financial data for the period covered. It includes a table showing the total revenue, expenses, and net profit for each month. The data is as follows:

Month	Revenue	Expenses	Net Profit
January	1000	600	400
February	1200	700	500
March	1500	800	700
April	1800	900	900
May	2000	1000	1000
June	2200	1100	1100
July	2500	1200	1300
August	2800	1300	1500
September	3000	1400	1600
October	3200	1500	1700
November	3500	1600	1900
December	3800	1700	2100
Total	25000	15000	10000

The total revenue for the period is 25,000, with total expenses of 15,000, resulting in a net profit of 10,000. The data shows a steady increase in both revenue and profit over the course of the year.

The following table provides a detailed breakdown of the financial data for the period covered. It includes a table showing the total revenue, expenses, and net profit for each month. The data is as follows:

Month	Revenue	Expenses	Net Profit
January	1000	600	400
February	1200	700	500
March	1500	800	700
April	1800	900	900
May	2000	1000	1000
June	2200	1100	1100
July	2500	1200	1300
August	2800	1300	1500
September	3000	1400	1600
October	3200	1500	1700
November	3500	1600	1900
December	3800	1700	2100
Total	25000	15000	10000

The total revenue for the period is 25,000, with total expenses of 15,000, resulting in a net profit of 10,000. The data shows a steady increase in both revenue and profit over the course of the year.

6 Specialmotivering

6.1 Förslaget till ny avbetalningsköplag

Såsom framgår av den allmänna motiveringen föreslås att den nuvarande lagen (1915:219) om avbetalningsköp ersättes av en ny avbetalningsköplag. Denna är i huvudsak anpassad till den blivande konsumentkreditlagens (1977:000) systematik och terminologi (se prop. 1976/77:123). Även en del av de fåtaliga sakliga skillnaderna mellan den nuvarande och den föreslagna avbetalningsköplagen beror på konsumentkreditlagens inverkan.

Mot denna bakgrund är det ofrånkomligt att förarbeten och praxis beträffande konsumentkreditlagen i efterbildade delar får stort inflytande på tillämpningen av den föreslagna avbetalningsköplagen.

Konsumentkreditlagen innehåller i sin utformning enligt propositionen hänvisningar till gällande avbetalningsköplag i fråga om beräkning av varans värde samt handräkning och domsverkställighet. På punkter där regleringen således är gemensam återverkar tillkomsten av en ny avbetalningsköplag på konsumentkreditlagen. De härav åstadkomna sakliga ändringarna är emellertid små. Om följdändringar i konsumentkreditlagen, se avsnitt 6.2.

Inledande bestämmelser

1 §

Jfr 1 § i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 1 §, 3 § andra stycket och 15 § första stycket konsumentkreditlagen.

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. För att lagen skall vara tillämplig krävs dels att fråga är om avbetalningsköp, dels att detta inte omfattas av regleringen i konsumentkreditlagen.

Liksom den nuvarande avbetalningsköplagen tar den föreslagna lagen sikte på förhållandet mellan säljare och köpare såsom varande åtminstone ursprungliga parter i ett avtal om avbetalningsköp.

Begreppet avbetalningsköp definieras i första stycket. Tre kriterier uppställs, nämligen varuköp, delbetalningar och förbehåll om återtaganderätt.

Liksom konsumentkreditlagens kreditköpsbestämmelser omfattar avbetalningsköplagen endast köp av vara. Med "vara" avses lösa fysiska föremål, inbegripet levande djur. Till sådant som inte kan klassificeras som vara hör inte endast fast egendom och byggnad på annans mark utan också aktier och andra värdepapper samt rättigheter av olika slag. Överlåtelse av t. ex. rätten

till en affärsrörelse kan således inte falla under avbetalningsköplagen.

Det andra kriteriet – att betalningen enligt avtalet skall erläggas i två eller flera poster, varav minst en efter varans utgivande – framgår delvis av benämningen avbetalningsköp. Konsumentkreditlagen reglerar även det fallet att hela betalningen skall erläggas på en gång efter varans utlämnande till köparen. Så är alltså inte fallet med avbetalningsköplagen, men för att denna skall vara tillämplig räcker det om en post skall erläggas efter varans utgivande.

Termen post kräver en närmare kommentar. Enligt nu gällande avbetalningsköplag avses med post inte sådan ränta eller gottgörelse för försäkringspremie som köparen skall utge särskilt. Den föreslagna avbetalningsköplagen har emellertid en annan terminologi. Ränta och gottgörelse av nämnda slag utgör kreditkostnad (se 2 §) och såsom post i den nya lagens mening skall räknas varje delbetalning på den summa av kontantinsats, kreditbelopp och kreditkostnad som köparen har att erlägga.

Det tredje kriteriet är att avtalet innehåller villkor som ger säljaren möjlighet att återta varan, om köparen inte fullgör sin del av avtalet. Efter mönster av konsumentkreditlagen – vars definition dock bygger på kreditköpsbegreppet som innesluter trepartsförhållanden – har den föreslagna avbetalningsköplagen – som enbart tar sikte på tvåpartsförhållandet säljare/köpare – för sådana villkor samlingsbeteckningen förbehåll om återtaganderätt. Avgörande för villkorets hänförlighet under beteckningen är inte villkorets formulering utan dess reella innebörd.

För att ett avbetalningsköp i lagens mening skall föreligga fordras att förbehållet enligt allmänna rättsregler är giltigt åtminstone mellan parterna – det behöver inte ha sakrättslig verkan – och enligt sådana regler möjliggör för säljaren att återta varan vid avtalsbrott från köparens sida. För de avbetalningsköp som faller under lagen uppställs i 7 § vissa särskilda förutsättningar för att förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande.

I 1 § andra stycket finns ett särskilt påpekande, som har sin motsvarighet i såväl den nuvarande avbetalningsköplagen som konsumentkreditlagen. Har ett avtal getts formen av hyresavtal skall utan hinder därav avbetalningsköp anses föreligga, om det är avsett att den till vilken varan lämnas ut skall bli ägare av denna. Påpekandet har sin bakgrund i att hyresterminologi kan tänkas komma till användning i försök att kringgå lagens tvingande regler.

Avgörande är alltså parternas avsikt. Utanför lagen faller avtal som inte går ut på att den till vilken varan lämnas ut i sinom tid skall få förfoganderätt över varan.

Beträffande sådan finansiell leasing som inte är maskerat avbetalningsköp, se avsnitt 4.5.

Det förekommer ibland vid uthyrning att avtalet innehåller ett tyst eller uttryckligt villkor, varigenom uthyraren lämnar hyresmannen möjlighet att under den avtalade hyrestiden eller efter dess utgång bli ägare till varan, om hyresmannen så önskar (optionsrätt). En s. k. optionsklausul kan vara ett sätt att maskera ett avbetalningsköp. Men om parterna verkligen har velat lämna frågan om köp öppen till ett senare tillfälle bör – i överensstämmelse med uttalande i motiven till 3 § andra stycket konsumentkreditlagen (se prop. 1976/77:123 s. 159, jfr även s. 348) – avtalet betraktas som förhyrning till dess

att hyresmannen gör bruk av sin rätt att köpa varan. Innan så har skett kan avbetalningsköplagen i vart fall inte vara mer än villkorligt tillämplig. För att den skall träda i tillämpning i och med köpet om någon del av betalningen därefter återstår torde krävas att avtalet kan anses inrymma ett giltigt förbehåll om återtaganderätt för detta senare skede. Hithörande gränsdragningsfrågor torde få överlämnas åt rättstillämpningen.

Om ett avbetalningsköp omfattas av regleringen i konsumentkreditlagen är avbetalningsköplagen inte tillämplig. Detta framgår av 1 § tredje stycket avbetalningsköplagen. Det är 1 § konsumentkreditlagen som såvitt nu är i fråga indirekt reglerar avbetalningsköplagens räckvidd. I sistnämnda bestämmelse anges konsumentkreditlagens tillämpningsområde. Den lagen gäller kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjudes till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit av annan än näringsidkare, om krediten förmedlas av näringsidkare som ombud för kreditgivaren. I praktiken medför denna reglering att avbetalningsköplagen får betydelse huvudsakligen för avtal mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet.

I händelse av tvist torde det ankomma på köparen att styrka åtminstone den förutsättning för konsumentkreditlagens tillämplighet som avser varans – och därmed kreditens – ändamål. Jfr propositionen (1973:138) med förslag till konsumentköplag m. m. s. 161 f. och propositionen (1976/77:123) med förslag till konsumentkreditlag m. m. s. 153 f.

I dom varigenom köparen förpliktas utge avbetalningsköpt vara skall med tanke på verkställigheten och därmed sammanhängande rättsverkningar anges vilken lag som är tillämplig.

Begär säljaren handräckning för återtagande av avbetalningsgods får handräckning enligt den för köparen i vissa hänseenden oförmånligare avbetalningsköplagen ej beviljas om det finns påtaglig anledning räkna med möjligheten att avbetalningsköpet omfattas av konsumentkreditlagen (se 13 § med specialmotivering). Tillämpning av avbetalningsköplagen i handräckningsmål hindrar emellertid inte att köparen genom efterföljande rättegång kan få fastslaget att avtalet var ett konsumentköp och att han därför t. ex. inte är betalningsskyldig för restskuld som uppkommit vid avräkningen.

Ett avtal om avbetalningsköp kan ha utländsk anknytning. Huruvida avbetalningsköplagen likväl skall tillämpas på avtalet får i varje enskilt sådant fall bedömas med stöd av den internationella privaträttens lagvalsregler. De processuella (exekutionsrättsliga) reglerna i avbetalningsköplagen kan inte anses tillämpliga med mindre avtalet är underkastat lagens materiella bestämmelser.

2 §

Jfr 1 § tredje stycket (se även 4 och 10 §§) i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 2 § konsumentkreditlagen.

I paragrafen definieras några termer som förekommer i lagen. Konsumentkreditlagen har utgjort mönster men överensstämmelsen är inte hundra procentig (se nedan). Märk i sammanhanget att sådan bestämmelse som 5 §

konsumentkreditlagen saknar motsvarighet i avbetalningsköplagen.

Med *kontantpris* åsyftas det pris till vilket säljaren i det individuella fallet skulle ha varit villig att sälja varan mot kontant betalning. Vanligen överensstämmer detta pris med ett av säljaren normalt tillämpat kontantpris. Vid svårigheter att fastställa säljarens kontantpris får man falla tillbaka på varans gängse marknadspris vid kontantaffär.

Det förekommer att den som köper en vara på kredit helt eller delvis går miste om sådan "rabatt" som säljaren regelmässigt lämnar till köpare som betalar kontant. Att kontantpriset enligt lagen inte får inrymma belopp som i regel rabatteras bort vid kontantköp överensstämmer med vad som gäller enligt konsumentkreditlagen. Annorlunda förhåller det sig med sådana avdrag som i undantagsfall lämnas till köpare på grund av speciella omständigheter, t. ex. långvarig affärsförbindelse eller ett särskilt stort inköp. Att köparen vid kontantköp skulle ha fått rabatt på grund av sådan omständighet innebär enligt avbetalningsköplagen – men inte enligt konsumentkreditlagen (se prop. 1976/77:123 s. 156) – att belopp motsvarande utebliven rabatt skall räknas till hans kreditkostnad.

Kreditbeloppet är den del av kontantpriset varmed betalningsanstånd lämnas, dvs. kontantpriset minus den kontantinsats som tas ut.

Med *kreditkostnad* avses det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som köparen har att erlagga till säljaren med anledning av betalningsanståndet. De olika kostnadsposternas benämning och natur saknar betydelse, blott de debiteras köparen med anledning av krediten. Det kan vara fråga om t. ex. kostnader för inhämtande av kreditupplysningar, olika slag av s. k. avbetalningstillägg, räntor och gottgörelse för försäkringspremie som säljaren erlägger (skall köparen hålla varan försäkrad blir den premie som han erlägger till försäkringsgivaren inte i lagens mening kreditkostnad). Ett ytterligare exempel är tillägg som består i att köparen går miste om "rabatt" (se ovan beträffande kontantpris). Men som kreditkostnad räknas endast belopp som debiteras köparen även om han fullgör alla sina skyldigheter enligt avtalet. Dröjsmålsräntor hör således inte hit.

I regel utgör kreditkostnaden ett av framtida faktorer oberoende belopp. I vissa fall kan emellertid kreditkostnaden vara omöjlig att exakt beräkna vid avtalets ingående. Den kan t. ex. vara anknuten till det vid varje tidpunkt gällande diskontot.

Summan av kreditbelopp och kreditkostnad benämns *kreditfordran*.

I vissa bestämmelser talas om säljarens fordran på grund av köpet (se 6 och 21 §§). Till sådan fordran hör inte endast kreditfordran utan också t. ex. dröjsmålsränta.

3 §

Jfr 17 § första stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 4 § konsumentkreditlagen.

Paragrafen fastslår att avbetalningsköplagen är på det sättet tvingande till köparens förmån, att de befogenheter och förmåner som lagen tillerkänner köparen inte får inskränkas genom villkor i avtal. Avtalsvillkor är ogiltigt i den mån villkoret innebär sådan inskränkning. Köparen får däremot alltid åberopa avtalsvillkor som för honom är förmånligare än lagens bestämmel-

ser.

Syftet med ogiltighetsregeln är att komma åt inskränkande villkor som reglerar en framtida situation. Meningen är inte att reglera uppgörelser som parterna träffar med anledning av ett redan inträffat kontraktsbrott. I ett sådant fall skall köparen med giltig verkan kunna avstå från rättighet som kan grundas på lagen. Även annars skall köparen i ett redan föreliggande fall kunna med bindande verkan avstå från aktualiserad befogenhet som lagen tillförsäkrar honom, t. ex. i fråga om avräkning enligt 6 §. För att markera detta talas i lagtexten uttryckligen om avstående på förhand.

Förtidsbetalning

4 §

Jfr 2 § och 6 § tredje stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 12 § och 16 § andra punkten konsumentkreditlagen.

Paragrafen handlar om förtidsbetalning på säljarens och på köparens begäran.

Första stycket begränsar säljarens möjligheter att kräva betalning i förtid. Han måste genom s. k. förfalloklausul ha gjort förbehåll om att få kräva förtidsbetalning. Självfallet måste också de i förfalloklausulen uppställda förutsättningarna för utkrävande av förtidsbetalning vara uppfyllda. Men inte alla förfalloklausuler tillåts få verkan enligt sitt innehåll. Avbetalningsköplagen godtar endast två grunder för utkrävande av förtidsbetalning enligt förbehåll (jfr konsumentkreditlagens enda grund).

Den ena grunden är att köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan. Ett exempel är att köparen genom vanvård av varan utsätter denna för en onormalt snabb värdeförsämring. Man kan också tänka sig att köparen – utan att vanvård föreligger – genom avtalsstridig användning av varan påskyndar dennas förslitning. Ytterligare ett exempel är att köparen inte uppfyller föreskriven skyldighet att hålla varan försäkrad. Det bör även nämnas att säljarens säkerhet kan äventyras om köparen i strid med avtalet frånhänder sig besittningen av varan eller för denna ur landet.

Den andra grunden har motsvarighet i konsumentkreditlagen och är ett i fråga om tid och relativ beloppstorlek kvalificerat betalningsdröjsmål. De båda kvalifikationskraven måste vara uppfyllda samtidigt. Utgångspunkten för tidsberäkningen är den betalningsplan som parterna kommit överens om. Den obetalda del av kreditfordringen (kreditbelopp plus kreditkostnad) som är förfallen enligt betalningsplanen skall sättas i relation till hela kreditfordringen. Är kreditkostnaden anknuten till det vid varje tidpunkt gällande diskontot får man i detta sammanhang utgå från att diskontot inte ändras under den tid som återstår enligt betalningsplanen.

Bestämmelserna i 4 § första stycket kan sägas utgöra en specialreglering i förhållande till den allmänna förmögenhetsrättsliga generalklausulen i 36 § avtalslagen. Att de i specialregleringen uppställda förutsättningarna för utkrävande av förfallopåföljd är uppfyllda utesluter emellertid inte att i ett extraordinärt enskilt fall tillämpning av ifrågavarande avtals förfalloklausul anses oskälig i generalklausulens mening och därför inte tillåts.

En fråga som lämnas oreglerad i den nya avbetalningsköplagen är i vad mån köparen, efter kontraktsbrott som berättigar till utkrävande av förfallopåföljd, genom helt eller delvis korrigerande åtgärd skall kunna undgå sådan påföljd. Det får i varje enskilt fall särskilt bedömas om det skall anses oskäligt i generalklausulens mening att åtgärden till trots påfordra tillämpning av förfalloklausul. Konsumentkreditlagen föreskriver att kvalificerade dröjsmålsbelopp alljämt måste utestå obetalt när förfallopåföljden utkrävs (jfr formuleringarna i 12 § andra stycket konsumentkreditlagen och 4 § första stycket avbetalningsköplagen). Detta bör inte utan vidare gälla avbetalningsköp enligt avbetalningsköplagen. Säljaren kan inte vägra att ta emot betalning enligt 8 § andra stycket. Sådan betalning täcker kvalificerade dröjsmålsbelopp men inte t. ex. kostnader i inledd rättegång om utkrävande av förfallopåföljd för dröjsmålet. I konsumentkreditlagen finns en bestämmelse (16 § andra punkten) av innebörd att den som genom rättelse har avvärjt återtagande därmed också har avvärjt utkrävande av förfallopåföljd. En så kategorisk regel bör inte gälla utanför konsumentkreditområdet. För avvärjande av återtagande kan inte gärna krävas erbjudande om betalning av exempelvis kostnader i inledd rättegång om utkrävande av förfallopåföljd för inträffat betalningsdröjsmål. Men det ligger nära till hands att uppställa ett sådant krav för att säljaren skall fråntas rätten att utkräva förfallopåföljd för dröjsmålet. Har dom i målet fallit torde rättelse knappast kunna ske genom betalning av belopp som ej erlagts i rätt tid plus ränta och kostnader. I så fall skulle ju domen egentligen inte innebära skyldighet att betala hela den däri angivna summan. Av att ett återtagande kan innebära förtida slutreglering följer att förfallopåföljd bör kunna göras gällande i alla fall där återtagande får ske. Men det är inte givet att förfallopåföljd, som ej är en för avbetalningsköp speciell företeelse, skall få göras gällande endast när återtagande får ske. Det förtjänar här påpekas att avbetalningsköplagen inte uppställer något krav på att säljaren i första hand skall utnyttja återtaganderätten. Klart är emellertid att det normalt inte bör godtas att förfallopåföljd visserligen får utkrävas men inte genom det sätt som säljaren kanske finner naturligt, nämligen med utnyttjande av det värde varan representerar. Därför är de i 4 § första stycket angivna påföljdsgrundande kontraktsbrotten i princip desamma som gäller för återtaganderätt enligt 7 §.

Avbetalningsköplagen ger köparen viss rätt att betala i förtid. Han får därmed möjlighet att tidigare än avtalet förutsätter bereda sig förfoganderätt över varan liksom att undgå oförmånlig kreditkostnad. I 4 § andra stycket hänvisas till 8 § första stycket. Vad som såvitt nu är i fråga tillförsäkras köparen genom 8 § första stycket är en rätt att genom förtidsbetalning för alltid hindra att förbehållet om återtaganderätt kommer till användning. Den skuld som i så fall helt måste täckas består av dels obetald del av kreditfordringen (angående reduktion med hänsyn till ej utnyttjad kredittid, se 5 §), dels i förekommande fall dröjsmålsränta och uppkommen kostnad för tilltänkt återtagande. Har säljaren rätt att först avräkna belopp, som köparen inbetalar, på annan fordran (jfr 6 §) kan köparen bli tvungen att reglera även denna fordran.

5 §

Jfr 4 §, 6 § tredje stycket och 9 § i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 13 § konsumentkreditlagen.

Paragrafen innebär att köparen vid förtidsbetalning enligt förfalloklausul har rätt att få kreditfordringen reducerad på visst sätt. Som framgår av 8 § första stycket och 9 § tredje stycket skall bestämmelserna tillämpas även när förtidsbetalning sker på köparens begäran och vid den avräkning som äger rum om säljaren återtar varan.

Kreditfordringen inrymmer i regel kreditkostnad som till viss del avser den kredittid som inte utnyttjas. Bestämmelserna i 5 § syftar till att köparen inte skall behöva betala den del av kreditkostnaden som kan anses belöpa på den ej utnyttjade kredittiden.

När förtidsbetalning aktualiseras skall enligt den från konsumentkreditlagen hämtade huvudregeln i första stycket vid beräkning av säljarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Säljaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskäligen.

Som exempel på uppläggningskostnad kan nämnas säljarens kostnad för kreditupplysning. Hit hör också administrationskostnader som hänför sig till avtalsförhållandets inledande skede, däremot inte efter hand uppkommande aviseringskostnader och liknande. Det kan vara svårt för säljaren att ange den exakta kostnaden för uppläggning av kredit för visst avbetalningsköp. En schablonmässig beräkning bör därför kunna komma i fråga. För att komma åt fall där den angivna uppläggningskostnaden till en del utgörs av förtäckt annan kreditkostnad föreskrivs att undantaget från första stycket första punkten gäller endast om den angivna uppläggningskostnaden ej är oskäligen.

Beräkningsmetoden enligt huvudregeln kan belysas med följande exempel hämtat från specialmotiveringen till 13 § konsumentkreditlagen i prop. 1976/77:123.

En vara köps på avbetalning den 30 maj. Kredittiden är tio månader. Enligt kontraktet har varan köpts på följande villkor i övrigt:

kontantpris	1 350 kr
kontantinsats	350 kr
kreditbelopp	1 000 kr
kreditkostnad	165 kr
kreditfordran	1 165 kr

Av kreditkostnaden utgör 55 kr uppläggningskostnad. Betalningen skall enligt kontraktet erläggas med 116 kr 50 öre den 30 i varje månad med början den 30 juni.

Den 30 november har köparen enligt betalningsplanen erlagt 699 kr av kreditfordringen. Samma dag vill han göra sig fri från avtalet genom förtidsbetalning. Ej utnyttjad kredittid uppgår till fyra månader, dvs. 4/10 av den avtalade kredittiden. Sedan säljaren har tillgodoräknats hela uppläggningskostnaden för krediten skall den obetalda delen av kreditfordringen, 466

kr, minskas med $\frac{4}{10}$ av $(165 - 55 \Rightarrow) 110$ kr, dvs. 44 kr. Säljarens fordran uppgår således till $(466 - 44 \Rightarrow) 422$ kr.

Betalningsplan enligt avbetalningskontrakt har hittills brukat innebära att åtskillnad inte görs mellan kreditbelopp och kreditkostnad i (de vanligen på lika stora belopp lydande) avbetalningsposterna. Det är med tanke på dylika fall som den från konsumentkreditlagen hämtade metoden i paragrafens första stycke har konstruerats. Är emellertid avtalets betalningsvillkor så utformade, att exempelvis viss del av kreditbeloppet skall amorteras varje månad och att samtidigt särskilt beräknad ränta skall erläggas för den under den senaste månaden utestående krediten, saknas grund att tillämpa nämnda metod. Det kan i sammanhanget förtjäna påpekas, att kreditkostnad kan särredovisas i förhållande till kreditbelopp även om alla betalningsposter är lika stora (varvid första posten kanske nästan helt avser ränta, medan sista posten nästan helt utgörs av amortering). Mot denna bakgrund har i andra stycket generellt föreskrivits att säljaren får tillgodoräkna sig varje särhållet kreditkostnadsbelopp som uppenbarligen helt hänför sig till den utnyttjade kredittiden. Och självfallet är köparen aldrig skyldig att betala särhållet kreditkostnadsbelopp som uppenbarligen helt hänför sig till ej utnyttjad kredittid. Rekvisitet att beloppet uppenbarligen helt hänför sig till utnyttjad eller ej utnyttjad kredittid syftar givetvis inte endast på formell särredovisning utan också på det faktiska underlaget (jfr vad ovan sagts beträffande behandlingen av uppläggningskostnad enligt första stycket).

Såsom framgått av avsnitt 4.8 kan regleringen i andra stycket ses som ett incitament till sådan konstruktion av betalningsvillkoren, att schablonregeln i första stycket inte behöver användas. Möjligheten kan väntas bli utnyttjad vid alla större krediter.

Förbud mot viss avräkning

6 §

Jfr 8 § i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 14 § konsumentkreditlagen.

Den som har flera förfallna skulder till samma kreditgivare har i princip befogenhet att själv avgöra på vilken skuld avräkning skall ske vid betalning som inte täcker allt vad han är skyldig. Gäldenären kan emellertid tänkas på förhand avstå från denna befogenhet. Avtalsvillkor varigenom sådant avstående görs är normalt bindande.

Enligt huvudregeln i 6 § avbetalningsköplagen får emellertid belopp som köparen erlägger för avräkning på säljarens fordran på grund av avbetalningsköpet ej först avräknas på annan fordran. Fordran på grund av avbetalningsköpet är ett vidare begrepp än kreditfordran och omfattar t. ex. till denna hänförliga dröjsmålsräntor och rättegångskostnader. Huvudregeln utgör således inte hinder för säljaren att låta belopp som köparen erlägger för avräkning på kreditfordringen i stället gå i avräkning på ränta som nu nämnts. Vad huvudregeln innebär är att köparen inte genom avräkningsförbehåll från säljarens sida kan betagas möjligheten att prioritera skuld på grund av avbetalningsköpet framför annan skuld till säljaren.

Undantag gäller emellertid om denna andra skuld avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan. Med annan åtgärd avses närmast till reparation ej hänförlig åtgärd som har till syfte att bevara eller öka varans värde. Det kan vara fråga om kompletterings- och förbättringsarbeten på varan samt förvaring av denna.

Att ett avräkningsförbehåll är förenligt med avbetalningsköplagen utesluter inte att det i ett extraordinärt fall anses oskäligt att tillämpa och därför lämnas utan avseende med stöd av den allmänna generalklausulen i 36 § avtalslagen.

Återtaganderätten

7 §

Jfr 2 § första stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 15 § andra stycket konsumentkreditlagen.

Vad som menas med förbehåll om återtaganderätt framgår av 1 §. För att kunna leda till återtagande måste förbehållet enligt allmänna regler vara verksamt åtminstone mellan parterna.

Varan får givetvis inte återtas med mindre de i förbehållet uppställda förutsättningarna är uppfyllda. Men inte alla förbehåll om återtaganderätt tillåts få verkan enligt sitt innehåll. Avbetalningsköplagen godtar endast två grunder för utkrävande av återtaganderätt (jfr konsumentkreditlagens enda grund).

Den ena grunden är att köparen genom att åsidosätta förpliktelse på grund av avbetalningsköpet har äventyrat säljarens säkerhet i varan. Ett exempel är att köparen genom vanvård av varan utsätter denna för en onormalt snabb värdeförsämring. Man kan också tänka sig att köparen – utan att vanvård föreligger – genom avtalsstridig användning av varan påskyndar dennas förslitning. Ytterligare ett exempel är att köparen inte uppfyller föreskriven skyldighet att hålla varan försäkrad. Det bör även nämnas att säljarens säkerhet kan äventyras om köparen i strid med avtalet frånhänder sig besittningen av varan eller för denna ur landet.

Den andra grunden har motsvarighet i konsumentkreditlagen och är kvalificerat betalningsdröjsmål. De båda krav som uppställs, tidskravet och beloppskravet, måste vara uppfyllda samtidigt. Utgångspunkten för tidsberäkningen är den betalningsplan som parterna kommit överens om. Den obetalda del av kreditfordringen (kreditbelopp plus kreditkostnad) som är förfallen enligt betalningsplanen skall sättas i relation till hela kreditfordringen. Är kreditkostnaden anknuten till det vid varje tidpunkt gällande diskontot får man i detta sammanhang utgå från att diskontot inte ändras under den tid som återstår enligt betalningsplanen. Det skall särskilt påpekas att återtaganderätt tillåts vid mer än två månader långt dröjsmål med slutbetalningen av kreditfordringen oavsett beloppets storlek i förhållande till hela kreditfordringen.

Kreditfordran är ett snävare begrepp än fordran på grund av köpet. Till det vidare begreppet hör exempelvis sådan dröjsmålsränta och rättegångskostnad som hänför sig till kreditfordringen. Avbetalningsköplagen reser inga hinder för säljaren att med tanke på förutsättningarna för återtaganderätten låta

belopp som köparen inbetalar först avräknas på annan fordran på grund av köpet än kreditfordran i enlighet med allmän regel (jfr 9 kap. 5 § handelsbalken) eller avräkningsförbehåll.

Bestämmelserna i 7 § kan sägas utgöra en specialreglering i förhållande till den allmänna förmögenhetsrättsliga generalklausulen i 36 § avtalslagen. Att de i specialregleringen uppställda förutsättningarna för utkrävande av påföljden återtagande är uppfyllda utesluter emellertid inte att i ett extraordinärt enskilt fall tillämpning av ifrågakavande avtals förbehåll om återtaganderätt anses oskälig i generalklausulens mening och därför inte tillåts.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast om det belopp som konstituerar kvalificerat betalningsdröjsmål alltjämt utestår obetalt när återtagande sker. Har kvalificerat betalningsdröjsmål väl inträffat kan köparen förhindra återtagande genom korrigerande betalning enligt 8 § andra stycket. Men en enligt detta lagrum otillräcklig betalning som erläggs sedan kvalificerat dröjsmål redan inträtt har säljaren rätt att avvisa för att i stället utkräva påföljden återtagande. Detta gäller även om betalningen är av sådan storlek, att köparen inte längre skulle befinna sig i kvalificerat dröjsmål. Godtar säljaren likväl en sådan partiell korrigering har han inte längre rätt att utkräva återtagande för ifrågakavande dröjsmål.

Såvitt gäller annat återtagandegrundande kontraktsbrott än betalningsdröjsmål kan köparen avvärja återtagande genom den oberoende av kontraktsbrott tillämpliga bestämmelsen om slutreglering i 8 § första stycket. I övrigt får i varje enskilt fall där korrigerande åtgärd vidtagits i efterhand bedömas om det skall anses oskäligt i generalklausulens mening att åtgärden till trots påfordra tillämpning av förbehåll om återtaganderätt. Antag exempelvis att köparen efter försummelse av försäkringsplikt ordnat med försäkring och därmed säkerställt säljaren för återstoden av kredittiden. Att likväl utkräva återtagande kan framstå som oskäligt.

Det finns ett påtagligt samband mellan förbehåll om återtaganderätt och förfalloklausuler. Se den allmänna motiveringen och specialmotiveringen under 4 §.

Angående frågan om utmätning av varan eller av köparens rätt enligt kontraktet, se under 21 §.

8 §

Jfr 2 § andra stycket och 6 § första och tredje styckena i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 16 § konsumentkreditlagen.

Enligt första stycket har köparen oberoende av om det innebär förtidsbetalning (jfr 4 § andra stycket) och oberoende av om han begått återtagandegrundande kontraktsbrott möjlighet att för alltid hindra att förbehållet om återtaganderätt kommer till användning. I så fall måste köparen på en gång betala vad säljaren äger tillgodoräkna sig enligt grunder som anges i 9 §. Säljaren skall m. a. o. inte behöva avstå från säkerheten utan full kompensation. Köparen kan utnyttja sin rätt även om säljaren redan inlett rättegång eller exekutivt förfarande. Men det måste ske innan varan återtas.

Andra stycket bereder köparen en möjlighet att – på lindrigare villkor än enligt första stycket – förhindra återtagande på grund av ett redan inträffat kvalificerat betalningsdröjsmål men ej återtagandeförbehållets användning

på grund av framtida sådant kontraktsbrott eller på grund av kontraktsbrott av annat slag.

Enligt andra stycket kan köparen, sedan han råkat i sådant kvalificerat betalningsdröjsmål som anges i 7 § 2, hindra att varan återtas på grund av dröjsmålet genom att erlægga belopp som inte har betalats i rätt tid plus dröjsmålsränta och kostnader. Denna möjlighet har köparen så länge varan ej har återtagits, oavsett anledningen till betalningsdröjsmålet. Rättelse kan ske både före och efter det att säljaren har inlett rättegång eller exekutivt förfarande.

För att rättelse enligt andra stycket skall anses fullgjord måste köparen först och främst erlægga allt som inte har betalats i rätt tid enligt betalningsplanen i avtalet. Således måste köparen betala även belopp som har varit förfallet under så kort tid att det inte kan ha betydelse för säljarens rätt att göra gällande förbehåll om återtaganderätt. För det andra måste köparen på försenade belopp betala den dröjsmålsränta som följer av lag eller avtal. Slutligen måste köparen ersätta säljarens kostnader för tilltänkt återtagande med anledning av dröjsmålet. Säljaren skall – liksom i fall som avses med första stycket – få ersättning för sådana redan uppkomna kostnader som skulle ha tillgodoräknats honom i samband med det återtagande som köparens rättelse förhindrar. Därför skall grunderna i 9 § tillämpas.

Verkan av rättelse enligt andra stycket är att säljaren inte på grund av ifrågavarande dröjsmål får återta varan. Däremot är såsom tidigare anmärkts säljaren oförhindrad att vid framtida kvalificerat betalningsdröjsmål göra gällande förbehållet om återtaganderätt. Och rättelsen påverkar inte möjligheten för säljaren att utkräva återtagande på grund av kontraktsbrott som avses i 7 § 1.

Säljaren kan inte genom vägran att ta emot betalning enligt 8 § förhindra verkan som anges i paragrafen.

Av grunderna för 8 § bör följa att en betalning för att vara tillräcklig skall omfatta även sådan reparationsersättning o. d. samt vägtrafikskatt som säljaren erlagt och som skulle ha påverkat varans värdering vid tilltänkt återtagande (se specialmotiveringen till 9 §).

Bestämmelserna i 8 § innebär ej inskränkning i den rätt att avräkna inbetalat belopp på annan fordran som kan tillkomma säljaren (jfr 6 §). Dock förutsättes vid tillämpning av andra stycket att rätten hade kunnat utnyttjas även om betalning erlagts i rätt tid.

Angående förfallopåföljd, se under 4 §.

Uppgörelse vid varans återtagande

9 §

Jfr 3 och 4 §§ i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 17 § konsumentkreditlagen.

I paragrafens första stycke anges, att avräkning skall ske mellan parterna, om säljaren vill utnyttja rätt att återta varan. Avräkningen sker enligt föreskrifter i paragrafens senare stycken.

Reglerna om avräkning är tillämpliga såväl vid handräkning för återtagande och verkställighet av dom varigenom köparen har förpliktats lämna

tillbaka varan som när återtagande sker utan medverkan av myndighet. En uppgörelse utan sådan medverkan förutsätter givetvis köparens medgivande. Såsom framgår av 3 § kan reglerna om avräkning inte till köparens nackdel åsidosättas genom avtal som träffats på förhand.

Vid avräkningen skall enligt andra stycket köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Så är fallet även om detta värde är högre än totalpriset enligt avbetalningsköpet. Värdet beräknas efter vad säljaren kan antas utvinna genom att ombesörja varans försäljning på lämpligt sätt. Syftet med denna regel är att motverka undervärdering av varan. Det pris som en försäljning i exekutiv ordning skulle kunna antas inbringa är inte sällan för lågt för att kunna tillåtas bli utslagsgivande vid värderingen i samband med återtagande.

Ett mera givande sätt att ombesörja varans försäljning kan vara avyttring på nytt i säljarens egen rörelse. I vissa fall kan det vara lönsamt att först avhjälpa skada som varan kan vara behäftad med.

Vad säljaren kan antas "utvinna" är det belopp som kan förväntas inflyta genom en försäljning minus försäljningskostnaderna. I princip alla försäljningskostnader skall beaktas, såväl fasta kostnader som mera speciella, t. ex. för annonsering, transport och reparation (jfr ovan). Säljaren får däremot inte tillgodoräkna sig handelsvinst på den nya försäljningen.

Det kan inträffa att säljaren för att kunna få ett återtagande till stånd måste betala vissa skulder som egentligen åvilar köparen. Denne kan t. ex. ha lämnat varan för reparation under sådana förhållanden att den som verkställt reparationen har rätt att kvarhålla varan som säkerhet för reparationsfordringen (retentionsrätt). Om säljaren då för att få ut varan tvingas betala reparationsfordringen bör hänsyn tas till detta när varans värde bestäms vid avräkningen. Vad nu sagts bör gälla även när retentionsrätt utövas för andra fordringar än reparationsfordringar och säljaren därför måste betala sådan fordran för att återtagande skall kunna ske. I och för sig skulle det kanske kunna anses riktigare att behandla fordran av ifrågavarande slag som en kostnad för återtagande (jfr fjärde-sjätte styckena). Men man kan också se saken på det sättet, att retentionsrätten medför att säljaren får tillgodogöra sig endast ett restvärde på varan. Det finns därför inte anledning att här göra skillnad mellan konsumentkreditlagen och avbetalningsköplagen (se prop. 1976/77:123 s. 181 f.). Vid handräckning och domsverkställighet bör av utmätningsmannens protokoll framgå i vad mån avdrag skett för lösen-summa. Sådan kan givetvis inte föranleda att varan åsätts ett negativt värde.

Det kan förekomma att fordon som skall återtas inte får brukas på grund av att förfallen vägtrafikskatt för det innevarande och det närmast föregående skatteåret ej erlagts. Se 16 och 21 §§ vägtrafikskattelagen (1973:601). I sådant fall bör fordonets värde vid återtagandet bestämmas med hänsyn till att inbetalning måste göras om fordonet skall få användas omgående (jfr prop. 1974:164 s. 32). Avdraget kan givetvis inte bli så stort, att varan åsätts ett negativt värde. Återtar säljaren fordonet efter avräkning med avdrag för obetald skatt men blir det köparen och inte säljaren som inbetalar skattebeloppet – i förhållande till staten är köparen betalningsskyldig för beloppet som kan indrivras hos honom – bör köparen anses få en däremot svarande återkravs rätt (i första hand rätt till nedsättning av obetald restskuld) inom

ramen för avdraget. Inbetalningen av skattebeloppet innebär ju att varans värde stiger. Också om säljaren inför återtagandet betalat skatten bör avdrag göras vid värderingen. Vid handräckning och domsverkställighet bör av utmätningsmannens protokoll framgå i vad mån avdrag skett.

I övrigt kan när det gäller principerna för värderingen av varan hänvisas till prop. 1953:3 på samma sätt som skett i prop. 1976/77:123 (se s. 181).

I tredje-sjätte styckena anges vad säljaren får räkna sig till godo vid avräkningen.

Säljaren får enligt tredje stycket först och främst tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter reduktion enligt 5 §. Sistnämnda paragraf föreskriver viss reduktion med hänsyn till ej utnyttjad kredittid.

Normalt kan kontraktets uppgifter om kreditfaktorerna läggas till grund för beräkningen av vad säljaren skall tillgodoräknas. Handräckning är i regel utesluten om dessa uppgifter är ofullständiga eller innehåller felaktighet (jfr specialmotiveringen till 11 och 13 §§). Vid domsverkställighet blir domens innehåll avgörande. Av domen kan följa att från kontraktet avvikande uppgifter om kreditfaktorerna skall läggas till grund för avräkningen. Köparen kan t. ex. ha vunnit framgång med en invändning om att kontraktets kontantprisuppgift ej motsvarar faktiskt tillämpat kontantpris eller att kreditkostnaden är oskäligt hög.

Utöver obetald del av den enligt 5 § reducerade kreditfordringen får säljaren tillgodoräkna sig dröjsmålsränta enligt vad som följer av lag eller avtal.

Yrkande om dröjsmålsränta måste framställas senast vid återtagandeförrättningen. Innehåller åberopat kontrakt bestämmelser om dröjsmålsränta kan säljaren anses ha yrkat sådan ränta. Och givetvis fordras ej särskilt yrkande, om dom som begärs verkställd innehåller föreskrift om att säljaren skall tillgodoräknas dröjsmålsränta vid avräkningen. Sådant yrkande måste emellertid framställas om domen utan att hänvisa till kontrakt med bestämmelser om dröjsmålsränta endast anger att varan skall återställas efter avräkning enligt reglerna i avbetalningsköplagen.

Enligt fjärde-sjätte styckena får säljaren vid avräkningen också tillgodoräkna sig ersättning för vissa kostnader som kan uppkomma vid återtagande av vara. I fjärde stycket anges till en början att säljaren får tillgodoräkna sig ersättning för exekutionsavgift. Sådan avgift tas ut enligt exekutionsavgiftskungörelsen (1971:1027). Vidare får säljaren tillgodoräkna sig skäligen kostnad för transport av varan samt ersättning för utgift som han åsamkats för inställelse vid återtagandeförrättningen, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av hans rätt. Ersättning för utgift för inställelse vid återtagandeförrättningen fastställs med motsvarande tillämpning av bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne. Dessa bestämmelser återfinns i vittnesersättningskungörelsen (1973:262).

I femte stycket ges en särskild regel om tillgodoräkning av ersättning för kostnad i mål om handräckning för återtagande. I sådant mål får säljaren tillgodoräkna sig även skäligen ersättning för sitt eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde. Närmare föreskrifter om vad som härvidlag skall anses utgöra skäligen ersättning utfärdas av regeringen.

Grundas återtagande på dom, varigenom köparen har förpliktats utge varan, får enligt sjätte stycket säljaren tillgodoräkna sig obetald ersättning för

rättegångskostnad enligt domen. Om vid avräkning i samband med återtagande varans värde täcker vad säljaren får tillgodoräkna sig enligt tredje och fjärde styckena men ej dessutom hela ersättningen enligt sjätte stycket kan säljaren få utmätning för resten i annan köparens egendom.

I grund och botten har belopp enligt femte stycket och belopp enligt sjätte stycket samma karaktär av kostnad för varans återtagande. Sjätte stycket saknar emellertid motsvarighet i konsumentkreditlagen (av visst intresse i sammanhanget är måhända den lagens regel om bortfall av restskuld).

Enligt den nuvarande avbetalningsköplagen får säljare tillgodoräkna sig gottgörelse för försäkringspremie som säljaren har att fordra och som inte har inräknats i avbetalningspriset (4 § första stycket 3). Den nya lagen saknar motsvarighet till denna bestämmelse. Har säljaren betingat sig ersättning för försäkringspremie är det fråga om en kreditkostnad som alltså ingår i kreditfordringen (se under 2 §).

Den nya lagen innehåller inte heller någon motsvarighet till den nuvarande lagens särskilda bestämmelse om tillgodoräkning av reparationsersättning o. d. (4 § första stycket 5). Se den allmänna motiveringen.

10 §

Jfr 5 § i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 18 § konsumentkreditlagen.

Grundtanken i den uppgörelse som föreskrivs i 9 och 10 §§ är att säljaren genom vad köparen redan erlagt och genom varans värde skall – såvitt möjligt – försättas i det ekonomiska läge som han skulle ha befunnit sig i, om avtalet hade fullgjorts, men att han inte skall bereda sig någon extra vinst på att köparen tvingas lämna varan ifrån sig. Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än säljaren – dvs. om varan åsatts ett högre värde än summan av de belopp som säljaren får tillgodoräkna sig – får därför varan enligt huvudregeln i 10 § första stycket återtas endast om säljaren betalar mellanskillnaden till köparen.

En särskild regel gäller för fall där varan har värderats av utmättningsman. Som framgår av 17 § och 20 § tredje stycket skall varan värderas av utmättningsman vid handräckning och vid verkställighet av dom på återtagande, om inte domen föreskriver annat. Och som framgår av 18 och 20 §§ blir resultatet av en avräkning efter utmättningsmannens värdering inte alltid slutgiltigt. Säljaren har liksom köparen möjlighet att underställa värderingen domstols prövning. Skulle domstolen därvid uppskatta värdet till lägre belopp än utmättningsmannen har gjort och har köparen vid avräkningen tillerkänts överskjutande mellanskillnad, blir köparen återbetalningsskyldig gentemot säljaren. Denne har därför ett intresse av att kunna säkra återbetalning. Av det skälet har säljaren valrätt mellan att erlagga mellanskillnaden till köparen och att nedsätta beloppet hos utmättningsmannen, om varan har värderats av denne.

Av 18 § tredje stycket och 20 § fjärde stycket framgår när köparen har rätt att lyfta nedsatt belopp.

Om säljaren tillgodoräknas ett större belopp än köparen, får säljaren enligt förevarande paragrafs andra stycke inte sedan kräva ut mer än mellanskillnaden (jfr konsumentkreditlagen som omöjliggör utkrävande av restskuld). I

den mån mellanskillnaden inkluderar preskriberat belopp får det naturligtvis inte krävas ut.

Handräckning

11 §

Jfr 10 § första stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 20 § första stycket konsumentkreditlagen.

Liksom i den nuvarande avbetalningsköplagen anvisas ett såsom handräckning betecknat förenklat processuellt förfarande som gör det möjligt för säljaren att mot köparens vilja återta varan utan att först behöva vända sig till domstol för att få en verkställbar dom.

Enligt förevarande paragraf får säljaren söka handräckning hos utmättningsman under förutsättning att det om avbetalningsköpet har upprättats en av parterna underskriven handling som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om vissa kreditfaktorer. De krav på handlingens innehåll som här ställs upp har syftet att skapa underlag för utmättningsmannens behandling av ansökningen. Rent faktiskt kan de också framtvunga att den som säljer en vara genom avbetalningsköp lämnar köparen viss viktig information om avtalets innebörd i kredithänseende.

I och för sig krävs inte skriftlig form för att ett avbetalningsköp skall vara giltigt. Men för att handräckning skall kunna komma i fråga måste således en skriftlig handling ha upprättats, i realiteten en köpehandling.

Förutom förbehåll om återtaganderätt skall handlingen innehålla uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas. I vissa fall har det inte varit möjligt att i kontraktet ange exakta belopp för kreditkostnad och kreditfordran. Ett exempel är att kreditkostnaden eller del därav har knutits till det vid varje tidpunkt gällande diskontot. Det skall också framhållas, att bestämmelsens krav på uppgifter inte får leda till ren formalism. Finns i kontraktet uppgifter om kontantpris, kontantinsats och kreditkostnad bör handräckning inte få vägras med hänvisning till att uttryckliga uppgifter om kreditbeloppet och kreditfordringen saknas. Uppgiftskravets syfte att skapa underlag för utmättningsmannens behandling av ansökningen bör tillmätas avgörande betydelse vid tillämpning av bestämmelsen. För att leda till avslag på ansökningen bör därför brist avse uppgift av betydelse för handräckningen.

Ansökan om handräckning skall omedelbart avslås inte endast om kontraktet saknar erforderlig uppgift utan också om köparen visar sannolika skäl för att exempelvis uppgiften om kontantpriset är felaktig och att kontraktet därför inte kan tjänstgöra som underlag för utmättningsmannens handläggning.

Det bör påpekas att en i berörda frågor något strängare syn kan inläsas i förarbetena till konsumentkreditlagens motsvarande bestämmelse (se prop. 1976/77:123 s. 185, 360 och 373).

Den omständigheten att en handräckningsansökan har avslagits av utmättningsman inskränker inte säljarens möjlighet att väcka talan vid domstol för att utverka dom varigenom köparen förpliktas att lämna tillbaka

varan. Och såsom framgår av 18 § utgör genomförd handräckning inte hinder för missnöjd part att väcka talan i saken vid domstol.

12 §

Jfr 10 § andra, tredje och fjärde styckena – med det sistnämndas hänvisning till 56 § utsökningslagen – i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 20 § andra stycket och 22 § konsumentkreditlagen.

Enligt förevarande paragrafs första stycke skall handräckning sökas hos utmätningsmannen i den ort där köparen har sitt hemvist eller varan finns.

Efter mönster i utsökningslagen preciseras närmare vad som menas med hemvist i förevarande sammanhang.

Beteckningen utmätningsman har hämtats från utsökningslagen. Jfr 19 § i den nya avbetalningsköplagen samt 1 kap. utsökningslagen, kronofogdeinstruktionen (1965:687) och kungörelsen (1964:366) om rikets indelning i kronofogdedistrikt.

I 56 § utsökningslagen finns en föreskrift som avser det fall att ansökan om utmätning har gjorts hos obehörig utmätningsman. Är saken brådskande får utmätningsmannen med överlämnande av målet till behörig utmätningsman föranstalta om provisorisk åtgärd enligt 60 a § utsökningslagen. En motsvarande föreskrift i avbetalningsköplagen har inte bedömts erforderlig.

I andra stycket föreskrivs att ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om den del av kreditfordringen som utestår obetald. Denna uppgift är nödvändig för att utmätningsmannen när betalningsförsummelse åberopas skall kunna göra den prövning som avses i 13 § andra stycket och för att han vid bifall till ansökningen skall kunna företa avräkning mellan parterna. Till ansökningen skall fogas styrkt avskrift av handling som anges i 11 §. Vid brister i dessa avseenden bör utmätningsmannen bereda sökanden tillfälle att komplettera ansökningen. Sker inte komplettering enligt begäran, skall ansökningen avslås.

I tredje stycket bestämmelser om förskottering av förrättningskostnad. Det är sådan exekutionsavgift – i praktiken utsökningsavgift och, om särskild värderingsman anlitas, tilläggsavgift – som säljaren enligt 9 § får tillgodoräkna sig vid avräkningen mellan parterna. Gentemot statsverket svarar emellertid säljaren såsom sökande för ifrågavarande kostnad. Han är därför skyldig att på utmätningsmannens begäran förskottera kostnaden. Betalas ej förskott inom förelagd tid får handräckningen inställas. Utmätningssmannen kan i sådant fall även häva redan vidtagen åtgärd (jfr 16 §). Inställande av handräckningsförrättning och hävande av redan vidtagen åtgärd kommer i praktiken i fråga när föreläggandet inte getts i samband med att ansökan kommit in utan först i ett senare skede. Underlåtenhet att efterkomma föreläggande kan föranleda avvisning av ansökan. Normalt bör förskott som anses behövt väntas innan handräckningsförrättning utsätts eller provisorisk åtgärd vidtas.

13 §

Jfr 11 § i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 21 § första stycket konsumentkreditlagen.

Som framgår av 1 § tredje stycket omfattas sådana avbetalningsköp som är konsumentköp inte av avbetalningsköplagen utan av konsumentkreditlagen. Den förra lagens bestämmelser om handräckning och avräkning mellan parterna är på vissa punkter oförmånligare för köparen än den senare lagens. Typiskt sett torde åtminstone någon av skillnaderna få betydelse i ett mål om handräckning.

Svårigheter att bedöma vilken lag som är tillämplig på ett köp torde uppkomma främst när det gäller personbilar.

För att handräckning enligt avbetalningsköplagen skall beviljas förutsättes att säljarens ansökan kan anses innebära ett yrkande om tillämpning av den lagen.

För bedömningen av frågan om avbetalningsköplagens tillämplighet finns behov av en för utmätningsmannen hanterlig regel som beaktar både handräckningsprocessens natur och praktiska synpunkter. I 13 § första stycket föreskrivs därför, att handräckning enligt avbetalningsköplagen ej får beviljas, om det finns påtaglig anledning räkna med möjligheten att avbetalningsköpet omfattas av konsumentkreditlagen (jfr ovan under 1 §). Är fråga om vara som nästan aldrig köps av privatperson eller har köparen i åberopat kontrakt förklarat att varan inte är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk bör normalt hinder enligt 13 § första stycket anses inte föreligga.

Vid avslag på ansökan om handräckning enligt avbetalningsköplagen är säljaren oförhindrad att söka utverka dom varigenom köparen förpliktas återlämna varan enligt reglerna i den lagen. Och tillämpning av avbetalningsköplagen i handräckningsmål hindrar inte att köparen genom efterföljande rättegång kan få fastslaget att avtalet var ett konsumentköp och att han därför t. ex. inte är betalningsskyldig för restskuld som uppkommit vid avräkningen.

Innebär säljarens ansökan om handräckning ett andrahandsyrkande om åtgärd enligt konsumentkreditlagen blir prövningen av detta yrkande en fråga om tillämpning av den lagen.

Enligt förevarande paragrafs andra stycke får handräckning beviljas endast om det är uppenbart att säljaren äger göra gällande förbehåll om återtaganderätt. Se 7 § och vad som anförs i specialmotiveringen till den paragrafen. Märk att formuleringen i 13 § andra stycket täcker även de allmänna förutsättningar som inte behandlas i lagtexten till 7 §.

Framgår det redan av ansökningshandlingarna att förutsättningarna inte är uppfyllda, skall ansökningen genast avslås. Detsamma gäller om det i handräckningsmålet framkommer omständighet som ger anledning till tvekan huruvida förutsättningarna är uppfyllda. Detta följer av rekvisitet att saken skall vara uppenbar och ligger också i den summariska processens natur. En invändning från köparens sida leder alltså till att ansökningen skall avslås, om inte invändningen är klart obefogad.

Som framgår av 8 § har köparen vissa möjligheter att förhindra återtagande. Detta gäller även om betalningen görs på ett så sent stadium som vid handräckningsförrättning.

Enligt paragrafens tredje stycke får handräckning ej beviljas, om köparen gör sannolikt att varan sålts till oskäligt högt pris. Förevarande typ av invändning får anses kräva en särskild regel även i en framtida avbetalningsköplag (se ovan avsnitt 4.10). Frågan om och i vad mån köparen är bunden av en utfästelse att utge ett pris som på grund av hög kreditkostnad eller eljest kan anses oskäligt lämpar sig inte för prövning i den summariska process som handräckning utgör.

Som framgår av 18 § har parterna rätt att överklaga beslut i fråga om handräckning samt möjlighet att åstadkomma rättelse genom talan vid domstol.

14 §

Jfr 12 § och 16 § första stycket andra punkten i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 22 § konsumentkreditlagen.

Paragrafen utgör ett slags motsvarighet till bestämmelserna i 88 c § utsökningslagen om anstånd med utmätning och uppskov med försäljning av utmätt egendom.

I kraft av sin processuella dispositionsrätt kan säljaren såsom sökande alltid lämna köparen anstånd med handräckningen. För att en ansökan inte av sådant skäl skall kvarligga oavgjord under onaturligt lång tid föreskrivs emellertid i första stycket, att ansökningen är förfallen, om anståndet fortfar över sex månader från dagen för ansökningen. Om säljaren vill återta varan sedan hans ansökan har förfallit fordras således att han gör ny ansökan.

Paragrafens andra stycke anger förutsättningarna för att utmätningsmannen skall kunna bevilja anstånd. I förhållande till nu gällande ordning märks den skillnaden att anståndstiden får uppgå till högst fyra månader. Det bör också anmärkas att lagtexten inte utesluter anstånd vid annat åberopat kontraktsbrott än betalningsförsummelse.

Ett anståndsmedgivande av utmätningsmannen skall ha till syfte att möjliggöra för avbetalningsköparen att, efter rättelse, i vederbörlig ordning fullfölja köpet. Utmätningsmannen bör därför inte bevilja anstånd, om det redan från början finns grundad anledning till antagande att köparen inte kan såväl åstadkomma rättelse som därefter fullgöra sina förpliktelser avtalsenligt.

För anstånd fordras särskilda skäl. Ett sådant kan vara att köparen av ursäktlig orsak har råkat i tillfälliga betalningssvårigheter. Av intresse i detta sammanhang är också hur stor del av kreditfordringen som redan har betalats och sedan hur lång tid och med hur stort belopp köparen är i dröjsmål.

Vid prövning av frågan huruvida anstånd skall beviljas måste utmätningsmannen självfallet beakta även säljarens intresse. Denne bör normalt höras innan anstånd beviljas. Exempel på situationer där anstånd kan vara äventyrligt för säljaren och i så fall ej bör beviljas är att varan är utsatt för hastig värdeförsämring eller att det föreligger påtaglig risk för att köparen skall olovligt förfoga över varan.

Har säljaren före ansökningen om handräckning lämnat köparen anstånd med betalningen skall detta förhållande beaktas vid utmätningsmannens prövning.

Det har inte ansetts behöva särskilt utsägas i lagtexten att utmätnings-

mannen får föreskriva villkor för anståndet. Ett sådant villkor kan t. ex. vara att köparen under anståndstiden gör vissa regelbundna avbetalningar. Inte heller har det ansetts nödvändigt att i lagtexten ange att utmätningsmannen på förekommen anledning kan förklara att anståndet skall upphöra att gälla.

15 §

Jfr hänvisningen till 59 och 60 §§ utsökningslagen i 10 § fjärde stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 22 § konsumentkreditlagen.

Köparen kan ha befogade invändningar att framställa mot säljarens ansökan om handräckning (jfr kommentarerna till 11 och 13 §§). Eller han kan tänkas vilja göra rättelse och därför ha intresse av att begära anstånd med handräckningen enligt 14 §. Han kan även tänkas vilja framföra synpunkter på värderingen av varan. Givetvis är det också allmänt sett ägnat att underlätta handräckningen om köparen är närvarande.

Det är mot denna bakgrund som bestämmelserna i 15 § skall ses. En handräckning får normalt inte genomföras utan att köparen åtminstone blivit underrättad om förrättningen i god tid. Paragrafen uppställer två undantag. Det ena gäller om det föreligger risk att köparen skaffar undan eller förstör varan eller saken eljest är brådsakande. Det andra gäller om köparen saknar känt hemvist och det inte har kunnat klarläggas var han uppehåller sig eller var ombud för honom finns.

Köparens intresse av att få bevaka sin rätt tillgodoses främst genom bestämmelserna om underrättelse. Hans frånvaro hindrar inte att handräckningen genomförs, om det inte erfordras att han får tillfälle att yttra sig vid förrättningen.

16 §

Jfr hänvisningen till 60 a § utsökningslagen i 10 § fjärde stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 22 § konsumentkreditlagen.

Paragrafen ger utmätningsmannen möjlighet att vidta provisorisk åtgärd med högst två veckors varaktighet för att säkerställa sökt handräckning.

Provisorisk åtgärd torde knappast aktualiseras i andra fall än sådana som avses med undantagsreglerna i 15 § första stycket.

17 §

Jfr 13 § i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 22 § konsumentkreditlagen.

Om utmätningsmannen meddelar handräckning för återtagande av varan, åligger det honom att verkställa den värdering av varan som är nödvändig för att fastställa vad köparen skall äga räkna sig till godo vid den uppgörelse av parternas mellanhavande som sker i samband med handräckningen.

Ibland kan utmätningsmannen behöva anlita särskild sakkunskap för att fastställa varans värde. Enligt förevarande paragraf har han rätt att vid behov anlita en eller flera sakkunniga att biträda vid värderingen. Han är i och för sig inte bunden av sakkunnigs värdering.

Det är viktigt att de ofta dyra fordon och maskiner som blir föremål för återtagande värderas med sakkunskap. Att parterna har möjlighet att i efterhand åstadkomma rättelse genom hänvändelse till domstol (se under 18 §) är inte tillräckligt. Utmättningsmännen måste ha tillgång till och i tveksamma fall normalt begagna sig av möjligheten att anlita kvalificerade och opartiska värderingsmän.

18 §

Jfr 14 § i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 22 § konsumentkreditlagen.

Enligt paragrafens första stycke får utmätningsmans beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor. Någon bestämd besvärstid gäller inte. Det är med hänsyn till handräckningsmålens typiskt sett enkla beskaffenhet och till den oinskränkta möjligheten att väcka talan vid domstol (se nedan) som klagan i högre instans inte tillåts. Avskaffas överexekutorsinstitutet i samband med utskökningsbalkens ikraftträdande får frågan om högsta instans prövas på nytt.

Om part inte vill godta det värde som åsatts varan vid återtagande, torde ett överklagande till överexekutor sällan kunna leda till åsyftat resultat. Bevisning om varans värde förebringas vanligen genom vittnen eller sakkunniga och dessa får endast inför domstol höras på ed. Men om köparen förmenar att utmätningsmannen i annat avseende förfarit felaktigt vid handräckningens genomförande eller att handräckning över huvud taget inte bort meddelas, kan han ha skäl att söka rättelse genom att i vanlig ordning fullfölja talan till överexekutor. Och har sökt handräckning blivit vägrad kan säljaren hos överexekutor få prövat om han med rätta blivit avskuren från den genväg som ett handräckningsförfarande innebär.

Eftersom handräckning är en summarisk process är part inte endast vid missnöje med utmätningsmannens värdering utan också vid missnöje med annan åtgärd vid handräckningen oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol. Detta framgår av paragrafens andra stycke. Befogenheten att instämma saken till domstol är inte för någondera parten begränsad till viss tid.

En missnöjesgrund utan motsvarighet i nuvarande förhållanden kan vara att säljaren fått handräckning enligt avbetalningsköplagen, medan köparen menar att konsumentkreditlagen bort tillämpas och restskulden därför ha bortfallit. Vill köparen gentemot säljaren ha definitivt fastslaget att han inte är betalningsskyldig för restskulden har han att väcka talan vid domstol.

Har säljaren inte inom en månad efter handräckningen eller, om denna inom sådan tid överklagats, inom en månad efter det överexekutors beslut meddelades visat att han väckt talan vid domstol får detta enligt tredje stycket till följd att köparen äger lyfta det belopp som enligt 10 § första stycket kan ha blivit nedsatt hos utmätningsmannen. Att köparen får lyfta beloppet hindrar emellertid inte att han sedermera på talan av säljaren kan förpliktas återbetala det helt eller delvis. Om åter säljaren inom nämnda tid har instämt sin talan till domstol kommer det att bero på domens innehåll huruvida säljaren eller köparen får lyfta beloppet, eller om detta skall fördelas mellan dem.

19 §

Jfr 16 § första stycket första punkten i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 22 § konsumentkreditlagen.

Handräckning för återtagande av vara som sålts genom avbetalningsköp kan sägas vara en speciell exekutionsform som har sin grund inte i utsökningslagen utan i avbetalningsköplagen. De regler om handräckning som avbetalningsköplagen innehåller är emellertid inte uttömmande utan måste kompletteras. Därför anges i förevarande paragraf att utsökningslagens bestämmelser skall i övrigt gälla i tillämpliga delar.

Hänvisningen till utsökningslagen avser närmast denna lags allmänna föreskrifter (1 och 9–10 kap.) inklusive de särskilda författningar som de allmänna föreskrifterna i vissa fall förutsätter. Men även regler i andra kapitel bör kunna tillmätas betydelse i situationer där avbetalningsköplagens handräckningsregler framstår som ofullständiga.

Återtagande genom domsverkställighet

20 §

Jfr 15 § och 16 § första stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 22 § konsumentkreditlagen.

Vare sig säljaren har möjlighet att utverka handräckning eller inte kan han väcka talan mot avbetalningsköparen vid domstol med yrkande att köparen skall förpliktas lämna tillbaka varan. Vinner säljaren bifall till sin talan kan han sedan vid behov få domen verkställd av utmättningsman.

Verkställighet av tvistemålsdomar regleras i utsökningslagen med därtill anknyttande författningar. Denna reglering gäller i tillämpliga delar även verkställighet av dom på återtagande av avbetalningsgods, något som uttryckligen anges i 20 § första stycket avbetalningsköplagen. Liksom hänvisningen i 19 § avser hänvisningen i 20 § första stycket närmast utsökningslagens allmänna föreskrifter (1 och 9–11 kap.) inklusive de särskilda författningar som de allmänna föreskrifterna i vissa fall förutsätter. Utsökningslagens bestämmelser om annan verkställighet än utmätning är nämligen knapphändiga. För verkställighet av dom på återtagande av avbetalningsgods ges emellertid genom specialbestämmelser i avbetalningsköplagen en rad föreskrifter som anknyter till den ordning som gäller vid handräckning.

Paragrafens andra stycket handlar om sättet för ansökan om verkställighet. Efter mönster av vad som i allmänhet gäller vid verkställighet får ansökan göras skriftligen eller muntligen med ingivande av domen. Närmare föreskrifter finns i utsökningskungörelsen (1971:1098); jfr 12 § utsökningslagen.

I paragrafens tredje stycke hänvisas till bl. a. 12 § första och tredje styckena. Detta innebär att samma regler om utmättningsmans behörighet och utkrävande av förskotts betalning gäller vid handräckning och domsverkställighet.

Av 20 § tredje stycket följer också, att de regler om anstånd som gäller vid handräckning skall gälla även vid domsverkställighet. Skäl att bevilja anstånd torde dock föreligga mera sällan vid domsverkställighet, eftersom köparen

typiskt sett då har haft längre tid på sig att rätta till ett betalningsdröjsmål.

De i 15 § för handräckning föreskrivna reglerna om underrättelse och köparens närvaro äger motsvarande tillämpning vid domsverkställighet. Även vid sådan kan köparen ha ett intresse av att beredas tillfälle att yttra sig, låt vara att det normalt inte är lika framträdande som vid handräckning.

Hänvisningen i 20 § tredje stycket täcker också 16 §. Utmätningssmannen får således även inför domsverkställighet vidta provisorisk åtgärd för att säkerställa sökandens rätt.

När säljaren vid domstol framställer yrkande om att återfå varan torde något värde på denna i regel inte kunna anges i domen. Detta beror på att till grund för uppgörelsen skall läggas varans värde vid återtagandet, dvs. vid tidpunkten för domsverkställigheten. Har domstolen i sin dom förpliktat köparen att återställa varan men inte yttrat sig om dess värde eller sättet för värderingen – enligt en oskriven allmän grundsats får domstol i en dom förordna om sättet för dennas verkställande – måste den myndighet som verkställer domen värdera varan. Då blir, såvitt nu är i fråga, situationen densamma som vid handräckning. Om detta finns i form av hänvisningen till 17 § bestämmelse i 20 § tredje stycket. Enligt hänvisningen skall utmätningssmannen – vid behov med biträde av en eller flera sakkunniga – värdera varan, om inte domen föreskriver annat.

Liksom vid annan domsverkställighet kan klagan föras över utmätningssmanns förfarande. Om sådan klagan innehåller avbetalningsköplagen inga specialbestämmelser. De allmänna reglerna i utsökningslagen gäller fullt ut. Till skillnad från vad som är fallet på grund av särskild föreskrift i 18 § första stycket avbetalningsköplagen är överexekutor inte högsta instans vid klagan över domsverkställighet. Skillnaden sammanhänger med att genomförd handräckning inte utgör något hinder mot att missnöjd part väcker talan vid domstol. Vid domsverkställighet däremot kommer sådan talan i fråga endast som ett medel att korrigera utmätningssmannens värdering.

Har varan värderats av utmätningssman torde den som är missnöjd med det åsatta värdet ha ringa utsikt att få det ändrat, om han i vanlig ordning klagar över verkställighetsförrättningen. Bevisning angående varans värde kan endast undantagsvis förebringas på annat sätt än genom vittnen och sakkunniga, och för att sådana skall få höras under edsansvar är det nödvändigt att saken förs till domstol. Att denna utväg står öppen framgår av 20 § fjärde stycket.

Även vid domsverkställighet kan säljaren bli skyldig att nedsätta visst belopp hos utmätningssmannen. I 20 § fjärde stycket finns därför också bestämmelser motsvarande dem i 18 § tredje stycket. Den enda skillnaden är att det i sistnämnda lagrum talas om överexekutors beslut, medan 20 § fjärde stycket talar om lagakraftvinnande av beslut av högre instans. Skillnaden beror på det tidigare berörda förhållandet att överexekutor inte är högsta instans vid klagan över domsverkställighet.

Utmätningsförbud

21 §

Jfr 16 § andra stycket i den nuvarande avbetalningsköplagen samt 23 § konsumentkreditlagen.

Säljaren är vid avbetalningsköp oförhindrad att göra gällande sin kreditfordran i vanlig ordning. Han kan således vända sig till domstol för att få ett verkställbart utslag på sitt betalningsanspråk även om förutsättningarna för återtaganderätt är uppfyllda. Betalar inte köparen, kan säljaren med stöd av utslaget begära utmätning hos köparen. I det läget är säljaren på grund av förevarande paragraf hänvisad till annan egendom än den som köpet avser. Vill säljaren för att täcka sin fordran utnyttja varans värde måste han begagna sig av den återtaganderätt som han förbehållit sig. Och i den situationen är köparen tillförsäkrad skydd genom avbetalningsköplagens bestämmelser om ekonomisk uppgörelse.

Det principiella utmätningsförbudet i paragrafens första punkt gäller inte endast för kreditfordran utan även för annan fordran på grund av köpet, t. ex. sådan dröjsmålsränta och rättegångskostnad som är hänförlig till kreditfordringen. Detta gäller oberoende av om beloppet är tillgodoräkningsbart vid återtagande eller inte. Förmånen av säkerhet i varan röttsvaras av ett krav på att varan i första hand skall utnyttjas för det ändamål säkerhetsrätten avser.

Föreskriften i 21 § får anses innefatta att ej heller köparens rätt till varan får utmätas för fordran på grund av avbetalningsköpet. Men bestämmelsen lägger inte hinder i vägen för utmätning av köparens rätt enligt kontraktet för annan fordran – t. ex. krav på ersättning för reparation av varan – som säljaren eller annan borgenär kan ha mot köparen. Rätten att mot betalning av köparens återstående skuld enligt kontraktet förvärva varan är om dennas värde överstiger skulden en tillgång som utmätningborgenär kan ha intresse av att utnyttja. Att utmätning inte får ske på sådant sätt att köparens kontraktsmotparts rätt träds för när följer av allmänna regler.

Säljaren kan inte utan överenskommelse med köparen hindra tillämpning av utmätningsförbudet genom att avstå från sin rätt på grund av förbehållet om återtaganderätt (en överenskommelse om förbehållets borttagande innebär att avtalet övergår från avbetalningsköp till vanligt kreditköp).

Har rätten att ta tillbaka varan gått förlorad därför att kreditfordringen erlagts gäller inte utmätningsförbudet enligt första punkten. Utmätning i varan kan ske för t. ex. oreglerad lagsökningskostnad som köparen förpliktats utge i tidigare mål om utfående av då resterande skuld på grund av köpet, såvida inte hinder mot utmätning föreligger enligt allmänna bestämmelser. Detta står i överensstämmelse med vad som anses gälla beträffande utmätningsförbudet i den nuvarande avbetalningsköplagen. Se rättsfallet NJA 1976 s. 128.

Enligt motivuttalande (se prop. 1976/77:123 s. 373) skall nämnda rättsfall inte vara vägledande vid tillämpningen av utmätningsförbudet i konsumentkreditlagen. Utanför konsumentkreditområdet bör emellertid den hittillsvarande linjen upprätthållas (och komma till uttryck i lagtexten). Här ligger det närmare till hands att låta avbetalningssäljaren liksom säljare vid vanligt kreditköp ta varan i anspråk för täckning av varje fordran på grund av köpet

(med den inskränkning som följer av allmänna bestämmelser om utmättingsförbud). Förbehållet om återtaganderätt får då endast den betydelsen, att så länge ifrågasvarande rätt kan gälla – med därav följande skyldigheter för köparen – kreditfordringen och återtagandesystemet tillerkännes prioritet.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Av allt att döma kan en ny avbetalningsköplag träda i kraft tidigast den 1 juli 1978, således efter konsumentkreditlagen.

Övergångsbestämmelserna innebär att den nuvarande avbetalningsköplagen i alla delar – således även exekutionsrättsliga – skall gälla i fråga om avbetalningsköp som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

Hänvisningar till den nuvarande avbetalningsköplagen förekommer i en rad författningar. Såvitt gäller konsumentkreditlagen och brottsbalken föreslås ändringar i hänvisningarna (se följande avsnitt). Någon allmän inventering har emellertid inte gjorts. I stället har såsom övergångsbestämelse upptagits en föreskrift av innebörd att om det i lag eller annan författning förekommer hänvisning till eller annars däri avses lagrum som har ersatts genom föreskrift i den nya lagen, så skall i stället denna tillämpas.

Utredningen utgår från att den för de exekutiva myndigheterna viktiga utsökningskungörelsen (1971:1098) ses över med hänsyn till konsumentkreditlagen och den nya avbetalningsköplagen.

6.2 Förslaget till lag om ändring i konsumentkreditlagen

I 17 § konsumentkreditlagen finns bestämmelser om vad vardera parten skall tillgodoräknas vid uppgörelse i samband med varans återtagande. Köparen skall tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Enligt propositionens lydelse av 17 § andra stycket skall vid beräkning av värdet 3 § i nu gällande avbetalningsköplag äga motsvarande tillämpning.

Sistnämnda paragraf motsvaras i den nya avbetalningsköplagen av dennas 9 § andra stycket. Där föreskrivs att värdet beräknas efter vad säljaren kan antas utvinna genom att ombesörja varans försäljning på lämpligt sätt. I överensstämmelse härmed har hänvisningen i 17 § andra stycket konsumentkreditlagen bytts ut mot en föreskrift om att värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antas utvinna genom att ombesörja varans försäljning på lämpligt sätt.

I propositionens lydelse av 22 § konsumentkreditlagen hänvisas beträffande handräckning och domsverkställighet till vissa exekutionsrättsliga bestämmelser i den nuvarande avbetalningsköplagen.

Den nya avbetalningsköplagen upptar i 12 § första och tredje styckena samt 14–20 §§ exekutionsrättsliga bestämmelser, som kan sägas motsvara dem till vilka 22 § konsumentkreditlagen nu hänvisar. En omformulering av hänvisningen har skett med hänsyn till detta förhållande. De få sakliga skillnaderna i förhållande till nuvarande ordning är små. Se lagtexten och specialmotiveringen till nämnda bestämmelser i den nya avbetalningsköplagen.

Det bör anmärkas att bestämmelser i konsumentkreditlagen vilka saknar motsvarighet i avbetalningsköplagen kan leda till att en föreskrift som genom

nyssnämnda hänvisning är gemensam för båda lagarna i enstaka fall får en annan tillämpning vid konsumentköp än vid köp som omfattas av avbetalningsköplagen. Exempelvis kan konsumentkreditlagens bestämmelse om bortfall av restskuld föranleda större återhållsamhet med beviljande av anstånd med verkställighet av återtagande.

Ändringarna i konsumentkreditlagen avses träda i kraft samtidigt med den nya avbetalningsköplagen. Enligt uttrycklig föreskrift gäller de äldre bestämmelserna i fråga om köp som har ingåtts före lagändringens ikraftträdande (jfr övergångsbestämmelserna till den nya avbetalningsköplagen).

6.3 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

I samband med konsumentkreditlagens ikraftträdande får enligt prop. 1976/77:123 10 kap. 10 § andra stycket brottsbalken följande lydelse: Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts eller som innehåller förbehåll om återtaganderätt som avses i 1 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp eller 15 § konsumentkreditlagen (1977:000), må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

I samband med den nya avbetalningsköplagens ikraftträdande bör i brottsbalksstadgandet talas om olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts, eller som gärningsmannen eljest innehar på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt. Detta uttryckssätt måste anses inkludera alla sådana förbehåll om återtaganderätt som avses i nuvarande och kommande avbetalningslag samt konsumentkreditlagen. Dessutom klargörs genom denna formulering att förbehållet om återtaganderätt inte behöver ha uppställts innan egendomen kom i gärningsmannens besittning. Jfr prop. 1976/77:123 s. 372. Av formuleringen avses också framgå att förbehållet om återtaganderätt även när det inte är uttryckt som ägareförbehåll kan avse annan egendom än vara.

The first part of the paper discusses the general theory of the subject, and the second part discusses the application of the theory to the case of the present case. The theory is based on the assumption that the system is in a state of equilibrium, and that the forces acting on the system are balanced. The application of the theory to the case of the present case shows that the system is in a state of equilibrium, and that the forces acting on the system are balanced.

2. The case of the present case

The case of the present case is a typical example of the application of the theory to a specific case. The case involves a system of forces acting on a body, and the theory is used to determine the equilibrium state of the system. The theory is applied to the case of the present case by assuming that the system is in a state of equilibrium, and that the forces acting on the system are balanced. The application of the theory to the case of the present case shows that the system is in a state of equilibrium, and that the forces acting on the system are balanced.

Särskilda yttranden

1 Av experten *Beck-Friis*

Jag kan i väsentliga delar ansluta mig till utredningsmannens förslag till ny avbetalningsköplag. På ett par punkter bör emellertid enligt min mening andra lösningar övervägas.

I 7 § förslaget anges villkoren för återtagande av den sålda varan. Genom uttalanden i motiven (4.6) ges paragrafen bl. a. det innehållet att varan får tas tillbaka även om ifrågavarande fordringsbelopp är preskriberat. Bakom utredningsmannens ställningstagande synes ligga tanken att avbetalnings-säljaren i preskriptionshänseende är att jämställa med en fordringsägare som har erhållit varan såsom pant till säkerhet för en fordran. (Enligt 8 § 1862 års preskriptionsförordning är en fordringsägare som har fått "panträtt i hand-om" trots preskription av sin fordran inte skyldig att lämna ifrån sig panten förrän han har fått betalt. Överstiger fordringen pantens värde gäller dock de allmänna preskriptionsbestämmelserna beträffande överskottet.)

Jag vill till en början erinra om att den ordning som utredningsmannen förordar står i strid med vad som i annat sammanhang föreskrivs beträffande återtaganderätt. I 15 § konsumentkreditlagen finns sålunda en uttrycklig föreskrift att förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast om fordringsbeloppet inte är preskriberat. Vidare kan det finnas anledning att framhålla att de regler som gäller vid pantsättning av lösöre är inriktade på den situationen att varan innehas av borgenären och inte såsom vid avbetalningsköp av gäldenären.

Även helt bortsett från dessa mera principiella aspekter anser jag att den ordning som har förordats av utredningsmannen är olämplig. Att säljaren skulle kunna tillgodoräknas (jfr 9 § tredje stycket förslaget) en preskriberad fordran är ägnat att väcka förvirring. Det kan inte heller vara i marknadens intresse att en säljare, som har låtit sin fordran på betalning bli preskriberad, skulle kunna hålla köparens rätt till varan svävande under obegränsad tid. Tvärtom svarar en sådan ordning dåligt mot omsättningens krav i det moderna samhället och kan leda till oväntade problem inte bara för köparen utan också för dennes övriga fordringsägare och andra som berörs av saken, exempelvis köparens anställda.

Den ordning som enligt min mening i stället bör eftersträvas är att förbehåll om återtaganderätt förlorar sin verkan när den fordran för vars säkerställande förbehållet har gjorts preskriberas. I praktiken kan ett sådant resultat uppnås, om man liksom i konsumentkreditlagen som villkor för återtagande före-

skriver att ifrågavarande fordringsbelopp inte är preskriberat.

I 5 § förslaget anges den metod som skall användas för att reducera kreditkostnaden för köparen vid förtidsbetalning.

Enligt min mening är den föreslagna reduceringsmetoden alltför schablonartad. Den fyller inte de krav på lämplig avvägning mellan parternas anspråk som bör ställas särskilt vid köp mellan näringsidkare. Intresset av största möjliga rättvisa mellan parterna kan enligt min mening bättre tillgodoses inom ramen för de bestämmelser i ämnet som tidigare har föreslagits i kreditköpkommitténs betänkande SOU 1975:63. Sistnämnda förslag bygger på den s. k. 78-regeln. Vid avräkning enligt denna regel, som kan uttryckas i en praktiskt användbar matematisk formel, uppnås ett resultat som nära överensstämmer med vanlig ränteberäkning på utnyttjad bankkredit. Avräkningsmetoden har, förutom i kreditköpkommitténs betänkande (s. 139), närmare beskrivits i det norska betänkandet NOU 1977:12 (s. 85), vartill hänvisas.

I den mån bestämmelserna i den nya avbetalningsköplagen till sitt sakliga innehåll överensstämmer med konsumentkreditlagens regler, bör naturligtvis samma uttryckssätt användas. Så är emellertid inte alltid fallet, vilket kan verka vilseledande på läsaren. Enligt min mening bör därför exempelvis 1 § andra stycket förslaget omformuleras med 3 § andra stycket konsumentkreditlagen som förebild.

2 Av experterna *Cason, Deullar och Hjärpe*

Allmänna synpunkter

Det föreliggande förslaget till avbetalningsköplag avser enligt 1 § tredje stycket att reglera sådana avbetalningsköp och frågor som faller utanför konsumentkreditlagens tillämpningsområde. Den föreslagna lagen kommer således huvudsakligen att gälla för kommersiella avbetalningsköp, dvs. transaktioner, där såväl köpare som säljare är näringsidkare. Utredningsmannen har också tagit detta förhållande ad notam och anfört, att andra bedömningsgrunder här gör sig gällande än vad som har relevans vid konsumentköp. Framför allt berörs här arten och omfattningen av de skyddsregler som anses böra gälla till köparens förmån.

Vi ansluter oss till detta synsätt. Att i lag skriva in krav på t. ex. minsta kontantinsats, vidgad upplysningsplikt för säljaren eller sådana skyddsregler för köparen, som gäller enligt konsumentkreditlagen, anser vi främmande för renodlat kommersiella köp. Sådana regler skulle bl. a. försvåra möjligheterna för mindre kapitalstarka köpare att få tillgång till ändamålsenliga krediter. Av betydelse för att bedöma dessa frågor vid transaktioner mellan näringsidkare är, att båda kontrahenterna i allmänhet är mer insatta i ekonomiska realiteter än vad som genomsnittligt kan förmodas gälla för en konsument, som utnyttjar kreditköpmöjligheten.

Mot ovannämnda i korthet beskrivna bakgrund anser vi inte, att några skäl föreligger för att i en ny avbetalningsköplag mellan näringsidkare införa regler, som i högre grad än enligt nuvarande lag om avbetalningsköp stärker köparens ställning. Då den föreslagna lagen i huvudsak uppfyller våra krav i

detta avseende, kan vi i princip ansluta oss till den allmänna utformningen av förslaget till avbetalningsköplag. I följande avseenden vill vi emellertid framföra avvikande uppfattningar:

- 1 kravet på att s. k. kvalificerat betalningsdröjsmål skall föreligga (4 och 7 §§)
- 2 metod för avräkning i samband med förtidsbetalning och återtagande (5 och 9 §§)
- 3 tillåtligheten av kopplingsförbehåll vid fordringar för reparation och liknande åtgärder med avseende på varan (jfr 6 §).

Om våra nedan angivna synpunkter i dessa avseenden inte beaktas i den kommande lagstiftningen kommer avbetalningsköp i framtiden att innebära ett ökat risktagande för säljaren. Detta kan i sin tur medföra ökade kreditkostnader för köparen.

Kvalificerat betalningsdröjsmål

För att säljaren enligt nuvarande lag om avbetalningsköp skall kunna kräva förtidsbetalning eller återtagande av godset fordras, att köparen inte betalt förfallet belopp, som utestått minst 14 dagar och som utgör minst en tiondel av avbetalningspriset. Förtidsbetalning och återtagande kan även påfordras, om förfallet belopp utgörs av två eller flera poster och uppgår till minst en tjugondel av avbetalningspriset eller om det förfallna beloppet utgör återstoden av säljarens fordran. Enligt förslaget 4 och 7 §§ föreslår utredningsmannen till köparens förmån särskilda regler, som skall gälla vid förtidsbetalning och återtagande av varan. Förtidsbetalning respektive återtagande skall kunna aktualiseras, om köparen är i dröjsmål i mer än en månad med att erlægga förfallen del av kreditfordringen, som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet överstiger två månader, uppgår till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen eller – vid återtagande – utgör återstoden av denna. Vidare får säljaren kräva förtidsbetalning eller återta varan, om köparen äventyrat säljarens säkerhet i varan.

Förslaget innebär i förhållande till nu gällande regler, att betalningsfristen 14 dagar förlängs till 30 dagar. Vidare har nuvarande bestämmelse om rätt till förtidsbetalning respektive återtagande då två eller flera poster av kreditfordringen är förfallna till betalning ändrats så, att det krävs ett dröjsmål uppgående till minst två månader samt att mer än en tjugondel av kreditfordringen är förfallen till betalning.

Med hänsyn till att köpeobjekten i kommersiella transaktioner ofta representerar betydande värden, kan den föreslagna förlängningen av tidsfristerna i många fall medföra avsevärda olägenheter för kreditgivarna. Sådana olägenheter gör sig naturligen främst gällande i samband med ett återtagande av varan. I det övervägande antalet fall, då återtagande aktualiseras, har köparen inställt sina betalningar, försatts i konkurs eller på annat sätt hamnat i sådant obestånd, att det kan antagas, att han inte kommer att kunna fullgöra sina betalningsförpliktelser. Det är i sådana fall motiverat att ge säljaren möjligheter att utan tidsutdräkt kunna återta den på kredit sålda varan. Risk föreligger annars att varans värde snabbt minskar till följd av att köparens möjligheter och intresse att underhålla varan erfarenhets-

mässigt avtar i en insolvenssituation. Följden härav kan bli att säljarens möjligheter att tillgodogöra sig ett restvärde på varan kan komma att äventyras.

Den vid avbetalningsköp vanliga kredittiden för olika typer av maskiner, som säljs till näringsidkare, ligger mellan 12 och 60 månader. För större och dyrare maskiner är motsvarande kredittid för närvarande 36–60 månader. Därmed kan den tidsfrist som en köpare kan komma i åtnjutande av till följd av tjugondelskravet uppgå till hela tre månader eller mer. På nytt framträder den allvarliga risken för att värdeförluster uppkommer till följd av att säljaren måste avvakta att vidta åtgärder intill dess att kvalificerat dröjsmål enligt förslaget föreligger.

Med hänvisning till ovanstående synpunkter och då de nuvarande reglerna om förtidsbetalning och återtagande fungerat tillfredsställande, föreslår vi att bestämmelsen i nu gällande lag om avbetalningsköp (med vissa språkliga justeringar) kvarstår med tillägget att säljare alltid skall ha rätt att kräva förtidsbetalning eller att återta vara så snart förfallen del av kreditfordringen har varit utestående i mer än två månader.

Metod för avräkning i samband med förtidsbetalning och återtagande

I 5 § första stycket föreskrivs som huvudregel för beräkning av säljarens fordran, att den obetalda delen av kreditfordringen skall minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Säljaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggningskostnaden av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig. Formuleringen överensstämmer med vad som gäller i motsvarande fall enligt propositionen med förslag till konsumentkreditlag (13 och 17 §§).

I 5 § andra stycket medges, att särhållet kreditkostnadsbelopp, som uppenbarligen helt hänför sig till utnyttjad kredittid, skall tillgodoräknas säljaren, medan köparen aldrig är skyldig att betala någon del av särhållet kreditkostnadsbelopp, som uppenbarligen helt hänför sig till ej utnyttjad kredittid. I specialmotiveringen anges såsom exempel på tillämpningen av andra stycket, att betalningsvillkoren kan vara utformade så, att viss del av kreditbeloppet skall amorteras varje månad och att samtidigt särhållen ränta skall erläggas för dittills utnyttjad kredittid. I det fall betalningsplanen innebär att kreditfordringen skall erläggas med lika stort belopp vid varje amorteringstillfälle, vilket enligt motivtexten hittills varit normalfallet, skall alltså i de flesta fall huvudregeln enligt första stycket i 5 § gälla.

Tillämpningen av den i lagförslaget inskrivna schablonregeln i 5 § första stycket innebär i och för sig en förenkling av avräkningsförfarandet. Regeln medför emellertid uppenbara orättvisor mot säljaren, då hänsyn ej togs till den verkliga räntekostnaden för den tid, som krediten utnyttjats innan avräkningen aktualiseras. Schablonregelns avvikelser från den verkliga räntekostnaden stiger med kreditbeloppets storlek och varierar med avbetalningstidens längd. Detta förhållande gör naturligtvis de negativa effekterna för säljaren särskilt kännbara vid kommersiella avbetalningsköp, som vanligtvis avser stora kreditbelopp med lång avbetalningstid.

Nedanstående tabell utvisar utfallet vid tillämpningen av den föreslagna

Tabell. Storleken på räntevräkning till köparen enligt utredningens förslag och den s. k. 78-regeln (48 månaders kredittid vid 100 000, 500 000 och 1 000 000 kr kredit; räntesats 20 %)

Åter- stående kredit- tid i mån.	100 000 kr kredit		500 000 kr kredit		1 000 000 kr kredit	
	Enligt utredn.	78- regel	Enligt utredn.	78- regel	Enligt utredn.	78- regel
42	40 308	35 372	201 538	176 860	403 075	353 719
36	34 549	26 088	172 747	130 441	345 493	260 883
30	28 791	18 215	143 955	91 074	287 911	182 148
24	23 033	11 751	115 164	58 757	230 329	117 515
18	17 275	6 698	86 373	33 492	172 747	66 983
12	11 516	3 055	57 582	15 277	115 164	30 554
6	5 758	823	28 791	4 113	57 582	8 226

schablonregeln jämfört med användningen av den formel (den s. k. "78-regeln"), som kreditköpkommittén i sitt betänkande "Konsumentkreditlag m. m." (SOU 1975:63) föreslog skulle gälla för avräkningsförfarandet vid konsumentkreditköp. Denna metod, som ger en nära nog matematiskt korrekt beräkning med hänsyn till utnyttjat kreditbelopp och utnyttjad kredittid, utbyttes dock under behandlingen i justitiedepartementet mot schablonregeln i syfte att i konsumentens intresse underlätta förståelsen för och genomförandet av avräkningen.

Det finns enligt vår uppfattning inte några bärande motiv för att i lagen påfordra tillämpning av schablonregeln vid avräkningsförfarande. Detta gäller med särskild skärpa för kommersiella krediter, vid vilka avvikelserna från de verkliga räntekostnaderna kan vara av sådan storlek som framgår av ovanstående tabell.

I sammanhanget bör framhållas, att avräkning vid förtida betalning av lån i bank baseras på beräkning av den effektiva räntan under den tid lånet löpt. Samma eller liknande avräkningsregel bör rimligtvis gälla också för näringsidkare som anlitar avbetalningsköp. Vi föreslår därför, att i lagens 5 § anges, att vid beräkning av säljarens fordran från den obetalda delen av kreditfordringen skall avräknas den del av kreditkostnaden, som hänför sig till den ej utnyttjade kredittiden.

Tillåtligheten av kopplingsförbehåll vid fordringar för reparation och liknande åtgärder med avseende på varan

Med kopplingsförbehåll avses villkor, som ger säljaren rätt att utnyttja den säkerhet i varan som gäller för ett visst kreditavtal också för annat kreditavtal med samme köpare. Som huvudregel i nuvarande lag om avbetalningsköp gäller, att sådana kopplingsförbehåll inte är tillåtna. Detsamma gäller för övrigt som huvudregel beträffande s. k. avräkningsförbehåll, dvs. förbehåll om att belopp som inbetalts av köparen först skall räknas av på fordran, som grundar sig på annat förhållande än själva avbetalningsköpet.

Från förbudet mot allmänna kopplings- och avräkningsförbehåll görs i nuvarande lag om avbetalningsköp undantag för fordringar som avser

”reparation eller annan åtgärd med avseende å godset”. De nuvarande reglerna innefattar således starka inskränkningar i möjligheterna att använda sig av kopplings- och avräkningsförbehåll.

Utredningen har nu föreslagit, att möjligheten att använda direkta kopplingsförbehåll i sin helhet skall förbjudas. Således skall nu inte längre finnas möjlighet att utnyttja sådant förbehåll ens för fordringar för reparationer eller liknande åtgärder med avseende på själva godset. Däremot medges enligt förslagets 6 § även fortsättningsvis s. k. avräkningsförbehåll avseende här nämnda slag av fordringar.

I samband med de år 1953 gjorda ändringarna i avbetalningsköplagen framfördes, att säljares och köparens intresse överensstämde beträffande kopplings- och avräkningsförbehåll. Således angavs, att det var en ömsesidig fördel, om säljaren efter reparation av och med bibehållen säkerhet i varan kunde lämna ut denna i det fall att köparen inte förmådde att kontant betala reparationen. Om kopplingsförbehåll beträffande reparationsfordringar inte medgavs, kunde kännbara hinder uppstå för köpare att överhuvudtaget få varan reparerad. Därigenom äventyrades säljarens säkerhet i varan. Möjligheten att använda kopplingsförbehåll framhölls vara av särskild betydelse beträffande yrkesmässigt använda fordon.

Vid remiss- och lagrådsbehandlingen av de ändringar i avbetalningsköplagen, som genomfördes 1953, framfördes även vissa kritiska synpunkter på tillåtligheten av kopplings- och avräkningsförbehåll. Vad därvid hävdades omfattade även fordringar för reparationer och andra åtgärder med avseende på godset. Även av sakrättsliga skäl motiverad kritik mot sådana förbehåll framfördes. På grundval av praktiska överväganden avvisades dock dessa kritiska synpunkter av departementschefen.

Utredningen har enligt vår mening inte redovisat, att några olägenheter av kopplingsförbehåll avseende reparationsfordringar hittills förekommit i samband med avbetalningsköp mellan näringsidkare. Därtill kommer, att frågan om kopplings- och avräkningsförbehåll i dag torde vara av större praktisk betydelse än vad som var fallet vid tidpunkten för 1953 års lagändringar bl. a. på grund av att kostnaderna för underhåll och reparationer i relation till priset på varan i dag är större än tidigare.

I sammanhanget bör vidare noteras, att frågan om service, underhåll och reparationer i dag röner större uppmärksamhet i samband med köpets avslutande än vad som tidigare varit fallet. Detta beror på att många produkter numera är mer komplicerade än tidigare och därför i större behov av underhåll och service. Båda parterna är således redan i ett tidigt skede varse nödvändigheten av att sådana åtgärder vidtas samt att detta många gånger är förenat med betydande kostnader. Enligt vår mening har således de praktiska skälen för kopplingsförbehåll efter hand förstärkts.

Konsekvenserna av att kopplingsförbehåll beträffande fordringar för reparationer och liknande åtgärder inte längre skulle tillåtas i förhållandet mellan näringsidkare skulle kunna innebära risker för att motiverade reparations- och underhållsåtgärder inte blir vidtagna eller blir uppskjutna. Vidare föreligger risk för att säljaren tvingas att i högre grad utnyttja sin retentionsrätt i godset, dvs. hålla det reparerade godset inne till dess att reparationsfordringen i sin helhet betalats.

Mot utredningens principiella resonemang beträffande återtaganderättens

karaktär av panträtt utan besittning såsom säkerhet enbart för kreditfordringen som sådan vill vi i och för sig inte resa någon invändning. Emellertid anser vi, att praktiska skäl, liksom i samband med 1953 års lagändringar, skall väga tyngre än de principiella invändningar som eventuellt kan anföras.

Vad utredningen anfört om möjligheterna att tillämpa 36 § avtalslagen, då tillämpningen av avräkningsförbehåll framstår såsom oskäligt, bör även kunna äga giltighet med avseende på oskälig tillämpning av kopplingsförbehåll. Mot bakgrund av vad som ovan anförts anser vi således, att direkta kopplingsförbehåll avseende fordran för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset även fortsättningsvis skall godtas vid avbetalningsköp mellan näringsidkare.

Sammanfattningsvis anser vi

att reglerna i nuvarande avbetalningsköplag om rätt för säljaren att vid köparens betalningsdröjsmål kräva förtidsbetalning eller att återta varan i huvudsak bör kvarstå oförändrade med tillägget att sådan rätt dock alltid skall finnas om förfallen del av kreditfordringen utestått längre än två månader;

att vid beräkning av säljarens fordran i samband med förtida betalning eller återtagande från den obetalda delen av kreditfordringen skall avräknas den del av kreditkostnaden som hänför sig till den ej utnyttjade kredittiden;

att kopplingsförbehåll beträffande fordringar för reparationer eller liknande åtgärder med avseende på godset skall tillåtas i samma omfattning som enligt nu gällande avbetalningsköplag.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. The second part outlines the procedures for handling discrepancies and errors, including the steps to be taken when a mistake is identified. The third part provides a detailed breakdown of the financial data for the period, including income, expenses, and net profit. The final part concludes with a summary of the overall financial performance and a statement of the preparer's responsibility.

The following table provides a summary of the key financial metrics for the reporting period. It includes the total revenue generated, the total expenses incurred, and the resulting net income. The data is presented in a clear and concise format, allowing for easy comparison with previous periods and industry benchmarks. The table also includes a breakdown of the major expense categories, such as salaries, rent, and utilities, providing a more granular view of the company's cost structure.

In addition to the financial data, the document also includes a section on the company's operational performance. This section discusses the volume of sales, the number of new customers acquired, and the overall customer satisfaction levels. It also highlights any significant challenges faced during the period and the strategies implemented to address them. The operational data is presented in a way that complements the financial information, providing a holistic view of the company's performance.

The document concludes with a final summary and a statement of the preparer's responsibility. It reiterates the importance of accurate record-keeping and the commitment to providing a fair and accurate representation of the company's financial position. The preparer's signature and the date of preparation are also included, along with a statement of the preparer's qualifications and the scope of the work performed.

Bilaga 1 Konsumentkreditlagens lydelse enligt prop. 1976/77:123

Konsumentkreditlag

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kredit (betalningsanstånd eller lån) som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjuds till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit av annan än näringsidkare, om krediten förmedlas av näringsidkare som ombud för kreditgivaren.

2 § I lagen avses med

kreditgivare: den som lämnar krediten eller övertar den ursprungliga kreditgivarens fordran,

kontantpris: det pris till vilket vara, tjänst eller annan nyttinghet vanligen hålles konsument tillhanda mot kontant betalning,

kreditbelopp: vid betalningsanstånd den del av kontantpriset varmed anstånd lämnas samt vid lån det lånade beloppet,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten har att erlagga med anledning av krediten,

effektiv ränta: kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Med kreditköp avses köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erlägges med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger ändå kreditköp, om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna.

4 § Avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt denna lag är ogiltigt.

Marknadsföring av kredit

5 § Näringsidkare skall vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit lämna information om den effektiva räntan för krediten. Är det fråga om kredit för förvärv av särskild vara, tjänst eller annan nyttighet, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges.

Information enligt första stycket behöver ej lämnas, om krediten är av ringa omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl.

6 § Innan kreditavtal slutes skall näringsidkare, som lämnar eller förmedlar krediten, lämna konsumenten information i de hänseenden och i den omfattning som anges i 5 §. Informationen skall lämnas skriftligen.

7 § I fråga om underlåtelse att lämna information som anges i 5 och 6 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt gäller marknadsföringslagen (1975:1418).

Bestämmelser om kreditköp

Kontantinsats

8 § Vid kreditköp skall säljaren av köparen uttaga kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om ej särskilda förhållanden föranleder annat.

Som kontantinsats anses ej betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

9 § Säljer näringsidkare för egen eller annans räkning vara utan att iakttaga vad som sägs i 8 §, skall det anses utgöra handling som avses i 2 § marknadsföringslagen (1975:1418).

Köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren

10 § Vid kreditköp får köparen mot kreditgivares krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren.

Har köparen på grund av köpet anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskilling, skadestånd eller annan penningprestation svarar kreditgivaren lika med säljaren för anspråkets fullgörande. Kreditgivaren är dock ej skyldig att betala mer än vad han mottagit av köparen med anledning av krediten.

Förbud mot vissa fordringsbevis

11 § Kreditgivaren får ej mottaga av köparen ingången växelförbindelse beträffande fordran på grund av kreditköpet. Han får ej heller till bevis för sin fordran mottaga av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller annan av denne ingången skuldförbindelse, vars överlåtande eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om

ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen.

Första stycket första meningen äger ej tillämpning på egen växel som är utställd av bankaktiebolag, sparbank eller kreditkassa inom jordbrukskasserelesen.

Den som uppsåtligen bryter mot denna paragraf dömes till böter.

Förtidsbetalning

12 § Vid kreditköp har köparen alltid rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Andra stycket utgör ej hinder för bank eller annan kreditgivare att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om skyldighet därtill följer av annan författning.

13 § Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Förbud mot viss avräkning

14 § Belopp som köparen erlägger för avräkning på viss kreditfordran i anledning av kreditköp får kreditgivaren ej först avräkna på annan fordran.

Återtaganderätt

15 § Med förbehåll om återtaganderätt avses avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återtaga varan, om köparen ej fullgör sin del av kreditköpsavtal.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av vara, som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden ej är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådant förbehåll. I fråga om förbud äger i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:112) om förbud mot oskäliga avtalsvillkor motsvarande tillämpning.

16 § Om köparen efter utgången av den i 15 § andra stycket angivna tiden men innan varan återtages erlägger belopp, som ej har betalats i rätt tid, jämte ränta och kostnader enligt de grunder som anges i 17 § tredje–femte styckena, får kreditgivaren ej återtaga varan på grund av dröjsmålet. Ej heller får kreditgivaren i sådant fall göra gällande avtalsvillkor som avses i 12 § andra stycket.

Uppgörelse vid återtagande av vara

17 § Vill kreditgivaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet äger 3 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 13 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräkning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

18 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtagas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmättningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden).

Återlösande av vara som återtagits

19 § Köparen får inom fjorton dagar återlösa vara som har återtagits. Vill köparen återlösa varan, skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet samt den restskuld som kan föreligga enligt avräkningen.

Handräkning för återtagande av vara m. m.

20 § Kreditgivaren får hos utmättningsman söka handräkning för varans återtagande, under förutsättning att om kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

Ansökan om handräkning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift

om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i första stycket.

21 § Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar som anges i 15 § andra stycket föreligger.

Har förbehåll om återtaganderätt använts i strid mot förbud enligt 15 § tredje stycket, får handräckning ej beviljas.

Handräckning eller verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka vara som sålts med förbehåll om återtaganderätt, får ej beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen (1877:31 s. 1) undantages från utmätning.

22 § I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning. Härvid skall hänvisningen i 14 § andra stycket till 5 § första stycket avse 18 § första stycket denna lag.

Förbud mot utmätning

23 § Vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt får ej utmätas för fordran på grund av kreditköpet.

Betalningsansvar vid förlust av kontokort m. m.

24 § Avtalsvillkor som innebär att kontohavare skall vara betalningsskyldig för belopp, som påförts kontot genom att kontokort har använts av obehörig, får göras gällande endast om kontohavaren eller annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet

1. lämnat ifrån sig kortet till annan,
2. genom grov oaktsamhet förlorat kortet,
3. på annat sätt förlorat besittningen av kortet och icke snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren.

För belopp, som på sätt i första stycket anges har påförts kontot sedan kreditgivaren mottagit anmälan att kontohavaren eller annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet ej längre har detta i sin besittning, är kontohavaren betalningsskyldig endast om han förfarit svikligt.

Tillsyn m. m.

25 § Konsumentverket utövar tillsyn över efterlevnaden av denna lag. Verkets tillsyn omfattar dock ej Sveriges riksbank, Sveriges investeringsbank aktiebolag, verksamhet som står under tillsyn av bankinspektionen eller försäkringsinspektionen eller verksamhet hos exekutiv myndighet.

Tillsynen skall utövas så, att den icke vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändig.

26 § För utövande av tillsynen har konsumentverket eller den som verket förordnar rätt att företaga inspektion hos näringsidkare som bedriver varuförsäljning eller som i sin yrkesmässiga verksamhet lämnar, förmedlar eller övertar kredit som avses i denna lag och att taga del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Näringsidkaren skall lämna de upplysningar om verksamheten som begäres för tillsynen.

Underlåter näringsidkare att lämna tillgång till handling eller att lämna upplysning i fall som avses i första stycket, får konsumentverket förelägga näringsidkaren att fullgöra sin skyldighet vid vite av högst 10 000 kronor.

27 § Talan om utdömande av vite som avses i 26 § föres vid allmän domstol av åklagare. Sådan talan får väckas endast efter anmälan av konsumentverket.

28 § Den som hos konsumentverket eller på verkets vägnar har tagit befattning med tillsynsärende enligt denna lag får ej obehörigen yppa eller nyttja vad han därvid fått veta om enskilds personliga förhållanden eller om yrkes- eller affärshemligheten.

29 § Har konsumentverket enligt 26 § andra stycket förelagt näringsidkare att tillhandahålla handling får talan mot beslutet föras hos kammarrätten genom besvär. Mot annat beslut av konsumentverket enligt 26 § får talan ej föras.

30 § Bestämmelserna i 8 och 9 §§ gäller ej kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

Bestämmelserna i 24 § tillämpas även i fall då kontoavtalet har ingåtts före ikraftträdandet.

Förekommer i lag eller annan författning bestämmelse som avser det fall att vara innehas på grund av avbetalningsköp, skall bestämmelsen äga motsvarande tillämpning på det fall att vara innehas på grund av kreditköp enligt konsumentkreditlagen.

Bilaga 2 Den nuvarande avbetalningsköplagens lydelse vid bifall till ändringar enligt prop. 1976/77:123

Lagen (1915:219) om avbetalningsköp

1 § Med avbetalningsköp förstås i denna lag avtal, varigenom lösöre säljes mot betalning i särskilda poster, av vilka en eller flera skola erläggas efter det godset utgivits till köparen, och under villkor tillika att säljaren skall äga rätt att återtaga godset, om köparen åsidosätter vad honom åligger, eller att äganderätten till godset skall förbliva hos säljaren intill dess betalningen eller viss del därav blivit erlagd.

Har avtalet betecknats såsom hyresavtal eller betalningen såsom vederlag för godsets bruk och nyttjande, skall utan hinder därav avtalet anses såsom avbetalningsköp, såframt det finnes vara åsyftat, att den, som fått godset till sig utgivet, skall bli ägare därav.

Sammanlagda beloppet av de poster, som köparen enligt avtalet har att erlægga, benämnes i denna lag avbetalningspriset. Med post avses icke sådan ränta eller gottgörelse för försäkringspremie, som köparen skall särskilt utgiva.

I fråga om vissa avbetalningsköp finnas bestämmelser i konsumentkreditlagen (1977:000).

2 § Underlåter köparen att erlægga förfallen post eller eljest fullgöra sin betalningsskyldighet, äge säljaren icke på grund därav rätt att taga godset åter, utkräva post, som eljest ej vore förfallen, eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande, med mindre köparens underlåtenhet avser belopp, som utestår oguldet minst fjorton dagar utöver förfallodagen, och detta belopp uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller, om i beloppet ingå två eller flera poster, till minst en tjugondel därav, eller ock utgör återstoden av säljarens fordran.

Därest köparen efter utgången av den i första stycket angivna fristen men innan godset återtages erlägger belopp, som ej betalats i rätt tid, jämte ränta samt ersätter kostnader, som säljaren måst vidkännas i anledning av dröjsmålet, må säljaren ej göra gällande påföljd, som i första stycket sägs, om detta skulle vara obilligt med hänsyn till att dröjsmålet berott på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter.

3 § Vill säljaren taga godset åter, skall vid uppgörelse mellan honom och köparen värdet av godset, då det återtages, räknas köparen till godo. Godsets värde beräknas efter vad säljaren kan antagas utvinna genom att ombesörja

dess försäljning på lämpligt sätt. Hänsyn skall sålunda tagas till omständigheter, som äro ägnade att höja värdet i säljarens hand, såsom att han kan ånyo sälja godset i egen rörelse och dessförinnan bota möjligen förefintlig skada därå.

4 § Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo:

- 1) oguldna poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne vid tiden för godsets återtagande;
- 2) så stor kvotdel av övriga oguldna poster som det pris, vilket godset skulle hava betingat om det köpts mot kontant betalning, utgör i förhållande till avbetalningspriset;
- 3) ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som icke inräknats i avbetalningspriset;
- 4) kostnad för godsets återtagande; samt
- 5) i fall köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, fordran å sådan ersättning.

Har säljaren i avtalet uppgivit det pris, till vilket han skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning, lägges denna uppgift till grund för beräkningen enligt första stycket 2), där det ej kan antagas, att godset kunde hava köpts till lägre pris.

Ersättning för kostnad som avses i första stycket 4) får avse exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äga bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. I mål om handräkning för återtagande äger säljaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

5 § Finnes godsets värde överstiga det belopp, som enligt 4 § räknats säljaren till godo, äge denne icke återbekomma godset, med mindre han gäldar överskottet till köparen eller, om godsets värdering verkställts av utmättningsman, hos denne nedsätter överskottet.

Är godsets värde mindre än vad säljaren enligt 4 § har att fordra, äge han icke utkräva mer än det överskjutande beloppet.

6 § Där säljaren yrkat att återbekomma godset, äge köparen, i stället för att fullgöra sin betalningsskyldighet enligt avtalet, på en gång betala vad säljaren enligt 4 § har att fordra. Gör köparen det, må ej godset återtagas.

Har säljaren återbekommit godset, äge köparen rätt att inom fjorton dagar därefter lösa det åter. Vill köparen göra bruk av den rätt, skall han betala säljaren godsets värde vid återtagandet jämte det belopp, som säljaren enligt 5 § andra stycket må hava att fordra.

Vill köparen i annat fall än i första stycket avses fullgöra sin betalningsskyldighet i förtid, äge han rätt därtill. Säljarens fordran skall därvid beräknas enligt de i 4 § angivna grunderna; dock skall, om betalning sker å annan tid än någon i avtalet bestämd förfallodag, den post, som närmast förfaller till betalning, i sin helhet räknas säljaren till godo.

7 § Hava flera föremål sålts genom samma avbetalningsköp, och yrkar säljaren att återbekomma godset, äge köparen uttaga och behålla eller, där godset redan återtagits, inom fjorton dagar därefter lösa åter de föremål han helst vill mot det att han betalar säljaren de värden, som blivit dem åsatta. Har säljaren enligt 5 § andra stycket något att fordra, skall jämväl det belopp till honom gäldas.

Vad nu är stadgat skall icke äga tillämpning, när de föremål, som köparen vill uttaga eller lösa åter, äga sådant samband med de övriga, att dessas värde skulle märkligen minskas genom avskiljandet.

8 § Förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att köparen fullgör annan förpliktelse än sådan, som åligger honom enligt avbetalningsköpet, vare utan verkan, såframt förbehållet ej avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset.

Vad i första stycket sägs gälla ock förbehåll att av köparen inbetalt belopp först skall avräknas å fordran, som tillkommer säljaren av annan grund än avbetalningsköpet.

9 § Innehåller avtalet bestämmelse, enligt vilken köparens underlåtenhet att fullgöra vad honom åligger skall medföra, att han icke äger åtnjuta betingad förfallotid, och utkräver säljaren med åberopande av sådan bestämmelse hela den överenskomna betalningen eller större del därav än som fränsett bestämmelsen skulle vara till betalning förfallen, skola i fråga om beräkningen av säljarens fordran de i 4 § givna reglerna äga motsvarande tillämpning.

10 § Säljaren äge hos utmätningsman söka handräckning för godsets återtagande, under förutsättning att om avbetalningsköpet upprättats en av köparen underskriven handling, som

- 1) innehåller förbehåll om säljarens äganderätt eller om rätt för säljaren att återtaga godset;
- 2) upptager det pris, till vilket säljaren skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning; samt
- 3) angiver vad köparen har att erlægga och när de särskilda beloppen förfalla till betalning.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift å den del av avbetalningspriset, som utestår ogulden, och där säljaren gör anspråk på ränta, gottgörelse för försäkringspremie eller ersättning, som i 4 § första stycket 5) avses, vad han i sådant hänseende fordrar. Ansökningen skall vara åtföljd av köpehandlingen i huvudskrift och bestyrkt avskrift.

Kostnaden för handräckningen skall, där utmätningsmannen det äskar, förskjutas av sökanden.

Vad i 56, 59, 60 och 60 a §§ utsökningslagen är föreskrivet i fråga om utmätning skall äga motsvarande tillämpning med avseende å handräckning enligt denna lag.

11 § Handräckning må beviljas endast där utmätningsmannen finner uppenbart, att sådant dröjsmål föreligger med betalningen, som i 2 § första stycket sägs, eller att köparen eljest åsidosatt förpliktelse, vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren.

Visar köparen sannolika skäl, att godset blivit sålt till oskäligt högt pris, må handräckning ej beviljas.

12 § Finnes, då handräckning sökts på grund av dröjsmål med betalningen, dröjsmålet bero på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter, som kunna antagas vara av tillfällig natur, äge utmätningsmannen, såfram icke säljarens rätt till godset äventyras eller hans rätt eljest otillbörligt åsidosättes, medgiva anstånd med verkställigheten intill tre månader från dagen för ansökningen om handräckning. Där synnerliga skäl därtill äro, må anstånd ånyo medgivas intill sex månader från nämnda dag. Utmätningssmannen må föreskriva villkor för anståndet och, om anledning därtill förekommer, förklara att anståndet skall upphöra att gälla.

13 § Gods, för vars återtagande handräckning meddelas, skall av utmätningsmannen upptecknas och värderas; och äge utmätningsmannen, där så finnes nödigt, tillkalla sakkunniga att biträda vid värderingen.

14 § Beslut i fråga om handräckning må överklagas hos överexekutor. Över dennes beslut må ej klagan föras.

Är köparen eller säljaren missnöjd med värdering eller annan åtgärd, som vid handräckningen vidtagits, vare honom ej förment att efter stämning å den andre utföra sin talan vid domstol. Visar ej säljaren, att han väckt sådan talan inom en månad efter det handräckning gavs eller, där förrättningen inom den tid överklagats, inom lika tid efter det överexekutors beslut meddelades, äge köparen hos utmätningsmannen lyfta det belopp, som enligt 5 § första stycket må hava blivit hos denne nedsatt.

15 § Bestämmelserna i 12 § skola äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit sålt genom avbetalningsköp.

Vid förrättning, som i första stycket avses, skall, där ej i domen annorlunda förordnats, i fråga om värdering av godset gälla vad i 13 § är stadgat. Beträffande talan mot utmätningsmannens värdering skola bestämmelserna i 14 § andra stycket äga motsvarande tillämpning.

16 § Jämte de stadganden, som i 10–15 §§ finnas meddelade, skola i fråga om förrättning, som där avses, utsköningslagens föreskrifter i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Har säljaren medgivit uppskov med sökt förrättning och har på grund därav verkställighet ej skett, då sex månader förflutit från dagen för ansökningen, vare ansökningen förfallen.

För fordran på grund av avbetalningsköp må det gods köpet avser icke tagas i mät.

17 § Har köparen, i avtalet eller sedermera, för den händelse han framdeles skulle komma att åsidosätta sina förpliktelse, avstått från någon rätt eller förmån, som honom enligt här ovan givna stadganden tillkommer, skola dessa ändock lända till efterrättelse. Utfästelse, varigenom köparen avstått från honom enligt 6 § tredje stycket tillkommande rätt till förskotts betalning, vare utan verkan.

Avtal om domstols behörighet att upptaga tvist angående avbetalningsköp vare, om avtalet ingåtts innan tvisten uppkommit, utan verkan.

Bilaga 3 Det norska kredittkjøpsutvalgets förslag till lag om kreditköp m. m. (NOU 1977:12)

Utkast til lov om kredittkjøp m. v.

§ 1

I denne lov menes med

1. kredittkjøp: kjøp av løsøre hvor det er avtalt henstand med betaling av kjøpesummen eller noen del av den, eller hvor kjøpesummen helt eller delvis dekkes ved lån, når kreditten gis av selgeren eller av noen annen på grunnlag av avtale med selgeren (lånekjøp).
2. kredittyter: selgeren og enhver annen som yter kreditt, eller som fordringen på betaling av kjøpesum eller tilbakebetaling av lån overdras til.
3. avdragskjøp: kredittkjøp hvor det er avtalt at kjøpesummen skal betales avdragsvis og ett eller flere avdrag først skal betales når tingen er overgitt til kjøperen, eller hvor kjøpesummen helt eller delvis dekkes ved lån som nevnt under nr. 1, når lånet skal tilbakebetales avdragsvis.
Om forholdet er kalt leie eller betalingen ellers er betegnet som vederlag for bruk eller utnytting av tingen, anses det likevel som avdragskjøp hvis det er meningen at mottakeren skal bli eier av tingen.
4. kontokjøp: kredittkjøp hvor kjøpesummen helt eller delvis dekkes i henhold til avtale mellom kjøper (kontoinnehaver) og kredittyter om løpende kreditt (kontokredittavtale).
5. forbrukerkjøp: kjøp av ting som etter forholdene fremtrer hovedsakelig til personlig bruk for kjøperen, hans husstand eller omgangskrets, eller til deres personlige formål ellers (jfr. kjøpslovens § 1 a tredje ledd).

Kredittkjøp

§ 2

Når det inngås avtale om kredittkjøp, skal kredittyteren eller selgeren på hans vegne skriftlig gi opplysning om

1. kontantprisen: den pris selgeren ville kreve ved kontant betaling av den ting kjøpet gjelder,
2. kontantinnsatsen: det beløp kjøperen skal betale kontant,
3. kredittbeløpet: den del av kontantprisen som kjøperen får kreditt for,
4. kredittkostnadene: det samlede beløp av alle renter, gebyrer, avgifter og

- andre tillegg til kontantprisen som kjøperen skal betale i forbindelse med kredittkjøpet,
5. gjeldsbeløpet: summen av kredittbeløpet og kredittkostnadene,
 6. kredittkjøpsprisen: summen av kontantprisen og kredittkostnadene, dvs. hva kjøperen i alt skal betale,
 7. kredittiden: den tid gjeldsbeløpet skal erlegges over, angitt i måneder, samt i tilfelle forfallstiden for de enkelte avdragsbetalinger,
 8. den effektive rente: kredittkostnadene, angitt som en årlig rente, beregnet av kredittbeløpet og i tilfelle under hensyn til reduksjonen av kredittbeløpet i løpet av kredittiden.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder forbrukerkjøp hvor kreditten enten ytes som ledd i kredittyerens næringsvirksomhet, eller formidles av næringsdrivende på vegne av kredittyeren. De gjelder ikke for kontokjøp, og heller ikke i tilfelle hvor det ikke ytes kreditt for lenger tid enn 30 dager, regnet fra utløpet av leveringsmåneden.

§ 3

Når det inngås en kontokredittavtale, skal kredittyeren gi skriftlig opplysning om renter, gebyrer, avgifter og andre kredittkostnader som i alt belastes kontoinnehaveren, samt den effektive rente. Opplysningen om den effektive rente skal gis slik at det fremgår hva renten blir ved forskjellige måter å utnytte kreditten på.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder kreditt til forbrukerkjøp, som ytes som ledd i kredittyerens næringsvirksomhet.

§ 4

Ved annonsering, skilting og liknende meddelelser om tilbud om kredittkjøp, hvor det gis opplysninger om kredittvilkår, skal det også gis opplysning om den effektive rente etter § 2 nr. 8 eller § 3. Gjelder tilbudet en bestemt vare, skal også kontantprisen og kredittkjøpsprisen opplyses. Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ved tilbud som er ledd i næringsvirksomhet.

§ 5

Overstiger salgsgjenstandens kontantpris et beløp som svarer til 10 prosent av grunnbeløpet etter folketrygdloven, skal det ved kredittkjøp være en kontantinnsats, som fastsettes i forhold til kontantprisen, og som kredittyeren ikke kan gi kreditt for. Kongen bestemmer hvor stor kontantinnsatsen skal være.

Bestemmelsene i første ledd gjelder forbrukerkjøp hvor kreditten enten ytes som ledd i kredittyerens næringsvirksomhet, eller formidles av næringsdrivende på vegne av kredittyeren. Kongen kan bestemme at det skal være kontantinnsats også ved avdragskjøp som ikke er forbrukerkjøp.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke i tilfelle hvor det ikke gis kreditt for lenger tid enn 30 dager, regnet fra utløpet av leveringsmåneden.

Kongen kan også ellers gjøre unntak fra kravet om kontantinnsats, og kan likeledes gi utfyllende forskrifter om plikten til å svare kontantinnsats og om beregningen av kontantinnsats.

§ 6

Kongen kan bestemme hva som kan avtales om nedbetaling av kontogjeld i forbindelse med kjøp på grunnlag av kontokredittavtale, og hvor lang kredittid som kan avtales ved annet kredittkjøp.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder forbrukerkjøp hvor kreditten enten ytes som ledd i kredittyerens næringsvirksomhet, eller formidles av næringsdrivende på vegne av kredittyeren, og dessuten ethvert avdragskjøp som ikke er forbrukerkjøp.

§ 7

Kjøperen kan ikke gyldig fraskrive seg retten til ved innbetalinger til selger eller annen kredittyster å bestemme hvilke av flere gjeldsposter beløpet skal avskrives på. Ved kontokjøp anses kredittyerens samlede fordring mot kjøperen i forbindelse med innkjøp på kontoen som en enkelt gjeldspost i denne sammenheng.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder forbrukerkjøp hvor kreditten enten ytes som ledd i kredittyerens næringsvirksomhet, eller formidles av næringsdrivende på vegne av kredittyeren, og dessuten ethvert avdragskjøp hvor det tas salgspant.

§ 8

Kjøperen kan overfor annen kredittyster enn selgeren gjøre gjeldende de samme innsigelser og krav på grunnlag av kjøpet som han kunne fremsette mot selgeren. Kredittyeren kan likevel kreve at kjøperen reklamerer overfor selgeren etter kjøpslovens regler.

Har kjøperen et krav som han i henhold til bestemmelsene i første ledd kan gjøre gjeldende mot kredittyeren, er kredittyerens ansvar begrenset til det beløp han har mottatt av kjøperen.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder forbrukerkjøp hvor kreditten enten ytes som ledd i kredittyerens næringsvirksomhet, eller formidles av næringsdrivende på vegne av kredittyeren.

§ 9

For fordring i forbindelse med kredittkjøp må det ikke utstedes veksel. Kredittyeren må heller ikke motta annen skylderkjøring som utstedes av kjøperen, og som er av den art at overdragelse eller pantsettelse avskjærer eller innskrenker kjøperens rett til å gjøre innsigelser på grunnlag av kjøpet overfor den som i god tro har ervervet dokumentet.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder forbrukerkjøp hvor kreditten enten ytes som ledd i kredittyerens næringsvirksomhet, eller formidles av næringsdrivende på vegne av kredittyeren.

§ 10

Kjøperen har rett til når som helst å gjøre opp sitt mellomværende med kredittysteren. Ved annet kjøp enn kontokjøp skal han i så fall betale den gjenstående del av gjeldsbeløpet, fratrukket den del av kredittkostnadene som knytter seg til den ikke utnyttede kredittid, beregnet forholdsmessig.

Betaler han utenfor en av de fastsatte forfallsdager, skal den ikke utnyttede kredittid anses å løpe fra første forfallsdag etter betalingen.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder forbrukerkjøp hvor kreditten enten ytes som ledd i kredittysterens næringsvirksomhet, eller formidles av næringsdrivende på vegne av kredittysteren, og dessuten ethvert avdragskjøp.

§ 11

Avtale om rett for kredittysteren til å forlange betaling av beløp som ellers ikke ville være forfalt, kan bare gjøres gjeldende dersom kjøperen enten

1. i en måned har skyldt og fremdeles skylder enten minst en tiendedel av kredittkjøpsprisen eller to eller flere avdrag eller den gjenstående del av fordringen, eller ved kontokjøp minst en tiendedel av det beløp som står udekket på kontoen, eller
2. om det er avtalt salgspant, i strid med avtalen overdrar tingen videre eller fører den ut av landet under slike forhold at det er fare for at kredittysteren ikke vil få dekket sitt krav.

Bestemmelsen i § 10 første ledd annet punktum gjelder tilsvarende når kredittysteren krever betaling av beløp som ellers ikke ville være forfalt.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder forbrukerkjøp hvor kreditten enten ytes som ledd i kredittysterens næringsvirksomhet, eller formidles av næringsdrivende på vegne av kredittysteren, og dessuten ethvert avdragskjøp hvor det tas salgspant.

§ 12

Er det i tilslutning til avtale om kredittkjøp opprettet avtale om salgspant, har kredittysteren rett til å ta tingen tilbake fra kjøperen etter reglene i denne lov. Kredittysteren kan ikke på annen måte forbeholde seg rett til å ta tingen tilbake.

§ 13

Rett til å ta tingen tilbake i henhold til en avtale om salgspant kan ikke gjøres gjeldende uten att kjøperen i en måned har skyldt og fremdeles skylder enten minst en tiendedel av kredittkjøpsprisen eller to eller flere avdrag eller den gjenstående del av fordringen. Kredittysteren kan likevel forbeholde seg rett til å ta tingen tilbake dersom kjøperen forsømmer en avtalt plikt til å holde tingen forsikret.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder forbrukerkjøp hvor kreditten enten ytes som ledd i kredittysterens næringsvirksomhet, eller formidles av næringsdrivende på vegne av kredittysteren, og dessuten ethvert avdragskjøp.

§ 14

Blir tingen tatt tilbake i henhold til §§ 12 og 13, skal kjøperen ved oppgjøret mellom partene godskrives den verdi tingen har på den tid den blir tatt tilbake.

Med tingens verdi forstås den verdi som kan innvinnnes ved salg av tingen på hensiktsmessig måte, i tilfelle etter en rimelig reparasjon.

§ 15

Kredittysteren kan ved oppgjøret godskrive seg:

1. den gjenstående del av gjeldsbeløpet med fradrag beregnet etter regelen i § 10 første ledd annet punktum,
2. rente som kjøperen plikter å erlegge ved for sen betaling av forfalte beløp,
3. de kostnader som er nødvendige for å få tingen tilbake.

§ 16

Er tingens verdi etter oppgjøret større enn det beløp som kredittysteren kan godskrive seg etter § 15, kan han ikke ta tingen tilbake uten at han samtidig betaler det kjøperen får til gode etter oppgjøret.

Er tingens verdi når den tas tilbake mindre enn kredittysterens fordring etter § 15, kan han kreve forskjellen bare så langt den måtte skyldes at tingen på grunn av kjøperens forhold har vært utsatt for usedvanlig verdimin-
ning.

Bestemmelsen i annet ledd gjelder bare forbrukerkjøp hvor kreditten enten ytes som ledd i kredittysterens næringsvirksomhet, eller formidles av næringsdrivende på vegne av kredittysteren. I andre tilfelle kan kredittysteren ikke kreve mer enn forskjellen mellom det beløp han kan godskrive seg etter § 15, og tingens verdi.

§ 17

Er en ting solgt med salgspant, kan utlegg for kredittysterens krav ikke tas i tingen. Kjøperen kan kreve at kredittysteren, før utlegg blir gitt i annet gods, skal ta tingen tilbake etter reglene i denne lov.

§ 18

Vil kredittysteren ta tilbake en ting som er solgt med salgspant, kan han kreve utlevering uten søksmål dersom det foreligger skriftlig avtale om kredittkjøp som fyller vilkårene i § 2, og om salgspant.

Utlevering uten søksmål kan likevel ikke kreves dersom ikke selgeren, da kjøpet ble inngått, hadde slik tillatelse som han trenger etter § 32.

Utleveringen foregår etter reglene i §§ 19 flg. Lov 13 august 1915 nr. 7 om tvangsfullbyrdelse gjelder tilsvarende så langt den passer.

§ 19

Begjæring om utlevering i henhold til § 18 skal være skriftlig og inneholde beregning av hva saksøkeren vil godskrive seg etter § 15. Før begjæringen om utlevering fremsettes, må kjøperen skriftlig ha vært oppfordret til å betale de forfalte, skyldige beløp, med en frist på 2 uker regnet fra det tidspunkt oppfordringen er kommet fram, og varslet om at tingen ellers vil bli begjært utlevert.

Begjæres utlevering fordi kjøperen har forsømt en avtalt plikt til å holde tingen forsikret, jfr. § 13 annet punktum, må han på samme måte ha vært oppfordret til å oppfylle forpliktelsen og varslet om følgen av forsømmelsen.

§ 20

Utleveringen foretas av den myndighet som utleveringsforretningene hører under. Ved forretningen skal et vitne være til stede. Ved skjønn etter § 21 annet ledd skal det være to vitner.

Bestyreren fastsetter tid og sted for forretningen og gir begjæringen om utlevering påtegning om det. Deretter lar saksøkeren begjæringen forkynne for saksøkte med det varsel som er bestemt for forliksklager.

Finnes det betenkelig å gi saksøkte varsel, eller kan forkynnelse i samsvar med lov 13 augusti 1915 nr. 5 om domstolene §§ 168–171 ikke iverksettes, blir forretningen på saksøkerens begjæring å sette, uten at saksøkte er varslet. Forretningen kan i så fall bare fremmes dersom saksøkte er til stede. Er han ikke til stede, kan bestyreren beslutte at tingen skal tas i forvaring av ham eller av en tredjemann, som han oppnevner. Forretningen utsettes til en bestemt tid, minst 14 dager deretter, og til denne skal bestyreren varsle saksøkte gjennom skriftlig meddelelse, som han på stedet leverer til noen, som kan ta imot forkynnelsen for saksøkte etter domstollovens §§ 169–171. Kan dette ikke skje, skal meddelelsen oppslås eller etterlates på stedet, og dessuten av saksøkeren forkynnes for saksøkte i samsvar med domstollovens §§ 168–171, hvis det er anledning til det. Forretningen blir deretter å fremme, enten saksøkte møter eller ikke.

§ 21

Forretningens bestyrer megler forlik mellom partene hvis begge er til stede. Han skal under forretningen gjøre saksøkte eller den som er til stede på saksøktes vegne, bekjent med en kjøpers rettigheter etter denne lov. Møter ikke saksøkte, skal bestyreren vareta hans interesser under forretningen (tvangsfullbyrdelsesloven § 241 annet ledd).

Blir ikke partene enige om tingens verdi, fastsettes den ved skjønn av forretningens bestyrer sammen med vitnene. Finner bestyreren det påkrevet, kan han som vitner tilkalle to menn som er oppnevnt i samsvar med skjønnsloven av 1 juni 1917.

§ 22

Gjør saksøkte innsigelse mot utleveringen, kan den bare foretas hvis bestyreren finner at innsigelsen er åpenbart grunnløs.

Forretningen kan utsettes i inntil tre måneder fra den dag da begjæringen om utlevering ble fremsatt, dersom bestyreren finner det sannsynliggjort at kjøperen på grunn av sykdom, arbeidsløshet eller andre særlige forhold er kommet i betalingsvanskeligheter som antas å være forbigående. Hvis særlige grunner taler for det, kan ytterligere utsettelse gis i inntil seks måneder fra nevnte dag. Har selgeren frivillig gitt kjøperen utsettelse før utlevering ble forlangt, skal det tas hensyn til dette. Utsettelse gis ikke hvis dette setter selgerens sikkerhet i fare, eller utsettelsen av andre grunner vil virke urimelig. Bestyreren kan sette særlige vilkår for utsettelsen. Gir kjøperens forhold i utsettelsestiden grunn til det, kan bestyreren bestemme at utsettelsen ikke lenger skal gjelde.

Er det tvist om hvorvidt saksøkeren skal betale noe i henhold til § 16 første ledd eller hvor meget han skal betale, kan utlevering foregå uten hinder av bestemmelsen i første ledd hvis han deponerer en så stor sum hos bestyreren som denne fastsetter. Finner bestyreren saken tilstrekkelig opplyst, kan han deretter uten videre forhandling avgjøre hvem som skal ha det deponerte beløp. I motsatt fall fastsetter bestyreren et nytt møte til en bestemt tid minst fjorten dager deretter hvortil saksøkte, om han ikke har møtt, varsles slik som bestemt i § 20 tredje ledd. I dette møte kan partene nærmere begrunne sine påstander, hvorefter bestyreren avgjør hvem som skal ha det deponerte beløp. Beløpet blir ikke å utbetale før avgjørelsen er blitt endelig. Gjør kjøperen gjeldende at § 30 skal anvendes, kan namsmannen ikke avgjøre tvisten.

Namsmannens avgjørelser kan påklages til namsretten selv om fullbyrdelsen er avsluttet. Klage kan fremsettes innen tre måneder, men ikke senere enn fjorten dager etter at fullbyrdelsen er avsluttet. Ellers gjelder tvangsfullbyrdelseslovens § 49 tilsvarende.

§ 23

Kan kreditt i henhold til en kontokredittavtale utnyttes også til annet enn kjøp av ting, får bestemmelsene i denne lov så langt de gjelder kontokjøp tilsvarende anvendelse.

§ 24

Ansvar for tap som følge av at kredittkort, betalingskort eller annet kontobevis er blitt utnyttet av noen uberettiget, kan gjøres gjeldende mot kontoinnehaveren i tilfelle hvor han eller noen annen som har rett til å bruke kortet, forsettlig eller grovt uaktsomt har muliggjort at kortet er kommet en uberettiget i hende, eller har unnlatt innen rimelig tid å underrette kreditttakeren om tap av kortet. (I andre tilfelle er kontoinnehaveren uten ansvar for slikt tap med mindre det er uttrykkelig avtalt at han skal være ansvarlig inntil et fastsatt beløp som ikke kan settes høyere enn 5 prosent av grunnbeløpet etter folketrygdloven.)¹

Kontoinnehaveren er ikke i noe tilfelle ansvarlig for beløp som er ført på kontoen etter at kreditttakeren har fått underretning om at kontoinnehaveren ikke lenger har kortet i sin besittelse.

¹ Foreslått av fire av utvalgets medlemmer.

Leie

§ 25

Når det inngås avtale om leie av løsøre, skal utleieren skriftlig gi opplysning om

1. leietiden, dersom leieforholdet skal være for en bestemt tid,
2. tingens kontantpris (jfr. § 2 nr. 1),
3. det beløp som i tilfelle skal forskuddsbetales av leietakeren, jfr. § 26,
4. den leie som skal betales og i tilfelle størrelsen av de enkelte leiebeløp, og når leien skal betales.

Har leietakeren etter avtalen rett til å erverve tingen til eie i løpet av eller ved utløpet av leietiden, skal avtalen opplyse om den effektive rente utleieren vil legge til grunn ved oppjøret dersom leietakeren overtar tingen (jfr. § 28).

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke dersom leieforholdet ikke varer mer enn 30 dager, regnet fra overleveringen av leietingen.

§ 26

For leieforhold som varer mer enn 30 dager, kan Kongen bestemme at leietingen ikke skal overleveres til leietakeren før denne har betalt et nærmere fastsatt beløp til utleieren som forskudd på leien. Beløp som leietakeren får som lån fra utleieren eller en kredittyster på grunnlag av avtale med utleieren, skal i så fall ikke anses som forskuddsbetaling.

Når leieforholdet opphører, skal beløpet tilbakebetales til leietakeren, så langt det ikke er medgått til betaling for den utnyttede leietid.

§ 27

Har leieforholdet vart mer enn tre måneder, kan leietakeren alltid si opp avtalen med en måneds varsel.

§ 28

Har leietakeren etter avtalen rett til å erverve tingen til eie i løpet av eller ved utløpet av leietiden, har han rett til å overta den mot å betale forskjellen mellom tingens kontantpris ved begynnelsen av leietiden og det han har betalt i leie for den utnyttede leietid. I tillegg kan utleieren kreve et beløp til dekning av kostnader, beregnet av kontantprisen på grunnlag av den effektive rente som er oppgitt i avtalen (jfr. § 25 annet ledd).

§ 29

Bestemmelsene i §§ 25–28 gjelder bare ved leie av ting som etter forholdene fremtrer hovedsakelig til personlig bruk for leietakeren, hans husstand eller omgangskrets, eller til deres personlige formål ellers, og som leies ut som ledd i utleierens næringsvirksomhet, eller hvor utleien formidles av næringsdrivende på vegne av utleieren.

Avsluttende bestemmelser

§ 30

En bestemmelse i en avtale som går inn under denne lov, kan settes til side helt eller delvis for så vidt det ville virke urimelig eller være i strid med god forretningskikk å gjøre den gjeldende.

§ 31

Kjøper eller leietaker kan ikke på forhånd fraskrive seg rettigheter som han har etter denne lov.

Han kan heller ikke på forhånd vedta annet verneting enn det lovbestemte, gi fullmakt til å slutte forlik på hans vegne, eller gå med på at tvist som måtte oppstå av en avtale etter denne lov, skal avgjøres ved voldgift.

§ 32

Den som driver avdragskjøp som næring, må ha tillatelse av politimesteren. Dette gjelder likevel ikke for avdragskjøp hvor det bare skyldes krav til kontantinnsats i henhold til § 5 at kjøpesummen betales i avdrag. Nekter politimesteren å gi tillatelse, kan avgjørelsen bringes inn for departementet. Tillatelsen kan begrenses til visse vareslag. Det kan settes nærmere vilkår for den måte virksomheten skal drives på.

Politimesteren eller departementet kan kalle en tillatelse tilbake, hvis den måten virksomheten drives på, eller andre forhold gir grunn til å frykte for misbruk. Avgjørelsen kan bringes inn for retten av den som rammes av den. Tvistemålsloven kap. 30 får tilsvarende anvendelse på slikt søksmål. Retten kan beslutte at virksomheten kan fortsette inntil den har sagt dom i saken eller inntil endelig dom foreligger. Beslutningen kan ikke påkjæres, men kan omgjøres av overordnet rett i forbindelse med behandling av anke over dommen. Disse regler gjelder tilsvarende hvis en tillatelse er gitt for en bestemt tid og nektes fornyet.

Vedtak som nevnt i annet ledd første og sjette punktum kan ikke påklages dersom vedtaket er truffet av departementet.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om avdragskjøp.

§ 33

Kongen kan gi utfyllende forskrifter om hvordan opplysningsplikten etter §§ 2, 3, 4 og 25 skal oppfylles, herunder om beregning av effektiv rente.

Kongen kan gi forskrifter om beregning av kredittkostnader ved kredittkjøp, og kan herunder også fastsette hvor store kredittkostnader det skal være tillatt å beregne.

§ 34

Kongen bestemmer hvem som skal føre tilsyn med at bestemmelsene i denne lov blir overholdt.

Tilsynsmyndigheten kan kreve de opplysninger som er nødvendig for

gjennomføring av tilsynet. Myndigheten kan også foreta slik gransking og besiktigelse som den finner påkrevet for å utføre sine gjøremål etter loven.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om tilsynsarbeidet.

§ 35

Den som forsettlig overtrer eller medvirker til å overtre bestemmelser gitt i eller i medhold av §§ 5, 6, 26, 32 eller 33 annet ledd eller forbudet i § 9, straffes med bøter eller under særlig skjerpene omstendigheter med fengsel inntil tre måneder. På samme måte straffes den som forsettlig unnlater å gi opplysninger som nevnt i §§ 2, 3, 4 eller 25, eller gir misvisende opplysninger som der nevnt.

Den som uaktsomt overtrer bestemmelse som nevnt i første ledd, eller medvirker til slik overtredelse straffes med bøter.

Er overtredelsen foretatt av noen som har handlet på vegne av et selskap, en stiftelse eller en organisasjon, kan bøtestraff idømmes selskapet, stiftelsen eller organisasjonen, når overtredelsen er foretatt for å fremme dettes (dennes) interesser, eller når selskapet, stiftelsen eller organisasjonen må antas å ha hatt vesentlig fordel av overtredelsen. Straffelovens § 28 gjelder ikke bøtestraff etter foregående punktum.

Ikrafttreden. Overgangsbestemmelser

§ 36

Denne lov trer i kraft. . . .

Fra lovens ikrafttreden oppheves

- 1) lov 21 juli 1916 nr. 9 om kjøp på avbetaling
- 2) lov 8 mars 1935 om handelsnæring §§ 103 a og 103 b.

§ 37

Bestemmelsene i denne lov får ikke anvendelse på avtaler om kredittkjøp eller leie som er inngått før loven trådte i kraft. I stedet anvendes i tilfelle de tidligere bestemmelser i lov 21 juli 1916 nr. 9 om kjøp på avbetaling.

Tillatelse til avdragssalg som er gitt i henhold til handelslovens § 103 a, gjelder som tillatelse til slikt salg også i forhold til bestemmelsene i denne lovs § 32.

Tillägg

Vid sin behandling av propositionen (1976/77:123) med förslag till konsumentkreditlag m. m. jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna (1976/77:1577, 1578, 1594, 1595, 1596 och 1597) har riksdagens lagutskott den 24 maj 1977 preliminärt beslutat dels att inhämta lagrådets yttrande över vissa under utskottsbehandlingen uppkomna frågor om förslag till ändringar i 10, 12, 13, 15 och 18 §§ förslaget till konsumentkreditlag, dels att hålla ett sammanträde den 1 september 1977 för justering av förslag till lagrådsremiss. Riksdagen har sedan på hemställan av utskottet beslutat om uppskov till 1977/78 års riksmöte med behandlingen av propositionen och motionerna.

Uppskovet torde medföra att en konsumentkreditlag inte kan träda i kraft redan den 1 januari 1978 såsom föreslagits i propositionen.

Enligt utredningens mening vore det fördelaktigt om riksdagen kunde i ett sammanhang ta ställning till den föreslagna konsumentkreditreformen och frågan om avbetalningsköplagens framtid samt låta de lagar som beslutas träda i kraft samtidigt.

Statens offentliga utredningar 1977

Kronologisk förteckning

1. Totalförsvaret 1977-82. Fö.
2. Bilarbetstid. K.
3. Utbyggd regional näringspolitik. A.
4. Sjukvårdsavfall. Jo.
5. Kvinnlig tronföljd. Ju.
6. Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. B.
7. Rätten till vapenfri tjänst. Fö.
8. Folkhögskolan 2. U.
9. Betygen i skolan. U.
10. Utrikeshandelsstatistiken. E.
11. Forskning om massmedier. U.
12. Kommunal och enskild väghållning. K.
13. Sveriges samarbete med u-länderna. Ud.
14. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. Ud.
15. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. I.
16. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. I.
17. Översyn av jordbrukspolitiken. Jo.
18. Inflationsskyddad skatteskala. B.
19. Radio och tv 1978-1985. U.
20. Kommunernas ekonomi 1975-1985. B.
21. Svensk undervisning i utlandet. U.
22. Arbete med näringshjälp. A.
23. Psykiskt avvikande lagöverträdare. Ju.
24. Näringsidkares avbetalningsköp m. m. Ju.

Statens offentliga utredningar 1977

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Kvinnlig tronföljd. [5]
Psykiskt avvikande lagöverträdare. [23]
Näringsidkares avbetalningsköp m. m. [24]

Utrikesdepartementet

Biståndspolitiska utredningen. 1. Sveriges samarbete med u-länderna. [13] 2. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. [14]

Försvarsdepartementet

Totalförsvaret 1977-82. [1]
Rätten till vapenfri tjänst. [7]

Kommunikationsdepartementet

Bilarbets tid. [2]
Kommunal och enskild väghållning. [12]

Budgetdepartementet

Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. [6]
Inflationsskyddad skatteskala. [18]
Kommunernas ekonomi 1975-1985. [20]

Utbildningsdepartementet

Folkhögskolan 2. [8]
Betygen i skolan. [9]
Forskning om massmedier. [11]
Radio och tv 1978-1985. [19]
Svensk undervisning i utlandet. [21]

Jordbruksdepartementet

Sjukvårdsavfall. [4]
Översyn av jordbrukspolitiken. [17]

Arbetsmarknadsdepartementet

Utbyggd regional näringspolitik. [3]
Arbete med näringshjälp. [22]

Industridepartementet

Handelsstålsutredningen. 1. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. [15] 2. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. [16]

Ekonomidepartementet

Utrikeshandelsstatistiken. [10]

KUNGL. BIBL.
20 JUL 1977
STOCKHOLM

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-03463-8
ISSN 0375-250X